

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ivstitia Et Ivre Libri Decem, Reuerendi P. F. Dominici
Soto, Segobiensis, Ord. Præd. Theologi præclariss.**

Soto, Domingo de

Venetiis, 1608

Liber Sextvs. Sextus disceptat de vsuris & contractibus, ac de cambijs, in
quæstiones distractus tredecim

urn:nbn:de:hbz:466:1-38878

FR. DOMINICI SOTO

SEGOBIENSIS, THEOLOGI,

Ordinis Prædicatorum.

Liber Sextus de Iustitia & iure.

PROEMIVM.

O denique destinati operis peruentum nobis est, cuius præcipue gratia de illo cœpimus cogitare. hæc inquam usurarum contractuum, cambiorumque ac simoniarum sylvæ in animum potissimè nobis induxit, ut tantam operis molem aggredieremur. Videmus enim instantia tempora huiusmodi iniustitiæ avaritiæque portentis vsque adeo scaturire, ut vix reliqua nobis fiat spes veritatem per suadendi. Nanciamus nos tamen pro captu nostro suffragante Dei numine, operas nostras, cæterum ipsius erit, peiora eorum, quorum interest, tangere, ut secundum veritatem officiantur admores, quorum numquam gratias auctore 2. Eth. Arist. tractatio omnis moralis in philosophia instituitur. Quo ad seriem dicendi identidem spectemus, in capite superioris libri sic tractationem iniustitiæ commutativæ parti sumus, ut (qua Arist. 5. Eth. c. 2. divisio est) in eodem præcedenti libro de iniustitia diceremus, quæ ab involuntariis violentisque acceptionibus proficiscitur, in hoc autem & subsequenti subinde alteram iniustitiæ membrum explicavimus, quæ in his factis atque conventis versantur, quæ homines sine sponte faciunt. Hunc ergo sextum librum de usuris & contractibus peculiariiter expendimus quæ sub titulo de Iustitia & iure, insignem habet locum. Et quidem S. Tho. duas duntaxat de hac re disputavit capitales quæstiones, unam scilicet de emptione, atque alteram de usura, in quibus tota contractuum materia virtute continetur. Enimvero (quod cœu basis totius tractatus prænotandum est) omnis iniustitiæ cuiuscumque contractus ad alterum duorum capitulum reducitur. Aut enim precium de re exigitur, quæ nullius est præcio civili digna, & hoc in temporalibus reducitur ad usuram, & in spiritualibus ad simoniam. Aut res præcio æstimabilis iniusto per excessum traditur, per defectumve recipitur, & hoc reducitur ad iniustitiæ venditionis & emptionis. At vero quia prædictas duntaxat quæstiones duas, easdemque brevissimas tractare constituit, illam de emptione alteri de usura ordine prætulit, eo quod emptio dignior videtur contractus. Nobis autem, qui de omni emptionis specie cæterorumque contractuum natura patentiore locupletioreque tractatum instituimus, operæ præcium est ordinem alterum sequi. Nam cum tota contractuum iniustitiæ ad usuram figuram exigenda sit & perpendenda, necessum fuit, eius naturam in capite statim enucleare, ne situm postea contractuum quæstio hæc nobis interumperet. Neque præterea ratio huius ordinis bona deest, utpote quod a maiori iniquitate exordium sumat. Iniquius enim est præcium inde quærere, unde nullum debetur, quam unde iniustum debetur, iniustum extorquere.

Materia
cõsequẽ
tium li
briõ-

Aristoc.

Funda
mentũ.

QVÆSTIO I.

DE VSVRA.

S.Tho. 2.2. quæst. 78.

ARTICVLVS I.

Vtrum vsuraria mutatio genere suo sit peccatum mortale.

AD rem ergo vt descendamus, quaeritur primo, an vsuraria mutatio peccatum sit genere suo mortale? Et arguitur a parte negatiua. Primum Exemplo Christi, qui nostrorum est morum norma. Ipse enim Luc. 19. seipsum affirmat vsuras exigere. Secundo, & lex diuina precibus partibus data, quam ideò Dauid Psal. 118. immaculatam appellat, quod prohibet peccata, permittebat n̄ hilominus vsuras. Legimus enim Deuter. 23. Non scenerabis fratri tuo ad vsuram, sed alieno. Quin vero & eo lib. cap. 28. id ceu premium illis mortalibus proponebat. Fœnerabis genibus multis, & ipse a nullo fœnus accipies ergo fœnerari ad vsuram licitum est. Tertio, & leges humanæ quibus iustitia inter homines constituitur, vsuras permittunt, vt patet totis titulis de vsur. ff. & C. ergo illæ sunt licitæ. In contrarium est præceptum. Exod. 22. Si pecuniam mutuan dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum non vrgebis eum quasi exactor neque vltis opprimer. Et Dauid inter eos qui habitaturi sunt in tabernaculo Dei connumerat illum, qui pecuniam suã non dedit ad vsuram.

In capite statim questionis de nomine vsuræ, vt mortis nobis est, hoc prænotemus, quod Latini non dicitur quasi vsus aris, vt illi autumant, qui syllabarum collisionem superstitiose rimantur, sed si primænam eius significationem spectes, idem est prorsus quod vsus. Vnde Cicero aduersus Verrem. Cur piratis lucis vsuram idem est, quod lucis vsus, puta vita. Mox idem nomen ad id descendit significan-

dum, quod ex vsu cuiusque rei tanquam eius fructus accrescit. Idem lib. de Senec. Terra nunquam sine vsura reddit quod accepit, vbi fructus appellatur vsura seminis. Et Tusc. q. lib. 1. Natura dedit vsuram vitæ, sicut pecuniæ, nulla præstata die. Dicitur ergo ab vsu, vsura, sicut a terra fœtura, & a cultu cultura. Quapropter secundum has significationes non est nomen vitij. Verum an en̄ in deterio more & vsu accomodatum est ad significandum id peculiariter, quod ex vsu pecuniæ aut rei cuiusque viu consumptibilis non excrescit. Et ratio forsã accomodatōnis huius est, vt nomine ipso rei peruersitas per antihesim denotaretur, nempe quod cum talium rerum vsus, quippe qui re ipse absumitur, sterilis per se sit, veluti fructuosus aestimetur. Quocirca vsura secundum hoc significatum, ceu nomen delicti vsurpatur. Appellatur deinde, & vsura, vt 1. Politic. capit. 7. auctor est Aristoteles scenus. Et est allusio ad Græcam etymologiam. Quod enim nos vsuram, Græci τοκοφ appellat. τὸ τοδ τίκτω, quod est pario. sicut enim animalia proles sibi similes pariunt, sic & pecunia pecuniam. Quare maxime, inquit Philosophus contra naturam est hic acquirendi modus. Haud enim munus veluti terra, aut pecus fecundus est, vt pariat. Dicitur ergo Latine fœnus, quasi factus quamuis inter nris doctores tantum discriminis interfit, vt nomen vsuræ latius pateat, & vt dialectice dicamus, superius sit quam fœnus, nempe quod fœnus duntaxat pro vsura stricte sumpra vsurpetur, nimirum pro eo quod ex solo mutuo iniuste accrescit, vsura autem accipiat extensus pro quocunque augmenta ex quocunque contractu, etiam dum licitum sit. Vt si quid credita pecunia vendidisti, & quia debitor in mora fuit, aliquid tibi ratione lucri cessantis auctum est, accessio illa vsuraria quid in est, non autem fœnebris. Sic enim habet Iuri (consulius lege cum quidam, §. si pupillo. ff. de vsu. Vsura non propter lucrum petentium (ille scilicet quæ legitimæ sunt) sed propter moram non soluentium infliguntur. Item, dum quis de hæreditate vel re aliqua etiam de pecunia litigat, si vincit addicitur ei cum sorte quicquid viu excreuerit, idque vsura nuncupatur. Sed tamen vbi de hac

Multi-
plex vsu-
ræ acce-
ptio.

hæc re quæstio non habetur, promiscuus est vltus fœnoris, & vltura. Nos ergo, vt cõmunis vltus non solum Theologorum habet, vt rum, & reipublice duntaxat accipimus nomen pro illicita vltura mori: adeo vbi quidpiam, vel in penam, vel ratione moræ, vel aliter iuste soluitur, non existimetur vlturatus contractus. Quod autem nos vlturam, Græcique Partum, id quidem Hebraei mortuum nuncupant. Vnde Deuteronom. 23. Vbi nos legimus, Non fœnerabis fratri tuo: Hebraei habent, Non mortuum in feres fratri tuo: seu. Non fœnore mordebis fratrem tuum. Etenim cui de vltibus canis cadaueris viscera, sic fœneciator debitoris sui substantiam diuellit. Quo vtique Chryloto, alludit super illud Matthe. 5. (vt nos illic adnotauimus) & volenti mutare, &c. Similis est, inquit, pecunia vlturarij mortui aspidis. Percussus enim ab aspide, quasi delectatus ab in somnum, & per suauitatem soporis moritur: quia tuæ venenum latenter per omnia membra decurrit. Sic enim qui sub vltura accipit, sub tempore quasi beneficium sentit: sed vltura per omnes suas facultates decurrit, & totum conuertit in debitum. Hæc Diuus ille. Igitur si hæc mediocriter considerasti, vltura non more accidit nisi in solo mutationis contractu, atque in alijs quibus mutui ratio inest. Et cum mutatio non habeat locum, nisi in rebus vltu consumptibilibus, in his duntaxat versatur vltura. Exemplum, Vendidi tibi expectato pretio rem meam: & vt te expectem, auctarium posco: quia contractus hic perinde habet, ac si idem pretium statim a te mihi solutum tibi in tempus mutuasset, vlturarius est. Immo vero hæc regula, fallentis necis, in capite istorum contractuum præfigenda est, quod ad perpendendum de vno quolibet contractu an vlturarius sit, explorandū est, an aliquam secum complicit rationem mutui, pro quo pretium redditur.

Tunc enim in vniuersum vlturarius est, alioquin minime. Et ideo in ista quæstione pro eodem duximus, contractus, seu actio usuraria, & mutatio usuraria. In casum autem hauritur labor, quo nonnulli insudant, definitionem vlturæ perferunt: &, nisi ego fallor, nunquam absolutam venientes. Accipitur enim dupliciter. Vno quidem modo, pro actione, hoc

est pro mutatione cum pacto quidpiam vltra sortem recipiendi. Sic enim videtur in concilio Agathensi. vlturari, decima quarta quæstione tertia, cap. vltura, vbi habetur: Vltura est, vbi amplius requiritur, quam quod datur. Alio modo accipitur pro pretio, quod vltus estimatione sortis accedit. Quod eadem distinct. cap. plerique ait his verbis Ambrosij. Quodcumque accedit sortis, vltura est. Et hoc certè est natiuum nominis significatum. Nam conuentionalis actio potius, dicitur vlturaria mutatio, atque vlturæ peccatum quam vltura, sicuti tota vltura est, que ex ratione restat. Itaque vltura obiectum peccati est. Quapropter mutuator dicitur ad vlturas mutare, vlturasque recipere, mutuatorius vero mutui ad vlturas recipere, & vlturas soluere. Est ergo vltura si exactam compendiosamque, vt esse debet, definitionem capis pretij vltus mutuaræ rei. Per hoc, n. quod dicitur, pretium vltus, secluditur contractus emptionis, vbi non pro vii tantum, sed pro re ipsa penditur pretium. Per id autem, quod dicitur, mutuaræ rei, semouentur a definitione contractus emphyteutis, & locationis, quibus res non mutuantur. Rursum nomen pretij, præcurrens pactum designat in mutatione, vel saltem quod receptio fiat ratione mutui. Ob idque hoc selectus posui, quam lucrum. Compingimus n. definitionem hæc vlturæ distinctè pro maledicto fœnore. Et ideo ubi quid illud seu ratione lucri cessantis, seu damni emergentis, seu in potestatem accit sortis, est quidem extento nomine vlturæ, haud tamen vlturæ peccatum, de quo hic agimus: quia illud, licet sit lucrum, non tamen est pretium: sanè cum non pullulet ex conuentione mutui. Neque vero si quid mutuatorius honestatis iugratia redonat mutuantem, est vltura, quia ubi non subest pactum, nullum est pretium. Item si pecuniam, vel auream, vel argenteam (vt ait s. Th. in solutione sexti) ad alium usum, quibus est accidentarius, puta ad ostentationem, vel ad ornatum commodos, indeque pretij suscipias, vltura non est, quia pretij non obuenit ex mutuo, cum illic non transferat dominium, sed ex locatione pecuniæ. Eodè modo excludit a ratione vlturæ contractus societatis, vbi qui ponit sortem, quia non tradit dominium, non mutuat. Præterea, si id quod recipis, aliàs tibi debitum erat, etià si ex conuentione mutui id recipias, nec peditur debitori tuo mutuas vt

Definitio vlturæ.

debiti.

Quid
fortis.

Discrimē
iter
vsuram
mentale,
& exter-
nam.

debitum soluat, non est usura: quia non est pretium vsus rei mutuatae, sed recuperatio reituae. Sors autem impraesentiarum dicitur substantia ipsa mutuata, quae scilicet contingit, & lex tibi tribuit. Et arbitrator ex contractu societatis pertractum esse nomen ad omnes generales. Illic enim quisque suam sortem, id est portionem in aceruum mittit: vnde omnes dicuntur consortes, id est, suas vna participantes sortes. Gregorius dicitur *apoc. 1807*, hoc est principale: & *2. 1802*, hoc est capitale: quae et nomina Latinis in vsu sunt. Ex hac definitione clara, colligitur distinctionis ratio inter vsuram externam & mentalem. Differunt enim non solum solum tanquam actus interior, & exterior eiusdem obiecti, verum quoddam externa dicitur pactum tacitum, vel expressum: mentalis autem (quod meditate considerandum est) absque villo intercurrente pacto committitur. Statue ergo ante oculos tria haec, mutuum, pretium, seu lucrum, & pactum. Vbiunque interuenierit pactum, est usura in opere, puta exterior: alioqui minimè. At qui ad pactum expressum in foro Dei neque scriptura requiritur, neque testes: sed etiam dum absque arbitris explicas tuam voluntatem, scilicet mutuo tibi, vt tantum vltra sortem mihi persoluas, est expressum pactum. Si autem non sic in forma, sed nutibus tuam insinuas voluntatem, censetur tacitum pactum. Vt si dicas: Ecce mutuo tibi: tu autem scis vsuram; ergo non habeo vnde viuam. Soles esse gratus alijs; vel quid simile. Etenim licet non sit pactum civile, vt mutuatarium possis compellere, est tamen obligatio, & ideo usura exterior. Usuram autem constituere sufficit absque vlla pactioe. Vt si mihi mutuas, sperans intendensque ratione mutui me tibi aliquid exbiturum, usura mentalis est, veluti intentio occidendi hominem, homicidium, quia obiectum scilicet recipere ratione mutui, est obiectum vsurae. Non ergo fallaris sic interiori exteriori que vsuram discriminans, quia illa requirit expressum pactum, haec vero tacitum; nam etiam tacita pactio vsuram facit exteriori. Sed quoniam dico, spes, intelligitur, dum illa est mutuandi causa, & intentio, vt non mutuas, nisi vt ratione mutui quidpiam tibi lucrifacere. Nam dum ex beneuolentia mihi mutuas, esto inde suboritur tibi repensionis spes, quam gratui-

to ratione amicitiae facturus tibi sum, nulla subinde nascitur mentalis usura; quia nec illa ratione accipere, usura est realis. Sed de his articulo proximo redibit sermo. His de nomine vsurae praefatis ad questionem duabus conclusionibus respondetur. Prima, Usuraria mutuatio, hoc est pretium vsus mutuatae rei ex pacto solcipere, peccatum est genere suo morale, iustitiae commutatae contrarium. Et quidem conclusio nulli non est in confesso: sed tamen quo iure fundamentum habeat non nulla est controuersia. Sunt enim (quod Ancharano tribuitur in quadam sua disputata quaestione) qui negant iure naturae prohibitam esse vsuram, sed aiunt iniuriam taxat diuino aduersari. Et ideo forte idem auctor tenet, quod tractate de iuris non pertineat ad Theologos, sed ad iuriconsultos, quia cernebatur pendere natura ius, Theologorum esse munus. At negari non potest quia sit de iure diuino, cuius Theologi interpretes sunt. Respondere ergo de iure exteriori, deque foeneratorum poenis decernere, relinquatur Iurisperitis, vsurarum autem naturam de suis principijs enucleare, Theologorum est. A diuiciculo autem vt reuertamur, opinio haec, quod usura non sit iure naturali contraria, non solum plane falsa est, verum e iam periculo subdit conclusionis veritatem, qua asseritur, vsuram esse peccatum. Si ius inquam naturae femoneas, tenuissimum conclusionis stabilimentum relinquis. Etenim licet antiqua lege multis locis vituperata, infamataque vsura sit, tamen cum etiam illic Iudaeis permessa fuerit, quam exercent cum gentibus, aliunde debent illa praecipua irroboratione suspicio oriarur aliquo pacto esse licitam & iustam. Praeterea (quod rem vehementer vrget) tota illa lex, vt ad Hebr. 7. docet Paulus impleta per Christum est, ac subinde abrogata. Quapropter nullum eius prorsus praecipuum vim vllam in lege gratiae retinet, nisi quae uel sunt de iure naturae, uel praecipua sunt rursus a Christo. Hoc enim sensum vt dicere saepe consueuimus, intelligendum est, mortalia praecipua permanisse, videlicet quia vigore iuris naturae sustentata sunt, ac perinde in euangelio confirmata. Igitur qui negauerit crimen hoc esse contra ius naturae, praecipua de hac re veteris lo-

Tertia. gis'eneruat. Locus autem euangelij. Luc. 6. Mutuum dantes, nihil inde sperantes, ad hoc ipsum profuturum adduci consuevit. profecto non illam habet energiam, quæ vultu' ostenditur. Quamobrem D. Thomas factorum sensum oculatissimus prospector, non modo non, vltus est illo loco ad asserendam conclusionem, verum ex illo quantum argumentum contra eandem obiecit. Agnouit enim non esse prohibitionem vsuræ, sed consilium mutuandi sine spe humana compensationis. Et ideo argumentatus est, quod cum mutua re nihil inde sperando, consilium præcisè sit Christi, non sit præceptum nihil ex mutuo recipere. Tamen in solutum non reliquerit argumentum. Et re vera Euangelium est patentissimum. Commendat enim illic Christus dilectionem, quam non amicis, verum & inimicis debemus. Admonetque subinde, ne ob fauorem humanum & gratiam quam homines rependunt, charitatis beneficia prestemus, sed solum diuinam intuentes mercedem. Et ideo ait, si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fecerantur, ut recipiant equalia. Si loqueretur de vsura, non dixisset equalia, quia non est in more, ut scenebre lucrum sit solum equalis, sed dixit equalia, hoc est, paria bona gratuito refusa. Idem ergo est quod subdit: Veruntamen diligite inimicos vestros, benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes, id est, nulla m ab hominibus gratiam, sed à Deo. Quare subdit. Et erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi. Quare inepta glossa est, quod prius membrum sit consilium, postius vero præceptum. Neque S. Thom. in prima solutione illius quarti argumenti, dum dixit, quod mutuum dare, est consilium, & inde lucrum non petere, est præceptum, voluit illum sensum secundi membri extare in euangelio: sed quod est lex iustitiæ, non expectare lucrum. Quare sensum legitimum statim subdit, si quod illic non fit mentio de spe vsurarij lucrifaciendi, sed de quaunque qua: in homine ponitur. Nulla. nillic educitur prohibitio iniustitiæ vsurarum, sed commendatio sit

miseri cordiæ mutui, quæ propter solum Deum est erga proximos declaranda. Sed rogas quomodo ergo ait Alex. 3. in concilio Later. cap. super eo. de vsur. quod vsurarium crimen vtriusque testamenti pagina detestatur? Respondetur, quod in veteri plana sunt testimonia, in nouo vero illud abunde interdictum Decalogij? Non furum facies, illam prohibet. At verò rursum: Vibanus 3. c. consuluit, eo. tit. citat eundem locum. Date mutuum, nihil inde sperantes ad confirmandam vsurarum prohibitionem. Respondetur quod Papa non vbiunque citat testimonia sacre pagine in aliquo sensu, intendit canonizare eundem sensum tanquam de fide, sed citat quandoque illud secundum Doctorem opinionem. Præterea, illa euangelica sententiam subministrat vim argumento per locum à maiori, nempe quod si Christus consuluit ut neque gratuitum donum speremus ab hominibus, quod licitè possunt rependere, à fortiori consequitur, neque expectandum esse pretium vsus, quod iustitia vetat. Deducitur ergo conclusio ex visceribus naturalis iuris hoc pacto: Rerum duæ sunt differentie. Quædam, scilicet quarum vsus est ipsarum rerum consumptio, ut cibus & potus. Quæ vtriusque ratione in his non habet seorsum computari vsus à re ipsa. Et est notandum verbum S. Thom. ad repellendam quorundam argutiã. Arguunt siquidem in contrarium: Cum vsus rei sit actio seu passio eius, res autem substantia, natura differunt sicut res duorum prædicamentorum. His autem respondetur, quod S. Thom. nil de distinctione meminit, quantum ad rerum naturas. Et ideo cautus non dixit, vsus non differt à re, sed non est seorsum computandus scilicet pretio distincto, quantum ad humanum vsus. Et hæc est causa, quare istarum rerum per mutuum transfertur dominium. Nam si illud non transferas, nullum concedis vsus proprium panis, qui est edendi. Atque hæc de causa, ut habetur Instit. de vsufruct. §. constituitur, & ff. de vsufruct. ear. rer. que consul. 2. quado legatur vsufructus talium rerum, legatur & ipsarum dominium. Nisi quod legatarius tenetur cautionem præstare post restituenti, ut si quedam effigies mutui. Aliæ vero sunt res, quarum vsus ab ipsis distinguitur, ut sunt fundus, domus, equus, vestis, & c. Possimus

Obiectio prima. Dilutio Obiecti. Secunda. Verba nus III. Respō. Ratio conclusi.

O
e
us

mus enim illis vii salua earum substantia, quamuis vestis longo vsu atteratur, quia suapte natura est consumpibilis, sicuti mista vniuersa. Et ideo talium rerum potest locari vsus, retento dominio, & vice versa transferri dominium retento vsu. Res ergo prioris ordinis sunt, quae mutuo dantur, atque ad eundem elicitur conelusionis ratio sub hac forma. Sive eadem res bis vendatur, sive id vendatur, quod per se nullius est pretijs, utroque modo contra naturalem rationem iustitiae commutativae delinquitur, transferre autem dominium huiusmodi rerum, sic ut rei pretio alteri pro eius vsu accumulatur, vel est bis vendere idem corpus, vel vsuum, qui preter rem nullius est pretii, vendere nonno pretio: ergo usuraria mutatio est peccatum contra naturam. In numero autem talium rerum potissimum censetur pecunia: quae per quae ut 5 Ethicor. auctor est Arist. ad usum permutandi res fuit inventa. Et per hoc soluitur argumentum, quod fieri hoc pacto consuevit. Mutuato pro illo beneficio dignus est. cui mutuarius par referat, ergo potest illud in pactum ducere. Enimvero pro beneficio mutuandi (ut ait S. Thom. in solutione quinti) de iustitia quidem non mihi plus debetur, qui ego do, centum vero aurei quos tibi mutuo, nil amplius valent, quam centum. Quare si amplius exigo, rem quodammodo vendendo plus iusto, quandoquidem vsus rei non valet nisi quanti res ipsa, quae vsu consumitur. Ex honestate autem debes mihi beneficium, sed tamen gratis. Et ideo obligare te si illud est estimabile pecunia, iniustitia est. Quod si instantius urgeas. Scienti, & volenti non fit iniuria, mutuarius sua sponte se vult obligare, nullam ergo praefert effigiem furti, aut rapinae. Respondet ad septimum S. Thom. quod mutuarius non sua sponte, sed necessitate compulsus, se nexu illo implicat, sicut si necessitate etiam compulsus cogeretur rem platis iusto emere. Sed quid si non ob necessitatem, sed propter voluntatem quis mutuum petat? respondeitur, quod necessitas intelligenda est hoc modo, quod quomodocumque mutuum petatur, non possit obtineri, nisi solvatur usura. Ex hac conclusione fit, usurariam nequitiam, vii supra diximus, praepro illo Decalogi esse prohibitam: Non furtum facies. Vn

Aristot.

de Ambrosio. 1. 4. q. 4. Si quis, inquit, usuram accipit, rapinam facit, vita non vivet. Quae uero August. cano. proximo, Quid dicam, cum homicidio confert. At enim crudelior est, qui iudicat aliquid, uel eripit diuiti, quam qui trucidat pauperem fenore. Nam inopi substantiam corrodere, iudicare est. Et in fine 2. lib. officior. innotuit Catonem Cicero, qui interrogatus quid esset scenerari, respondit, hominem occidere. Testimonia ergo veteris legis frequentissima, ut pote Exod. 21. Leuit. 25. Deuterono. 23. Ezech. 18. & Psalmorum alia, quibus pestis haec atque humanae societatis exitum identidem condemnatur, iuris huius naturalis explicatoria sunt: ut quae ad eundem, ut ubi regius Pfaltes beneficis, quae nobis Messias praestiturus erat, exegerat constituit, vnde compositus vsuras & iniquitates, a quibus non esset liberatus. Ex vsuris enim, inquit, & iniquitate redimet animas eorum. Quod si demum ad dubites, quo gradu certum sit, usurarium mutationem esse peccatum: respondeatur, esse catholicam fidem: cuius praedicta contraria negatio haeresis esset, ut pote Clemen. vniuersa, de vitio. 1. condemnata. Secunda conclusio, quae prioris appendix est: Usurarium lucrum obnoxium est restitutioni, etiam si non petatur, quippe cuius dominium minime sceneratori acquirit.

Restat ergo tria argumenta, in capite quaestionis obiecta dissolvere, nam restant quaerunt S. Thom. iam in superioribus soluta sunt. Atque in primo nihil ambiguitatis est. Transiit enim Christus nomen usurae a secularibus ad spiritalia. Et ideo metaphorica est vsuratio. Est quippe similitudinis plurimum, sed dissimilitudinis multum. Mutuat namque nobis Deus spiritalia charismata, eo quod gratis, ac sine ullo nostro pretio donat: vult tamen, ut pro suo vsu officijque veluti femina in nobis iacta per eius fauorem coelestemque rorem colamus; multiplicatoque fructus tempore feramus. Et quia hoc in gloria eius credit, appellat suas vsuras, viuas in praemiorumque cumulus nobis accretit, quasi nostra nos scenera faciamus. Inveniat autem hoc discrimen, quod pecunia temporalis vsu consumitur, & inde fit vitiosa usura, dona vero spiritalia vsu crescant, ob idque eorum usura commendatur apud Deum.

In secun-

In secundo argumento illius difficultatis
 expeditur solutio, utrum, in veteri lege ca-
 rens fuerit usura permilla, ut culpa vaca-
 verit apud Deum, an vero praecise quan-
 tum ad forum, humanum permitteretur
 impune? Nam S. Tho. q. 78 art. 1. Et Alex.
 de Hales 3. parte, q. 36. memb. 4. & reliqui
 huius notae auctores posteriorem hanc sen-
 tentiam tenent. Conradus vero qu. 24 licet
 ambas vii probabiles referat, priorem tam-
 en alteri praefert, & iuniorum quidam il-
 lam sequuntur: Porro autem non modo
 opinio S. Thomae certissima est, & ideo iu-
 rare & merito communi consensu Docto-
 rum recepta, verum & altera aegerime est
 sustentabilis Et primo suus loquendi mo-
 dus quo aiunt, Deum dispensasse cum illis,
 falsus inepitque est. Enimvero vitium u-
 surae (ut nuperime ostendebamus) contra
 praecceptum naturale est, quod scilicet verat
 pretium de illa suscipere, quae nullius est
 per se valoris, qualis est praecunia vsus scori-
 sum a pecunia considerati praeccepta vero
 naturalia neque a Deo ipso dispensabilia
 sunt, ut li. 2. quaest. 3. demonstratum reliqui-
 mus Id enim quod natura uetat, ra intrin-
 sece malum est, quam est homini esse ratio-
 nalem: Cuius utique contrarium non est
 factibile. Et eadem ratione neque quod na-
 tura uetat, licere potest. Et qui contrarium
 dicunt, ideo id autumant quod ignorant,
 vel quid sit praecceptum naturale, vel quid
 sit dispensare. Igitur qui partem illam su-
 stentare contendunt, non debent illam ap-
 pellare dispensationem, & Conrad. om-
 nium minime qui tam instructa argumen-
 torum phalange probat, usuram esse con-
 traria naturae. At quo res pateat, reco-
 lere opus est usuram non laxa licentia, sed
 certo modo fuisse illi genti permissam, ut
 scilicet non fenerentur proximis suis sed
 alienigenis. Sic enim habetur Deuter. 23.
 Non fenerabis fratri tuo ad usuram, neq;
 fruges, neque quamlibet aliam rem, sed a-
 lieno. Fratri autem tuo absq; usura id quo
 indiget, commodabis. Frater autem dice-
 batur ille, qui erat de populo, ut patet Exo.
 22. Si pecuniam mutuum dederis popu-
 lo meo, pauperi qui habitat tecum, non vr-
 gebis eum quasi exactor, neque usuris op-
 primes. Aiunt ergo isti, quod quia Deus co-
 cesserat Iudaeis terram gentilium, permi-
 sit subinde eis usuras ab eisdem accipere

tanquam ab hostibus, quorum bona in ius
 suum venerant. Sicuti posset, inquitur,
 Caesar suo concedere exercitui, ut sub u-
 rarum effigie, hostes expolient. Et addu-
 cunt textum Ambrosij 14. q. 4. cano. Ab il-
 lo, ubi ait. Ab illo exige usuram, cui merito
 nocere desideras Cui iure inferuntur ar-
 ma, huic legitime auferuntur usurae. Sed in
 primis licet hoc illis largiremur, illa nulla
 tenus fuisset dispensatio, sed donatio Dei
 qui vniuersalis est omnium rerum domi-
 nus. Quae admodum quando donauit eis
 Aegyptiorum vasa, non dispensauit in fur-
 ro, sed vel tanquam Dominus eis tradidit,
 vel quod probabilius est, tanquam iudex eis
 adiudicauit, soluens eis laborum operum-
 que mercedem, quibus Pharaoni serui-
 rant, veluti dum ego amico rem meam do-
 no, ne utique dispenso in furto. Neque
 vero rex dispensat, quando per legem praes-
 criptionis transfert dominium. Dispensa-
 re nanque in usura esset, quod pro usu pec-
 uniae quis licite perciperet praetium, non il-
 lo vitio donante, qui donare potest. At ve-
 ro licet super nomine praetermissa, neq; cre-
 dendus Deus est illas alienigenarum usu-
 ras sic Iudaeis concessisse, ut earum consti-
 tueret eos dominos. Primo quia eandem
 prorsus usurarum speciem, quam inhibuit
 respectu proximorum, permisit illis res-
 pectu gentilium, quando autem inhibuit, ne
 fenerarent fratribus suis, prohibuit illam
 quae iure naturae interdicitur. Eandem er-
 go vitiosam, & inquam permisit illis res-
 pectu gentium. Respondet autem Contra.
 quod licet eadem fuerit in genere, non ta-
 men in specie. At profecto si non erat eade-
 in specie, neque erat usura in genere, sed
 erat vera Dei donatio, & ideo illi non reci-
 piebant nisi quod suum erat. Et tamen ab-
 surdum est tam immodicam homonymiam
 & aequiuocationem in eodem verbo scri-
 pturae admittere. At nanque. Non fene-
 rabis fratri tuo, sed alieno. Secundo quod
 minor istos non animaduertisse, Terra gen-
 tilium Iudaeis donata non erat nisi vtraq;
 ripa Iordanis, quae centum sexaginta mi-
 liaribus in longitudine patebat, & sexagin-
 ta in latitudine, permissio autem usura-
 rum multo se latius dilatabat. Impune
 quippe usuras suscipiebant a quibuscun-
 que gentilibus, qui remotissimus provincijs
 ad illos adgentantes commercia cum illis
 Soro, & de lust & iure. Ll ini-

A mbr.

Deus no dispensa uit in v- suris.

Repro- batur al- tera as- sertio.

Contra. Primu arg.

O
e
l
s

inibant. Adde quod eodem ipso ca. Deur. 23. præceperat eis Deus, ne abhominarentur Idumæum vel Aegyptium, & tamen ab illis impune poterant vsuras accipere, non ergo ratione hostilitatis fundabatur illa permissio. Et tertium arguitur est, quod profecto per tales technas suffragari hostiū subditiā non esset inter Christianos bonum exemplum, neque respublica vlla bene instituta eiu/modi fraudes permitteret. Huius ergo est credibile illa de causā Deū hoc illis concessisse, alias indulgisset pariter vt quacunque via deprædarentur eorum bona. Item quarto. Prophetæ Dei vbi ius naturæ, quod omnes seruire tenebantur, explicabant, absolute improbabant vsuras, vt Ezech. 18. illa iustitia cū alijs connumerabatur. Si quis ad vsuram non commodaerit. Et intra. Ad vsuram dans, & accipiens amplius, nunquid viuere? Et cum ait Dauid. Ex vsuris & iniquitate redimes animas eorum, certe non de illis intelligebat, quas extorquebant à fratribus suis, quia nullas accipiebant, sed de illis quas sinebantur ab extraneis exprimere. Postremo, quod per illam furti imaginem Deus illis non donauerit gentiliū bona, apparet, tum quod illi non cognoscentes verū Deum, iniquitati tribuissent, tum quod si iudæi tanquam suum accipiebant, absque modo & limite illas corralissent, atq; ideo gentiles absterrentur eorum confortio. Quare nequiquam sit aliud credibile, quā quod Hebræis nefas erat, etiam a gentilibus vsuras eripere, nisi vsque ad certum limen & lineam, quam tamen non præscripsissent, si putassent accipere quod suum erat. Acedit & quod Euseb. lib. 8. de præparatione euangelica. 2. vbi enarrat. Mosaicæ legis præcepta, absolute refert illis fuisse illicitam vsuram sub his verbis. Non tollas quod non deposuisti, non tangas alienum non mutues fœnore. Et Iosephus legis peritissimus lib. 4. Antiquæ absolute quoque refert præceptum dicens. Nulli vero Hebræorum licebat fœnerari, neque cibum, neque porum, &c. In quam etiam sententiam & Conrad. citat Rabinum quendam legit interpretem. Cuius etiam signum est, quod cum crebro in lege inculcata fuerit prohibio vsuræ, nullibi legitur permissio illa fœnerandi alienis, nisi vno dumtaxat loco Deuter. 23. Permissio ergo illa ea-

dem profus ratione intelligendā est facta Iudæis, quia ius civile modo eandem Christianianis permittit, nempe vt impune fieret ad euitanda maiora male, latrocinia, quia erant auaritiæ dedissimi. Quemadmodum & meretrices permittuntur, ad euitanda adulteria. Similinaque figura prædixerat eodem cap. Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator quasi dixisset, de gentibus impune permitto. Quapropter S. Tho. in primo inquit, vt bo. Non fœnerabis fratri tuo, denotatur ius naturæ. s. quod cum mortales omnes naturæ glutino sint frater, a nullo accipiendū est vsura. Altera vero pars est permissio vbi dissimulandam non duxerim quorundam calumniam impotentium D. Tho. quod nomine fratris in illo loco intellexerit omnes homines, perspiciebat. n. discrimen inter fratrem & alienum, sed intelligit, quod licet nomine fratris speciatim intelligerentur, qui erant de populo, tamen quia amplissima vocis significatione (vt i. de doctrina Christiana. 30. auctor est Augu) omnes homines fratres sunt & proximi, insinuat illic naturalem vsuræ prohibitionem ad omnes homines potendi. Sed neque hoc silenter prætereundum est, quod non defuit qui alterum sensum illi concesserunt, sed alieno assuerunt velint, vt videlicet nulla sit permissio, sed potius inhibio ac si dixisset. Fratri tuo non fœnerabis, sed si quis pro alieno tibi ducendus foret, ille esset a te fœnore prehendendus. Neminem tamen mortalium debet sic existimare. Quemadmodum inquit legendus est canon Ambrosii supra citatus 14. quæstio. 4. Ab illo exigite vsuram, cui merito nocere desideras, quali dicat, secundum gloss. illic adscriptam, sicut nulli nocere debes, sic a nullo debes petere vsuras. Quare ex verbo ibidem subiuncto, Cui iure inferuntur arma, huius legitime auferuntur vsuræ, non est inferendum, vt communis infert opinio, quod ab hostibus fas sit vsuras surripere. Quoniam re vera, vt paulo antea dicebamus, talis mos neque speciem præ se fert honesti, neque Diuo illi iniurenda est hæc nota, vt hoc conuuleret. Sed voluit excarnificare iniquissimam vsuræ naturam. Et ideo subdit. Sine ferro dimicat, qui vsuram flagitat. Sine gladio se de hoste vlciscitur, qui fuerit vsurarius ex actor inimici. Est ergo nō licetia, sed

Tertia ratio.

Quarta ratio in contra.

Postrema.

Euseb.

Ioseph.

sed consilium, quod cum nemo se debeat de hoste vlcisci, eque debeat vsuris illum affligere. Haud enim cum regibus loquebatur, quibus solis licet bella indere, sed in vniuersum cum priuatis, quibus consilium est vt fratribus iniuria condonent. Igitur quantum ad Ambrosium, longe mihi est probabilius, hanc nobis exhibuisse mentem. Quod autem idem sensus accommodari possit textui Deut. 23. nouum esset, & credo violentum, sed est sensus quem iam exposuimus. Illud autem, qd obijciunt eod. c. Deut. c. 28. Fenerabis genibus multis, & ipse a nullo sensus accipies, nihil ad rem pertinet. Accipitur enim illic feneratio pro eo, quod est simpliciter, mutare iuxta illud Eccl. 29. Fenerat proximo tuo tempore necessitatis illius. Ob idque nihil aliud illic Deus significauit, quã bonorum affluentiam, quam populo illi pollicebatur. Ex his demum sequitur, non opus esse (quod Conrad. arbitratur) moderari permissionem illam antiquam, dicendo, quod per euangelium iam cessauit. Nam vsura illa culpam semper habuit, quod autem impune fiat, leges etiam nunc ciuilibus permittunt, sicut alij Christianis. Et ideo e quanto, de vsur. solum eisdẽ ludæis inhihetur, ne graues immoderatae que vsuras a Christianis extorqueant. Eodemque pertinet, quod ca. post miserabile con. Papa principibus iubet, vt ludæos vsuras Christianis restituere compellant ne pe quod immo dicas diuellerant. Ad tertium argumentum de legibus ciuilibus vsuras peccatis pari modo responderetur, quod illas non peccatis in foro Dei, quia neq. possunt, cum sint contra naturam & contra diuina mandata, vt ea super eo. de vsur. sed sicut meretricia ad obuiandum latrocinijs, quia sicut mortaliū luxuria, ita neq. auaritia potest humanis legibus omnino restringi.

Permissio autem vsurarum patet toto titu de vsur. lib. 12. ff. de iur. & c. eod. titu. potissimum l. eos. vbi vsurarum quantitati modus prescribitur, quarum summa est centesima. Hanc enim iura appellant maximam, vt qui sine. ff. de nego. gestis eademque appellatur grauissima. De qua fit quoq. mentio canone, si quis. 14. q. 4. Deinde erant bes centesimæ, triens, &c. De quibus Barto. diffusum composuit tractatum

super l. Si haeres, ad leg. Falcidiam, vbi. Si item, non inantur trientes vsuræ. In quo tractatu complures congerit opiniones. Multa enim de hac re nonnulli iuris interpretum hallucinantes multiplicauerunt glossas. Ad huius ergo intellectum notandum, in more fuisse Romanis, vsuras Calendaris singulorum mentium percolere. Vnde vsura centesima erat centesima pars foris singulis mensibus aucta. Mutuo tibi dederam centum aureos, singulis mensibus debebas mihi vnum. Budæus lib. 1. de asse arbitratur nomen inde cadere, quod centum mensibus reddebant duplam fortem, sed multo significantius derivatur a parte aliquota, vnoquoque mense soluta. Itaque singulis annis obueniebant duo decim ex centum, vt mercatorum verbo vtamur. Et exillimabatur hæc vsque adeo grauis, vt non permitteretur nisi in trientibus mercibus, puta, cum quis pecuniam mutuabat mercatori marino, vt capitalis periculum ipse qui mutuabat, subiret. Ab hac centesima denominabantur reliquæ, scilicet bes centesimæ, triens centesimæ, dodrans, &c. Nam omne totum iure dicitur as, qui diuiditur in duodecim vncias. Vnde triens est tertia pars, puta quatuor vnciæ, semis medietas, &c. Et sic dicitur quis haeres constitutus ex asse, ex semisse, ex besse, quæ sunt duæ tertiæ partes, puta vnciæ octo, & dodrans, nouem. Quocirca triens vsura non est (vt quidam putant) tertia pars fortis, nec quadrans, quarta, alioqui longe maior esset quadrans quam centesima cum eadem leos 100. existimetur maxima, sed triens est tertia pars centesimæ, vt si pro centum aureis vnoquoque mense solueretur tertia pars vnus aurei. Et simili proportione in cæteris. Existimandum ergo hic est quanto sit iam hisce temporibus licentior vsurarum rabies. Non enim solum duodecim ex centum in annum parum existimantur, verum neque quatuordecim neque sexdecim, in singulis nundinas satis habent. Præterea vsurarum vltimo summo rigore prohibita est, vt ff. de vsur. l. placuit. Et c. eod. titu. l. vt nullo. Sic enim habet lex. Vt nullo modo vsuræ vsurarum a debitore exigantur. Vsura vsurarum dicuntur, quæ nunc maxime sunt in vsu suscepti mutuo mille, pro quibus in vsuram debes centum. Non soluis

Budæus

As dicitur omne totum. Dodrans Triens vsura.

Vsura vltimo summo rigore prohibita.

fixa die, inde ergo priores vsure alias pariunt scilicet ut pro illis centum soluas in super decem. Hoc sanè est, quod neque leges civiles vnquam permiserunt. Et tamen modo vsque adeo pestis hæc irrepfit, ut qui id delicti notam reprehenderit, ceu ridiculus exhibetur. Sed dubium ex his fit reliquum quousque extendatur permissio civilis iuris, vtrum scilicet ad hoc tantum, ut vsuario nulla decernatur pœna, sicut permittitur meretricium, an vero eouque ut vsuris læso denegetur in iudicio actio ad repetendum, sicuti de illo dictum est emptore, qui citra dimidium iusti pretij decipitur. An forte vterius etiam, ut qui vsuras promiserat, cogeret in iudicio eas solvere? His quippe tribus gradibus intelligi permissio potest. Ad hoc incudem responsum meminisse opus est distinctionis propositæ inter vsuras licitas & illicitas. Licite namque utpote quæ propter moram soluendi, ratione vel damni emergentis vel luctu inuito dominio cessantis solvuntur, non solum legè permisse sunt, verum & soluere eas cogitur q̄ in mora est. Et de istis intelligendæ sunt leges vsuras solui iubentes. Qualis est l. 1. C. de vsur. Si interrogacione præcedente promissio vsurarum recte facta probeatur iure debentur. Recte facta, id est iusta de causâ, ac debito stipulationis modo. De vsuris autem iniqui, quæ scenus dicebantur, arbitror nūquam sic fuisse permissas, ut qui promitterent, pendere cogereantur. De quo notanda est lex tertia eiusdem tituli, quæ sic habet. Quamuis vsuræ scænebris pecuniæ circa vinculum stipulationis peti non possint. Ecce scænebris vsuræ non poterant in iudicio peti tamen propter pactum, sicuti modo fit, soluebantur. An vero qui solueret, posset in iudicio repetere, dubium est. Sequitur enim statim in eandem l. Tamen ex pacti conventionione soluræ, neque ut indebitè repetuntur, neque in sortem accepto ferendæ sunt. Ecce non repetebantur. At vero quid quid antiquis in more erat, certe non esse iusta lex quæ actionem negaret volenti repetere. Dicamus ergo quod iura civilia rectè & rite poterunt vsuras permittere impune, nempe quod cum sui supplicio plectatur, scænetor tamen ab illo sit immunis. Cogere autem mutuatarium vsuras soluere, nulla vn-

quam lex permisi, nec potuit. Sed & solueti, actionem negare repetendi iniquum esset. Non enim est eadem ratio, quæ in decepto citra dimidium. Nam cum hæc fraudulentia, ut supra diximus, non semper facile constet, litium pesti panderet aditus, si actio daretur. In vsura vero paratissima est iniquitas. Item impedire volentem repetere, esset contra ius canonicum, quod læso per vsuras repetitionem concedit. Immo Clem. vnica, de vsuris, sententia excommunicationis feriuntur, quicumque rectores, ac iudices, & officiales, qui in pedimento fuerint, volentibus vsuras quas persoluerunt repetere. Per hæc ergo facile dissoluitur alia dubitatio, vtrum principes seculares permittentes vsuras, sint iure canonico condemnati? Quæ quidem questio multos contorquet, arbitrans ius canonicum hæc parte obstrare civili, quod tamen re vera nihil obstat. Si enim ius civile assereret licitas esse in foro Dei, hæresis esset in Clem. condemnata. Id tamen non asserit. Item, vel compelleret vsuras solui, aut solutas non repeti, non esset ferendum, quia, idem Clementina aduersaretur. Quare bene ait cum glo. Bar. tol. super l. cunctos populos. C. de sum. tri. quod iure civili peti non possunt vsuræ, ut vsuræ, sed ut interesse ratione more. At vero quod principes seculares non plectant suis penis vsurarios, ius vero canonicum suis eos puniat, nulla est contradictio. Næ principes illa tantum vlsentur, ut lib. 1. diximus quæ paci & quietudini reipublicæ officium, præsertim per vlm. Papa vero & ecclesiastici Antistites munere suo attentius conscientijs consulunt. Et ideo nil mirum, si actus animaduertant in vsurarios quam seculares principes. Ius ergo canonicum vsurarios, tum multis oprobrijs proscindit, tum & penis pluribus accumulatur. Quas ad vndecim cõnumerat Syllu. in verb. vsura. 9. Prima etenim est infamia, ut patet can. infames 1. 3. q. 7. & 6. q. 1. Quin vero & lege civili aiunt esse infames. At tamè l. improbi. C. quib. cau. infra. et irrog. nõ pñuatiur infames nisi exigentes vsurari vsuras, quas ius ipsum civile supra diximus vetare. Atq̄ illud appellat improbi scenus Tres alix statuuntur cap. quia in omnibus de vsu. C. p. manifesti vsurari nõ admittantur ad communionem altaris. Quod

Quod sic fuisse quidam intelligunt, quasi non sint admittendi ad sacra audienda. Veruntamen quia panæ non sunt restringenda, & illic non fertur in eos excommunicacionis sententia, non est audiendum nisi secundum verborum sonitum, quod scilicet non sunt admittendi ad suscipiendam sacrosanctam Eucharistiam, eo quod sunt publici peccatores. Item quod non donentur ecclesiastica sepultura. Deinde, quod sacerdotum nullus eorum oblationes accipiat, quia censentur rapina. Et qui acciperit, est ab officijs suspensus. Reliquas vero cui libuerit, quæret loco curato. Ex his demum patet, quod si quis fuerit superuacaneus labor, iam sit, quæm Bal. in sumptibus super leueros populos. C. de sum. trin. quamq; ab re lège ad quæstionem illam de Catholico Iustiniano Casare respondeunt, vide licet quomodo duo hæc cohererent quod eadem lege præcepit cunctos populos sibi subiectos in religione versari, quæ D. Petrus Apostolus Romanos tradiderat, & tri vltimas permisit, quas fides catholica docet esse illicitas, quasque Ecclesia vetat. Ad quod respondet. Bal. quod præcepit teneri fidem trinitatis, sed non respectu aliorum articuloꝝ, qui requiruntur ad salutem animæ. Professio solutio non erat digna Bald. Nam Imperator præcepit omnes versari in religione Ecclesiæ Romanæ, quæ non solum fidem trinitatis, verum totam includit, & simul etiam mores. Responsio ergo est, quæ iam declarauimus, nempe quod imperatoria vsurarum permissio nullatenus repugnat fidei, quia non astituit esse licitum in foro Dei. Hæc non esset manifesta hæresis. Quod autem vsurarij ciuilibus pecnis non subiacent, non est contra fidem, sicuti neque id quod meretrices nullo afficiantur supplicio.

ARTICVLVS II.

Virum ratione mutui aliqua possit expecti commoditas.

Quoniam constitutum est nihil ratione mutui posse in pactum duci, explicandum restat, virum neque commoditas ex pari vlla possit. Et arguitur a parte affirmatiua. Eadem esse videtur comparatio dati ad datum, & mutuati ad mu-

tuatum, sed pro data pecunia licet ex pacto recipere eandem vel eius valorem, ergo pro beneficio mutuandi licet par expectare officium, vt. si mutuatarius vinciat ut mutuantem remutet. Secundo arguitur: Si gener pignus mutui accipiat, quod sit fructiferum, vt hortum vel fundum, potest fructibus eius vt donec sibi de dote satis fiat, vt pater ca. salubriter de vsuris. ergo licet aliquid recipere ratione mutui. In contrarium est quod in zech. 13. inter ea, quæ ad vitiu stitiam requiruntur, ascribitur, si vsuram & superabundantiã non acceperit. Vbi nominè superabundantiæ res omnis comprehenditur, quæ pecunia estimari potest. Accedit verbum Ambrosij e plerique. 14 q. 3. quod cuncte accedit forti, viura est. Et Hieron. putant. Omnia munuscula cuiuscumque generis accipere viura est.

Ad quæstionem præsentem tribus conclusionibus de mente S. Tho. respondetur. Prima Nihil ex pacto mutui vel recipere vel expectare licet, cuius pretium pecunia estimatur. Conclusio clara est quoniam secundum Philoso. 4. Eth. Omne illud cuius valorem pecunia metimur, pro pecunia habendum est. Cum igitur non liceat pretio mutuari sit, vt neque ratione mutui quippiam recipere, quod sit pecunia estimabile. Secunda conclusio. Accipere aliquid non conventionis nexu vel tacite vel expressa, sed quod gratuito mutuantem penditur, nullam impingit vsuræ labem. Probat. Quia beneficium mutuandi nõ solum non auerfatur amicitia verum etiam conciliat, & firma: ergo neque obstat quominus mutuator possit munus quodcumque suscipere, quo solent amici amicum beneficia repensare. Tertia conclusio. Nulla lex obstat quod minus fas sit mutuantem illa ratione mutui conquirere, & exigere, quæ pretio pecuniæ non penditur vt pura mutuantij amicitiam, ac beneuolentiam. Ex his conclusionibus summarim colligitur iudicium quæstionis præsentis. Tertia enim requisita sunt, quæ mutuationem vsuraria macula inficiant. Primum, at id quod expectatur estimabile sit pecunia. Secundum vt ratione mutui expectetur, & non quia alias debitum, vel alia via. Tertium quod ducatur in pactum, uel expressum uel tacitum. Quod intelligendum est, ut mutuationis actus sit re exterior usura. Nam etiã

Arg. 2.

Ambr.

Hieron.

Prima conclusio.

Aristot.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Tria sũt quæ mutuatione vsuraria reddũt.

si in mutuatione non interueniat pactum, si postea receptio sit ratione mutui, est receptio usurarum. Quare usura mentalis, vt diximus, est mente intendere ratione mutui accipere. Per hac enim prudentissimus, quisque de omnibus iudicabit. Contra tertiam vero conclusionem, qua dictum est, licere pro mutuo exigere id, quod pecunia non aestimatur, obuium sit illico sophisticum argumentum, quod liceret mutui obligatione exigere ab episcopo sacerdotium, si quidem spiritualia non sunt pretio aestimanda. Responso autem est, quod conclusio loquitur de his, quae in humana ciuitate ad gratiam & vrbilitatem pertinent, videlicet, quae sub obligationem non veniunt sed solent dari gratis, spiritualia vero alia ratione non aestimantur pecunia, nempe quod non sunt eorum propria, qui conferunt, sed sunt illis a Deo gratis commissa, vt tanquam res huius generis criminem est, pretio, tam dare quam recipere. At quia ait sanctus Thomas beneuolentiam & amicitiam non esse aestimabilem pecunia arguitur contra. Secundum aestimationem humanam vt probus pluris faceret bonorum amicitiam, quam aliquem pecuniae numerum. Quin vero & pretio illam emerit ergo est aestimabilis pecunia. Respondetur quod non ideo censetur non aestimari pecunia, quod non sit pretiosior, quam illa, sed quod natura sua neque emitur, neque venditur, consistit enim in voluntate qua non cogitur. Potes tu quidem collata pecunia emolire hostis animum, vt te diligit, emere vero, ceu panem, minime. Ob idque non modo intuitu amicitiae contrahendae mutuari licet, verum & amicitiae signa in pactum ducere, nam verum amorem, est impossibile, vt puta quod mutuatarius non tibi noceat, affabilem se tibi praebat, atque vrbani, &c. Quid autem, si ad amicitiam illius adreperere per mutuum proctres, qui tibi potest aut sacerdotium conferre aut magistratum, puta si rex, ille sit, aut episcopus? Alij quidam, quod quando propositum non sit in amicitia, sed vltimus ad lucrum progreditur, usura est mentalis. Sed tamen de hoc iam regulam supra tetigimus, quam nunc confirmandam repetimus, videlicet, quod usura mentalis per obiectum pendenda est, non per hoc,

quod sit principalis intentio vel accessoria nempe sit per metuum intendis mutuatarium allicere, vt ratione mutui tibi quidpiam conferat, usuram mentem committit quamuis illa forte non esset principalis intentio. Si autem non intendis, nisi amicitiam cum deuincere, & postea, non ratione mutui sed ratione beneuolentiae id tibi conferat, cuius tu dignus es, nulla est mentalis usura, etiam si illa sit tua principalis intentio, puta facere amicum, vt postea bene erga te affectus gratuito, & liberaliter tibi aliquid donet. Ita que rotum negotium hinc pendet, quod speras habere vel ratione mutui, vel ratione amicitiae. Si autem illum officij quod speras indignus es, alia est noua iniqua ratio, sententia est s. Thome q. 13. de malo quam probet Caiet. quolib. 1. quaest. 3. sequitur est. Patet exemplis conclusio, dum a quodam nobili episcopo quem nullo alio respectu, quam iustitiae, scis sacerdotis conferre licet tibi ei seruire ad venandum eius beneuolentiam, vt postea gratis, & non propter impensa obiecta conferat tibi beneficium, cuius es dignus, quia certus es neque illum propter obsequia daturum, neque te recepturum. Item si tu magistratu dignus es, sed tamen regi inuisus, potes illum muneribus placere, vt te ad eius amicitiam insinues, & dignorum albo te ascribas, cur ergo non poteris etiam mutuo aucto beneuolentiae eius piscari? etiam si alioqui non mutuarer, nisi vt eius amicitia tibi esset fructus. In summa, cum exterioris mentalis usurae idem sit obiectum, exterior est difficilior interioris regula. Accipere ratione mutui, usura est in te, ergo id animo proponere, usura est in mente. Accipere vero ratione amicitiae, non est realis usura, ergo neque illud optare, est mentalis. Sed equidem responderi posse, quod licet illud simpliciter optare, non sit peccatum, tamen illam amicitiam per mutuum procurare, culpa non vacat. Attamen cum obiectum intentionis sit licitum, necesse quid culpa hic lateat. Hoc tamen licet, quod cum sit valde subtile discernere quando intentio subest recipiendi ratione amicitiae, aut ratione mutui, semper extrinsecus intentio suspecta. Sed vbi vis prudens id discernit, nulla subest culpa. Sed mutuo quid non poteris pro mutuari beneficii amici.

Argu.

Solutio.

Scrptus.

Solutio.

Usura

mental.

amicitia cum illo me coniungere, cui de-
 bitor sum, ut mihi remittat? Ut si me quis-
 quam de re aliqua in licem vocat, num-
 mutata pecunia possim cum illo fedus
 inire, firmato pacto ut illi cedat? Res-
 pondeatur, quod si rem illam vere de-
 beo, non possum in pactum ducere, sin-
 vero per calamitatem diuexor, possum
 quidem conventionem mutui meam redi-
 mere vexationem. Existit autem contra-
 priorem partem argumentum. Si quem
 ego iniuria affeci seu honorem eius lade-
 do seu famam etiam si pecuniariam re-
 stitucionem ex me iure posset exigere,
 possum nihil secus ego mutuandi vincu-
 lo eum obligare. Responsio. Quod
 ego quidem procurem, ut ratione ami-
 citiae per mutuum genitrix mihi condonet
 iam adseritum est, licere. Quod vero
 pacisci liceat, aliquantulo maior est he-
 rendi ratio, tamen recte mihi videor id
 quoque concedere saltem antequam sin-
 in pecuniam condemnatus. Nam eius
 honor & fama pecunia possit aestimari, ta-
 men ex natura sua iure amicitiae condonari
 solet. Quare illud pactum non est
 nisi amicitiae fedus. Suffragatur nobis
 Syluester ver. vltura. pri. §. 11. Queris
 autem forte, nec immerito, vtrum il-
 la amicitia possit in pactum duci, quae
 turpis est vltus? Vtrum scilicet petulans
 iuuenis conuenire ex mutuo possit cum
 muliere de turpi obsequio? Et ratio dubi-
 tandi est, quia illa nihil aliud apparet, quam
 amicitia. Respondeatur, quod amicitiam
 permutuum procure, ut postmodum
 illa amore victa consentiant, non est vsure
 vitium obligare tamen illam, minime ab
 eodem vitio excusatur, quia illa obligatio
 aestimabilis est pecunia. Ecce de his, quae
 pecuniam non sunt aestimabilia. Contra-
 ria ergo ratione nihil pretio pecuniae di-
 gnum potest in pactum mutui constitui,
 ut non licet tibi ea conventionem regni mu-
 tuare, tributorum te pensione exoneret,
 siue per privilegium subsignatum, ut fias
 nobilis, siue in tempus, nisi forsitan in propa-
 tulo esset quod per iniquitatem & tyrannidem
 exigereatur. Nam tunc quia illa
 non debeo, nihil ratione mutui recipio,
 sed vindico me ab iniuria, defendendo
 quod meum est. Eadem ratione nec pos-
 sum ratione mutui principem obligato, ut

opus 21. ait S. Thom. qui mihi conferat
 magistratum aut rem aliam. Neque pos-
 sum mutuari eorum eo pacto, ut mutua-
 tarius illa vel eorum partem suis expensis
 extorqueat ab illis meis debitoribus, a qui-
 bus difficile extorquebuntur. Neque si ha-
 beo frumentum decem miliaribus ab hinc
 longe, possum mutuari, ut tu inde adue-
 has vel illic consumas, sed mihi id hic per-
 soluas, quia te vectura aggrauo. Neque ve-
 ro ut aliquod obsequium recipias vel a
 manu vel a lingua, ut alius scilicet tibi ad-
 sit aduocatus in causa, vel sit tibi amanue-
 sis. Immo vero neque in pactum ducere,
 ut mutuatarius elemosinas faciat, vel a-
 lia opera misericordiae. Haec inquam non
 licet in pactum ducere: neque expectare ra-
 tione lucris. Secus, si aliter gratuito referat.
 Neque ut mutuatarius coram te canat, ut
 saliat aut negotia tua gerat, aut pro te oret
 principem, nisi res essent tam exiguae, pro
 quibus non consuevit pretium rependi.
 Atque eandem ob causam neque merca-
 tor contra notamen vsurae mutuari sub eo
 vinculo potest, ut vel totum mutuum vel
 partem in mercibus mutuatarius suscipiat
 etiam si iusto pretio vendat, dummodo il-
 le reuera mercium non egeat sed cogitur
 emere ratione mutui quoniam obligatio
 illa emendi aestimabilis est pecunia. Immo
 inde lucrum mercatori obuenit, nam licet
 merces tantum valeant, maiorem tamen
 copiam vendit quam vendidisset. Ex quo
 iniquissima mercatorum fraudulencia pro-
 ditur, qui indigenti regi stipendio militu,
 ea ratione ei mutuant, ut milites id merci-
 bus tantum suscipiant, & tantum in pecu-
 nia. Est enim triplex aut quadruplex figu-
 ra prauitatis. Prima, quod licet ipsi putent
 merces tantum valere, haud tamen ita res ha-
 bet, quia emptorum raritas extenuat pre-
 tium, & si illi non distraherent inter mili-
 tes, non cito nanciscerentur emptores, qui
 bus illo pretio diuenderent. Secunda iniqui-
 tas est, quod quia credito vendunt, carius
 vendunt. Et cum a rege expectationis in-
 tuitu lucrum cessant nihilominus contra-
 dunt, sit ut tempus bis vendant. Et tertio
 cum miseri milites non indigeant eiusmodi
 mercibus, vilissimo eas statim pretio co-
 guntur, reuendere, atque ut summam di-
 camus pro decem millibus, quae rex soluit,
 vix milites sex millibus potiuntur. Sed per-
 tito.

Merca-
 toru in-
 signis.
 fraudu-
 lentia.

contraris, vtrum possis mutuarium ratione
 mutui ligare vt tuum colat agrum iusto
 pretio, vel tuum molendinum, aut furnu,
 aut tabernam frequenter? Sūt quippe qui
 astringunt id licet, vt Summa Angelica, &
 Adrian. q. de vsura, & quos Sylu. memorat
 in verbo, Vsurā pri. §. 7. Quorum ratio est,
 quod cōm huiusmodi mutuator nullum
 det damnum, nullum exorquet pretium.
 Attamen ab aduersa parte stat ratio, quod
 illa cuius obligatio est, estimabilis pecu-
 nia. Haud enim dubium est, quin mutatio
 libertatis suapte natura digna sit pretio.
 Alij vero arbitrantur nullam committi vsu-
 ram, si mutuum dederis illo te mino sol-
 uendū, quando mutuatarius cessauerit ad
 tuum molendinum venire, vel tibi alia via
 iusto pretio seruire. Sed re vera eodem re-
 labitur. Et ideo vsura palliatio est, nisi for-
 te contractus sit emptionis, & venditionis
 nihil enim verat quo minus possit consti-
 tuto pretio obligare hominem vt ad tuū
 veniat molendinum per tot annos, ac per
 totam vitam, etiam adiuncta pecna, vt quā
 do defecerit, certam ibi multam soluat.
 Hinc plane colligitur prædiorū dominos
 vsurā fordibus infici, dum eo pacto colo-
 nis pecuniam aut frumentum mutuant, vt
 auctiori pretio fundos suos & prædia con-
 ducant. Neq. vero excusantur, dicentes præ-
 dioū vsu tantū valere, sed quia non pos-
 sunt colonos alia conditōne inuenire mu-
 tuant, nam si non inueniunt, signum est
 quod non tantū valet conductio. Ergo quā-
 do inuenires alium tanto pretio conducē-
 tem, tutum tibi esset tunc pauperi mutua-
 re, vt eodem pretio conduceret, aliter mi-
 nime. Sunt præterea qui vsu am in hac cō-
 tentione nullam agnoscunt. Obligati te
 mihi meas in aestate demerere fruges pre-
 tio tunc temporis currente, vt ego tibi tūc
 soluam partem pretij. Nam hic nulla appa-
 ret mutui ratio, sed solutionis. At vero nō
 auderem hoc admittere. Nam illa anticipa-
 ta solutio mutatio, quædam est pecu-
 nia per operas alerius soluendæ. Quare ob-
 ligō ratio mutui sit. Sed arguis contra: Dū
 mutuatarius iustum pretium suarum ope-
 rarum recepit, nulla ei videtur deberi resti-
 tutio. Respondet Io. And. vi. refert illic Ad-
 rian. quod debet fieri pauperibus. Nulla hoc ra-
 men iher ratio, quoniam restitutio nō ce-
 dit in ius pauperum, nisi vbi non potest

haberi creditoris copia, vel vbi condem-
 natur vt perdat, sicut in simonia. Sed illi est
 restituendum, quantum illa obligatio va-
 let. Ex quo fit, quod si vt se colonis obliget,
 pretium aliquantulo staueretur, ei manus, na-
 aut vt veniat ad molendinū, aliquid reman-
 teretur pretij molæ, nulla esset vsura. Item,
 si etiam conductos obligaretur ipsum con-
 ducere, nam tunc quia obligatur vnus ob-
 ligatur, & alter, & non ex vnica parte so-
 lutionis. Et hæc de prima conditione vsu-
 ræ, quæ est, vt quod recipitur estimabile sit
 pecunia. Secunda vero est, vt ratione mu-
 tui recipiatur. Quapropter si mutuatarius
 alias mihi debitor est, possum illi pascio
 ne mutui districtius deuincere, vt cum tra-
 tuata pecunia aliam etiam mihi debitam
 soluat. Vt verbi gratia si ab' que arbutis de-
 cem illi mutuo dedi, quæ id iudicio nega-
 re potest, possum ea lege decē insuper mu-
 tuare, vt corā tabellario syngrapham om-
 nium viginti mihi subscribas. Nam licet il-
 la obligatio estimabilis sit pecunia mihi
 tamen illam debebat. Et eadem ratione ex-
 cluditur a rōne vsuræ, si vel ratione liciti
 cessantis, vel donationis, vel alia via illud
 recipiam. In calce tamen huius articuli co-
 plicandum superest, in qua species sit mu-
 tuū restituendum, vt iustitia circa vsuram
 obseruetur. Habet enim locū mutuatō in
 his, duntaxat rebus (vt supra dictū est, & hinc
 l. mutuum. ff. de rebus cred. si certum per-
 tur) quæ vsu contumuntur. Mutuo ergo si-
 bi modios frumenti decem, quo tempore vi-
 lius venditur, vtrum tpe redhibendi, quo
 forte carius erit, eandem mensuram mihi
 debeas quam tibi dedi, an idem tantū pōt
 quo aestimabarū dum tibi contuli? Et vice
 versa si pluri vendebatur dum tibi tradi-
 di, vtrum postea eandem præcisē mihi de-
 beas mensuram, an quo vēdidissem, pretiū
 Idem est de vino, oleo, melle, & simi. Tra-
 ctat hoc Syluest. in verb. vsurā pri. §. 18. &
 17. & alij multi, quos re vera nō video
 pū punctim ferre. Responso ergo hinc
 distinctionibus sit clara pimum, discernen-
 da est mutuatō a vēditiōne. Etenim dum
 tu hyeni alii tpe decem modios frumentū
 credidisti videndū est, vtrum mihi eo pre-
 tio vendidisti quo tunc vendebatur, an ve-
 ro mutuaisti. Si vendideris, non tibi fru-
 mentum, sed pretium debeo. Quapropter
 si tuus

Summa
 Angel.
 Adrian.
 Syluest.

Solutio
 Aposita
 dubita-
 tionis.

Corolla-
 rium.

Argu-
 Jo. An-
 d. c.

si tunc singuli modij valebant ducatum, decem tibi ducatos debeo, quocumque precio post frumentum va neat. Et ideo si inter nos conventum fuit, vt idem premium frumenti rependerem, & postea valet modius non nisi dimidium ducatum, viginti tibi modios debeo. Res est clara. Si autem non sit nisi mutatio, tunc non premium, sed decem tibi præcise modiorum debitor sum, quocumque venundetur postea nummo. Vt si mensis Ianuarij frumentum suscepi, soluendum sequentis anni eodem mensis, eosdem tibi decem modios eiusdem qualitatis remitti teneor, vt scilicet granum eiusdem si bonitatis. Neque refert longene maioris annonæ va nebat, quâdo tu mihi dedisti, an multo minoris? Et idem est vini iudicium aque aliarum rerum vsu consumptibilium. Etenim ratione mutui non tibi debeo premium, sed corpora in eadem spem & qualitate. Quâ ob rem si quando ego tibi soluo, non valet modius nisi dimidium ducatum, quinque ducatis tibi satisfactio, licet quando a te mutuatus sum, decem modij emerentur ducatis decem. At vero si tu mihi mensus es frumentum verustum, obligans me vt tibi remeas nouum, vltaria mutatio est. Nam petis frumentum melioris qualitatis quam mihi tradis neque refert vtrû nouum vltius vendatur. Et ideo isti reconditores frumenti caritatem exoptantes, reuocatorum nomine infamantur. Mutuant enim frumentum sub arcidum ac corruptioni proximum vt reddatur eis nouum. Atque idem in oleo & vino & alijs cen seto, vt si subacidum vinum mutas, vt dulcius tibi reddatur. Hæc doctrina, quia rationis germana civilis quoque iuris est, vt patet, ff. de rebus cred. si cert. peta. per totum præsertim l. vinum. Quæritur autem, quid si mutuo soluendo non sit designata certa dies, vtrum fas sit tunc mutuatori non repetere, quando det vilius vendari, sed oportere tempus, quo sit maximi precij, vt frumentum duplet aut triplicet? Respondetur ex natura rei nulla pro diuinitate effigiem. Effet tamen variae iudicij eiusdem ius, quam charitatis. Disso non esse iniustitia, nisi mutuator operam baret, ne aliter antea solueret, tunc eam iniustitia de. Alioquin mutatio imputatur, si non tibi consulit soluendo, quâ-

do ex re sua fuerit. At vero dum pactum interuenit, vt solutio non fiat ante certum tempus, quando coniectura docent auctori precio æstimandum, vsuarios contractus est. Contra hanc autem sententiarum sumitur a monetarum æstimatione argumentum. Sequeretur inquam ex his, que dicta sunt, quod liceret mihi mutua re tibi ducatos centum quando minori argento vel ære æstimantur, & postea dum regis pragmatica aureorum valor augetur idẽ aurum pondus suscipere. Syluest. vtur. pri. §. 14. referi doctores iuris dicentes quod si verisimiliter dubiatur tempore solutionis posse valere minus plusve, tunc eadem antea moneta est restituenda. Sed re vera vel me vel istos fallacia ex cos. Inter stat. ni fallor, lanissima inter capedo inter valorem monete, & valorem aliarum rerum vsu consumptibilium. Nam dum premium verbi gratia frumenti, vel vini, vel olei augetur, res ipsa in se immutata manet. Et ideo eadem est restituenda mensura, quæ mutuo recepta fuit modo iam exposito. Quando vero monete valor augetur, ipsa in se natura monete quatenus moneta, hoc est rerum mensura est, augetur ac si augetur mensura frumenti, vt puta modius fieret maior. Et ideo si quando a me mutuatus es ducatum, non valebat nisi regalia vndecim, & post ad duodecim eius æstimatio aucta est non debes ducatum integrum, sed vndecim argentea regalia. Quemadmodum proliis si decem tibi vinas frumenti mutuarem, dum vnam duodecim tantum modiolus explebant, & postea per legem aucta est vt capiat modiolos tredecim, non debes mihi nisi vinas, quæ duodecim precise reddat. verum tamen quod de variatione valoris pecunie diuersis temporibus in eadem provincia dicimus, falleret quidem si pecunia traduceretur ab vna provincia, in aliam Ducatus, exempli gratia in Hispania, quæ aurum abundantior est, minori argento penditur, quam in Angliã vbi maior est argenti copia. Ob idque vndecim hic argentea regalia plus valent quam illic. De hoc ergo reponenda est disputatio vsque ad proximum librum, vbi de cambijs differendum nobis est.

Restat ergo vt ad argumenta respondeamus, quæ tantum nos duo proposuimus.

Primum.

Syluest. Discrimen inter pecunie & aliarum rerum valorem.

Solutio. Tẽperatio superioris æstimationis.

Procurator.

Dubitatio.

Voluntario.

Obiectio.

Obiectio.

Primum enim S. Thom. de lucro cessante, statim artic. proximo enucleandum est. Secundum verum idem ferre, est quod precedenti artic. 5. loco fecerat, atque illic id eo solutum reliquimus. Est enim eiusmodi. Mutuarius tenetur ex honestate beneficium compensare, ergo potest ad illud beneficium ratione mutui civiliter obligari. Iam enim supra negata est consequentia. Nam iustitia legi illa repensatio satisfacit, qua tantum tibi redditur quantum mutuasti, alia autem honestatis, libera esse debet sicut tu libere mutuasti. Ad quartum ergo, quod nos primum fecimus, nempe an liceat ratione mutui obligare mutuarium ad iterum mutuandum, responderet Angel. assertorie Ratio sua est eadem quae paulo superius allata est, nempe quod in tali contractu nullum mutuatio datur damnum. At vero iam ibidem monstrauimus fallacem esse rationem. Nam licet beneficium mutuandi, officium sit liberalitatis, & misericordiae, tamen obligatio est aestimabilis pecunia. Ob idque perspete D. Thom. negat esse licitum. At vero utrum mutuae hoc pacto licet, ut in praesentia tu mihi aliam rem mutues, scilicet mutuo tibi frumentum, ut mutuas mihi vinum? Nam ex dictis S. Thom. apparet licentiam hanc colligi, ubi ait. licet simul mutuanti vnum aliquod aliud mutuum recipere, non aut licet eum obligare ad mutuum in posterum faciendum, cum tamen discrepantia deprehendi vix queat quod cum non te possim ligare ut eras mutues, possim te obligare ut statim mutues. Neque responsio solida est, si dicas mutuationem de praesenti non esse aestimabilem pecunia, nam etsi hoc verum sit, tamen obligatio est aestimabilis. Respondetur ergo quod neque S. Thom. dicit, quod potest intercedere obligatio in praesenti, ut scilicet petenti ex te mutuo, non aliter concedas, quam civiliter obligando ut statim mutuet. Sed supponit uti res habet quod mutuationes de praesenti gratuito fiunt. Ut, mutuata mihi, & ego tibi. Et ideo simpliciter ait quod licet mutuum recipere. Quae propter placet mihi appendix illa Caietani hoc loco, nempe quod liceat fideiussori pretium recipere, ut fideiubeat. quoniam illa obligatio qua se stringit tuo nomine soluere, aestimabilis est pecunia ac subin-

de vendibilis. Quod si contrarius infurgit fideiussor mutuet amico pecuniam, non possit pretium recipere, ergo neque inde quod pro eo fideiubeat. Negat tamen prior praemissa. Alia enim res est fideiubere pro te quam mutuae tibi. Ex quo rursus inferitur, quod possit quis ut se obligare paratum esse civibus mutuae quoniam egerent, stipedium Republicae suscipere, hoc enim non est pro mutuo, sed pro obligatione. Ac demum ex his colligitur, quod non mihi licet mutui te nodo colligare, ut pro me fideiubeas. Quintum D. Thom. argumentum materiam inducit contractus societatis, de qua, nos infra longam dissertationem sumus questionem. Ad sextum ergo, quod nos secundo loco posuimus de pignoris usufructu, respondetur planiter, quando pignus est fructuosum, computandi sunt eius fructus in sortem. Alias idem reciperentur in pretium mutui, unde vltima labes contraheretur. Cautio vtriusque iuris, ut extra de vsur. capit. 1. & 2. & C. de distr. pign. l. 1. Exurgit autem duplex difficultas ex eodem iure. Prima nascitur ex conquestus, eod. ubi postquam praecipitur ut fructus pignoris ducantur in sortem, additur. Nisi terram ipsa de feudo sit monasterij vestri, nempe quod si ecclesia fundos aliquos in feudum seu in emphyteusim alicui tradidit, & postea feudatarius eadem ecclesiae eisdem impignorat fundos ecclesia potest recipere fructus non computando in sortem mutuae pecuniae. Idem habetur extra de feu. cap. 1. & tamen esse appareret manifestaria vsura scelus. Sunt ergo qui non aliter hoc putant defendi posse, quam quod in utilitatem ecclesiae permissum est. Verum tamen solutio haec non satisfacit. Nam ecclesiae mos, & consuetudo est potius non exigere vsuras, neque vnde licite possit, ut patet in capit. fraternitas. 1. 2. qu. 2. Et ideo alia nequit reddi ratio, quam quod haec est ratio feudorum conditio, ut quoniam adierint ad vnum dominum, redeant cum fructibus, sed tamen feudatarius absoluitur a solutione feudi ut eodem capit. 1. de feud. habetur. Verum est tamen aequitati apparere, consine, ut si feudatarius, quia meliorem reddidit fundum plures colligebat fructus qui soluebat ille excessus semper obueniret, quoniam

Primū
argum.

Dubiū.

Solutio.
D. Tho.

Caieta.

ei quatinus eum impignorasset. Attamen quia exoneratur illo onere excellendi deino. p. fundum, & meliorem reddendi, etiam illo excesse priuatur. Grauius tamen oboritur dubium ex capit. salubriter de vsu. vbi habetur quod si focer tradidit genero pignus dotis fructuosum, iuste idem gener vsu fruatur pignore, dum sibi dos non soluitur, neque fructus illos cogitur ducere in sortem. Idem permittit ius civile. Pater, si de doli mali & met. except. Et quidem de conclusione nemo ambigit, sed tamen de ratione est dubium. Aiunt enim Panor. & ceteri super d. cap. salubriter rationem sumi ex sustentatione onerum matrimonij. Sed est Adria. in q. de vsura. cuius causa hæc non probatur? Argumentum eius est, quod in alijs quoque contractibus contingit, vt qui pignus recipit, teneatur aliqua onera sustinere, & tamen non ideo potest percipere fructus extra sortem, vt si vendas annuam pensionem pretio mille ducatorum, pro quo recipis pignus, tenens illa onere soluendi pensionem sustinere & nihilominus debes fructus pignoris in pretium numerare. Item qui stipendio regis viuunt, teneatur alere familiam, & tamen si pignus stipendij acciperet, teneatur fructus recipere in prenum, ergo ratio illa nulla est. Hinc ergo colligit Adrianus q. non potest gener recipere illos fructus extra sortem nisi ratione interesse puta lucri cessantis. Et miror ita alios esse hoc argumentum deuinctos, vt dicant causa esse Theologorum opinionem, cum tamen nullus preter Adrian. exiterit, qui hoc somniet. Enimvero quod propter onera matrimonij illic fructus percipiatur, non solum doctorum opinio est, sed expressa iuris sententia. Hanc enim rationem subdit præfatum edicens. Cum frequenter dotis fructus non sufficienter ad onera matrimonij supportanda. Atque idem colligitur ex allegata l. Pater. Quis ergo Theologorum id audeat negare? Præterea, causa illa lucri cessantis communis est in alijs etiam contractibus, & tamen leges aliquid peculiare tribuunt genero in fauorem matrimonij. Adde quod si illa esset tantum causa, locum non haberet nisi vbi gener esse mercator qui in negotiatione deberet, tractare pecuniam. Nam qui illam non habet negotiationi expositam, agere de

lucri cessante non potest, & tamen generis in vniuersum indultum est priuilegium hoc. Ista rationes adeo mordent eoldem auctores, vt illic non persistant, sed dicant esse donationem focer. Hoc tamen responsum nullum habet fulcimentum, nã Papa cum interrogatus fuerit de iure, nihil respondit de donatione, sed quid ius ratioque iubeat. Igitur Adria. & qui eum sequuntur, ideo seducti sunt, quod nullatenus intellexerunt quidnam esset onera matrimonij sustinere. Haud enim hoc, vt ipsi putant, id simpliciter est, quod vxorem familiamque alere, vt in alijs oneribus vsui venit, sed est eandem alere, referuata semper dote. Tenetur enim semper maritus vxori de integra dote, & quia præter dotem debet illam alere, etiam si non sit negotiator, recipit iure fructus pignoris, dum soluatur, dos, quia præsumitur quod aliquid illa dote emeret, vnde illa salua, vxorium onus ferret. Et ideo lex illa, pater, docet quod quando pater alit filiam, non potest gener recipere fructus pignoris. Sed quid si gener libere concessit terminum solutionis focer? Respondeo, quod id concessit suscepto fructifero pignore censendus est intellexisse secundum ius, ideoque potest percipere fructus extra sortem, nisi contrarium libere expressisset. Nam cum possit quisque indotatam sibi deponere, potest & fructus remittere pignoris. Quod fit vt Almain 4. sent. dist. 15. q. 2. immerito remordeat Iurisconsultos, dicens, quod quando focer non est in mora soluendi non licet genero recipere fructus pignoris vltra sortem. Immo ipse non penitus radicem iuris penetravit, quod potest illos etiam tunc suscipere. Atque hinc plane, quod Panorm. eod. c. salubriter, scite, vt arbitror colligit, posse generum non solum fructuosum pignus, verum & etiam pensionem quorundam recipere, dum dos non soluitur. Illud enim non recipit ratione expectatæ solutionis, sed quia dote salua, tenetur familia providere. Neque argumentum quorundam contrarium tenentium vllius est momenti, si quod Papa non respondet nisi de fructibus pignoris. Nam ex eodem responso colligitur, quod potest alia via recipere vnde vxorium sumptus faciat. Syluest. autem moderatius sic sententiam, vt non possit, gener plures fructus

Deceptio Adria. & cõplicu Sententia auctoris

Scrupulus. Solutio

Almain

Panor.

Syluest. moderatio.

Aut

ctus suscipere pignoris quam quibus sufficiat onera supportare. Et arbitror conditionem non longe a veritate aberrare. Etenim quod alij dicunt, si tantum posse recipere, quantum lucri cessat, inde refellitur, quod (ut probatum est) non recipit ratione lucri cessantis. Atqui ex eadem radice soluitur alia quaestio si interrogas vtrum

Qd al-
tera.
Rō du-
bitandi

defuncto marito possit etiam vidua recipere fructus pignoris vel alia alimēta, seu a patre, qui nōdum soluit dotem seu a marito heredibus, si soluta fuerat. Apparet. n. inde non licere, quod dissoluto matrimonio vidua non sic perfecti matrimonij sumptus, vt debeat seruare dotem, & ideo potest mutuum suscipere ex illa postea soluedum. Nihilominus respondeatur, absq; dubio, seu pater debeat, cu coniuges haeres, alteruter tenetur, vel dotem soluere, vel illam secundum suum statum & conditionem alere, quia tenetur maritus iure matrimonij eam alere, quou'q; suam ei integram soluat dotem, quae dent eius heredibus, quā maxime fieri potest referuati. Hoc tamen mihi dubium impresentiarum occurrit, ad rem minime impertinentes, vtrum possit quis filiam non aliter dotare, quam mutuando genero pecuniam, ita vt mutua ret quispiā decem millia ducatorum mercatori sub pacto, & obligatione, vt suam duceret filiam? Apparet enim hoc esse licitum. Primum, quia possit quisq; (vt dicebamus) indotatam ducere, ergo pro mutuo. Item, quia ducere vxorem, videtur esse opus amicitiae nam illam deberet prudentissimus quisque sibi matrimonio adiungere, quam haberet honeste charam, amicitiam autem pro mutuo poscere non est vitia, vt supra dictum est. Praeterea, si ille diligens esset & negotiationum peritus plura pederet decem millia mutuata, quā donatā mille. Respondetur nihilominus non esse licitum. Nam dū mutui vinculo alium obligat vxorē ducere cum illa obligatio graui sit estimabilis pecunia, vsum mutuata pecuniae foris consideratum, rependis, in pretium illius obligationis, loco videlicet mille ducatorum, quos ille in dotem recipiet. Neque refert maioris vel minoris estimari mutuum, an minoris. Et ad illud respondetur, quod quamuis per amicitiam possit gratis vxorem ducere, tamen iam tunc non facit gratis, sed pro vsu

Dubiu.

Rō ha-
sitandi.

Respon-
sio.

Ad arg-
facta.

pecuniae pretio aestimato. Ex his fit condequens Reges autem magnates nullatenus posse vrbib. aut villis quas in pignus mutui suscipiunt, extra sortem vsu frui, neque vlla ratione possunt ab vsuraria iniuriate excusari. Remedium est tamen, vt non recipiant nisi emptas cum pacto retrouendē di, tunc n. fructus ex portibus obueniunt. Hoc aut nihilominus subticendū non est, Impignoras verbi gratia, sterilem agrum, qui tibi neutiquam erat vsus, quia nec erat frugifer, neq; vite. cebat, neque illum colere cogitabas, alter aut, cui impignoralij, colit illum, vt olera inde saltem colligat, forte non est condemnandus, vt in sortem ducat, quoniam cum tu nullum parceris demeritum, non debet alterius indultum in sortem computari, veluti si de pignoris vsu pecuniae tuae lucretur, nihil tibi debet. Haec autem prudenter pensanda sunt. Nā si emolumentum esset alicuius momenti, puta quo ager, non quod putabatur sterile, sed domini in curia non colebatur, & postea cultus sit frugi, arbitror fructus in sortis solutionem annumerandos.

ARTICVLVS III

Vtrum ratione damni emergentis aut lucri cessantis liceat mutuatori quidpiam ultra sortem recipere.

IN contractu mutuationis frequens habens ratio damni emergentis, & lucri cessantis, & ideo queritur, an horū ratione liceat mutuatori quidpiā supra sortem accipere? Et arguitur a parte negatiua. Si hoc esset licitum, sequeretur, quod nullum esset vsura vitium, eiusmodi lucri in pactum ducere, condequens tamen est falsum, quia cum mutuator opus sit charitable, gratis debet fieri, ideoque damnum a se sponte suam quis pecuniam mutuat, debet eam libinde gratis a lucro ducere. Alioquin non mutuet, postquam non cogitur. Secundo arguitur ex verbo S. Tho. 2. 2. q. 7. art. 2. Id quod nondum quis habet, vendere nou potest, mutuator non habet lucrum immo multis periculum est periculis, quibus impediti potest, ergo pro illo nihil certi valet in pactum ducere. Tertio. Si de lucro cessante possit mutuator suam cum mutuario conuenire pra-

patentissima aperiatur via palliandis vsu-
ris. Haud ergo licet talem concedere licen-
tiam. In contrarium tamen est, quod ne-
mo tenetur ob præstitum beneficium sibi
incommodare, contingit autem sæpe,
ut cupiam causam mutui, & damnum
accidat, & cesset lucrum, ergo licite po-
test tunc incolumen se, indemnemque
seruare.

Quæstio hæc & inter doctores contro-
uersa est, & inter mercatores periculosa.
Habet autem certi compertique quidquã,
atque aliam partem dubiam. Ad eius ergo
intellectum prænotanda est termino-
rum significatio. Damnum quippe emer-
gens est detrimentum, quod mutuator
causa solus mutationis patitur, ut si rui-
nosas ædes reficere parabat, aut annonam
in glitæ in totum annum emere, & omni-
cus precibus improbis mutuam ab illo
pecuniam, quia ipse forte grauius indi-
get, euellit, & idem tunc mutuator eum
damni commune facit sui, si postea do-
mus sine alia eius negligentia corrui, vel
frumentum cogitur carius postmodum
emere, vel per vsuras pecunias recipere
quibus alia sua debita soluat, illud dicitur
damnum emergens. Lucrum vero ces-
sans est, si mercator pecuniam negotia-
tioni expositam, precibus etiam victus
mutuat, vel quo citra dubium loquamur
ab inuito extorqueatur, vel stato tempore
non soluitur, lucrum quod augere potue-
rat, cessat.

Respondetur ergo ad quæstionem quin-
que conclusionibus, ab his, quæ certiores
sunt, initio sumpto. Prima conclusio. Quã-
do mutuatori inuito, videlicet contra suã
uoluntatem vel damnum emergit, vel lu-
crum cessat, iuste & absque vilo vsure peti-
tulo illud potest exigere. Memento lucrum
tunc duntaxat, cessare, quando pecunia e-
rat mercatoris negotiationi dedicata. Et
ratio est patentissima, quia quando quis
inuitus est, vim patitur, ac petinde quasi ra-
pina iniuriam. Atque hæc pertinet. Cum
quidam, si de vsu. ubi ait Iurisconsultus,
vsure non propter lucrum petentium, sed
propter moram non soluentium instigun-
tur. Et hæc habetur, quod si socius commu-
nem pecuniam in proprios vsus conuer-
tit, teneatur socio vsuras præstare. Et C.
col. l. vsuras, cogitur emptor, qui in solu-
tionis mora est, vsuras insuper soluere vë-

ditori. Conclusio ergo in dubium venire
non potest. Sed vtrum statim ab initio
posset sic licite inter ambos conuenire, ut
si non solueris stato die, tenearis deinceps
centum numum vsurarum soluere? Respo-
detur in primis quod nomine pæne procul
dubio potest. Nam cum mutuarius teneat-
ur in tempore soluere, iam inde mutuator
inuitus caret suis nummis. Et ideo rigore
iuste multæ potest illum cogere, sicuti & in
dix eum cogeret. At vero an idem liceat
ratione cassantis lucris, etsi aliquantulo sit
maius dubium, tamen neque negandum
est licere, dum tamen in fraudem conteg-
de vsure id non fiat, nempe si mutuator ve-
re sit mercator ex negotiatione victitans,
quoniam potest bona fide mutuare vsque
ad certum diem, admonitumque extunc
mutuatarium habere, quod denique suum
non est propositum mutuare, sed quod de
inceps inuitus a suis negotijs cohibetur. Se-
cunda conclusio. Si quis habet pecuniam
negotiationi mancipatam quomodocumq.
inuitus cogatur illam mutuare, non solum
damnum emergens verum & lucrum ces-
sans potest iuste ultra sortem repetere. Di-
co inuitus, quia ei vel aliqua vis inferatur,
vel tenditur fraus. Exempla. Ut si quis
mercatori mortem aut incommodum ali-
ud comminetur, nisi sibi mutuet, vel si
vassalis prudenter grauiusque metueret,
nisi domino suo mutuum daret, diuexatũ
iri ab illo, & molestias perpetuum. Hæc
enim est quedam violentiæ species. Aut si
forte rex ingruente bello indigeret a mer-
catoribus pecunias mutuari, qua vti que ra-
tione posset illos compellere, illique tene-
rentur parere in hisce inquam atque id ge-
nus accidentibus planum est mutuatariũ
propter tales coactiones se posse indem-
nem seruare.

Atqui huic assertioni patrocinatur Pon-
tificium ius, extra, de fideiussor. capitulo
perueni, & capit. constitutus. quibus inbe-
tur, quod si fideiussor nomine illius, pro
quo fideiussit, soluit dispendiumque aliud
fecit, aut damnum accepit, tunc ille ca-
ius gratia soluit restituat eum in suum ius,
reddatque ipsum prorsus indemnem, ab
omni que immunem iactura. Verum tam-
en quo ad rem descendamus, ibi lateet
quæstionis neruus, ubi mutuator nul-
lam speciem vis aut fraudis patitur, sed ro-
gatus suapte spõte mutuat. De hoc igitur
adhi-

Dubita-
tio.

Solutio.

Secunda
conclu.

Tertia adhibetur conclusio tertia, paulo minoris
 certitudinis, quam superiores. Ille qui ro-
 gatus mutuat, potest præiudicium formida-
 tumve damnum emergens in pactum mu-
 tui ducere, videlicet si domus ruinam time-
 met, aut annoæ charitatem, quam modo
 emere impeditur, aut si vsuras postmodum
 soluere cogitur pro ære alieno, in quo mu-
 tuet, manet. Conclusio est S. Thom. secunda
 S. Tho. secunda quæst. 78. art. 2. alterique simi-
 lis, quam præcedenti quæst. de ven. litore
 asseruerat, qui rei pretio apponere damnum
 potest, quod vendendo incurrit. Ob idque
 simili ratione probatur. Damnum enim
 quod talis mutuator patitur, sua interest,
 quod ideo ratione mutui accipere non tenet-
 tur, atque ideo potest de sua incolumitate
 pacisci. Moderati autem consulo sumus
 conclusionem veluti de venditione dictu-
 ri sumus, nempe quod rogatus mutuet,
 mutuatariusque admonet. Nam si vltro
 neus taci usque mutuat, sibi imputandum
 est damnum, quoniam si aliter rem sciret,
 nollet forte sub illa conditione mutuum
 accipere. Atque hinc sequitur, quod si dam-
 num non fuit præiudicium, neque timebatur
 sed post forte superuenit, non tenetur
 mutuatarius de illo vltro, qui reddere nõ
 cogitavit nisi simplex mutuum, vt per hæc
 intelligatur id quod diximus, rogatus, ni-
 hil enim aliud significauimus quam quod
 mutuatarius sciens & prudens tanquam
 rem sibi commodam mutuari ab altero
 velit cum illo damno. Nam si ex re sua nõ
 esset, neuiquam illud acciperet. Quo fit,
 vt etiam si qui damnum passurus est alteri
 ex charitate tanquam amico offerat con-
 ditionem, non ideo fit inhabilis vt damnum
 emergens recipiat. Hoc dixerim quia ro-
 garivel offerre, vt statim dicturi sumus per
 se nihil facit neque tollit rationem vsuræ.
 Hactenus plana sunt omnia. Torum, ergo
 quæstionis pondus huc inclinat, vtrum pa-
 riter possit lucrum cessans ab eodem mu-
 tuationis articulo recipi vltra sortem? Ad
 cuius examen præfigere oportet pretium est
 distinctionem hanc. Bisariam potest exi-
 stimari pecunia, vno modo absolute secun-
 dum eius communem vsum. Et de hoc
 omnes consentiunt, nemini fas esse vltra
 sortem aliquid recipere ratione mutui.
 Cuius rei exemplum in vniuersis, qui ne-
 gotationi non vacant, late pate. Nam hic
 est vsus, qui seorsum non venit computa-

tandus. Altero vero modo consideramus,
 vt nego rationis industria subest, nempe
 quia possessor illam habet negotiationis
 expositam. Et de hac pecunia aiunt Con-
 rad. eoque multi posteriores statim posse
 mercatorem pacisci, vt lucrum cessans ad
 sortem sibi accumuletur, etiam si non sit
 inuitus, sed rogatus mutuet. Nihilomi-
 nus statuo egomet mihi hanc quartam co-
 elusionem. Quod hoc modo possit lu-
 crum cessans in pactum duci, non est ad-
 eocertum, vt patroni assertionis huius ar-
 bitrantur, sed est tum minus probabile,
 tum quam plurimis vsurarum periculis
 expositum. Et quidem quod non sit vltro
 adeo certum, multis rationibus compro-
 batur. Primum, nullam iuris, aut cano-
 nici, aut ciuili legem inuenias, quæ hoc
 permittat, quod certe non est infimum
 argumentum. Nam cum tam frequenter
 extoret, quæ vsuras ratione moræ pendit
 beant, videlicet dum mutuator, vel qui
 creditor inuitus re sua caret, si spontanea
 hæc lucri cessantis pacto tam plane licita
 esset, non defuit lex, quæ id infirmaret.
 Mox si pifcos doctores conulas, Dicitur
 Thom. id negat, consulo dignoscens in-
 ter damnum emergens & lucrum cessans,
 nempe quod illud licet in conuentione po-
 nere, hoc vero minime. Cuius sententia
 accedit Scotus in quarta distinctione 1.
 quæstione secunda, & Durand. in tertia
 Sentent. distinct. 37 quæstione secunda, &
 inter Iuriconsultos illustris Innoc. super
 cap. Nauiganti. de vsur. Immo inter non
 quos grauelque seu iuris seu Theologæ
 doctores neminem inuenias, qui explici-
 tis verbis id astruat, nisi ratione moræ aut
 alius culpa debitoris. Qui autem eam as-
 firmant, sunt Conradus recens auctor,
 quæstione trigesima eandemque cum foe-
 minidine & timore septem conditionibus
 circumscribens. Post vero Syluest. verb.
 usura. pri. §. decimo aono. & Caiet. super
 S. Thom. secunda secunda quæst. 58. & in
 sua summa affirmatiue eandem defensionem
 Atque Adria. in q. de vsura, licet fas est
 (vt suo verbo utat) esse opinionem moderatam
 notum. Quod si ratione agamus, vna est
 que vehementer apud me aduersus hanc
 opinionem depugnat. Lucrum cessare, vt
 nomen sonat, est homine a lucro cohibe-
 ri, nemo autem cohibetur nisi sua impedita
 tur voluntas, inuoluntarium vero doctore
 3. Ethic.

Quis
 difficul-
 tas.
 D. fin.
 stio.

3 Ethi. Aristot. sola vis, metufve, aut ignorantia facit, ergo vbi nullum istorum intercedit, non proprie censetur cessare lucrum. Certe est res creditu difficilis, quod si mercator qui negotiationi expositam habet pecuniam, offert illam mutuo, non potest recipere lucrum cessans, & tamen per hoc solum quod alter leuissimo verbo mutuum idem ab eodem petat, possit idem lucrum in pactum ducere cum nihilominus spontaneus facit rogatus, quam si alterum prauenerit. Atqui per hanc rationem, omnes aliorum labef. dantur. Primum enim patens est discrimen inter damnum emergens & lucrum cessans, nam illud non pendet ex industria, sed est mera passio, a qua idcirco se quique inolumen seuare potest, hoc autem pendet ex industria a qua quis sua sponte suam abstrahit pecuniam, non est, quod impediti ceteratur. Arguunt præterea sic. Post moram licet recipere lucrum cessans, sed pecunia negotiationi exposita tanta vitilitas erat ante illam moram, ergo poterat idem lucrum absq; mora peti. Sed vides argumentum extra chorum saltare. Haud enim negamus illam pecuniam tantum valere ante, quantum post moram, sed tamen antea non impeditur, sicut postea. Nam illa iniuria quæ fit post moram dimouet voluntatem inuiti mercatoris a sua negotiatione, & ideo debetur ei lucrum. Quando vero sponte mutuat, non proprie impeditur. Atque hanc differentiam optime perspexit D. Th. quippe qui 2. 2. q. 62. art. 4. in solutione ad secundum fatetur, quod qui pecuniam creditoris ultra terminum præfixum detinet, quia eum damnificat, tenetur ei refundere etiam lucrum. Ex quo male infert ibidem Caiet. eandem esse rationis vim ante moram. Nam quantum ad lucrum cessans, non censet D. Tho. creditorem damnificare, nisi dum inuitus impeditur, quando quidem postmodum q. 78. negat ante moram idem lucrum licere recipi. Et per hoc aperitur fallacia alius istorum argumenti, huius scilicet. Qui mercenarium a suis operis impeditur, teneretur illi refundere lucrum cessans, ergo negotiatori mutuanti. Negatur enim consequentia. Immo contrarium per hoc conuincitur. Si. n. vi aut fraude illum impediatur, teneris quidem si autem tuis solis precibus ductus vult amo-

re tui cessare, nihil ei debes. Et simile nos dicimus in proposito. Si autem conuentio ne facta ob pretium ille cessat, nullum ad propositum affert exemplum. Atqui & in huius discriminis ignorantia latet deceptio. Opera. n. mercenarij natura sua locabiles pretio sunt, & conducibiles, pecunia vero minime. Nam si aliquid plus valet, non à se habet, sed duntaxat ex adiuncta possessionis industria ob idque quado sua sponte mutuat, libere nudat illam tali valore. Quapropter neque est simile de illo, qui impeditur ne beneficium assequatur, cui restitutio debetur. Nam ille inuitus non assequitur, neque rursum est par ratio de instrumentis. Arguunt. n. Opifex potest instrumenta suæ artis pretio locare, sed pecunia sunt etiam instrumenta negotiatoris ad lucrum, ergo potest illas locare. Est nanque latissimum interuallum quod vsus instrumentorum, quia non consumuntur vsu, seorsum est dignus pretio, sicut vsus equi, & domus, quo idcirco locabilia sunt. Vtus autem pecuniæ per se non est ad illu vsu locabilis, quo consumitur, sed totus valor de tua nascitur industria, quem ideo recipere ne quis nisi quando impeditur, impeditur autem solum quando inuitus cessat. Arist. namque diuitias per se vocat felicitatis instrumenta, s. vt liberalitatis virtus vsu habeat, non tamen quod sint sicuti aliarum artium instrumenta. Ac perinde patebit dissimilitudo de fato aruo. Arguit siquidem præterea quod sicut frumeti modius per se non valet nisi modium, semina vero atque herbescentis pluris propter potentiam æstimatur, ideoque non solus, quando per vim ab aliquo pessunda ur, verum & ex conuentione potest vendi, quantum valet cum illa potentia, sic vtique negotiator, aiunt, potest cum illa potentia mutuar pecuniam. Porro autem a venditione ad mutuum, nulla fit solida consequentia. Nam res vendibilis suapta natura valet pretium, mutuum autem gratis fieri debet, nam, vt identidem hoc dicamus, industria mercatoris non impeditur nisi, quando eius voluntati seu per vim seu per fraudem obfistitur. Quare nec argumentum de iactu reris quid si iactum ff. de act. empt. & vend. declaratur esse vendibilis in spe, ad presens propositum refert. Est enim res illa per se vendibilis. Hoc enim solum conclu.

Solutio

Arg. 3. Solutio

Argu. 4

Solutio

concluderet, quòd postquam mercator iam emit merces, quas ad nundinas misit, posset lucrum vendere, quod est in spe. Est enim tunc sicut satus ager, & ideo illud lucrum est vendibile. Quando vero nihil emis, sed sponte mutuas, nihil habes quod vendas. A mulio minus ad rem facit argumentum quod de genero sit suscipiente fructus pignoris extra sortem siquidem iam probatum est non ratione lucri cessantis, sed propter vxorios sumptus istos recipere. Præter hæc alia sunt argumenta, quibus palam docetur quantum periculi ab illa opinione consuetur. Circumvallant enim eam Conradus atque alij eius fautores multis conditionibus, vt aiunt, vt contractus ab usure periculis liberetur. Marum capitalis est, quod mercator potius expecte re dēt, & optare negotiatione augere suā pecuniam, quam mutuo. Per hoc n. putāt impediri eius voluntatem. Nam si mauult mutuarē, fatentur non impediri, atq; adeo non licere lucrum cessans recipere. Sed quam sit imbecilla hæc conditio, aperte monstratur. Id quod in re natura sua, licitum est, nullum est peccatum desiderare, neque tale desiderium contractum vitiat, mercatori autem habenti pecuniam ad negotia paratam licet per hoc solum, quod rogetur lucrum cessans recipere, ergo licet desiderare vt aliquis se rogatum accedat, vt illo modo impediat a negotiatione. Si ille sic apud se constituisset. Nisi quis à me mutuum petat, nolo mercaturæ meas committere, planum esset vsuræ vitium, quia non habet pecuniam expositam. Dum autem firmiter constituit negotiari, nisi quis ab eo mutuum petat, profecto nescio secundum istorum opinionem, cur desiderare, vt quis mutuum petat vt lucrum recipiat, vitium consuet vsuræ. Atque adeo sequitur, quod per hoc solum, quod mutuator rogatur, non proprie impeditur, quandoquidem illud optare licet. Quod si hoc verum est, vide quam læta sternatur vsuris via. Nam dicere, quòd debet mutuator mutuarē charitate victus, vt possit lucrum recipere, commentum est. Siquidem ad naturam vsuræ tollendam, nil facit charitas. Adde quòd tunc non opus est vt rogari expectet, nam maior esset charitas, si amicū egerē sciens, offret ei pecuniam mutuo, si vellet, cum

pacto lucri cessantis. Nam dum metus est damni emergentis, profecto licet habenti pecuniam eandem amico offerre, vt si ex re sua est, mutuatam cum tali periculo recipiat. Alia eorum conditio est, quòd labores & expensæ, & pericula deducantur a summa cessantis lucri. Attamē neque hoc conditio, si sua vera est opinio, firma est. Expensas quidem planum est esse deducendas, quia remanet apud mercatorem. Sed tamen de laboribus & periculis non est eadem ratio. Sum ego, vt bi gratia, mercator hæc arte viuens, petis a me mutuo pecuniā in meam. Arguitur ergo, si mihi liceret lucrum cessans iam nunc suscipere, possem etiam tantum recipere, quantum si meas nauis operas, lucraret, nam paratus sum ego impendere labores meos, & malo laborando lucrifacere, decem quam sine labore octo, volo etiam subire pericula. Si ergo solas preces istas sent esse impedimentum meæ voluntatis, vt lucrum dicatur cessare, profecto cum a laboribus meis & periculis impediar, totū possum petere. Enimvero si mercenarium impedires ne suas operas in vineam locaret, totum denarium debes ei sine deductione laboris, quia malisset ille integrum denarium laborando, quam decurtatum cessando. Ecce rationes quæ me semper de hac re dubium tenuerunt. Et fateor, hæc mallem sententiam tenere. At satis duxerim rationes meas aliorum iudicio relinquere, sed optarem habere patronos, qui mecum eiusmodi personarum vsurarum portenta abigerent. Nam hæc lucri cessantis imago hiatum istum & voraginem vsuratum non a multis hinc anis patefacit. Nihilo secius, quia non mihi tantum argo, vt primus opinionem illam prorsus refellam, sit nostra quinta conclusio. Non omnino probabilitate caret, vt possit lucrum cessans in pactum duci ab articulo mutationis, dum modo re vera cesset, & non fiat in fraudem vsurarum. Verū .n. cessare tunc penitus censendum est, nisi quia poteris negationi pecuniam committere, sed quando re vera iam firmus exposnere constitueris, atq; eandem, quam mutuas. Nam si habes uiginti millia, & non decreuisti mercaturæ nisi decem millia committere, ne quis ex aliorum mutuo lucrum cessans petere, eo quod illis quocumque

Opinio
Cōradī
nō nihil
cōtinet
periculi

que negotiari potuisses. Ratio conclusio-
nis huius quæ vllam habeat probabilitatē
hæc vna est, quod postquā illa pecunia tue
mancipata industriae tanti aestimatur: & al-
ter sciens & prudens vult illā cum illo onc-
re suscipere, videris tu posse de illo pretio
pacisci. Et tunc S. Tho. sic interpretandus
est, quod non licet id integrum suscipere, q-
re futurum erat in actu: quia nondum est
certum, ac multominus quantum poterat
accrescere quoniam hoc minus habet cer-
titudinis sed quantum est in habitu, puta
in spe secundum coniecturalem pruden-
tiam verisimili. Quamuis cui rationes no-
stra alienam persuaserint sententiam, opti-
mo se iudicio tuebitur dicens nunquam lu-
cū nisi in inuito proptie cessare. Et idcir-
co argumenta in capite quæstionis propo-
sita ille dissoluet cuiā ntererit.

ARTICVLVS IIII.

*Utrum quidquid lucri pecunia usuraria pe-
perit sit restitutioni obnoxium.*

Post hæc sequitur sermo de usurarum re-
stitutione. Et quia de illa ambigere ne-
mo potest, quaritur amplius, an quidquid
lucri pecunia usuraria peperit, sit restitu-
tioni obnoxium? Et arguitur a parte affir-
matina, secundum Paul. ad Rom. 11. Si ra-
dix sancta, & rami, ergo à contrario sensu,
si radix infecta, qualis est usuraria pecunia,
& rami, puta eius lucri, ac perinde restituē-
da. Secundo. Si fenerator sanebri pecunia
possessionem aliquam emit, vendenda illa
est, ut iubetur extra, de vsur. c. cum tu. ut de
eius pretio pecunie usurarie restituantur,
ergo æquali ratione debet & lucrum eius-
dem pecunie domino reddi. Tertio fene-
rator non plus iuris habet in lucrum, vsu-
raria pecunia comparatum, quam in ipsa
pecunia, sed illius pecunie nullum acquirit
dominium, ergo nec lucri, ac subinde pari-
tute tenetur illud domino refundere. In cō-
trarium est ratio hæc. Id quod homo per
suam propriam industriam nulla vetante
lege acquisiuit, legitime possidet, continge-
re autem potest, ut vsurarius sua industria
id acquirat, quod lex possidere non vetat:
ergo illud non tenetur restituere.

De usurarum restitutione vt in fronte
quæstionis dicebam, nemo dubitat, sed tan-
quam certum relinquatur. Nihilominus
quia eius ratio non nihil habet dubietatis,
& de hoc quoque respondendum est. Trib.
autem conclusionibus constabit respōso.
Prima. Quidquid pretij ratione mutui per
vsuram receptum fuerit manet restitutio-
ni subditum. Conclusio iam supra art. 1. ex
altera illa ta est, inde videlicet quod vsura
est peccatum iniustitie commutatiue, eo
quod illic vel pecuniabis venditur, vel se-
mel vsus, qui seorsum nullius est pretij di-
gnus. De lucro autem quod postmodū per
pecuniam vel rem aliam vsurariam accre-
scit, distinguendum est cum D. Th. Rerum
namque vt dictum est, aliæ sunt, quarum
vsus est ipsarum consumptio, qualis est fru-
mentum, pecunia, &c. aliæ vero, quarum
vsus non est earum consumptio, vt prædiū
domus, & similia. Est ergo secunda conclu-
sio. Quando res, quæ vsu consumuntur, per
vsuram extorquetur, puta pecunia, grana,
vinum, &c. tunc fenerator non tenetur re-
stituere nisi tantum penitus, quantum ac-
cepit cum damnis, si quæ alia dedit, & cum
lucro, si quod alteri cesset. Fructus autē qui
per easdem res sua industria accumulauit,
liberi sūt a restitutione. Exorsisti a mutua
ratio nile aureos per vsuram, quibus pos-
sita industria tua centum adiecisti, mille tā-
tum illi debes, ac insuper damna quæ tua
causa accepit, & lucrū, si quod illi cessauit.
Idem est si centum cados vini eripuisi, qui-
bus venditis illos multiplicasti, centum in-
quam tantum debes. Ratio est manifesta.
Nullus dubet alteri, nisi quantum illi dam-
ni dedit ergo qui mille tantum surripuit,
simpla illa debet, nam quod illi per suā in-
dustriam accreuit, non erat alterius. Simi-
le dicendum nobis infra est de emptore,
qui non cogitur emere vilitatem suam,
sed venditoris damnum. Atque idem om-
nino de depositario, qui si vsu depositæ
pecunie alienæ lucretur, non debet nisi
simplum depositum. Tertia conclusio. Si
fenerator rem aliquam fructiferam per
vsuram recepit, restituere eandem tenetur
cum fructibus. Vt si recepit fundum,
non solum ipsum, sed quotquot habuit
fructus debet. Et si recepit domum, cu-
ius locacione acquisiuit decem numos,
eisdem una cum domo debet. Et ratio
Soto, de iust. & iure. M m S Th.

Prima
conclu.

Probō.

Secūda
conclu.

Tertia
conclu.

- S. Thom. est, quod rerum illarum quas fenerator per usuram acquisiuit, non est dominus sed dominium manet apud mutuatorem. Quapropter non feneratori sed alteri fructificant, veluti de pignore dictum est. Sed arguis. Nunquid non & usuraria pecunia dominium penes ipsum conferentem pariter manebat? cur ergo lucrum illarum non eidem debetur, sicut aliarum rerum fructus? Respondetur planissimum esse interstitium, quod res illae, quae usu consumuntur, steriles per se sunt, neque pariunt, & ideo quanquam sint alienae, tamen accedens lucrum totum debetur negotiantis industriae. Illae vero quae per se fructificant, domino fructificant. Quod si arguas. Si fenerator illa pecunia usuraria emerit fundum, teneatur ipsum cum fructibus restituere, si quidem cum alterius pecunia illum emerit, videtur perinde esse, ac si eundem fundum per usuram ab illo extorsisset, ergo eadem ratione teneatur restituere lucrum eiusdem usurariae pecuniae. Negatur antecedens. Immo fructus illius empti fundi sunt ipsius feneratoris ementis, ut puta faxe industriae debiti. Neque teneatur restituere nisi pecuniam veluti si depositarius aliena pecunia rus coemeret, non debet nisi pecuniam. At vero ut questio perspicatur fiat istarum conclusionum, ac postulatum primae ineluctus, examinanda est vetus illa quaestio, utrum per usurariam dationem transferatur dominium? Fuit enim opinio glossae illius textus Ambr. Si quis usuram 14. q. 4. quae id Adrian. afferuit. Cum qua consentit & Scot. in 4. distina 15. q. 2. art. 3. & Palud. ibidem, atque Adrian. in q. de usuram. qui ait esse communem opinionem Canonistarum. Et citat in eandem sententiam Henricum Gaud. in quolibet 4. quaest. 27. Immo & D. Thom. in 4. distina 15. quaest. 2. artic. 4. Attamen S. Thom. non ait illic nisi quodam hoc dicere. Et ratio istius opinionis est, quod vnus quisque liberam habet potestatem donandi quod suum est mutuatarius autem libere donat, ergo dominium transfert. Quod si respondeas ut artic. 1. dictum est, non esse omnino liberam donationem, quia ab eo fit, qui necessitate compellitur, hoc non obstat, tum quod posset quis abique necessitate accipere ad usuram, tum etiam, quod auctus multo efficacius tollit uoluntariu,
- & tamen non oblate metu transferatur dominium, ut patet utroque iure, nempe ca. Abbas. de his quae ui met. caus. si. & l. metus ff. cod. licet detur repetitio, & tales contractus sine in irrimo reuocandi. Quinetiam contractus matrimonij si metus non sit cadens in constantem uirum, tenet. Et conuenat Arist. sententia 3. Ethic. de matrimonio mercatore, qui metu abijcit merces. Vbi licet inuoluntarij quidpiam admissum insit, est nihilominus abiectio simpliciter ipsa. Item mutuatarius non uluratio pecuniam tanquam in depositum, uel in pigaus, neque per locationem, quibus contractibus non transfertur dominium, sed uere dat pro mutuo, ergo transfert dominium. Praeterea, si non transferret dominium, sequeretur quod omnes contractus quos postea usurarius illa pecunia conficere, essent casti, perinde ac si latro pecunia furto sublata illos faceret. Ideoque quod unquam usurario panem uel uinum uendere, aut rem aliam, teneatur restituere pretium uero domino. His tamen non obstantibus opinio negatiua est indubie uera. Quam quidem opi. expr. se hic tenet S. Thom. in ultimis uerbis articuli, ubi ait fructus rei per usuram extorta, eo fore restituendos, quo qui eam dedit, est eiusdem rei dominus. Quod nihil aliud, quam cauillus, dicere, quod licet rerum usu non conuimpibilem non transferatur dominium transferatur tamen pecuniae. Eadem quippe est utrobique ratio. Quare D. Tho. in solutione tertij idem adstruit de pecunia. Ob idque non debuisset. Adria. eum citare in suam sententiam, neque uero omnes iuris doctores. Nam & unus eorum, Syl. in uerb. usura. 6. dicit opin. S. Tho. teneri communiter a doctoribus. Sed mos ipsorum est de hoc etiam ratio conuenire, quoniam sit opi. communis. Et ideo parum deeserere debet illud suum uerbis, omnes. Opinionem autem S. Tho. conueni. amplexi sunt antiqui patres, ut Alex. 3. p. q. 66. membro 4. & Alu. i. i. d. o. r. e. n. s. i. p. a. r. t. r. a. c. t. 21. q. 1. & Rich. r. e. i. n. 4. d. i. s. t. 15. q. 4. an. 5. Et Calet. quoli. 1. fecit de hoc quaestio. nem tertia. Atqui ut rationes sententiae huius eluceant, supponendum est, quod nuda traditio rei non est certum signum traditionis dominij. Sic enim habet. ff. de ac. re. dom. l. Numquam nuda traditio enim transfert dominium, sed ita, si uenditio aut

iusta causa præcesserit, propter quã tradi-
 tio sequetur. Hoc supposito arguitur sic.
 Si per usurarium solutionem dominium
 transferetur, vel hoc esset rigore legis vel
 arbitrio voluntatis solventis, quia non est
 alia via transferendi, lege autem non trãs-
 ferretur, cum lex omnis talem contractum
 veter, voluntatem vero solventis, iam di-
 ctum est non conitare per hoc, quod volũ-
 tate pecuniã tradidit. Supponimus enim
 nõ dare ratione amicitie mere gratis, hoc
 enim extra propositum est, sed ratione cõ-
 tractus mutui, contractus autem hic transla-
 tionem non indicat, virore quo vñs pecu-
 niar emittit, qui nullo est scorum pretio
 æstimabilis, ergo nullum est convincens ar-
 gumentum, quod voluntas solventis sit do-
 minium transferre. Cum ergo nemo præ-
 sumatur donare nisi planis documentis cõ-
 stet, sit vt nulla fiat illie dominij transmis-
 sio. eo potissimũ, quod in huiusmodi tradi-
 tionibus, quæ plenam non habent volun-
 tate, quam minima excogitari potest, ere-
 denda est alienatio. Quod si excquiras, cur
 ergo mutuatarius dat postquam (vt supra
 argutum est) neq. dat in depositum, neq. in
 pignus? Respondetur eo dare, quia aliter
 non potest extorquere mutuũ. Et si vigeas
 ergo decipit hominem, negatur consequẽ-
 tia, imo speratur seipsum seducit. Nã post-
 quam accipit quod non debet, ipse viderit
 quomodo recipit, illa enim traditio nõ ha-
 bet peculiarius nomen, quam datio usuraria.
 Et est non dissimile exemplum de illo
 qui in naufragio eicit merces in mare, nõ
 enim ideo dominium ab se illarum abdi-
 cat. Quare si vndarum postmodum impe-
 tu rejiciantur in sicam, sui etiam tũc sunt
 eius. Secundo pressius. Omnes (illi etiam
 qui sunt partis aduersar) fatentur quod si fe-
 nerator loco usurar extorsit aruum, teneat
 idem vti ait S. Tho. cum fructibus restituere,
 huius autem causa alia reddi nequit,
 quam illa S. Tho. scilicet quod eius domi-
 nium semper manet apud eum, qui dedit.
 Nam si prædium vere esset feneratoris, li-
 cet iniuste extorsisset, fructificaret sibi, neq.
 amplius teneatur quam prædium resti-
 tuere. Quod si dicas, debere illos ratione
 mori, quia aliter impeditur, tunc sequere-
 tur, quod si mutuatarius non deberet a-
 gium colere nihil fructum deberetur ei,
 quod est falsum. Præterea tertio arguitur,

Cum leges omnes vsuris recipiendis recla-
 ment, quantum fieri potest, denegandum
 est vsuratio ius. si autem ei dominium con-
 cedatur, periculo exponitur restitutio nam
 si vera est illa donatio, posset, quodammo-
 do vsurarius tergiverari, negans teneri se
 restitutionis ligamine, saltẽ quousq. aliter
 petat. Ad hæc insuper quarto loco accedit,
 quod solent leges dominium translatio-
 nem impedire in donationibus quæ sunt
 pro re turpi, & iniuriota, vt si des Assafino
 vt hominem occidat, aut corrumpendo iu-
 dici, aut simoniace, quia res illa non est v-
 dibilis. Cum ergo vñs mutuatarius pecuniã
 scorum nullius sit preiij, signum est, leges
 illius contractus prohibitorices, translatio-
 nem dominij impedire. Mutuatarius au-
 tem, qui dat non ratione amicitie, sed ra-
 tione mutui, nunquam intendit aliter da-
 re quam iura permittunt. Atque huc for-
 san spectat ratio Aluissiodorensis, inde pro-
 bantis non posse mutuatarium ratione talis
 conventionis donare, quia à Deo prohi-
 betur, scilicet per leges naturæ ac diuinas
 contractum improbantem. Postremum au-
 tem egomet mihi argumentum excogito.
 Si vsurarius vsurarium pecuniã esset do-
 minus consequens fieret, vt si haberet cre-
 ditores alios antiquiores, quibus non per
 vsuras debitor erat, & postea as alienum,
 per vsuras contraheret, neque haberet alia
 bona nisi illa vsuraria, prius deberet solue-
 re antiquioribus. Nam si illa bona vere
 sunt illius, re vera antiquius debitum præ-
 ferendum est, & tamen hoc nemo conce-
 dit. Ratio ergo cur vsuratum dominis fa-
 cienda est prius restitutio, non est alia, quã
 quod vsurarius non acquirit earum domi-
 nium. Primo igitur argo in contrarium
 conceditur, illam esse causam, cur non trãs-
 feretur dominium, quia scilicet illic non
 est libera donatio, sed datio propter vsuram
 mutuatæ pecuniar, quæ nihil valet. Neque
 referi (vt supra artic. 1. dictum est) si vsura-
 rius stricta necessitate compulsus petat, an
 suo obsequatur animo, satis enim est, quod
 postquam constituit mutuum petere, com-
 pellitur dare, quia aliter obtinere non po-
 test. Atque idem respondemus de donatione
 per metum facta. Nam cum spontanea
 non sit, non est cur dominium in alterum
 transmittat. Neque iura contrarium vol-
 unt, immo hoc plane ipsum docent, dum

Quarta
caus.

Postre-
maroau-
toris.

Ad pri-
mũ arg-
partis ad-
uersar.

M m 2 scilicet

scilicet sanciant, eiusmodi donationes nō esse irritandas, sed vt irritas declarandas. Fatemur quidem, si latronis metu iures illi quidpiam largiri, teneri de ratione iuri, sed tamen cum tradideris, minime dominium traducis. Quid autē si mutuatarius,

Dubitatio.

Solutio.

id feneratorē exigentē dicat, se suam pecuniam cum dominio tradere? Respondetur quod si nō det ratione merē amicitia, sed mutui causa, quidquid dicat & iuret, non intelligitur dominium trahere, quia iura prohibent, secus autē de matrimonio, vbi si metus non est cadens in constantem virum, eo sit consensus legitimus, quod cura talem metum nemo debet seipsum tradere, tamq. tæcō nodo illigare. Secundum autem argumentum solutum est. Sed tertium, an videlicet usurarius possit per vsuras ac-

Ad secū dū arg.

quisita eo vigore alienare, vt eius contractus sint validi, paulo inferius commodius tractabitur.

Ad primū arg. princiale.

Per hęc ergo respondetur argumenta in capite quōnis proposita. Ad auctoritatē enim Pauli dicendum, quod radices qualitas seu bona seu mala, propterea redundat in ramos, & habeat rationē effectivis causae: pecunia vero usuraria non est nisi sola materia industria, & ideo licet ipsa sit restitutioni obnoxia, non tamen eius lucrum. Et simili ratione respondetur ad secundū.

Ad secū dū arg.

Possessiones namq. foenebri pecunia emptę suę ementis sunt, sibiq. fructificant, sunt tamen obligatę usurarum debitis. Et ideo e. cum tu iubentur vendi, si alioqui solvendo non sit fenerator. Ex quo sequitur q. eiusdem c. t. ex. non intellexisse. Elicit enim inde, quod res usuraria pecunia emptę, sunt restituendę, cum tamen textus non hoc dixerit, sed quod sunt vendendę, & refert q. plurimum. Nam cum possessiones illę in dominio sint feneratoris, si plus valent quam fuerat usuraria pecunia, ille excessus vt hic S. Th. docet, non alterius, a quo pecuniā extorsit. Sed suus qui emerat, est. Nisi forsan ratione vel damni emergentis vel cessantis lucri aliquid ei deberetur. Itē si eadem essent restituendę, & fructus, quę earum deberent, cum illis refundi, quod est falsum. Longissime ergo differt res esse debitis obligatas, & easdem esse restituendas. At que inde liquet tertij responso, quo arguebatur non habere feneratori plus iuris in rem emptam, quam in

Ad tertiu arg.

pecuniam ipsam. Falsum enim est, quippe cum ratione industrie ius habeat in rem, quod in pecuniam non habeat. Et per hęc dissolvitur alia questio. Vtrum scilicet omnia bona usurarij sint subdita restitutioni, nam super eo. c. Cum tu aliqui affirmant (vt Panorm. refert) alij vero negant, vt Panorm. ipse & Io. Andr. dicentes quod illa quę per vsuram sunt extorta, obligata manent, reliqua vero legitime acquisita, minime, quia nullum ius inquirunt, id præcipit. At vero S. Th. in eadem solutione secundi, non modo illa quę usuraria pecunia emptę sūt, verum omnia affirmat esse obligata. Distinguedum ergo est. Primum enim triplicia sunt usurarij bona. Illa scilicet quę velut usurarium pretium acquisita sunt, & ea quę pecunia usuraria fuerit emptę, & præter hęc alia, si quę legitima hæreditate, vel via quavis licita possidet.

Rursum obligatio altera est personalis, scilicet quę ex persona descendit in possessiones, alia vero realis, quę ratione rei ligat personā. Res ergo primi ordinis, puta quę vsu non consumuntur, vsura vel furto sublate, obligatione reali manent restitutioni obnoxia, quippe quę eadē numero reddenda sunt eo quod dominium fixum permanet penes primū possessorem. Quocirca obligatio hęc quocunque cum res ipsa commigrat nempe siue vendatur, siue obnoxia nētur, siue iure hæreditario possideatur, obligatur possidens eadē res rōne rei acceptę restituere vero domino. Sed sūt alie res siue usuraria pecunia emptę, siue legitime ab usurario acquisitę, v. g. sunt patrimonialia. Et hęc non sunt obligationi reali restitutioni subdita, sed personalis. Nam fenerator usurarium ac per vsuras contrahens, sit restōni obnoxius, & rōne ipsius cuncta quę possidet. Et est laissima differentia, quod hęc personalis obligatio non transit perinde atq. realis cum rebus, sed statim in illos, qui loco personę succedunt. Exempli gratia. Si usurarius vendat suum patrimonium, quando alia bona habeat quibus vsuras restitueret, post vero in partem lapsus restituere nō potest, illi emptores liberi sunt a restitutione. Nā bona quę emerunt, verā erant feneratoris. At vero si vita defunctus aliqua reliquit bonis, siue illa, quę per vsuras acquisita sunt, siue aliud legitimum, etiam si vsuraria sub-

Modere
tio / in
commu
na.

Vedio
falsā ab
usurario
valida
est secū
dum ius
naturæ.

trâ substantiam totam perdidit, hæredes tenentur paternas vsuras soluere ratione obligationis, non quidem realis, sed personalis, quia succedunt loco defuncti. Ex his iam gradum facere possumus ad fœneratoris contractus, vt examinemus quinam sint validi, qui verò minime, quod quoddam superiori a gumto exquirebatur. Enimvero si vsurarius dominium nõ acquirit, consequens fieri videtur, vt nullatenus possit vsuraria bona vilo contractu abalienare. Ad hoc in primis per distinctionem illam superius posita respõdetur. Res quipè vsu consumptibiles in pretium vsurarie mutationis recepte, alienari nequaquam ab vsurario possunt. esset namq; alienatio irrita, quandoquidem nunquam in iuribus venerunt. De alijs, puta quæ vsu consumuntur, alia est ratio. Enimvero si vsurarius etiã si illas alienauerit, alia habet bona, quibus restituat, contractus alienationis, siue gratuito siant, siue oneroso vinculo, tenet; quoniam non est necesse, vt eadem numero restituantur. Si autem nihil prorsus habet, nisi quod per vsuras contraxit, imò licet illa que habet, nõ sint vsuraria, sed legitima bona, quæ tamen debitorum summam non exuperant, tunc vniuersale fermè Doctorum responsum est, omnes eius contractus esse irritos, quia omnia illa bona sunt debitis obligata vel obligatione reali, si sũt prioris generis, vel personali, si sunt posterioris quia persona est restituere obligata. At verò tam vniuersalem sententiam, nisi cum certo moderamine, non mihi videor satis probare: Etenim si sit gratuitus contractus v.g. donationis, planum est nõ valere, quoniam tunc donatum illud ab vsurarium debitis eximitur. Si autem sit onerosus tũc distinguam, nam si per illum nihil vsurarius recipit quod debitoribus soluat fateor simili casum esse, vt si filiam dõtarer, quia non sibi ad iustum superest quantum debet. Atq; idem censendum, si stipendia famulis persoluat, eius victualia emat, quæ certum est ab ipso consumenda fore. Vide ergo quantum sit periculum cum vsurarijs atq; alijs, qui creduntur non alia bona possidere, quam illicitè acquisita, huiusmodi contractus inire. Si tamen vëdat, dummodo id non fiat in fraudẽ, arbitror sibi ius naturæ contractum firmum esse, emptoremq; in conscientia nullatenus teneri in restitutionem, nõ

venditor etsi rem vendidit, pretium tamẽ recepit, quare nihilominus in bonis her. & pot ex illo pretio soluere usurarum debita, sicut poterat ex te ipsa. Itaque ad irritandũ contractum, eo conijciendus est oculus, vtum per ipsum usurarij subã minor fiat, quam quæ soluendis debitis sufficit. Et patet hoc modo rō nostra. Fac vsurariũ non ampliorẽ hñc pecuniam, q̃ est sũã as alieni, si tunc illi uendo meũ fundũ, cõtractus est firmus, quia tñ habet in rebus, quãtura habebat in numis. Si ergo iterum ego eundem fundum eodem numo redimam, cur contractus eadem ratione non sit solidus? Ius quidem ciuile forsan, quia fraudẽ præsumet, illum rescindet, sed tamen illo seculo non est cur cõscientiã remordeat. Hinc protinus facilis est descensus ad fœneratorum hæredes. Ad illos enim non tñ obligatio realis deriuatur, verum & personalis defuncti. Non solum, inquam, dum in hereditate res eadem permanent, quæ ueluti pretium usurarum acquisitæ fuerant, tenentur easdem propter obligationem realem, quæ cum ipsis migrat, dñis referre, verum et si nihil illarum supersit, sed tñ defunctus aliquid unde debita soluuntur, in alijs legitimis bonis reliquerit, tenentur restituere quidquid ille debebat, propter personalem obligationem, eo quòd eius loco subrogatur, tenentur inquam in conscientia, si bona debitorum summam adæquent. Alioquin satis est, si totam hereditatem restituant. In foro autem exteriori, si hereditatem acceptarent, cogentur in totum, nisi forsan scriptorum præcisè bonorũ se hæredes pronuntiaissent. Reliqua iam demum sit dubitandi rō, utrum hæredum singuli in solidum teneantur, an duntaxat p̃ quota assis. Sunt enim & de hoc inter iuris Doctores placita diuersa. Et Syluest. arbitrat in verb. Vsur. 6. §. 1. o. se satis rñdissẽ, quod secundũ illam opt. quæ tenet oĩa bona usurarij esse obligata usurarum debiti, vnus quilibet tenet in solidum, si uero non sunt obligata, quilibet tenetur pro rata. At uerò distinctio hæc parum ad rem facit. Nã, ut supra monstratũ est, cuncta usurarij bona obligata manent, siue reali siue personali obligatione. Et iõ sic potius censendũ, q̃ res illæ, quæ pretium fuerunt usurarum, a quouis hæredum possideantur, reddendg sunt domino. Et tunc ceteri cohæredes te-
Soto, de Iust. & Iu. Mm 3. ncn.

De hæredib. fœneratorum.

Syluest. Satis sit dubitationi p̃posita.

Moderatio iura communis.

Videtur facta ab vsurario valida sicut in fraudẽ, arbitror sibi ius naturæ contractum firmum esse, emptoremq; in conscientia nullatenus teneri in restitutionem, nõ

Quæstio
altera.

Primū
fundamētum.

Secūdū.

nentur illi refundere pro ratione suæ portionis. Si autem sint alia bona, arbitror neminem teneri, nisi pro quota assis: ut qui hæres fuit ex femise, teneatur ad vsuraru medietate, & qui ex triente, de tertia, & ceteri similiter de sua cuiusque portione. Et ratio est, quia personalis obligatio non transit in hæreses, nisi ratione hereditatis: ob idque obligatio disperitur secundum portionem hereditatis cuiusque. Et hoc fuerit, etiam si bona illa vsuraria pecunia fuerint empta. Et hæc de restitutione eorum quæ per realem vsuram acquiruntur. Restat autem de vsura mentali respondere, utrum obliget ad restitutionem, vt c. consuluit de vsur. definiuit. Urban. 3. Et in primis ex superioribus constitutum supponamus, vsuram mentalem esse, quando duntaxat ratione benevolentie speratur, nunquam contrahitur vsura contagium: siue illa sit principalis intentio, siue secus. Hoc namque iam supra satis non solo testimonio s. Tho. sed clara ratione monstratum est. Secundò supponendum est, vsuram mentalem, licet semper peccatum sit cordis, nunquam tamen obligare ad restitutionem, nisi dum re vera sublequitur vsuræ receptio. Quinimò etsi pactum interueniat & mutator inique condat vsuras exprimere, nisi recipiat, nulla emergit restituendi obligatio: quia nihil debetur, nisi Deo in satisfactionem pro culpa. Igitur consuluit. vbi restituitur vsuræ mentalis, hoc pacto intelligendū est. At verò nondum per hæc satis liquet eiusdem tex. intellectus. Haud enim desunt qui censent mentalem vsuram neminem restitutionis vinculo in nodare, nisi eū, qui prauam suam mentem alteri insinauerit. Imò Scot. in 4. dist. 15. q. 2. art. 2. id videtur sentire. At n. quòd animus sine vilo pacto verbali, vel alio signo equiualeenti ostendēte debitori, q. mutans non mutaret sine spe lucri, non facit illum recipientem sine pacto habere alienū: & ideo nō tenetur ad restitutionem. Et eiusdem sententiæ apparet esse Richar. eadem dist. art. 5. q. 5. ut puta si vsurarius, vt habetur in co. ca. parabolum iuramenti, hoc est chirographum debiti reddere recuset, quousq; aliquid ultra sōnē ei supererogetur. Et facere pro Sco-

Scot.

Richar.

Motiuū
Soti

to videtur Gregor. in Registro. Et habetur. i. q. 2. c. sic. vbi ait, eius oblatio, scilicet mutuatorij, nulla culpe maculam ingerit, quæ nō ex ambientis petitione peccat. Porro autem hæc opinio, vt apud auctores iacet, nulla probabilitate viget. Nam qui prauitatem sui propositi insinuat, nō mentales, sed reales vsurarij censendi sunt. Quòd quidem licet pactū non ineant expresse, insinuat tamē tacite, Quare in d. c. consuluit. scorsum mentalis vsurarius tenetur ab eo qui mentem suam illo modo significat. Item ratio est manifesta vt etiam legali significatione vsura obliget ad restitutionem, nam quamuis tuam auarā mentem celes, tamen dum scis alterum ratione mutui tibi dare, tunc plane intelligis donationem illius non esse liberam donationem, sed fieri pro illo, quod nō est pretio dignū, ac perinde rationes alienum inuito domino. Vt ergo res hæc luce de pateat, notū est quatuor modis posse contingere receptionem mutuatorij à mutuario. Primo si mutator intendat ratione benevolentie recipere, eodemq; modo recipiat, tunc n. planum est nullum constari vsuræ peccatum tantum abest, vt illa exigatur restitutio. Secundo: si intendit recipere causa mutui, & re vera ita recipit, & hoc, licet nullum interueniat pactum, neq; intentionis significatus, extra controuersiam, peccatum est restitutioni obnoxium, tum propter rationem proximè factam, tum quia expressa est determinatio dict. c. consuluit. Vnum tamen offendit me dubium circa capituli verba. Habentur namque ibidem hæc si non aliter mutuo esset traditurus. Ex quibus verbis omnes colligunt, quod intentio secundaria vsuræ non obligat ad restōnem, sed duntaxat primaria & principalis, videlicet si tu non mutuas nisi ob hmodi spem, & intentionem, nam si etiam sine illa mutuas, aut hoc licere, quia hoc est finitum, vt auit oculum habere ad lucrum. At tamen profectò intelligere hoc non possum. Enimvero quāuis sine tali spe mutuas, ita vt hec tua non sit principalis intentio, vt postea dum recipis, noueris alterum tibi dare obnoxium mutui, profectò recipere tibi non licet. Sed esset peccatum nexu te implicans restituendi, quia recipis quod neq; est tuum, neq; ille gratis dat. Quare non aliter peccatio secundariam intentionem capituli, excusant.

Hab.
Panc.
Gloss.
Ratio
reine
opinio
na.
Aucto
ri iudi
cum.

tusantem à restitutione, quam dum nullo modo mutuo, ut ratione mutui aliquid recipiam, sed gratis licet cognatio obrepit, quod mutuatarius superogabit mihi aliquid, quod tamen ego sum certus non recipere nisi gratis contuleri. Alioqui quamuis secundaria intentio esset recipiendi rationem mutui, esset delictum cordis. Tertio modo potest sic lucrum contingere, quod fenerator non putat se recipere ultra sortem ratione mutui, sed forte ratione benevolentiae, nihilominus alter dat mutui causa. Et tunc fortasse quipiam censeret nullam emergere restitutionis obligationem, quia illa intentio nullum fuit peccatum. Nihilominus discernenda, moderandaque est hæc sententia, nam quando iste reciderit accepisse ratione benevolentiae, & à culpa & à restitutione est liber. Atamen cum primum resciverit mutuatarium non dedisse nisi ratione mutui, tenetur sub reatu peccati, mortalis reddere. Et ratio est, quod iam inde agnoscit non fuisse gratuitam donationem. At verò quia obligatio non nascitur ratione acceptationis, sed ratione rei acceptæ, non tenetur restituere, nisi id quod illius possidet, vel quo factus fuit ditor. Itaque si quod bona fide contempserit, putans esse suum non debet. Quarto modo contingere potest, quod mutuator corruptam habuit intentionem, sed tamen alter non est largitus nisi gratis ex liberalitate. Et de isto membro sunt opiniones diversæ. Nam Hosti. & Lanor. in c. consalut. de vsur. & gl. in c. si. de simonia. & Ioan. And. in Mexur. regul. pactum affirmant obligationem inde exurgere restituendi. Et ratio eorum est, quod cum illa intentio sit peccatum, receptionem vitiat, ac perinde quid quod recipitur, restitutionis debito amplexum est. Et intelligunt etiam, dum constiterit alterum dedisse benevole. Nam dicunt quod restitutio tunc non est faciendi illi, postquam gratis dedit, sed pauperibus ratione peccati. Nihilominus in hac opinione nihil prorsus probabilis inest res enim est clara. De peccato inquam in primis cogitationis, nulla est dubitatio. Secundo, neque de hoc ambigendum, quin quamdiu mutuator habeat conscientiam, alterum ratione mutui dedisse, teneatur ad restitutionem non quidem simpliciter, sed ratione erratis con-

sciencie, pro eo quod putat se retinere alienum. Et hætenus rectè dicunt prædicti auctores. Atamen quod à parte rei teneatur fallum est. Et ideo ubi constiterit alterum non dedisse ratione mutui, sed gratiis quamquam deprauatissima intentione illud receperit, nullo implicatur restituendi modo. Et hoc manifestè probatur: Restituendi obligatio ex nulla alia insurgit causa, quam ex dano alteri dato: hoc enim nomen ipsum aperit. Est enim restituere, alterum in suum ius statuere, quâdo verò mutuatarius ob metam benevolentiam quidpiam cõfert, nullum accipit dânum, nec depulsum est à iure suo, ergo alter nihil ei debet. Nam lucrum quod fenerator acquirit, restitutionem nõ inducit, alias quod donatum tibi est, reddere obligaberis. Deinde arguitur: Dum ego rem meam ab altero eripio, quam arbitror esse suam, est tunc cor de futurum committam, tamen si postea mihi innotescat, re esse meam, nullo restitutionis reatu teneor. Imò verò quâuis sua ipsius fuisset, si postmodum notum mihi faceret donum mihi dedisse, profecto religatus essem iugo restituendi, par autè ratio est in proposito illi ergo mutuatario nihil debebatur. Si autem illi nihil debetur, multominus pauperibus. Restitutio nanque: ut iam supra dictum est, non cedit in ius pauperum, nisi vel quando copiam creditorum haberi non potest, vel quando datio ipsa iure condemnatur, ut simonia, datio autem illa benevola nullatenus est prohibita. Dicere autem quod mala intentio sit digna illa pena, ut vsurarius elemosynam egenis eroget, profecto nullo sulcamento connitur. Ex his ergo collige solâ receptionem ratione mutui, atque omnem in vniuersum, siue intentio primaria fuerit, siue accidentaria obligare, ad restitutionem. Igitur quando dixit Grego. oblationem mutuatarij non ingerere culpa maculam, si ex feneratoris peccatione non procefferit, intellexit, quod non impinguit eisdem feneratori labem, si neque petuit, neque sit in pretium sibi propter mutuum repedi, nam dum sciens & prudens illa causa recipit, eodem recidit, ac si peteret. Et sic gloufare debet Scotum, qui eius susceperit patrociniûm. Porro verò postremum hic dubium dissimulandum nõ est, quippe quod multorum ingenia torquet: Videntur

Ratio dicti.

Rationaliter ad idem.

Corollarium ad motiû Scoti.

Dubiû.

Hosti.
 Lanor.
 Glou.
 Ratio p
 teine
 opatio
 nu.
 Aucto
 ri iedi
 cian.

enim prefatum c. consultit. de usuris. & c. mandato, quod est finale, de simon. secum pugnare. Nam c. hoc, vt expositum est usurarium mentalem nexu restitutionis perstringit. Illud vero de simo. ait quod simoniacus affectus, nullo intercedente pacto per solam poenitentiam diluitur, neque ad resignandum beneficium obligat, quod tali affectu susceptum est. Et tamen quid quid in temporalibus usura est, sic in spiritualibus simonia, immo grauius est simoniae crimen. Adrian. in illa q. de usura hoc

Adriani solutio. constituit discrimen, quod cum restitutio simoniaci pretij faciendae est ecclesiae, Papa potest illam remittere, secus autem de usura. Haec autem solutio nulla est prorsus, quoniam Papa illic nullam facit debiti relaxationem, sed tantum de iure interrogatus respondet. Docet ergo nullam esse necessariam resignationem. Alij dicunt, quod cap. consultit. loquitur in conscientia, qua quisque tenetur usuram restituere, sed cap. mandato, loquitur tantum in foro exteriori, quod scilicet simoniacus mentalis non compellatur in foro exteriori resignare beneficium. At vero aeque hoc satisfacit. Nam etsi in humano tribunali non cogatur, debet ipse nihilominus in conscientia resignare, & tamen Papa illic peccatas curat conscientias per solam poenitentiam, Panorm. & reliqui in illo c. complures, commentantur glossas. arbitror tamen, quod quam contestantur litem, nulla est. Etenim caput illud, mandato forte nihil aliud sibi vult, quam quod si quis obsequis, vel munera episcopo obtulit eius intentione, vt illorum intuitu, & interuentu obtineret sacerdotium, postea tamen resciscit collatum sibi fuisse non ratione muneris, sola poenitentia deleat sibi praeiudicia culpa, non tamen resignare tenetur, quia re vera collatio non fuit simoniaca. Sin autem sibi constaret collationem factam propter munera forsitan necessaria esset resignatio. De hoc tamen libro. 9. in loco proprio. Post haec demum dicendum superest de foeneratorum cooperatores an teneantur etiam ipsi restituere ratione acceptio nis quamuis usuratum nihil apud ipsos fuerit, quales sunt eius factores & ministri. Atque in initio statim quaestio. statuitur regula. Quicumque verè est causa, vt qui-

Solutio. sus, quoniam Papa illic nullam facit debiti relaxationem, sed tantum de iure interrogatus respondet. Docet ergo nullam esse necessariam resignationem. Alij dicunt, quod cap. consultit. loquitur in conscientia, qua quisque tenetur usuram restituere, sed cap. mandato, loquitur tantum in foro exteriori, quod scilicet simoniacus mentalis non compellatur in foro exteriori resignare beneficium. At vero aeque hoc satisfacit. Nam etsi in humano tribunali non cogatur, debet ipse nihilominus in conscientia resignare, & tamen Papa illic peccatas curat conscientias per solam poenitentiam, Panorm. & reliqui in illo c. complures, commentantur glossas. arbitror tamen, quod quam contestantur litem, nulla est. Etenim caput illud, mandato forte nihil aliud sibi vult, quam quod si quis obsequis, vel munera episcopo obtulit eius intentione, vt illorum intuitu, & interuentu obtineret sacerdotium, postea tamen resciscit collatum sibi fuisse non ratione muneris, sola poenitentia deleat sibi praeiudicia culpa, non tamen resignare tenetur, quia re vera collatio non fuit simoniaca. Sin autem sibi constaret collationem factam propter munera forsitan necessaria esset resignatio. De hoc tamen libro. 9. in loco proprio. Post haec demum dicendum superest de foeneratorum cooperatores an teneantur etiam ipsi restituere ratione acceptio nis quamuis usuratum nihil apud ipsos fuerit, quales sunt eius factores & ministri. Atque in initio statim quaestio. statuitur regula. Quicumque verè est causa, vt qui-

Adriani nō satis apta. Aliorū rñsaga.

Solutio vera.

integrum ad restitutionem. Est enim regula iuris, quod qui causam damni dant, ac de concurrentibus cum fure. Nam cum secundum Paulum ad Rom. 1. non solum qui faciunt, sed qui facientibus consentiunt digni sint morte, multo iustius, qui reus in causa sunt. Causa autem illi cum primis, existimantur, qui mutuararios ad solvendas usuram compellunt, vt si principes in hunc errorem collaberentur, ac subinde iudices, etiam dum principum iussa id auderent, tales enim leges manifestari habebant iniquitatem. Et pariter aduocati, & pariter quotquot in tale iudicium concurrerent, ad restitutionem teneretur. Pari modo pronexae & intercursores, qui foeneratorios disquirentes inter ipsos, ac foeneratorios res tenorum pacta consociunt. Nam isti verissime sunt causa. Item consultores, vt si quis filio, vel amico persuaderet, vt tale inret viuendi institutum, profecto perinde restituere, ac si latroni consilio faueret. Hoc dixerim propter quosdam, qui putant cooperari usurarijs ad mutuum non mittere restitutionis laqueum, sed cooperari ad suscipiendum lucrum. Nam profecto si ex mutuo sequitur lucrum, eadem est vtriusque ratio. Consultores autem mutuario, vt soluat usuram, neque culpa est, neque ad restitutionem obligat, quia usuras soluere non per se vetitum est. De ministris autem non est facile iudicare. Agentes enim quos vocant, & factores, quibus usurarij sua negotia committunt, quique illorum pecuniam foeneratori dant, omnino tenentur ratione acceptio nis. Haec omnia intelliguntur, si usurarij non restituant, & ipsi soluendo sunt. Tamen si dum usuratum nihil in usum istorum venit, consilium est vt dent pro sua virili operam, qualiter usurarij restituant. Quod si non profecerint, arbitror esse casum conueniendi creditores, a quibus obnoxie, vel debitorum vel pariter remissionem deprecantur. Est enim tunc misericordiae locus maximè, si illi ex aliqua ignorantia peccarint. At postquam & de ignorantia incidit sermo: animaduertendū est, quod si homini ad ministros ea conuigere: ignorantia teneri, quod prorsus ab omnino eos culpa perpurpare, nullo postea colligarentur restitutionis nexu. Nā cum restitutionis obligatio non nisi ratione, vel acceptio-

ARTICVLVS II.

Virum liceat mutuo pecuniam accipere sub vfura.

QVid dare mutuum ad vfuras, peccatū sit, & mutuatarius causam eidem malo dare videatur, merito subinde interrogatur, vtrum liceat mutuo pecuniam accipere sub vfura. Arguitur enim a parte negatiua: Pari iure condemnat Apostolus ad Roman. i. eos qui malefactoribus consentiant, atque ipsos qui malefaciunt, qui aut mutuum sub vfura accipiunt, non solum vfurario crimini consentit, verum & occasione præbet, ac perinde scandalum dat, ergo vnde de quaque peccat. Secundo. Si hoc genus necessitas acceptionem excusaret, sequeretur & excusare quoque posse, vt quis pecuniā suam in deposito penes vfurarium colloca- ret. Nā equalis esse posset necessitas; hoc autē a crimine nullatenus excusatur, nā perinde esset atque gladium furioso committere, aut impudico virginem, ergo neque licitum est mutuum sub fœnoris vinculo suscipere. In contrarium autem est Philosoph. Ethic. vbi docet iniuriam pati, non esse delictum, sed facere; mutuator autem iniustitiam irrogat petenti mutuum, si eum fœnore mordicat, alter vero tantum patitur. A quæst. duabus conclusionibus respondetur. Prior est; Eum, qui paratus non est fœnori dare, nemini licet inducere, vt fœnoret. Posterior; Ab eo qui paratus est fœnoro mutuarē, licitum est mutuari sub fœnore. Ambæ simul conclusiones una binè bri ratione comprobantur. Inducere quæpiam ad malum, nemini licet. Præcipuum enim genus cooperandi ad malum, est ad illud mouere, & excitare. Cum ergo fœnori malum sit, nemini in tale propositum, quod ipse nō habebat, conijcere potest. At tamē vti alterius peccato in bonum, nihil absurdū habet, nam & Deo hoc est in vfura. Vti n. peccatis nostris in bonū, ut in Enchirid. disertè docet Augu. Vnde idē sacer auctor ad Publicolā, qui utitur, inquit fide illius, qui per falsos deos iurat, non ad malum, sed ad bonum, non peccato illius se sociat, quo per dæmonia iurauit, sed factio eius bono, quo fidem seruauit, si tñ inducere eum ad iurandum per falsos Deos peccaret. Subiungit D. Tho. Exēplū Hier. 41. de.

Primū argum.

Secūda.

Aristot.

Prima conclus. Secūda.

Ratio vtriusq. conclus.

Augu.

acceptionis, vel rei acceptæ exurgat, si accepto nulla fuit culpa, & res apud ministrum non manet, omnis cessat obligatio. Verum tamen crimen est tam apertum, vt neminem possit ignorantia in totum excusare: nisi forsitan in nonnullis casibus, quorum sunt grauium Doctorum opiniones diuersæ. Tunc enim quem conscientia in contrarium nō remorderit, auscultare Doctoribus poterit, qui bonæ sunt auctoritatis. Præter hos nominatos sunt alij administri, qui propriè non censentur esse causæ; veluti famuli, qui pecunias portant & seruant. Erat, verbi gratia mutuatarius solutus: mittit fœneciator per famulum ad petendam, & tradit alteri ad custodiendū, illi non propriè sunt causæ, neque restituere tenentur. Imò credo neque emanantes, qui in commentarios rationes dati & accepti referunt. Nam isti tantum memoria subferunt. A vero de publico scriba, cuius instrumentum fidem facit paulò sanè maior est dubitandi ratio. Nam ille publica fide pactum firmat, quod vera est vfurae causæ. Et ideo saluberrimum esset consilium, talia pacta non subsignare. Immo, si vigore illius instrumenti postea alter condemnaretur, non esse tabellio immunis a restitutionis debito: quamuis cum tales vfurariæ lites non admittantur in forum, non tantum inde imminet periculum: nisi tabellio fraudem sciens, instrumentum vfurarium sub iacita nequitia subsignaret. Vt si mutuum erat mille ducatorum, & centum vfurarium, fidem faceret mutuatarium mutuo recepisse mille, & centum, tunc enim reus est restituendi. Reliqua, quæ de restitutione adhiberi hic possunt, non sunt hoc genus restitutioni propria, sed alijs simul communia. Teneat enim vfurarius de damnis, quæ mutuatarius propter vfurarias solutiones accipit. Item fieri potest vfuratum recompen- satio. Vt si ego a te eundem vfurarium numerum recepi, quem tu ex me per similem iniuriam extorceras neuter restat alterius debitor. Immo cap. quia frustra, de vfuris, non permittitur ille, qui vfuras soluit, repetere antequam ipse quas accepit persoluat. Ad hæc si neque creditoris copia, neque hæredum haberi potest, pauperibus faciendā est restitutio: vt Alexan. statuit, cap. cum tu, de vfuris.

decem virorum, qui vitam ab Ismahele redimerent, qui eos volebat occidere, thesauros suos ei obtulerunt. Quocirca veluti dum quis incidit in latrones, licet iniuriam ab illis patiat, volentibus eum trucidare: ipse tamen offerens aurum, quo vitam redimat, non est prodigus: sic celandum de illo, qui vitæ necessitati provideat, mutuum accipit foenori obnoxium. Hic autem dubia non desunt: minime prætereunda. Primum est, utrum sine ulla profusa necessitate ab usurario scenerari, peccatum sit. Videtur enim D. Thom. hoc asserere, dum non aliter huiusmodi mutui acceptionem excusat, quam dum sit ad subueniendum necessitati propriae, vel alterius. Hoc autem facillimè solutio est. Enimvero ille, qui vel nulla, vel non iusta necessitate adductus foenerator mutuatur ab eo: qui paratus est non alio peccato delinquit, quam prodigalitate, quæ genere suo non est mortale. Potest enim quisque circa peccatum mortale sua profunderè. Attamen ex circumstantiis fieri potest mortale: nempe si familiam habet alendam & proles quibus debet in posterum prospicere: vel si esset Antistes, qui scandalum daret. Quod si scisciteris, quamnam ergo necessitas ingruere debet, ut profusa culpam abstergat? Respondetur non esse necessariam ita multum gratiam, sed satis esse, ut occurrat decencia status, & ornatus personæ: ut si magnates ad Torniaminis apparatus, & ad similes celebrandas festiuitates sub foenore mutuentur, non est peccatum. Quin vero si ob meram voluptatem facerent, non esset nisi ueniale: tamen si etiam in hac magna um classe fieri contingat mortale: ut puta dum hac ratione ingens contrahunt æs alienum in grauissimum liberorum detrimentum. Mox & inde arbitror grauius peccare: quod fomenta usurarum subministrant, causaque sunt, ut omne genus mercaturæ deseratur, vertaturque in usurarium quæstum. Vtrum vero liceat mutuum sub foenore accipere ad exercendam mercaturam, vel alias licitas negotiationes incundas, fertur D. Thom. Florentino mercatori respondisse, peccatum esse: tamen non est genere suo mortale: immo vero fortan quandoque nullum. Etenim dum quis non aliam institueret valeret rationem viuendi, non video cur nõ

posset foenore mutuum petere, quo illarum sibi suisque prouideret. Verum tamen hæc tacendum imparsentiarum non est, quod in perniciem reipublicæ in dies increpigit. Ingentem enim hominum turbam viduas, qui nihil in bonis habentes, ut alias effugiant mechanicas artes, nata à foeneratorum facilitate, occasione sub usuris mutua corradunt, quæ negotiationi exponunt: & de repente mercatores prodentes lautiores uitam instruant. Quæ ratione & luxu breui suam inopiam prodigat, & fracta creditoribus fide reclamant non esse soluendo. Hi profecto, tanquam publica pestis, essent arcendi, & ceu publici latrones existimandi. Hæc autem specialis ratio utendi in bonum alieno peccato ad id nos euocat generalius perscrutandum, utrum uidelicet in alijs quoque maiorijs pariter liceat. Et respondetur per hæc regulam, quocumque id quod petitur, scilicet iuste fieri potest, tum & bona de causa petitur, quamquam scias, alterum perperam facturum, licet tibi tuo uti iure. Exemplum est in re præsentati, dum mutuum ab usurario petis, id tantum postulas, quod ipse posset tibi absque foenore præstare. Igitur si beneficium tibi foenerator, sua est, non tua culpa. Similiter in exemplo Augusti. Dum ab infideli iuratum exis feceris, conueniunt fidem licite ipse possit per Deum verum iuratum præstare, si autem per falsos iurat, suæ impietati tribuitur.

Verum tamen si id quod flagitas, præstari ab altero iuste nequit, petiuo tua iniuria est. Et si ab amico peteres, ut quo tuis prouideret sumptibus, furaretur, aut quo tuam iniuriam ulcisceretur: inimicum tuum vulneraret. Tamen si hanc regulam non usque adeo uniuersalis ueritatis arbitror, quo minus exceptionem citra uolentiam patiat. Etenim qui a misero probibulo statio pretio turpem consensum petis, non est alius criminis condemnandus, quam simplicis fornicationis: quippe cum id genus mulierem non censetur ille mouere: quandoquidem ipsa est quæstus paratissima. Secus si honestam sollicitaret. Hinc rursus ad rem proximè gradus fit ad aliud dubium examinandum, quod grauius est: utrum liceat minus malum ad peius uitandum cõsulere. Videlicet sicuti licet mutuum petere sub usuris utendo alieno pec-

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

Solutio

esto in bonum, ita sit decens dissuadere al-
 teri, ne occidat, quod bonum est persuadé-
 do vii. mihiorem vindictam sumat. Visus
 enim est hic Caieta. hoc negare, quod nos
 tamen super 3. cap. ad Rom. obiter, & qua-
 si aliud agentes affirmavimus. Quapro-
 pter constitutum rem hic, pressius enu-
 cleare. Et à parte negativa militare vide-
 tur primum omnium sententia Paul. loco
 citato. Non sunt facièda mala, ut inde eue-
 niant bona. Nam cum consulens causa il-
 lius rei sit, quam consultit, sit, ut qui minus
 malum consulit idem, censetur facere, &
 cum euitare maius malum quædam sit spe-
 cies boni, ut 5. Ethic. c. 1. auctor est Arist.
 consequens apparet, ut consulere minus
 malum ad euitandum peius idem sit quod
 facere malum, ut inde eueniat bonum. Itè
 alteri non licet malum vllum facere, ut pe-
 ius euitet, ergo neq; tibi idem, ei consu-
 lere. Et confirmatur: Si tibi fas esse tale cõ-
 silium alteri præbere: non esset nefas tibi
 ipsi idem assumere: quare liceret tibi face-
 re malum ut peius, caueres: quod est ab-
 surdum. Præterea, consulere minus malum,
 est inducere ad malum: at S. Tho hic vni-
 uersim negat licitum esse inducere alium
 ad malum: ergo nefarium est tale consili-
 um. Ad hæc secundum regulam positam non
 licet ab aliquo petere id, quod licite ipse
 præstare nequit, sed nemo minus malum
 facere licite potest: ergo neq; hoc est lici-
 tum ab aliquo petere.

His tamen non obstantibus arbitror do-
 cumentum esse non solum iustum, verum
 & salutariterum, si res perspecta considera-
 tione versetur. Enimvero quia res mora-
 lis est, debet castus in eas angustias pertrin-
 gi, ut cui tale consilium dederis, consti-
 tutissimum habeat. certissimisque sit gra-
 uis scelus perpetrare, ita ut nullo non mo-
 do lapide, nulla fiat reliqua via diuer-
 di induratum in eius animum ab illo pro-
 positio, nisi mollius inclinando in aliud,
 ubi virus euomat. Enimvero etsi amicum
 tuum certis coniecturis crederes cras com-
 missurum ad alterum, quod nondum con-
 stituit, nihilominus nefas esset persua-
 dere modo illi fornicationem, qua calo-
 rem restingueret. Neque si haberet corru-
 ptam naturam in alterum sexum, licitum
 esset ad euelendum illum habitum per-
 suadere illi conuersionem cum femininis.

Nam ad præueniendum malum propo-
 situm, seu ad compescendum corruptum
 habitum, non licet hominem in alia incli-
 nare vitia. Est enim regula Arist. 2. Ethic. c. 9.
 cum qui delinquit in vnum extre-
 mum, inclinandum esse in alterum, sed
 tamen intra virtutis lineam. Igitur consu-
 lere minus malum non licet, nisi ad con-
 uellendum animum qui actu, firmoque
 proposito infixus est in malum. Fac ergo
 vnum hominem constitutissimum habe-
 re alterum trucidare, & accinctum esse
 operi, cui, ut dissuaderes nullam præteristi
 rationem. Quod huic ergo consilium præ-
 bere possit, ut mihiore latione virtus ex-
 puat, arguitur sic, Illud consilium habet
 bonum obiectum & finem abque sinistra
 vlla circumstantia, ergo est bonum. De fine
 nullum est dubium, cum sit homicidium,
 euitare, sed & de obiecto idem probatur.
 Illud si quidem non est, ut aduersarij falso
 putant, simplex illud remissius incommo-
 dum, puta, ca de eum fuisse, aut alapa, aut
 quid simile, sed hoc conditionate, si alter-
 rum certus est, facere, nempe aut occidere,
 aut leuis vulnerare, citius hoc fac, hoc au-
 tem obiectum bonum est, & rationi con-
 sonans. Nam ut Topicarum regula habet.
 Est duobus malis minus est eligendum.
 Quod vniuersim, etiam in malis culpæ ve-
 rum obtinet, ut Grego. 13. dist. can. Nerui
 prespecte docet. Quapropter cum consu-
 lens duorum malorum minus, nihil aliud
 quam electionem illam suadeat, nihil mali
 committit, sed bonum cõsultat. Sed arguis:
 Saltem non licet illud minus malum abso-
 lute consulere. Distinguitur de absolute.
 Si enim intelligas extra talem casum, con-
 ceditur. At tamen casu quo ille certissimus
 est committere grauius malum, quod illi
 dissuadendo persuadere nequis ne faciat,
 quamuis comparationem non exprimas,
 sed alterum minus consulas, semper sub-
 intelligitur comparatio, scilicet si alterum
 facturus es. Secundò id etiam elucidatur:
 Si illud consilium malum esset, inde ma-
 ximè, quod per illud alter inducitur ad pec-
 candum. Quod autem id factum sit, proba-
 tur, Nemo inducit alterum ad illud, quod
 alter apud habet constitutissimum facere:
 ille autem constitutum habet malum, aut
 hoc, aut illud facere, ergo consulens non
 inducit, ut malum faciat, sed ut faciat
 minus.

Atist.

Prima
rõ præ-
terite af-
fertio-
nis.

Gregor.

Obiect.
Solutio.

Secundã
ratio.

minus malum. Nulla ergo est consequentia. Dimoueo illum à peiori, inclinando ad maius malum, ergo induco ad malum.

Tertia. Imò in tali casu inducere eum ad minus malum, est inducere ad bonum. Tertio, ad hominem arguitur contra Caieta. Fatetur namque licitum esse in tali casu proponere illi materiam minoris mali. Fit ergo inde, vt licitum sit eandem ei declarare materiam, puta quod mihius potest vulnerare hostem, atque illo modo suum explere animù, suoque honori satisfacere, meliusque sibi consulere, & maiora cauere pericula, sicut Loth exposuit filias nefandis Sodomitis, quo caueret hospitum abusum, hac autem materie propositio (vt eius vtatur verbo) planè consiliu est, & suasio. Nam quomodo aliquid aliter consulas, quam explicando rationes, quibus alter moueatur? Quis verò & hoc est inducere. Porro ergo figmentum est perparum ad mores referens, concedere quòd licet proponere materiam maioris mali, & tamen negare consulendi licentiam. Quare Loth, non solum exposuit filias, sed ait, Abutimini illis Et dicere, quod illud fuit tantum permissio, est contra verborum schema, quod apparet plus quam consilij. Quapropter postea in sua Summa, verbo Tyrānis, concedit planè quòd licet cōsulere minus malum ad euitandum maius: Igitur vel putauit non sibi contradicere. Nā 2. 2. art. presentis nunquam negauit licere cōsulere minus malum, sed licere inducere ad minus malum. Et forsitan aliquid discriminis commentus est inter Consulere, & Inducere, quod ego non penetror. Vel foris emendauit sententiam. Et Adr. quodlib. 1. q. 2. nostram amplectitur. Sed dimissis huiusmodi auctoribus, quicquid disparationem, & examen simpliciter loquuntur, extat sententia Augu. in lib. Quæstionum super Exod. & refertur 33. q. 2. cano. si quod verius, vbi de coniuge adulteræ loquens ait, Si facturus est, quod non licet, puta vel uxorem occidere, vel dimittere, iam faciat adulteriù, & non faciat homicidium. Et si que expressa sententia Chryf. hom. 27. ad populum: vbi admonet consulendum esse illi, qui assuetus est iurare, vt iuret per caput suu, ne iuret per Deum, Ex c. Gregoria. c. citato, Nerui, idem colligitur. Vnde ad primū argumentorum in contrarium, concessio

non liceret fieri mala, vt inde eueniant bona; negatur inde consequentia, quod licet consulere minus malum: nam talis consilio, vt dictum est, licet sit causa minoris mali, non ideo est causa mali; Est: in fallacissima consequentia. Imò est causa electionis bonæ, quandoquidem eum, qui fixus est licet priori proposito, deflectere ad remissius, verè est bonum. Et perinde responderetur ad ssm. Haud. n. sequitur. Alteri non licet facere minus malum: ergo nec mihi licet consulere. Ille namque cum in sua habeat potestatem neutrum facere, alterum faciat, reus est, mihi verò, quia facultas non suppetit dimouendi illum ab vtroque, iustu est, minus consulendo; à grauiori diuertere. Atque inde fit consequens, vt ego non possim mihi sumere simile consiliu, nā temper in mea est pte duobus delictis, oblatiis vtrunq; cadere. Et quantum ad alia argumenta iam ostensum est, consulere minus malū non esse inducere ad malum, imò ad bonum. Atque adeo ne talis consiliarius petat, id, quod alter prestare iuste nequit, nam absolute non petit, nisi vt grauius malū non faciat, ob idque sua culpa est si acquiescere non vult, nisi in alterum impingendo malum: Cuius simile est, mutuum petere soluturis: Ex his ergo colligitur nemini licere minimum veniale peccatum facere, ad euitandum immanissimum malum in altero. est n. contradictionis implicatio, malū esse, & licere. Neque licet id vni tertio consulere. Quapropter dum mihi tyrānus mortem committatur, potius debeo permittere homicidium, quam vt mentiar. Neque ad euitandum grauissimū adulteriū in uxore, liceret mihi secundam aliam vxorem solutam inducere, vt illam cognoscendo, ab adulterio declinaret: At verò de Loth, nondum per hæc, quæ dicta sunt, planè consistare pot, veniatne eius factū excusandum. Porro Ambros. 33. q. 7. cano. offerrebas, & eius zelum excusatum hfc. Et Petrus in leu. cuncta sua Canonica eum appellat iustum, & licet inde non fuerit consequens, vt in illius singulari actu non deliquerit, tamen est etiam sit probabile eum peccasse. Nihilominus si factum natura sua perpēdas, profectò mulatenus licitū fuit, nisi ignorātia illud excuset. Haud. n. prudens fuit consiliu, sed res indecēs. Et rō est, quod cum illi incuberet suarum filiarum cura, atque adeo patre non iure

teneretur earum custodire pudorem, non debuit illa via peiori malo obolare. Nam iam dictum est, neque minimum tibi peccatum licere ad euitandum in altero grauissimum. Secus, si consulendo dixisset, sunt in vrbe virgines fœminæ, quibus vestram potestis libidinem offerre. Qua propter excusatio quam ei prætexit hic Caiet. dicens quod tantum ex posuit materiam minoris mali, dupliciter mihi apparet deficiens. Primum quod re veta fuit inductio Aburimini enim inquit eis. Deinde quod neque illa propriarum filiarum expositio eum decebat. Glossa ergo illius loci Genes. 15. quæ August. est, & refertur 14 dist. caa. quod ait non consilio tribuit quod fecit Loth. sed animi perturbationi, quæ partim eius culpam extenuauit. An vero prius excusauerit, perpendendum est secundum scientiam quam homines illius sæculi tenebantur habere. Superest ergo tandem ad argumenta partis negatiuæ principalis quæstionis respondere. Et quidem primi solutio satis ex superioribus liquet. Negatur enim cum qui sub vsuris mutuum accipit, vsurario consentire, tantum abest, vt causam illi, vel occasionem peccandi porrigat. Etenim cum ipse sit paratus facere, minime eum petens mouet, vt modo de consulente minus malum dicemus. Atque adeo ipse est, qui scâdalum dat, secus si paratus non esset. Ad secundum vero eo pacto respondetur, quo superius de illis dictum est, qui commercia cum vsurarijs ineunt. Si vsurarius inquam nullam aliam crederetur habere substantiam huius mundi, quam vsuris acquisitam, profecto nemini liceret pecuniam suam apud illum deponere, nam perinde tunc esset ac si tuum esset propositum, vt tuam quoque pecuniam sœnori daret, quod quidem propositum, iniquum est. Si vero copiosorem pecuniam habet, licet tibi sana mente tuâ apud illum custodiendam deponere.

ARTICVLVS VI.

Vtrum mons pietatis, vsurarius sit.

Hic quæstioni adhibendum articulum duxerim de Monte pietatis, qui sub forma mutui vsuræ labem contrahere videtur. Dicitur enim mons pietatis cumulatius ætis a certius, qui subleuâdis per mu-

tuum miserijs pauperum destinatur, ea tamen lege vt mutuatarius quisq. exiguum pecuniam in singulos menses conferat, nõ quidem, vt aiunt, ratione mutui, sed veluti stipendium ministrorum, qui ad seruanda excutiendaque pignora, habendasque rationes dati & accepti deputantur. Cum ergo in mutuo pietas inest, quæritur vtrum ab illo collato stipendio vsuræ macula inficiatur? Et arguitur a parte negatiua. Si quid piam hic committeretur vsurariæ iniquitatis, maxime inde quod mutuatarij aliquid vsuræ sortem erogant, id autem nõ faciunt ratione mutui sed ad alendos ministros eidem negotio necessarios, ergo procul hinc abest vsuræ peruersitas. Probat minor. Equum est, vt illud avaritium ab illis, quorum interest, seruetur incolome, interest autem pauperum, nam diuitis, qui illud erogauit, nihil refert postquam iam tali misericordiam illud mancipauit. Neque refert reipublicæ, vtpote cui nihil inde accrescit. Solis ergo pauperibus, quorum commodo depositum est incumbit illud custodire. Neutiquam autem in custodia esse posset, nisi sub pignorum fide mutuetur, atque adeo ad eisdem negotio ministris, qui pignora seruarent, & post moram venundarent, rationeque singulorum bona fide retineret, ergo pauperum munus est tales ministros suis symbollis sustentare, atque adeo illic omnis vsuræ cauetur, in contrarium est quod reddere tantum in singulos menses, ac perinde tantum plus, quanto plus temporis prolatatur solutio mutui, atque id ad reddendam tantam mutuatam pecuniam, qua certe cautela mutantis negotium agitur, quâdam habet effigiem vsuræ. Institutum hoc montis pietatis in Italia centum hinc annis ortum est. Nam Pius I. primus eius refertur approbator. Et postea a Lateranen. Concilio sub Leone X. iterum fuit receptus, cuius vtique extat approbationis Bulla. At quoniam, vt Caieta. eiusdem sanctæ ecclesiæ Cardinalis, qui vt 2.2. q. 1. art. 10. refert, eidem interfuit concilio, in Opusculo huius rei singulari cõmémorat, non cuncta eiusdem montis capitula fuerunt per eandem bullâ approbata, sed quatenus sacris canonibus nõ essent contraria, nulla irrogat iniuria eidem apostolicæ sedi si de eadem motis rone controuersetur, eo præsertim q. Papa & concilium, in quibus auctoritas refert

Primo argu. a parte negatiua.

Institutio montis pietatis. Pius I. Concil. Lateran. Caieta.

Aspat. Qual. et Loth. in exc. sedus. Primu. argum. p. conc. pal. Ad scia. dum. Quid. mens pietatis.

det summa condendi tum fidei articulos, tum & morum leges, non curant falcem suam mittere ad definiendas tanquam de fide philosophiæ disputationes, quæ non ex sacra scriptura, sed ex nuda philosophia eliciuntur, qualis illa est quæ instituitur ad examinandum quisnam contractus sit vsurarius, quis vero ab hoc crimine liber. Hoc enim non ex sacra scriptura colligitur, vnde suas veritates elicit sancta Sedes, sed ex mediâ meraque natura rerum. Aliud denique est prohibere vsuras sub his aut alijs censuris, quod cum non solum ex morali philosophia, sed ex sacra scriptura colligitur, proprium est Apostoli cum munus, aliud vero examinare quisnam contractus sit vsurarius, quod permittit ex sola natura rerum perpendi. Et ideo licet in eadē Bulla sententiæ excommunicationis in eos feratur qui contra vel prædicauerint, vel disputauerint, debet illa tamen intelligi cum eadem clausula scilicet si impugnaverint capitula, quæ sacris canonibus nõ fuerint contraria. Alias Caieta. fuisse damnatus, qui tamen cum tempore Leonis opusculum edidit, quo monie non probavit, minime fuit reprehensus. Cum hac ergo quam facimus protestatione, quod decretis vel concilij quatenus fuerit receptum (quoniam neque omnia acta illius Lateranensis recepta sunt) vel sanctæ sedis, nullatenus volumus contraire, sed eisdem sanctissime obedire, paratissimi retractare quod quid ecclesia catholica iusserit, nihil aliud quam operæ precium arbitror explicare rationes quæ eundem montem oppugnare videntur ac post subiicere qua ratio ne eadem apostolica bulla sit interpretanda. Igitur mons pietatis multis potest modis congeri. Primo, si qui habet substantiam huius mundi, commiseratione ductus alicui vrbis aut reipublicæ auri pondus tribuit non quidem simpliciter in eius id transferendo dominium, sed huic mutationis usui dedicando. Secundo, si reipublica vel ex publico arario id tali vsui seponat, vel civium contributione conficiat. Nam quantum ad rem attinet presentem, nihil refert Neque vero interest, pondusne auri sit, an frumenti copia, rerumve aliarum vsu consumptibiliu. Capitula autem mortis sunt, primum, vt non mutuo detur pecunia aut frumentum nisi in tempus certum, puta in annum. Alias in rem communem non

cederet, sed apud paucos totum occuparetur. Rursus neque decet absque pignortitia cautione montem dispensare. Alioqui, cum mutuatarij pauperes esse debent, sepius contingeret vt soluendo non essent, qua utique dissipatione breui mons in nihilum abiret. Quis propter neque pignora vltra prefixum tempus seruanda sunt, sed illico sub hasta exponenda, vt cumulus reficiatur. His præhabitis radix huius disputationis, vna quidem est, sed tamē quæ diuersè intellecta diuersas parit opinioniones. Radix inquam est quod ille cuius interest capitale illam suam pecuniæ seruare incolumem, debet suis impensis ministros sustentare. Sunt autem qui credunt pauperum interesse ideoque immune ab vsuræ vitio arbitrantur contributionem ab illis fieri, vt pote quæ alendis ministris necessaria est. Alij vero quo tum est Caiet. putant hoc non interesse mutuatariorum, sed mutuantis, cuius ideo onus esse debet suos sustentare ministros atque adeo quidquid vltra sortem recipit, extorquere a ratione mutui, seu ratione dilate solutionis. Atque in hanc sententiam nostra conclusio inclinat. Arbitror inquam eiusmodi ratione montis neuiquam ab vsuræ sortibus elui posse. Et quo huius sententiæ veritas innotescat, hoc primum omnium vramur exemplo, quod esse existimo omnium regulam. Arguitur inquam. Si quis diues, ac misericors homo decreuisset cuicumque petenti a se, euangelio auscultans mutare non tamen nisi suscepto pignore & vsu ad certum tempus secundum iura Montis pietatis, nequaquam posset quidpiam vltra sortem recipere, ergo neque illa quæ vocat Montis cõitatie, id licite potest. Demõstramus prius an ecedes, vt inde ad illationem descendamus. Homo huiusmodi mutuator si pignus recipit, hoc non facit ad utilitatē mutuatarij, sed in suâ propriâ, vt turâ sibi faciat solutionem pecuniæ suæ, ergo quid custodiat pignus, sua interest, non mutuatarij. Nam mutuatarij mallet ipse retinere. Sed quia mutuator aliter non vult pecuniâ suam credere, pignus recipit, atque adeo ratione eiusdem acceptationis fit debitor id reddendi pignus. Idque adeo non solum vt depositarius. Nam hic quia non in suâ sed in depositantis utilitatē depositum seruandum recipit, nõ tenetur ratione acceptationis, vt lib. 4. sub tit. restitutionis dictum est. Ob idque si citra

Mõs pietatis.

Capitula mortis pietatis.

si citra suam grauem culpam depositum perdat, non tenetur illud restituere. At vero qui pignus recipit cogitur ratione acceptionis, ob idq; licet minori culpa illud perdat, nihilominus restitutionis laqueum tenetur. Dixerim minori culpa, quia si nulla sua culpa dispareat, liber manet. Apparet. n. hoc loco Caiet. falsus qui tantum interuallu inter pignus & depositum iecerit, ut patet eum qui pignus recipit perinde teneratione acceptionis restituere, ac si mutuo vel furto receperet, atq; ideo etiã si abiq; vlla sua culpa pignus pereat, manere semper restitutionis tunc ligatum, cum sit in ista differentia. Nam qui mutuum recipit, eius dominium acquirit. Quare quolibet perdat, sibi perit dominium autem pignoris manet apud debitorem, sicuti dominium depositi apud depositorem. Quocirca eide perit debitori, ut patet expressa lege, pignus, de pigno. act. Nisi aliqua culpa creditoris perierit, ut colligitur l. quæstus, ff. de ditrad. pig. Ad nostrum ergo propositum satis est quod creditori incumbit custodia pignoris. Quod si arguas. Beneficium mutandi in utilitatem credit eorum, qui mutuum accipiunt, mutuator autem habet se incolumem seruare, ergo id potest aliorum sumptibus facere. iam supra prodita est fallacia huius argumentationis. Beneficium enim mutui dicitur gratis conferri, & ideo qui mutuat, recipere onera debet, quæ sunt mutationis annexa, puta seruare pignus & reddere, alias non mutuet. Hoc quidem verum est quod ubi pignus tale sit, quod possit tinea corrodi, vel vestis, vel alia ratione perire, ut pote si est res pretiosissima ac subinde custoditu periculosissima debet mutuanus protestatione mutuatarium admonere, ut suo periculo pereat. Quod si voluerit pignus curari, suis fiat expensis. Est quippe accidentarium quod pignus illius sit nature. Et pari ratione si mutuator suam credere pecuniam reuocat antequam mutuatarius publico se obliget instrumento, illud quidem dei expensis eiusdem mutuatarij a tabellione confici. Nam mutuator nisi fidem perit, quã alter tenetur dispendio tuo exhibere. Atq; hinc sumitur nouum contra Mon. e argumentu. Nepe quod hoc quod quibusdã pignorb. accidentarij & peculiare est, non debet in legẽ duci ut quicumque mutuatarius ratione cuiusque seruanda pignoris stipendiu soluat. Quod

autẽ de mutuatarij pecunia peculiaris domini censetur, constat & de illa existimandum cuius respublico dominium habet, nempe quod eius est cure, eam tuto seruare. Sed tamen arguis. Esto ita res habendum mons certum habet dominium, secus tamen in monte pietatis. Est enim ratio longe diuersa. Quare illatio supra facta, nulla est. Cum alius siquidem huiusmodi nullum habet præter mutuatarios proprium dominium, nam diues qui illum consulit, dominium a se eius abdicauit. Quare sua iam non refert eandem custodire. Neque veto respublica, siue ut aiunt, communis eundem tenetur seruare montem, quoniam nihil ei inde emolumentum obtinuit, neque vero dominium eius habet. Fac enim montem illum non esse congestum subsidij ciuium, neque ex arario publico, sed a diuite in illos vsus donatum, qui vel respublica vel certis personis meram administrationem commiserit. Cum ergo nullus sit alius dominus, consequens fit ut mutuatarij custodia eiusdem ararij incumbat. Ecce argumentum contrariæ sententiæ, quod eius patronos seducit, si non contraria nos ratio falsos habet. Probatur ergo eodem relabi illam pecuniam domino alio carere, ac si certum haberet, illa namque tunc pecunia mutationi expofita, non est pauperum qui mutuum recipiunt. Parentissimum enim est nunquam in eorum dominium venisse neq; illa ratione ventum ire, sed perinde sunt mere mutuatarij ac si illa pecunia alium haberet dominium, ergo non magis ad illos pertinere illam seruare, quam si esset vel particularis personæ vel reip. Ex hoc igitur capite sumitur argumentu. Mutuatarij non tenentur illam seruare, ergo idem est prorsus iudicium illius stipendij quod vltra fontem tunc soluant, quod esset si eadem pecunia, esset particularis personæ, tunc autem iam ostensum est non esse licitum illud extorquere stipendium, ergo neque ubi nuda administratione existit apud rempublicam. Sed quæris, quis ergo tenetur illam custodire? Respondetur. Si nullum alium habet dominium, illa seipsam. Itaque nullum est remedium, quam quod expensæ ex eadem capituli pecunia subtrahantur. Sed Replica pressus arguis. Tandem ergo exhaurietur? Fateor quidem ingenue. Et hoc est quod fautores alterius opinionis decepit. Solutio.

Obiectio aduersariorum

Solutio præteritæ obiectiois.

Argumentu ad idem.

Questio Solutio

Replica Solutio

Ex

Ex quo sequitur, quod quicumque tale momentum de sua substantia erigere cogitauerit, si voluerit fore perpetuum, debet stipendia statuere, quibus sustentetur, vel rempublicam obligare, ut montem sustentet, alioquin mons seipsum mutuando consumet. Sed contra. Mons ille tunc in perniciem tantum miserorum peribit, qui inde mutuabatur, ergo eorum referebat illum suis expensis seruare. Negatur consequentia. Similiter pro bareis pauperibus incumbere suis expensis seruare diuitias hominis misericordis, qui mutuata pecunia praesidio ipsis esse solet. Operas. n. eiusdem ministrorum ideo conferri in fauorem fieri pauperum quod ipsi mutationis beneficia suscipiunt, atque hac ratione eos obligare, ut illa contributione alant ministros, tam monstratum est quam sit fallax argumentum. Pari ratione, multas alias viuas defensares. Enimvero quotquot egestate coacti mutuū sub fenore recipiunt, fauorabili beneficio potiuntur. Igitur ut iterum dicam cum mutatio gratuita sit facienda, non debet pensari in cuius fauorem opere cedant ministrorum Montis ex eo quod mutuum recipere, beneficium sit pauperum, sed mutatione supposita speculari oportet, cuiusnam referat pecuniam seruare tutam.

Confirmatio superiorum rationum. Postremū arg.

Quando vero mutuarius est in mora soluendi, liquidum sit suis expensis, ac dispendio vendanda fore pignora. Confirmant hanc nostram sententiam exempla ciuitatum quarundam Italiae, puta Mediolani & Brixiae, & aliarum, ut Caiet. refert, & nos illic audiuius, in quibus publico stipendio sustentantur. Montis ministri. Vnum tamen argumentum superest, quod videtur contrariae sententiae suffragari. Nam etsi pro mutationis beneficio nihil possit ultra fortem recipi, tamē mutuandi obligatio, ut supra asseruimus, digna est pretio. Potest quis inquam stipendium suscipere, ut sit mutuae obligatus. Cum igitur Mons ille tali sit vinculo astrictus, licite a mutuarius aliquid pro illa obligatione exigitur? Respondetur in hoc nullum apparere vsuram vitium, dummodo hac solum de causa tenuissima esset exactio & procuratio pignorum, & pro scriptis rationibus dati, & accepti, & pro alio id genus operis nihil exigeretur.

Responso.

Ad arg. principia.

Et per haec ad argumentum in principio quaestionis obiectum patet responsio. Ne-

gatur inquam tales contributiones non fieri ratione mutui, nisi hac forte tantum de causa fiant, quam modo adieciimus. Ac perinde Bulla Concilij tres permittit solutiones. Prima est (ut cum debita obedientia, ac reuerentia id dicamus) non omnia acta illius concilij more, & vsu esse recepta. Nam illud Sessionis nonae quod fuit inter praecipua, nempe quod non perfoluentes diuinum officium fructus sacerdotiorum pro rata restitueretur, & post sex menses sacerdotijs priuarentur, nondum plane scitur an fuerit vsu seruatum, quamuis ego, quia iuri diuino quam proximum est, non audeo omnino contra consulere. Secunda solutio est, quam supra dedimus. Videlicet, quod excommunicatio non fertur nisi cum illo moderamine, ut dispensatio cohiberetur. Contra capitula, quatenus sacris canonibus ac naturali rationi non sunt aduersa, Nam simpliciter non fuit illic articulus fidei constitutus. Sed rogas. Nunquid non esset ecclesiae conducens, ut casus omnes, de quibus dimittatur, sine vsurarij, ecclesiae auctoritate, definitur? Apparet enim hoc ad salutem animarum necessarium. Respondetur minime id expedire, ut tanquam de fide definitur, si tales sunt, qui non nisi extrema philosophia perpendi debeant, quoniam Spiritus sanctus non curat ecclesiae nisi scripturam sacram exponere, & leges necessarias sancire. Et quando sunt opiniones probabiles inter graues doctores, utranque sequaris, in tuo habes, conscientiam. Secus de immortalitate animae, ac similibus veritatibus, quae licet inter philosophos disputentur, nihilominus in sacris habentur vel inde colliguntur. Tertia vero demum solutio est, quod pestilo quam Bulla in monte pietatis approbat, sit illa tantum, quae soluitur ratione obligationis ad mutuandam, atque hanc dicit cedere in ministrorum sustentationem. Aliae vero montium species, quae in vsu esse video, longe parentius vitium suum produunt. Soler enim potissimum inter rusticanos aggeri copia frumentorum, quae egentibus mutuo distribuitur sine pignore & sine alijs negotijs quae ministro rum operis egent, illo nihilominus tributū onere, ut messis tempore duodecimam partem mensurae supereroget, nempe octo pro diolum in fanecas singulas, quod profecto non

non video quomodo defendi possit. Nisi omnes indiscriminatim oppidani & mutuum suscipere & quasi gratuitum spontaneumque tributum per capita illud soluerent. Nam si non ab omnibus, sed ab illis tantum, qui mutuo egerint, contradatur, palam extorqueatur ratione mutui.

QVÆSTIO II.

DE GENERALI RATIONE CONTRACTUS EMPTIONIS & VENDITIONIS.

ARTICVLVS I.

Utrum contractus emptionis & venditionis sit Reipub. necessarius.

Dvo supra capita statuimus, quibus humani contractus deprauantur, videlicet aut id vendere, quod nullius est pretij, aut quod pretiosum est, plus iusto distrahere.

De priori vitio sub vtura nomine quæstio ne precedentis disputatum est, conuenitur ergo ut de posteriori disputacionem prosequamur, quæ quidem disputatio de contractibus interibitur. Et quoniam omnium primus atq; aliorum index est contractus emptionis & venditionis, quæstio hæc secunda instituitur de generali ratione huiusmodi contractus, atque adeo primus articulus, an sit necessarius reipublicæ. Arguitur enim a parte negatiua. Quantum vita humana simplicius ac sincerius traheretur, tanto quietius viueretur ac felicius, sed si solum esset rerum cambium, ut videlicet res non numismate distraherentur, sed pro rebus commutarentur alijs, quietior esset mortalium vita, & a tumultibus trucidior, quos negotiationum turbulencia secum affert, ergo contractus emptionis tollendus de medio esset humanæ reipublicæ. Secundum arguitur. Secula multa, ut s. Eth. & 1. Poli. ca. 6. auctor est Aristot. absque numerorum vsu transferunt. Et Plinius lib 37. c. 3. ait. Seruium Romanorum regem primum sinasse as nota pecudum, vnde pecunia dicta est, & postea fuisse si-

gnatum argentum, anno vrbs 585. & longe post aurum. Et lib. 7. c. 56. ait. Liberum patrem instituisse, emere, ac vendere, illis autem seculis felicior agebatur vita, atque a fraudibus ac sollicitudinibus incolumior quam modo nobis per istas negotiationes agere licet, ergo perniciosus est iste contractus, tantum abest ut sit necessarius. In contrarium est idem Arist. loco citato, ubi ait necessitatem humanæ vitæ numi fuisse inuentricem, qui esset velut mensura & norma æquariorum rerum. Id quod & Iuriconsul. l. 1. ff. de contrahen. emptio. diserte reulit.

Aristot.

Igitur quo quæstionem a genere ipso auspicemur, prima nostra conclusio sit. Contractus est actio inter duos & ex qua vtrunque obligatio nascitur. Sic enim Vlpianus ait l. Labeo. ff. de verb. ac rerum significatiua. Contractus est vtro utroque obligatio, quod Græci ἀντιπραγμα vacant, hoc est confectum, quando videlicet quidpiam ego causa tui, tu vero causa mei, accepta dataque vtrunque fide confidimus, ac ratum habemus. Quapropter prædictio illa contractus, est obligatio (ut sic loquamur) non est identica, sed causalis, illud exhibens sensum, quem nos in nostra conclusionem explicuimus, ut quia stato pretio paciscimur, me tibi merces aditutum te vero mihi idem pretium, mutua emergit ex venditione obligatio. Atqui hinc fit ut stricto nomine nullum pactum dicatur contractus, nisi ex quo vtrunque oritur obligatio. Quæ sunt, do ut des, facio, ut facias, do, ut facias, facio, ut des, quæ quatuor connumerantur l. natura. ff. de præscriptis verb. Quemadmodum in matrimonio, inque uenditione, mutatione, & id genus reliquis. Contractus namque omnibus, si de suo nomine rem perpendas, actus iustitiæ est, utranque colligantis partem. Laxant tamen alij latius nomen usque ad illas actiones ex quibus ex altera tantum parte oritur vinculum, ueluti est donatio, & simplex promissio. Et ideo Bald quem Sylue. citat in uerbo, contractus. & Contra. sequitur. qu. 16. distinguit de nomine contractus, quod accipiat proprie, quando obligatio oritur ex utraque parte, & improprie, pro eo ex quo oritur tantum ex altera parte, & improprijssime, quando ex neutra nascitur. Sed re uera ab usu iustæ acceptionis ab usu essent abigenda. Soto, de iust. & iure. N n Hoc

Prima conclusio.

Stricto nomine nullum pactum contractus dicitur.

Baldus. Sylue. Contra. Aristot.

Primus argu. a parte negatiua. Socialis Aristot. Plinius.

Oculus

Hoc n. est nomina sua nativa significatio ab ille iare, si quidem neque donatio neque promissio simplex ad iustitiam atri ne, sed sunt actus liberalitatis. Vnde Aristot. 4. Topic. Donum inquit, est datio irredibilis, mutuario vero, quamuis secus ibidem Contra. tenentur & nihil a propria ratione contractus recedit. tum quod est datio vt reddatur, tum quod si fide data pollicetur es mutare, tu tenentur dare atq; aliter reddere. Quod autem contractum, alium etiam velint appellare, vbi nulla est obligationis vis, sed potius obligationis relaxatio, merito fatentur esse (vt suo vtar nomine) improprijissimi. Exemplum est in acceptatione, puta quando debitor creditorem interrogat, an quid illi debeat, acceptum habeat. & ille responderet, acceptum habere, hoc est illi condonare. Hic namque potius est solatio debiti seu remissio, quod ex contractu ortum est, quam contractus. Sed & contractuum species, numerosius quam ars permittit, multiplicat. Seco. n. 4. d. 15. q. 2. octo species discernit, ac totidem Gerson in suo tractu de contract. licet parum indifferenter. Antonius vero 3. pa. tit. 8. ca. 2. duodecim, sed Conrad. quod suum ingenium est, ad species nu. 3. divisionem inuitam pertrahit, quae potius species non sunt, sed rerum potius connumeratio, in quibus confusi contractus possunt. Eiusmodi autem materiales diuisiones, cum arte non contineantur, in infinitum abeunt. Si ergo nobis secunda conclusio, septem sunt contractuum species s. emptio, cambium, mutuario, emphyteusis, commodatio, permutuata comodatatio, & locatio, & tamen si prima ad secundam, sextaque ad septimam quodammodo reducantur. Missum enim hinc facimus matrimonij contractum, quae mutua est personarum traditio. Nam reliquos tantum qui in externis bonis celebrantur, consideramus, quorum praesens tractatio instituitur. Hortu autem tres tantum ordines reperas. Et enim cum tria in huiusmodi rebus sit meditari, videlicet dominium, usum fructum, & vsum, vnus est contractuum ordo, quibus dominium transferretur, alius vero eorum quibus conceditur vsum fructum, atque tertius eorum, quibus conceditur nudus vsum. Igitur vbi dominium rei transferretur, si gratis id fiat absque vlla redditionis obligatione, nuda donatio est, quae ideo contractus nomine

non censetur. Cui ad iungitur & liberum legatum, nimirum, vbi nullus est iustitiae debitum. Si autem translatio non gratis, inde emergunt tres contractuum species scilicet cambium, venditio, & mutuario. Cambium est, vbi res pro re commutatur, vt panis pro vino, mel pro oleo, corium pro panno, &c. licet de nonorum cambijs alia sit longe ratio, vt infra videbimus. Emptio autem est, vbi dominium estimato pretio transfertur, sed mutuario, vbi transferretur, vt idem vel tantumdem reddatur. Quod in rebus usu consumptibilibus, & potissimum in numismate usu venit. Si autem saluo dominio transferatur usufructus non gratis, sed pretio, sic tertius contractus, qui est emphyteusis, seu censualis pensio. Vt fundum sub annua pensione, uel in tempus, uel in perpetuum alteri tradas. Quamquam dum sit in perpetuo, emphyteuta dominium uile dicatur habere, non tamen directum, eo quod semper dependet a uero dno, si emphyteuta in commissum incidit. Et dicitur emphyteusis, hoc est melioratio, ob id quod illa ratione inuentus fuit olim huiusmodi contractus, ut heriles agri, quos dominus colera non poterat, alterius diligentia colerentur. Dii uero merus usus transferretur, tunc exurgunt tres aliae species. Nam si usum rei gratis indulgeas, ut sola tibi restituantur substantia, est commodatio. Haec n. secundum nomen differt a mutuatione eo quod commodatum in eadem spem redditur, ut equus & uellus &c. mutuatio uero uel in illa uel in altera, sans. n. fit mutuantur aurum, si ei restituantur argentum. Secundum uero rem specie differunt quae mutuatione transferretur dominium, comodatatione uero minime. Si autem usum non gratis concedas, sed pro usu alterius rei, illa est permutata commodatio, aut si alteri commodes equum tuum, ut suam tibi commodet mulam. Si autem usum concedis, non pro usu altero sed pretio, illa est locatio, cui respondet conductio, siue dno, siue equum, siue proprias operas loces. Pespice ergo quemadmodum ut cambium ad emptionem, sic permutata commodatio ad locationem reducitur. Cambium (ut habetur l. 1. de contrahen. emptione) hoc tantum a uenditione seruitur, quod in illa non fecernitur pretium a te locuti in emptione, sed utraq; existimatur a tertius pretium. Pari modo in permutata comoda-

Scots.
Gerson.
Anton.
Conra.

Secunda
concl.

Sufficien-
tia pha-
bita, di-
uisionis.
Dono.

commodatione vsus vnus rei, est pretium
 vsus alterius rei, ob idque est quedam loca
 tio. Quare neutra istarum specierum pecu
 niarum habet difficultates præter illas, quæ
 in alijs sunt, ad quas reducuntur. Satis er
 go fuisse quinque dinumerate species, ni
 si quod explanationis gratia duæ alie adie
 ctæ sunt. Venditio namque vltimo probabili
 tatis colore se ponitur distinctæ species ab
 emptione, sunt quippe nihil aliud quod
 duæ correlatiuæ partes eiusdem contra
 ctus, licet locatio & conductio. Hinc fit,
 neque depositionem, neque impignora
 tionem (quippe quibus neque dominium vlti
 mum transferitur neque vsus) esse per se con
 tractu. Deposito namque est positio rei
 apud alium solius custodiæ gratia. Quare
 non est nisi quedam fidei commissio imp
 ignoratio vero est rei cuiuspiam tempora
 ria posito apud alium, ad confirmandâ
 contractus obligationem. Quare ea ratio
 ne dicitur contractus, quia est contractio
 nis, vt potest mutationis aut venditionis cõ
 firmatio. Quin vero neque fideiussio est
 per se contractus inter fideiussorem & eũ
 pro quo fideiuber, quoniam solum nasci
 tur obligatio ex parte fideiubentis, aliter
 enim nihil ex debet si amicus gratus fidei
 iussit. Sed fideiussio talis, dicitur iure con
 tractus, quia est robur contractus inter de
 bitorem, pro quo fit fideiussio, & credito
 rem, cui fideiubetur. Atque idem dicendũ
 de stipulatione, si pro fideiussione accipia
 tur, si vero pro simplici commissione, nul
 lus est contractus. Sed tamen in iure fre
 quentius vsurpatur pro actione illa, qua
 quis interrogatus stipem obligat, tunc si
 alter aliquam pollicetur conditionem ver
 rissimus est contractus, quia vtrinque pari
 tur obligatio. Si autem ad alter nihil obli
 gatur, tunc quia tantum stipulans obliga
 tur, licet contractus iure dicatur, reduci
 tur tamen ad donationem. Ecce contra
 ctuum spēs, quos vocant nominatos, quia
 suum quisq; sortitur nomen. Innominati
 autem licet plurimi sint, ad hos tamen re
 ducuntur. Omnes enim comprehendun
 tur sub illis quatuor speciebus supraposi
 tis, do, vt des, &c. Tertia conclusio. Emptio
 & venditio, sunt contractus reipublice ma
 xime necessarij. Conclusio est Aristoteli & Lu
 riconsulti in locis citatis in argumenti
 post questionem. In primordijs enim hu
 mani generis, tantum erat rerum cambiũ,

mos autem & vsus monstrauit penè esse
 impossibile illa ratione transigi humanam
 vitam. Dum enim furor domo indigeret,
 ingentissimo opus haberet calceorũ acer
 uo, quem pro illa cambiret, quibus vtique
 calceis dominus ad diem forte non indige
 ret sed rebus alijs quibus carebat furor. Et
 dum tu frumento affluens, vino alterius e
 gebas, forte alter tuo non egebat frumẽ
 to. Et ideo Arist. 1. Pol. c. 6. barbaras eas gẽ
 tes appellat, penes quas etiam tũc cambia
 tantum rerũ abque numi matris viu dura
 bant, de quo libro sequenti latius. In hunc
 ergo vsum signatum est numisma, nempe
 vt tum norma esset exequendi res, tamen
 tuas & fideiussor reipublice nomine, vt
 quoties illud portexeris, detur tibi res qua
 rã indigeris. Atq; hunc arbitror genuinũ
 sensum illius Eccl. 10. Pecunia obediunt
 omnia, nempe quod pecunia inuitur e est
 omnis res. Pecuniam enim qui posside, ve
 nalia cũcta habet. Hac ergo ratione ex cã
 biorũ habuit emptio & venditio. Ob idq; in
 illo contractu quia nõ distinguebatur res
 pretio, ex vtraq; parte dicebatur cambium.
 In hoc aut traditio mercũ est venditio, rece
 ptio vero repẽto pretio, emptio. Quare em
 ptio est venditionis finis, quia contractus
 hic ad id ordinatur, vt quisq; sibi necessariã
 provideat. Ideoq; quasi a digno i, denomi
 natur contractus emptionis. Ex his ergo cõ
 pendiosa elicitur venditionis emptionisq;
 definitio, in qua constituenda multi postq;
 se macerarunt, nihil exactũ colligunt. Est
 enim venditio, ei pro pretio distractio, em
 ptio autem rei pro pretio contractio. Sunt
 enim hæc verba iuris, quibus generaliter si
 gnificatur translatio dominij illius rei que
 non est redibilis, vt. C. de rescin. vendi l. 2.
 Rẽ maioris pretij si tu aut pater tuus distra
 xisti. Quocirca hoc verbo notatur discrimen
 inter hunc contractum & emphyteu
 sim loca ionem, in quibus non dominũ
 sed vsus, vel vsusfructus transferitur. Ea itẽ
 voce secernitur hic idem contractus ab vlti
 ma mutatione. Nam, licet illic transfera
 tur dominium pecunie pro pretio, tamen
 cum eadem pecunia sit redibilis, non pro
 ptie distracti. Particula aut, p. pretio, sepa
 rat eundẽ contractũ a cambio, quo res pro
 re cõmutatur. Et per horum intelligentiam
 argumenta in contrarium nã putent Hu
 manũ genus ab imperfecto ad perfectum
 progressum est. Et iõ initio, dum tũc erat

Vfus nu
 mĩma
 tum.

Genui
 nus sen
 sus loci
 sacri.

Defini
 tiones
 emptio
 nis & vẽ
 ditiois.

N n 2. incom

Solutio
nes ar-
gumēto
sum.

incomptumque ac paucioribus necessitati
bus implicitum, per rerum cambia sibi suf-
ficiebat, post vero iam cultius politio-
rem ornatioque vita instituit, necesse habuit
nouas excogitare commerciorum ratio-
nes inter quas consultissima fuit commer-
ciorum usus, licet humana auaritia nihil
non deprauet.

ARTICVLVS II.

Virum negotiatio sit licita.

Quamvis simplex rerum emptio &
venditio, quibus quisq. suae familiae
prouidet demonstrata sit reipublicae neces-
saria, non subinde claret negotiationem
esse licitam; quae est emere, vt reuendas,
quae vtrique quaestio est a D. Thom. 4. arg.
q. 77. sub compendio disputetur, hic tamē
ordine quem nos institimus videtur con-
gruentius apponi, vbi aliquantulo fufius
differenda est. Queritur ergo virum ne-
gotiatio sit licita? Et arguitur a parte nega-
tiua: Emptio & venditio ideo ostensa est
necessaria, quod non omnibus omnes abū-
dant, & ideo necesse quilibet habere, vt ven-
ditis quibus sufficit, emat quod sibi deest,
quare emptio (vt dictum est) venditionis
est finis, negotiatio autem est contra huius
modi emptionis naturam. Negotiator enim
non vendit, vt emat quod sibi deficit,
sed per se emat vt reuendat, ergo ne-
gotiatio non est licita. Quapropter Arist.
1. Polit. cap. 6. emptionem rerum, quae ne-
cessariae sunt ad vitam, venditionemque ra-
tione eiusmodi emptionis appellat contra-
stus naturales, emptiones autem negotia-
torias appellat contra naturam, vt pote cu-
ius finis non est vitae sufficientia, sed lucrū.
Atque ex hoc sumitur secundum argum.
quod inibi idem Philo. subiungit, Ars illa
quae non habet praefinitum taxatumque fi-
nem, non est licita, ars autem numularia
& quaestuaria, qualis est negotiatorum, nul-
lum sibi praefert finis modum, sed lucro
lucrum aequate ergo nefaria est. Tertio
arguitur, Negotiatio in causa est vt rerum
pretia exerceant, tum quod merces ad
paucitatem venditorum reducuntur, quae
charitatis causa est, tum etiam quod nego-
tiator carius quam emit, vendit. Et ideo si
omnes ad primos venditores concurrerent,
minoris emerent, id quod rerum vsu vbi-

que experientia docet ergo tanquam re-
publicae nocua interdicenda est negotia-
tio. Quarto, Actiones morales ex pluri-
mum contingentibus existimandae sunt,
plurimum autem negotiationes plene
sunt fraudibus technis, ac dolis, ergo gene-
re suo prauae sunt, atque adeo de medio tel-
lenda. Hac enim de causa pessime audite
negotiatio, & in sacris literis & apud sacro-
rum doctores. Vnde David Psal. 70. Quo-
niam non cognoui negotiationem (secun-
dum 70) introibo in potentias Domini,
Domine memorabor iustitiae tuae solius.
Quasi negotiatorum iustitia non sit iusti-
tia Dei Et Chrysolto. super illam historiam
Christi apud Matth. eiciens vendentes
& ementes de templo, & refertur 8. di-
ctum eiciens significauit, inquit, quod mer-
cator nūquam potest placare Deo, & ideo
nullus Christianus debet esse mercator,
aut si voluerit esse, proiciatur de ecclesia,
dicente Propheta. Quia non cognoui ne-
gotiationes introibo in potentias Domini.
Atque haec de causa interdicta est cleri-
cis, vt patet eadem distinctione per totū.
In contrarium est Aug. sententia in lib. Argu-
mentum veteris & noui testamenti,
& refertur in eadē distinctio. can. fornicari.
vbi ait, Fornicari hominibus semper nō
licet, negotiari vero aliquando licet, ali-
quando non licet, laicis licet, sacerdotibus
non licet.

Pro quaestione decisionem notandum est,
negotium otio esse contrarium. Est enim
idem quod absque otio. Vnde pro labore
& occupatione accipitur. Quomodo
dicimus, Negotium forense aut fornicare,
&c. Peculiariter autem negotiari idem est,
quod mercaturam exercere. Et est foris
Antonomasia quaedam propterea quod
ars haec sollicitudinibus implicita ab otio
est alienissima. Est ergo negotiari erare
vt reuendas. Vnde negotiatores compro-
res dicuntur pro eo quod ex omnibus si-
mul locis emunt, & mercatores, quia, mer-
cari, communi vsu non tam est simplici-
ter emere quam lucri causa ad reuendē-
dum. Et dicuntur praeterea instiores, eo
vt ait Vlpia. quod negotijs instent. Vnde
Prou. 31. Facta est sicut nauis institoris.
Duplicem autem negotiationis species distin-
guitur: videlicet vna qua res emitur, vt per
industriam mutata reuendatur. Sed haec
(vt eo ca. eiciens habetur) nō est nuda ne-
gotia-

Primū
argum.

Aristot.

Secūdu
argum.
Aristot.Tertiū
argum.

gotiatio, sed inter alias mechanicas artes
 connumeranda. Quemadmodum enim
 mechanicis ex lana pannum textit, & ex fer-
 ro fabricat gladium, sic (vt exempli gra-
 tia dicamus) qui industrius est curandi, vel
 auct, vel equos, si rudem emat, vt cultio-
 rem vendat, non tam negotium, quam ar-
 tem exercere censetur. Nam qui pannos
 tondet, aut attritas vestes coemit, vt refe-
 ctas vendat, nihil amplius per suam artem
 præstat. Negotiatio igitur mera, de qua im-
 presentiarum loquimur est, qua quis quid
 mercatur vt nullatenus mutatum vendes
 lucrum, comparet. Respondetur ergo ad
 quæstionem quinque conclusionibus. Pri-
 ma Negotiatio neque est de se hoc est in-
 trinsece bona, vt charitatis virtus, neque
 de se intrinsece male, vt mendacium, sed
 indifferens, vt comedere, quod secundum
 finis circumstantiarumque qualitate potest
 bene maleque fieri. Conclusio patet ex ci-
 tatis verb. Augus. Ait enim non esse vt for-
 nicari, sed quod aliquando licet, aliquando
 non licet. Secunda conclusio. Si negotia-
 tionis finem per se consideres qui non est
 nisi lucrari, quandam præfertur turpitudi-
 nem. Conclusio est S. Thom. 2. 2. q. 77. art.
 4. quam quidem probat argu. secundum
 supra ex Aristor. desumptum. Quoniam
 lucrari per se nil necessarium, honestum ve
 nominat. At verò si lucrum aliorum ordi-
 netur, licite potest procurari. Et ideo sub-
 ditur tertia conclusio. Negotiatio est sim-
 pliciter reipublica necessaria. Haud enim
 omnis provincia omnibus abundat, qui-
 bus indiget, sed proclinarum varietate a-
 lia affluit terræ fructibus, & opificijs, quo-
 rum alia inops est. Et vice versa, alia est a-
 liorum locuplex, quorum inopia alia laborat.
 Neque possent indigentium singuli
 tam longa facere itinera, vt minutiora qui-
 bus indigent, apportarent, neque vero om-
 nes qui abundant, possunt vecturam exer-
 cere, vt illa alio transportat, necessarij ergo
 sunt, quibus ea sit cura vt mercium
 copias hinc inde transuehant, qua singu-
 lis minutius vendat. Et quod de loco
 dicimus, de tempore etiam censendum.
 Vt enim veniæ assolet, vt uno tempore
 redundantia sit rerum, alio uero egestas,
 neque tamen pauper quis potest suos fru-
 ctus ad seruare. Quare nisi essent qui eme-
 rent, ut in aliud tempus custodirent, non
 posset reipublica seruari incolumis. Quin

uero & dum mercimoniæ uel in maris por-
 tu uel in ciuitate exonerantur, necessarij
 sunt coemptores, qui earum copia in tem-
 pus seruent, quia non singuli possunt sibi
 in futurum providere. Sed rogas, Nūquid
 prudentius esset, ut reipublica suos mini-
 stris conduceret, qui hæc provinciam subi-
 rent? Re uera non posset commode, tam
 multis mercimonijs hac uia sufficere. Et i-
 deo consultius ducit artem hanc inter al-
 ias permittere, quin etiam fouere. Atque
 hinc sequitur quarta conclusio, quam S.
 Th. interrogat in dicto art. 4. Licet nego-
 tiationis gratia merces carius uendere,
 quam empte sunt, ratione impensarum, la-
 borum, locorum, ac temporum, nam iustitæ
 rei pretium, uel in melius, uel in locum, uel
 tempus mutata, excrescit. Hoc autem non
 facile, quod quidam autumant concedam
 uidelicet, quod negotiatori liceat carius eo-
 dem loco & tempore uendere propter offi-
 cium quod habet, quam alteri cuiunque,
 eam pretij iustitia nullum respectum ad
 personas dicit, sed perse absolute pensatur.
 Scorus in 4. dif. 1. 5. q. 2. dicit, quod tantum
 deberent mercatores lucrari quantum sti-
 pendij reipublica illis decerneret. Regula
 autem hæc neque contemnenda potro est,
 neque tamen ad unguem seruari potest.
 Sed de rerum pretio statim articulo pro-
 ximo. Quinta conclusio. Ais negotiatio-
 rum ex multis circumstantijs illicita sit tum
 copluribus fraudibus est perua, tum sub
 inde in plurimis uersatur periculis. Fit
 enim primum illicita ex obiecto, ut puta
 si rem emas, quæ uel natura sua est inuen-
 dibilis, ut sacramentum, aut sacerdotium,
 quæ cum gratis accipiuntur, gratis dari
 debent, aut lege est prohibita uendi, de
 quibus habes. C. quæ res uendi non pos-
 sunt. Secundo ratione personæ, si qui ne-
 gotiatur, ut sacerdotes qui iure negotia-
 tionis interduntur, ut patet dist. 88. per
 totam, uel ratione personarum cum qui-
 bus negotiatur. Nam ad Saracenos neq;
 in infideles licet Christianis arma deportare,
 ut patet extra, de Iudæis. cap. Ita quo-
 rundam & sequentibus. Fit præterea in-
 decens negotiatio ratione temporis. Vt si
 in die Dominica, uel in alio festo egregie
 solenni exerceretur, ut habetur ca. primo,
 de ferijs, uel in loco sacro. Quæ ratione
 Christus eiecit de templo uendentes & e-
 mentes. Istæ autem circumstantiæ tem-

Interro-
 gatio.
 Rñsio.
 Quarta
 conclu.

Quinta
 concl.

poris & loci, ratione scandali constitueret peccatum mortale, alias minime. Vel si in ecclesia impediretur diuinum officium, quod Christus norauit dicens. Quia domus mea, domus orationis est. Qua ratio nec deebet de iuribus eccl. lib. 6. negotiationes, que in ecclesiis precipue prohibentur, sunt nundinarum ac fori cuiuscunque tumultus. Citra hos autem casus non esset mortale. Nam in ecclesia confabulando, citra expositionem mercium negotiari, nisi fieri tunc aut concionis tempore, non est tantum peccatum quamuis, indecentia non careat. De alijs, autem circumstantijs que non peculiariter negotiationes uisitant, sed in omnes artes incerpunt, quales sunt mendacia, & fraudes, hoc singulariter adnotandum est, quod mercatura, nescio quo suo genio, precum estis artibus & officijs inextinguibilem suum lucri generat. Agricola enim atque opifices suis officijs victiantes contenti sunt, mercatores autem, tum quod pecuniam pramanibus semper habent, tum quod hac ars plurimum euentibus fortunæ patula est, auidissime sine lucro inhiant, in hoc nimirum aleatoribus similis. Quæ quidem auiditas animos absorbet, mendacia nutrit, & dolos nequit. Atque hac de causa ait ibidem ibi solutione ad tertium Sanct. Tho. quod hæc ars habet speciem mali, & ideo interdicta est clericis. Inest præterea & in hac re pestis alia, quod cum sine labore magno & sudore exerceatur, & maiore sit in honore, quam mechanicæ artes, otiosi homines & honoris cupidi, cætera deferentes opificia, in hoc se baratrum immergunt, atque adeo non ut merces loco traducant, aut in tempus referrent, aut in melius mutuent, sed meri gratia quæstus, uenalia cuncta coemunt, ut statim lucrum expriment. Quorum subinde causa, quia liberum non permittunt forum, pretia augentur. Qui idcirco exigendi profligandique à republica essent, atque alijs artibus, quæ personis vacuæ sunt, mancipandi. De his autem loquimur, qui ciues paratos priuatim emere anteuertunt. Haud enim condemnandis illis sunt, qui postquam singuli sibi necessaria emerunt, redundanti mercantur, u. in tempus seruent. Neque uero illi qui publicitus parati sunt illa coemere, quæ pauperes necessitate coacti, nec emptores inuenientes, vendere vo-

lunt, ut vestes, libros, &c. Qui uero annuam emunt ut tempore futuro reuendant, licet quandoque uiles sint, quasi rebus necessariis custodes, multo tamè plures sunt pestiferi, utpote causa immo de augendi pretia, & ideo nisi ubi necessitas aliud exposcat, meritissimo ciuimodi mercatus uetatur.

Per hæc ergo argumenta supra facta facilissima solutionis sunt. Ad primum enim negatur, negotiationem contra naturam necessariæ emptionis pugnantem quinimo illi obsequens est. Ministerio siquidem mercatorum res sunt ueluti in penu, singulis indigentibus expositæ. Illa autem negotiatio quæ merum lucrum habet, propterea, quia insatiabilem animum, non solum necessaria, non est, sed est impendio pestilens. Attamen hæc sitis in cuncta mortalium, pectora se insinuat. Et per hoc respondetur ad secundum argum. Tertio uero concedimus, necessarium esse hac ratione terum pretia augeri, sed tamen ex altera parte maiora fierent dispendia, si uisus quilibet deberet longa facere itinera ad queritandum quod in sua deest ciuitate. Ad quartum respondet August. super Psalm. 70. Et referret eadem dist. 88. canon. quoniam quod negotiatorum uicia, non sunt negotij, sed perionarum. Et enim si propter eorum fraudes releganda essent negotia à republica, eadem ratione & agricolas & omnes pariter artifices atque opifices proscribere deberemus profligareque ab urbe. Nam & mentitur quandoque agricola, ut grana sua vendit, & opifex, ut pretium augeat. Qui autem negotiatores in sacris literis male audiunt, declarat ead. dist. Cassio ea quid est Negotiatores enim illi, inquit, abominabiles existimantur, qui iustitiam Dei minime considerantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluant merces suas, plus petiurijs onerando, quam pretijs. Veruntamen negare non possumus, ut paulo ante declarabamus, quod huic arti multo plus periculorum à dolis & fraudibus imminet, quam cæteris. Unde Ecclesiastic. 26. Dux species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt. Difficile exiit negotians a negligentia, & non iustificabitur caupo a peccatis laborum. Et cap. sequen. Sicut in medio compositionis lapidum palus figitur, sic inter medium uenditionis & emptionis, qui querit locum

Inextinguibilis lucri negotiorum singularis.

Negotiatores aleatoribus similes.

Alia incommoda negotiorum.

pleari angustiaabitur peccatis. Quocirca
Proverb. 1. c. in vniuersum ait Sapiens. Ma-
lum est, malum est ait omnis emptor, &
cum recesserit, glosiatur.

ARTICVLVS III.

*Vtrum rerum pretia arbitrio mercatorum
sint taxanda.*

Quoniam primum in emptione & ve-
dicatione fundamentum iustitiae est
pretium, de illo querendum est loco ter-
tio, an mercatorum aestimatione sit taxan-
dum? Et arguitur a parte affirmatiua. Pri-
mo, Axioma inter Jurisconsultos est & cele-
brata regula. Tantum valet res, quantum
vendi potest, quam videlicet adnotant l.
pretia. ff. ad leg. Falcid. & l. 1. §. si haeres ad
Senat. consul. Trebel. & alibi saepe. Ergo
si fraus modo absit & dolus mercatorum
erit arbitrium pretia suis mercibus statu-
re. Secundo. In vnaquaque arte eiusdem
peritis credendum est, vt 3. Poli. capi. 7. au-
ctor est Philosophus, & vt Iurisconsultus
ait in re mandata. C. mandati. vnuquisq;
que in re sua est moderator & arbiter.
mercium autem artifices, sunt mercato-
res. Iplis ergo ipsorum iudicio deferendū
est, ut pretia ponant. Terrio, Vnusquisque
dñium rerum suarum habet, ac subinde li-
beram potestatem, ergo potest quisq; ran-
tum petere ac recipere pretium pro sua re,
quantum extorquere poterit. id quod in
gemmis & rebus pretiosis vsu fieri comper-
tum est. In contrarium autem facit lex. Pre-
tia citata ad leg. Falcid. cuius verba sūt. Pre-
tia rerum non ex affectu neq; utilitate sin-
gularum, sed communiter singuntur, hoc
est communi aestimatione taxantur.

Ad hanc quaestionem quatuor conclu-
sionibus respondetur. Prima Pretia rerum
non secundum ipsarum naturam aesti-
manda sunt, sed quatenus in vsu veniunt
humanos. Conclusionis huius ratio natu-
ralis est, quod cum mundus & eo continē-
tur propter hominem facta sint, tanti cui-
li aestimatione rex valent, quantum homi-
nibus inseruiunt. Quapropter Arist. 3. E-
thic. 4. ait indigentiam causam mensurae
que esse humanarum commutationum.
Si enim nullus alterius re vel opera indi-
geret, omnis cessaret commutatio rerum
humanarum, ergo indigentia admetiri de-

betur rerum pretia. Viuentia in genere
suo praestantiora sunt vite expectibus ana-
men (vt ait. Aug. lib. 11. c. 16. de Ciuitat.
Dei) mallet homo frumentum domi ha-
bere, quam mures. Et solet domus plus ve-
nire, quam equus, & nonnunquam equus,
quam seruus, licet cum natura hominis ni-
hil in corporalibus conferri ad aqualita-
tem valent. Vbi autem indigentiam nomi-
namus, ornatum etiam reipublica in-
telligimus, vt cuncta complectamur, quae
hominibus praeter vitae necessitatem etiā
ad suam voluptatem & splendorem vsui
esse possunt. Secunda conclusio. Ad explo-
randum iustum rei pretium, ex multis du-
cenda est ratio, quae in triplici sunt ordi-
ne. Primum enim attendenda est necessi-
tas, rei, mox copia & inopia, deinde nego-
tiationis labor, cura, industria, pericula.
Praeterea si metes vel in melius mutatae
sunt, vel in deterius, venditorum, quaeq;
emptorum frequentia, sit id genus alia,
que prudentissimus quisque speculari po-
test. Tertia conclusio. Cum pretium rerum
iustum, duplex sit, aliud scilicet legitimum
& aliud naturale iustum, legitimum consi-
sit in indiuisibili naturale autem seu arbi-
trarium minime, seu in latitudine diuisibi-
li. Iustum legitimum est illud, quod lege
principis positum est arbitrarium autem,
seu naturale currit, quando per legem nō
est constitutum. Distinctio est Aristot. 3.
Ethic. c. 7. de iusto naturali & legitimo. Ad
huius autem conclusionis intellectum no-
tandum est, quod merita illa & causas sta-
tuendi rerum pretia existimare per se qui-
dem primum ad rem publicam & eius gu-
bernatores spectat, qui scilicet omnibus su-
pra dictis pensatis deberent sua singulis
mercibus statuere pretia. At quia illud in-
omnibus impossibile est, relinquunt ven-
dentium ementiumque existimationi. Et
illud tunc vocamus naturale, quia secun-
dum rerum naturam vsui accommodatū
currit. Igitur vbi pretium lege positum est
nempe, vt modius, aut tritici aut vini, aut
vlna panni vendatur decem, neque vnus
oboli accessio licita est, sed est peccatum
mortale si excessus notabilis augeatur, ob-
noxiumque restitutioni. Et si excessus sit
perexiguus, erit veniale. Et ideo dicimus
in indiuisibili consistere. Atque hoc est,
quod ait loco citato Aristot. iustum legiti-
mum esse, quod licet antequam positum

Secunda
conclu.

Tertia
conclu.

fit mihi referat, refert tamē postquam possum est. Pretium vero, quod non est lege rigidū . . .
 Pium, non indivisibile est, sed latitudinem habet iustitiæ cuius vnum extremū deratū . . .
 dirigidum alterum vero piū, sed mediū, moderatum. Vt quæ res iuste venditur de eam iuste quoque venditur vnde decim tum etiam nouem. Atqui ratio huius est, quod prudentia humana, qua per supra di elorū considerationes de pretio existimat, nequit punctim attingere metam, sed arbitramento quodam. Sicuti 2. Ethic. c. 6. de virtute ait Aristot. quod consistit in medio, vt desinierit ipse prudens. Atque adeo dum res publica penes quam talis residet auctoritas punctum non indicat, laxior re stat iustitia pretij latitudinem habens ex quo fit primo consequens, vt infra illos extremos limites vendere cuiuscunque liceat carius pecunia credita, quā numerata, inimico quā amico, diuiti deniq. quā pauperi. Sequitur secundo sensum illius legis. In causa, ff. de minor. vbi S. idem Pöponius habetur licere naturaliter contrahentibus se decipere, cui simile hñt si pretio. ff. lo cati. nō esse (vt Cōra. & aliqui putāt) infra latitudinem iusti pretij, quia intra hos carceres nullum habet locum deceptioni, neq. vlla opus est remissione (vt prædicti docto re autumant) sanæ cum tota latitudo iusta sit. Sed (vt quæ proxima exponetur) intel ligitur extra dimidium iusti pretij. Et ideo aut naturaliter, quod humanum ingeniu lucrī audum, in causa est. Quare licere, il lic non est idem, quod sine culpa, sed impune in humano foro. Sequitur tertio, multo tutius, si fieri possit, consultum fore cum coemptorū negotiatorumq. consciēti j, tum etiam communi bono, si omnium pretia lege patere, vnde l. i. ff. de off. præf. vrb. §. cura carnis. inter alias Præf. si curas illas cōfetur, vt rerum pretia sta uat iusta. Ob idq. quādo in omnibus seruari ne quit, quā fieri possit maxime, deberent taxari. Enimvero negotiatores, eo præfer tim quod (vt supra dictum est) lucris sitien ter inhiant, non solum pig sua ea caritate de cipiuntur, verū etiam propter suam auaritiā consulu afluque decipiunt. Quam obrēm quando lege non est signatum pre tium, non est stādum vniuscuiuslibet mer catorum arbitrium, sed prudentium iudi tio eorumque qui sunt æquitatis cultores. Est enim fallacissima regula, si quis sem-

Prima
dedu-
ctio.

Secūda.

Tertia
colle-
ctio.

Fallax
gula in
taxādis
pretijs.

per quanto emit pretio, quantumque la-
boris & periculorum subijt, tanti velit ven-
dere cū lucrī accessione. Enimvero si mer-
cator, artis negotiorumque ignarus pla-
ris iusto emit, aut sibi fortuna aduersa re-
flauit, quia scilicet copia mercū in sperata
succerint, non potest iuste extorquere ex-
pensas, quas fecit. Et vice versa si in dultior
alius aut fortunator, cui vel contingit mi-
noris emere, vel fauix arriht fortuna hoc
est in sperata rerum inopia post accidit, iu-
ste sane potest carius vendere, etiam eodē
die & eodem loco, idque nullatenus mer-
cibus in melius mutatis. Nam cum nego-
tiationis ars plurimum sit fortuitis rerum
euentibus subdita, debent negotiatores de
sinistra suo dispendio subire pericula, &
dextram operiri fortunam. Loquimur cū
Christianis de fortuna, pro euentu nobis
inspirato. Atque hic est sensus l. pretia. ff.
ad l. Falcid. Vbi habetur, pretia rerum non
ex affectu aut vilitate singulorū, sed com-
muniter fingi. Hoc est non sū priuato
existimatione, sed sū cōm prudentiā cō-
stitui. Et eodem aludū simile vebum l. in
l. 4. eo. tit. vbi habetur, rem non æstimari
pretio formali, id est a contrahentibus for-
mato, sed secundum præfens, puta communi
foro currens. Valo namq. rei non secūdiū
futurū, quando res nondum est, sed secū-
dum præfens in quo res est, debet iudicari.
Accipe horum exempla. Est frumenti cha-
ritas in Hispania, mercator tunc Siculus
hoc audiēs onusta frumento nauī ad nos
ad nauigat, quando huc peruenit vel alibi
te nobis clementiori celo, vel quia abunde
copiam grani habemus, longe immū-
tum est pretium, non potest ergo tanti vō-
dere, quanti sibi stat metrix, neq. vero si cre-
dito futura solutione carius videret, vt sal-
tē se indemnem redderet, immūnis a pec-
cato fieret, aut a restitutione liber. Et per
hæc detegitur alia fallacia, quæ in nūdinis
vsa venire solet. Etenim in initio cum sit
vbetior emptorum copia metes plus
venent, in fine autem contraria ratio
pretium decefit. Arbitrantur ergo tunc
mercatores expectatio in tempus, pretio l.
eire posse tanti vendere, quanti in initio,
cū tamen numerata pecunia idē possint
extorquere pretium. Falluntur in caput
suum. Vbi de iure ad clariorē illorum
notitiam animaduertenda est quarta con-
clusio. Metrium pretia emptorem copia
augē.

Mon-
poloni
magis.

Cetero.

Ad pri-
mū arg.

augentur, penuria vero minuuntur, sicuti econverso abundantia venditorum minuuntur, raritate vero excrescunt. Erim uero ubi merces affluunt, venditorum numerus amplior est & emptorum minor. Atque hoc tibi responsum elicies, si haeritaeris an vendendi causa, & modus. pretium variet. Etenim causa vendendi aut emendi, nihil per se ad rem facit. Siue enim vendas necessitate compulsus, siue praesatierate rerum ipsas despiciens. Item siue ob necessitatem emas, siue propter voluptatem nihil inde variatur pretij. Attamen quia venditoris necessitas in causa est, ut merces sub haella venum exponat, si ut paucioribus tunc existentibus emptoribus pretij rerum ualeat, sicuti in bello parua uictoria exiguo numero uenditur praeda. Econverso ubi publici mercatores emptores expectant, quia illo modo uendendi plures emergunt emptores, ualor mercium crescit. Atque eadem ratione in initio nundinarum, ut plurimum carius uenditur quam in fine. Atque per hanc conclusionem lucreti Monopoliorum iniquitas, puta cum quis vel a principe priuilegium emit ut solus ipse uendat, vel duo aut tres reliquam mercatorum multitudinem anteuerteret, mercium acerrimum coemunt, ut uniuersa ad ipsos cogantur confluere vel iurata fides consumunt ut nullus eorum nisi tanti uendat. Hinc enim raritate venditorum pretium crescit. Et eadem ratione, vice versa, licet non saepe accidere consuecat, emptorum monopolia, ad extenuandum pretia, essent nihilominus iniqua. Ut si in portu, cui preciosissima nauis applicuit, illi, qui emere possent, sibi mutuo promitterent non emere nisi tanti, aut si in subhastatione alios ego ne licitarentur auerterem, ut minoris ego emerem, peccatum profecto esset, quod ante restitutionem non remitteretur. Et hoc est quod ait Cic. lib. de officijs, Non licitatore uenditor, nec qui contra se licetur emptor apponat. Quando uero uenditores monopolum facerent, tunc iuste emptores, quasi uim vi repellentes, contraria pariter possent prudentia uti, puta conuenire inter se, ut nullus nisi certo pretio emeret.

uerba sonant. Alias liceret uendere uita medietatem ueri pretij, quin uero duplo & triplo. Quod si illam sic modereris, ut intelligatur quantum iure & iuste uendi potest nam id possumus quod iure possumus, tunc quasi principium petens, redderes illa inane. Si. n. quarenti quanti uendere potest, respondeas. Quantum iustitia fert, nihil respondeas quod ipse ignorabat. Sen. us ergo est quod tu ualeat res quanti uendi potest, si clusa ui, fraude, & dolo, quibus in emptore tollitur uoluntarium. Et quauis eodem uideatur uisum recidere acti dixissem, iuste, non est tamen idem. Enim uero si quereat quid est homo, respondeas, esse hominem, nihil doces. Si autem respondeas esse animal rationale licet idem. sit tamen quia definitum explicas, non petis principium. Ad secundum respondetur, perito artis credendum est quod affectione rei propriae non est infectus, & unusquisque est arbiter in re propria dum illa ad alterum nihil attineat, qui autem uendit, non rem propriae suam, uerum communi sibi & emptori tractat. Et ideo non est legitimus arbiter. At quia de gemmis & rebus pretiosis mentio in tertio argumento fit distinguendum de mercibus est. Quaedam enim sunt reipublice minime necessariae, atque illas potest quisque tanti uendere quantum emptor sciens, & prudens uoluerit dare. Cuius generis sunt prosi equi gemmae accipitres, &c. Spectant enim ad ornatum decoremque & splendorem nobilitatis, & ideo magnatum magnificet a est, res illa magno aestimare. Alia uero sunt reipublice necessariae, ut quae ad uictum, uestitum & alios id genus usus pertinent. Atque in his licet nihil fraudis doli uel irrepleat, uis tamen est, quantum extorquere potueris, tanti illas diuadere.

Ad secundum arg. Distin.

QUESTIO III.

DE INIUSTITIA QUAE IN EMPTIONE & UENDIT. COMMITTITUR.

S. Tho. 2.2. quaest. 77.

ARTICVLVS I.

Utrum licite quis possit rem plus uendere quam ualeat.

TRIBVS itaque articulis superiori quaestione praefactis, scilicet de emptoris, de emptore,

Monopoliorum iniquitas.

Cetero.

Ad primum arg.

Dubiū
circa ver-
ba Sar-
Thom.

Solutio.

Primū
arg. par-
tis affir-
mativæ.

Secūdū
argum.

August.

negotiationisque necessitate, ac de rerum pretio, sequitur tertia questio de iustitia q̄ in hunc contractum se insinuat. Hoc autē statim in capite carius non præteribo de quo lector forte dubius apud S. Tho habebit. Ait enim in distributione statim questionis, solas duas questiones tractandas assumere de emptione scilicet & de usu ra, eo quod circa alias voluntaria commutationes nulla inveniatur iniustitia, quæ nõ reducatur ad rapiam aut furtum. In quibus verbis dubitatio est duplex, Prior, q̄ eadem ratione potuisset & has ommittere. Nam fraudulentia emptionis & vsuræ, genus quoddam furti est. Quod si dicat, has duas esse commutationes voluntarias, tunc emergit posterior dubitatio, quod eadem ratione deberet delocatione stipulatione, alijs tractare. Ad has autem simul dubitates responderetur, scientem fuisse ac prudentem considerationem D. Thom. Iniustitia enim emptionis & vsuræ differt a rapina & furto, quia non sunt simpliciter iniuri domino, sed spontaneè tractante, hoc est transferent res suas in alium. Et ideo licet quantum ad iniquitatem pretij fuerit iniurius, est tamen contractus, qualis non est furtum. Et quævis eadem sit ratio delocatione, tamen iniustitia eius & quorumcumque aliorum contractuum ad istorum normam exigenda est & perpendenda. Omnes namque iniustitie voluntariorum commutationum ad hæc duo capita reducuntur, scilicet vel quod aliquo pretio rem vendas quæ nullo digna est, & hoc reducitur vniuersim ad vsuram, aut q̄ pretio quod iusto vel minus vel minus est, siue rem tuam siue vsuam transferas. Et de hoc iudicandum est per regulas emptionis & venditionis. Est ergo primus articulus vtrum licite quis possit rem carius vendere quam valet. Quibus verbis implicatur, an possit contra vilis emere. Et arguitur a parte affirmatiua. Iustum in commutationibus iure civili constitutum est, idem autem ius permittit contractantibus iniucem se decipere, vt habetur l. rem. C. de rescinden. vend. & l. in causis. 2. ff. de minoribus. S. idem Pomponius. ergo licet plus rem vendere minorisq̄ emere quam valet. Secundo, Commune omnium desiderium a natura videtur proficisci, ac subinde culpa vacare vili autem emere & magno vendere (vt Mimus ille apud August. 1. 3. de Trin.

aciebat) commune est mortalium desiderij cui & Sapiens conionat Prover. 20. vbi ait Malum est. malum est, ait omnis emptor, & cum recesserit, gloriatur. ergo licita est venditio iustum exuperans pretium, atq̄ emptio idem non attingens Tertio arguitur. Lex amicitie secundum Philosophum 9. Ethic. ea est, vt rei vilis repensatio secundum vtilitatem fiat, quam qui beneficium suscepit, consequutus est contingit autem vt emptor cumulatus ex re empti beneficium suscipiat, quam ipsa res valebat, vt si equum emit quo hostile periculum euadit, ergo licebit tunc venditori plus rem alii aestimare. In contrarium est saluificum illud Redemptoris monitum. Quæcumq̄ vultis vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis. Et quo fit, quod cum nullus sibi velit rem iusto carius vendi, nullus debet carius vendere alteri.

Ne institutum nostrum peruertamus, quod est S. Thom. inam vbiq̄ nostra premittere, quatuor eius conclusionibus ad questionem respondemus. Prima est Fraus de vti & dolo, vt vel plus res vedatur aut minoris ematur, sicuti in omni contractu specie delictum est idemque suo genere mortale. Primo patet auctoritatem Apostoli 1. ad Thessal. 4. vbi admonet, ne quis fratrem suū in negotio circumueniat, quoniam iudex est Dominus, Inquit de his omnibus Et Cic. de offic. Inquendum est igitur in rebus contrahendis omne mendacium, non licitator rem venditor, neque qui contra se licitetur, emptor apponet. Etenim vt adest fraus, voluntarium abest ac subinde iustitia sit, charitati aduersa. Secunda conclusio. Si emptio & venditio secundum suam nude naturam contempleris, neuiquam licet rem aut iusto maioris vendere, aut minoris emere. Conclusio est patentissima. Est enim hoc genus contractuum in commune bonum æqualeque commodum introductus. Quod autem sic institutum est, neutram partium grauari debet, sed ad iustitie æqualitatem est conficiendum men sura autem ac velut bilanciū trutinæ est pretium, in cuius usum numisma (vt supra diximus) inuentum est. Ergo iustum pretium vel augere vel minuere, peccatum est in iustitia atque subinde genere suo mortale. Põr ab illo secus venditio secundū accidens constituitur, nempe quatenus res vendi bilis, aut

in de.

Quæst.

in detrimentum vendentis, aut in ementis utilitatem credit. Quo supposito adhibetur tertia conclusio. Licitum est in pretium rei ducere damnum quod venditor accepit, ita ut non solum res æstimetur quæ in se erat, verum & quanti venditori valebat. Vt si meum solum per se non nisi decem valebat, mihi tamen, quia edes illic extruere commodissimum duco, valet duodecim, hoc ipsum ex re pretium possum tum petere, tum perinde recipere. Et ratio est plana, quia unusquisque vendere totum potest quod suum est, & in tali casu non solum res, verum & eius emolumentum est vendentis. Quod si contra sic arguas. Postquam reus suapte sponte distrahere mauult, quæ emolumentum rei capere, sibi imputare debet, & non exigere plus qui emptori confert, eo præsertim, qui si hic recessisset rem non tanti per se valere, forsitan non emisset. Respondetur, argum conuincere id nequaquam licere, nisi venditor rem parafaciat emptori, ad monentemq. hominem ut videat an sibi expediat illa lege emere. Qui emptor sciens & prudens, quia vel ipse tantam vel maiorem rei necessitatem patitur, vel suo vult animo obsequi, cum illo onere rem emere contendit, iuste venditor tantum vendit, quanti sibi valebat, alias minime. Quarta conclusio. Commodum quod ementi accrescit, si nullum inde detrimentum vendens accipiat, non licet in pretium duci. Probatum ratione contraria. Quoniam venditor non potest nisi quod suum erat vendere, commodum autem ementis non erat res vendentis, sed sua ipsius necessitas vel alia causa illius existit. Vt si quis equum emit qui non venditori, sed sibi ad bellum necessarius est, vel rem aliam quia per usum suæ artis cumulatius lucrum facere potest, quam fecisset venditor. Alioquin si utilitas ementis pretio accresceret, liceret pharmacopolis medicamenta tanti vendere, quanti valet salus in infirmo. Virbanum autem est, ut eiusmodi emptor grates venditori rependar. Et per hoc soluitur argumentum tertium ex Arist. sumptum. In commutatiua namque iustitia rerum tantum æqualitas pensatur, in amicitia vero vult utilitas, quæ per donum gratificum reponditur. Vide quam sit falsa & fallax regula Ioan. Maio. q. dist. 1. q. 29. vbi dicitur, quod id quod secundum naturalem æquitatem debetur,

potest pactum duci. Nam tunc liceret mutuatarium obligare non solum ad remtuandum, ut ipse fateatur, sed ad emendum a mutuantis officina & molendum in tuis molis, & pariter emptorem ad augendum pretium ob suum emolumentum. Quæret hic autem attentus lector circa hanc conclusionem, an vice versa detrimentum, quod emens patitur causa sit legitima ut pretij quidpiam detrahatur. Syluester. quidem verb. emptio. §. 7. asserendo respondet. Vt si quis, inquit, tuarum operarum nihil egens, tuis victus precibus quia pauperes, te conducit poterit operas tuas minoris redimere, quam si te ipse rogaret. Attamen huius certe causæ non est emptoris detrimentum, sed quia (vt arti præcedenti diximus) venditoris copia vile scit pretium. Et ideo cum emptorem reituar quæris, vel tuarum operarum conductore non, minoris tu tuaque æstimantur. Aliud enim apparentius fieri potest argumentum contra eandem conclusionem. Sequeretur namque ex illa, quod nequidum quis vult alienæ pecunie, quam habet in deposito, quodpiam lucri conficit teneatur domino illud partemve refundere. Conceditur autem plane conclusio. Neque potest depositor cum depositario citra vlturæ crimine pacisci de parte lucri, nisi societatem faceret cum periculo sortis, de qua infra. Potest nihilominus ac esse idem depositor per honestatem & comitatem illi esse, re etiam gratus. Neque vero vlturæ culpa subest. Si tu pecuniam tuam apud gratum mercatoris deponas, quem tibi speras fore beneficium, neque vero ille vlturarius censetur, si ea spe tibi sit mutare gratus, ut tu iterum eius custodiæ aurum tuum concredas.

Primum igitur argumentorum capitulum quæstionis, dubij illius solutionem deposcit, quo scilicet pacto iure permittitur in venditione & emptione decepto. Et quidem iam proximo articulo sensum illius legis exclusimus. In causæ 2. §. idem Pomposius. de minoribus. Vbi habetur, quod licet contrahentibus naturaliter se decipere. Cui simile concinit lex, Item si pretio ff. loca. Haud enim intelligitur infra latitudinem iusti pretij, quantum illic nulla est deceptio. Intelligitur ergo citra medietatem iusti pretij. Id enim non solum ciuiliis iâ nunc citata, & l. 2. C. de rescind. vend. & l. si voluntate, eo. tit. verum etiam iura cano-

Arg. Responsio.

Ad primam arg.

nica

nica permittunt vt pater ea cum dilecti cap. cum causa extra, de emptio. & vendit.

Quid sit uendere ultra dimidium iusti pretij. At vendere ultra dimidium iusti pretij, sunt qui referunt Conrad. q. 57. esse arbitrentur vendere ultra duplum, sed nulla se possunt probabilitate tueri, nomē enim ipsum rem explanat. Est enim vendere ultra se, qui alterum, vt res quae valet decem, habet latitudinem iustis inter nouem, & undecim, vendere autem eam sed enim, est vendere ultra dimidium veri. Sicuti emere citra dimidium, est emere quatuor, nā quinque sunt media pars. Sic n. habet lex illa citata, Rem maioris, in C. Minus pretium esse uidetur, si neque dimidia pars veri pretij soluta est. Est ergo quaestio, utrum lex id permittat tanquam licitum? De quo tres sunt opiniones. Prima est. Durandi ordinis Minorum, quem & citat Conrad. q. 57. & reprehendit Ant. 2. par. tit. 1. cap. 16. tenentis, licere uenditori in foro Dei exigere pretium iusto maius etiam si immodicus sit excessus, dummodo non sit ultra dimidium. Et posset quis in fauorem opinionis huius sic arguere. Lex humana obligat in foro conscientiae, potest ergo in penam imprudentiae condemnare emptorem illo excessu, sicuti facit in praescriptione. Secundo sententia iusta obligat in foro conscientiae, nisi ex falsa presumptione procedat, sed si emptor uenditorem in iudicium de hac re deferat, absoluetur uenditor, ergo in tuto manet eius conscientia.

Quaestio. Proxima huic est sententia Gersonis in tract. de contractib. & in suis Floribus, ubi ait quod huiusmodi deceptor peccat quidem, idemque mortaliter, si excessus est notabilis, tamen ad restitutionem non tenetur. In tract. quidem de contract. cunctatius id dicit, sed tamen in Floribus audacius idem asseuerat. Et ratio sua est, quia scienti & uolenti non sit iniuria. Tertia tamen opinio est S. Tho. praesenti loco 2. 2. Et quamuis dicat Gerson non esse de hoc concordiam inter Theologos profecto in 4. Senten. q. 1. 5. oēs communi consensu ita sentiunt. At forsā quis contra citet Scot. qui illic q. 2. ait datum esse inter contrahentes, si non semper intenderent aliquid de inuisibili iustitia remittere sibi mutuo, ut omnem contractum concommitetur aliqua donatio, ex quibus fortasse uerbis ille sententia Durand. seductus est. At uero Scotus nihil sibi aliud uult, quam q̄ ultra ci-

traque inuisibile pretium contrahentes sibi mutuo intendunt remittere, infra latitudinem tñ iusti, ubi nos supra diximus nulla opus esse remissione aut donatione. Etenim inferius art. 3. ait, q̄ in fraudibus non est uoluntaria donatio. Igitur q̄ leges canonicae nec ciuiles permittunt ueluti deceptionem citra dimidium iusti, tanquam rata in foro Dei, patet cum primis naturali diuinoque illo praecipito supra citato. Id ne facias alijs, quod tibi fieri non uis, nemo enim seduci a se uellet. Est quippe (ut dicebamus) contractus hic emptor ac uenditionis pro communi bono inuentus, quare neutra pars debet ab altera grauari. At demonstratio naturalis est haec, Praeceptis naturalibus nulla humana lex derogare potest, quia eiusmodi iusta (ut patet in decalogo) non sunt dispensabilia, si item nemo ambigit in dispensabilia esse iure humano, quanto maius abrogabilia? seruare autem iustitiam in communicationibus, est praecipitum naturalibus, atque adeo diuinum, quia praecipitum naturalis ab aeterna lege deriuatur, ergo nulla humana lege potest abrogari. Minor porro praemissa tam nota est, quam maior, quoniam iustitiae obiectum est aequalitatem facere in rebus. Et ideo Arist. 5. Ethic. docet totam uirtutem iustitiae commutatiuae in hoc uersari, ut aequalitatem inter personas constituat, nempe ut quantum a te accepti, tantum tibi reddam: neque tu ex me plus extorquas, ergo recipere ultra latitudinem iusti pretij, manifeste repugnat naturae rationi iustitiae. Secundo. Fraus (ut saepe diximus) opponitur uoluntario, illic autem est iniqua fraus; ergo emptor inuitus dat ultra dimidium atque adeo uenditor genus furti committit. Et praerea est contra praecipitum Paul. 1. ad Theos. 4. Ne quis fratre suum in negotio, circumueniat, ubi omnis fraudulentia eodem natur. Tertio. Si laceret decipere citra dimidium iusti pretij, pariter liceret defraudare in mensura, ut si decē modios gratis uendidisti liceret tibi accepto integro omnium pretio sex tantum subdole tradere. Patet, quia eodē re labitur, hoc autē iniquissimum est, assertuq̄ absurdissimum, contra illud Deuter. 25. Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus, neque erit in domo tua modius maior & minor.

Prima opinio. Durandi ordinis Minorum, quem & citat Conrad. q. 57. & reprehendit Ant. 2. par. tit. 1. cap. 16. tenentis, licere uenditori in foro Dei exigere pretium iusto maius etiam si immodicus sit excessus, dummodo non sit ultra dimidium. Et posset quis in fauorem opinionis huius sic arguere. Lex humana obligat in foro conscientiae, potest ergo in penam imprudentiae condemnare emptorem illo excessu, sicuti facit in praescriptione. Secundo sententia iusta obligat in foro conscientiae, nisi ex falsa presumptione procedat, sed si emptor uenditorem in iudicium de hac re deferat, absoluetur uenditor, ergo in tuto manet eius conscientia.

Sententia Gersonis. Proxima huic est sententia Gersonis in tract. de contractib. & in suis Floribus, ubi ait quod huiusmodi deceptor peccat quidem, idemque mortaliter, si excessus est notabilis, tamen ad restitutionem non tenetur. In tract. quidem de contract. cunctatius id dicit, sed tamen in Floribus audacius idem asseuerat. Et ratio sua est, quia scienti & uolenti non sit iniuria. Tertia tamen opinio est S. Tho. praesenti loco 2. 2. Et quamuis dicat Gerson non esse de hoc concordiam inter Theologos profecto in 4. Senten. q. 1. 5. oēs communi consensu ita sentiunt. At forsā quis contra citet Scot. qui illic q. 2. ait datum esse inter contrahentes, si non semper intenderent aliquid de inuisibili iustitia remittere sibi mutuo, ut omnem contractum concommitetur aliqua donatio, ex quibus fortasse uerbis ille sententia Durand. seductus est. At uero Scotus nihil sibi aliud uult, quam q̄ ultra ci-

Secundū arg. Tertia opinio est S. Tho. praesenti loco 2. 2. Et quamuis dicat Gerson non esse de hoc concordiam inter Theologos profecto in 4. Senten. q. 1. 5. oēs communi consensu ita sentiunt. At forsā quis contra citet Scot. qui illic q. 2. ait datum esse inter contrahentes, si non semper intenderent aliquid de inuisibili iustitia remittere sibi mutuo, ut omnem contractum concommitetur aliqua donatio, ex quibus fortasse uerbis ille sententia Durand. seductus est. At uero Scotus nihil sibi aliud uult, quam q̄ ultra ci-

Tertia opinio. S. Tho. praesenti loco 2. 2. Et quamuis dicat Gerson non esse de hoc concordiam inter Theologos profecto in 4. Senten. q. 1. 5. oēs communi consensu ita sentiunt. At forsā quis contra citet Scot. qui illic q. 2. ait datum esse inter contrahentes, si non semper intenderent aliquid de inuisibili iustitia remittere sibi mutuo, ut omnem contractum concommitetur aliqua donatio, ex quibus fortasse uerbis ille sententia Durand. seductus est. At uero Scotus nihil sibi aliud uult, quam q̄ ultra ci-

traque inuisibile pretium contrahentes sibi mutuo intendunt remittere, infra latitudinem tñ iusti, ubi nos supra diximus nulla opus esse remissione aut donatione. Etenim inferius art. 3. ait, q̄ in fraudibus non est uoluntaria donatio. Igitur q̄ leges canonicae nec ciuiles permittunt ueluti deceptionem citra dimidium iusti, tanquam rata in foro Dei, patet cum primis naturali diuinoque illo praecipito supra citato. Id ne facias alijs, quod tibi fieri non uis, nemo enim seduci a se uellet. Est quippe (ut dicebamus) contractus hic emptor ac uenditionis pro communi bono inuentus, quare neutra pars debet ab altera grauari. At demonstratio naturalis est haec, Praeceptis naturalibus nulla humana lex derogare potest, quia eiusmodi iusta (ut patet in decalogo) non sunt dispensabilia, si item nemo ambigit in dispensabilia esse iure humano, quanto maius abrogabilia? seruare autem iustitiam in communicationibus, est praecipitum naturalibus, atque adeo diuinum, quia praecipitum naturalis ab aeterna lege deriuatur, ergo nulla humana lege potest abrogari. Minor porro praemissa tam nota est, quam maior, quoniam iustitiae obiectum est aequalitatem facere in rebus. Et ideo Arist. 5. Ethic. docet totam uirtutem iustitiae commutatiuae in hoc uersari, ut aequalitatem inter personas constituat, nempe ut quantum a te accepti, tantum tibi reddam: neque tu ex me plus extorquas, ergo recipere ultra latitudinem iusti pretij, manifeste repugnat naturae rationi iustitiae. Secundo. Fraus (ut saepe diximus) opponitur uoluntario, illic autem est iniqua fraus; ergo emptor inuitus dat ultra dimidium atque adeo uenditor genus furti committit. Et praerea est contra praecipitum Paul. 1. ad Theos. 4. Ne quis fratre suum in negotio, circumueniat, ubi omnis fraudulentia eodem natur. Tertio. Si laceret decipere citra dimidium iusti pretij, pariter liceret defraudare in mensura, ut si decē modios gratis uendidisti liceret tibi accepto integro omnium pretio sex tantum subdole tradere. Patet, quia eodē re labitur, hoc autē iniquissimum est, assertuq̄ absurdissimum, contra illud Deuter. 25. Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus, neque erit in domo tua modius maior & minor.

Ex his

Coolla
nam co
ra Ger
fuerat
Arg. 4

Ex his fit consequens quod huiusmodi deceptor tenetur ad restitutionem. Hoc comperitissimum est, quoniam peccatum iniuriæ (v. identidem repetimus) natura sua obligat ad restitutionem, iuxta illud c. si culpa, extra, de iniur. & dam. dat. Si culpa patua datum est damnnum, vel iniuria irrogata, iure super his satis facere te oportet. Atque hinc sumitur quartum argumentum contra illam Durandi opinionem, & (si qui sunt, vt fertur) doctores iuris, qui illi patrocinantur. Si deceptio mediocritatem iusti precij superaret, obligatio inde emergeret restituendi quod negare non possint. Tunc ergo aut restituendus esset totus excessus ultra illum pretium, aut nõ nisi ille, qui est ultra iustum pretium cum dimidio. Hoc secundum dicere nequeunt. siquidem ius etiam civile contractum rescindit, nisi integer excessus restituatur emptori, vt expresse habet præfata lex 2. C. de rescind. vend. Si autem tunc restituendus est totus excessus fit, vt in deceptione circa dimidium restituenda sit illa pars. Mirabile n. est dictu, quod si rem valentem decem te mercatus sum sexdecim, tenearis mihi restituere sex, dum autem mercatus eam sum quatuordecim, nihil mihi debens. Q. circa multo magis est de Gersono mirandum, qua de prima opinione, nam postquam agnouit eiusmodi deceptionem delictum esse, quomodo ignorare potuit prauioracionem esse iustitiæ? cuius vtique naturalis est nexu restitutionis delinquentem illaqueare. Neque plane intelligitur quid sibi voluerit, regulam iuris allegando. Sienti & volenti non fit iniuria. Nam est empir sciens & volens emit, celatur eam tamen iustus valor, ac subinde seducitur, putans tantu rem valere quantum venditor petit. Sed aiunt isti (vt pro illis arguamus) lex ponit humana venditorem a restitutione liberare, tradendo illi dominium, sicut in præscriptione. Profecto iuste non potuit, quia non subest tanta causa in præscriptione namque ratio quietis obuiandi quam litibus persuadet, vt principis qui custos est pacis, priuè negligentes, qui diu rem suam deserunt, quia post longi temporis lapsum multæ oborirentur fallaciæ. In contractu autem emptio nis nequeit cuncti rerum precia nosse. Et ideo illi qui bona de emunt non est cur propter iniquitatem iustitioris multentur

illo excessu, eo præsertim, q in præscriptio ne possessor bona fide possidet, & ideo iniquum esset vt post tam longum tēporis morā inquietaretur, fraudulentus vero mercator mala fide decipit, ob idq. nulla fert rō vt de sua iniquitate emolumentum reportet, atq. id præsertim, quod ab innocente extorquetur. Igitur rei conuersionem faciāmus, virtus humanarum legum in hac parte duplex est. Vna, q læso citra dimidiū non dat in iudicio actionem. Altera, quod non permittit contractum rescindi, vt haberetur lege citata. Si voluntate. C. de rescind. vendit. At vero rogas, cur ergo tali casu actio non datur? Respondetur, in consuetudine sine legū latores fecisse. Haud n. illi mortales tanti aestimabant bona hæc & palia, vt p. p. illa tantam finiret ligaturonum turbinē, quantā nunc videmus, contra documentum Christi admonentis, vt ad redimendum t. pis petentia nobis tunicam, dimittamus & palliū. Ob idq. in præscriptione ubi maior erat causa rōne consulendi pacis, dñiū ad iudicatur possidenti, in deceptione autē citra dimidiū, actio petiti denegatur, eo q illa deceptio infra dimidiū iuste agere, & lubricè pot. semper percipi, & iō multas parturiret fraudis formas. Remittitur tñ ad forū Dei. Et hac rñsione fit satis argumento secundo supra factō. Haud n. absolutio iudicis in tali causa est sacramentalis. Sed alleget forsan cōtrarius axioma illud, qui peccat legis auctoritate, non peccat, sed quia contra legem agit, vt contra Pellicianum ait Argu. 2. 3. q. 4. can. Qui peccat, & idem ferme habetur l. Gracchus. C. ad legem Iul. de adul. est autem de iustitia hæc citatio. Illud n. intelligitur de lege iustitia, secus autem de permissoria. Ille inquam qui agit quod lex iubet, non peccat, secus de illo, qui agit quod lex humana impune permittit. Non n. omne illud permittit diuina. Alioqui meretricis quia lege permittuntur nõ peccarent. Vñ Chryl. (vt habetur 3. 3. q. 1. ca. hac ratione) Quod permittimus, inquit nolentes præcipimus, quia malas hominum voluntates ad plenu prohibere nõ possumus. Et ff. de reg. iur. semper in cōiunctionib. (sic enim lex incipit) non solum quod licet considerandum est, sed & quod honestum sit. Vbi glossa ponit exemplum in p. p. p. p. Nam est licet, inquit, contrahentibus se decipere, non tñ conuenit bono uiro. Nulli ergo du-

Scrūpulus.

Obiectio.

Solutio.

Chrysa.

Obiectio
Solutio

Innocentius.

dubium restat, quin huiusmodi usuri ac seductores, siue venditor sit, siue emptor, teneatur restituere etiã nõ requisiti. Quod si insignem doctorem innocentium contra nobis obijcias, qui super cap. quia plerique de immunitate ecclesiarum, in genere ait, quod quando contractus iure tenet, pars que lædit, non tenetur restituere quoad alque pars læsa repetat, nullatenus contra pugnat, quia id de contractibus prorsus intelligit, in quibus ius translationem dominij non vetat. Qua ratione lucrum ex ludo non tenetur lucrator restituere, nisi petatur, *impræsentiarum* autem iure naturali & diuino inhibetur translatio domi-

Més Innocentij.

ni. Quare idem egregius auctor cap. In ciuitate. de usuris. In hoc particulari casu edocet leges permittentes deceptionem citra dimidium iusti pretij, intelligi iure fori, sed non iure poli. Idemque Panor.

Panor.

super d. cap. quia plerique. Atque idem insigniter Bald. super cap. cum causa. de testibus. vbi allegans singularem illam gl. semper ff. de reg. iur. ait tales fraudulentos contractus non esse licitos in foro conscientie, sed mercatorum animas in periculo verri, quamuis alibi variare videatur. Etenim qui non rerum causas introrsum timantur, nõ præsentem sibi constare. Attamen in eandem subscribunt sententiam quotquot sunt iuriconsulti præcipui nominis. Ad secundum arg. ipse ibidem Aug. respondet, dicens quod Minus ille dicebat, scilicet care vendere, & vili emere, re vera vitium esse naturæ, ac laram viam per quã (vt Christus testatur) multitudo vulgi incedit. Contra quod tamen potest quicquid ad ipsi iustitiam qua illi restat. Et subdit cuiusdam exemplum, qui venditori petenti modicum pretium pro libro, iustum soluit. Ad tertium autem supra responsum est.

Ad secundum arg.

Ad tertium autem supra responsum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum vitium rei vendita sit venditionem aut illicitam. vt necessarium semper sit illud detegere.

Postquam de substantia venditionis vitium est, quæ in iusto consistit pretio, subsequitur, vt eius conditiones exploremus. Secundum autem ac tertium articulum S. Thom. q. 77. nisi qui oculare perpexerit, vix differre videat. Querit n.

in secundo, vtrum venditio reddatur iniusta propter defectum rei vendita. Cui questionis postquam affirmatiue respondit, addit quod si quis in venditione scienter fraudem fecerit, venditionem reddit illicitam, & restituere tenetur. In tertio vbi hominum scilicetari pergit, vtrum venditor teneatur vitium rei vendita dicere, quod videtur potest affirmando definisse in secundo. At vero discrimen est huiusmodi, quod venditor rem vitiosam aut contingit eodem pretio, ac si integra esset & solida & in hoc sensu procedit articulus secundus. Aut contingit pretio duntaxat, quod cum vitio valet. Et de hoc adhibetur articulus tertius, videlicet vtrum postquam res non maioris venditur, quam iuste valet, licet venditori vitium subijcere. At vero adeo sunt quædam cula germanitate connexa, vt fortasse eodem simul articulo commodius dilucidetur. Quartum ergo vtrum merces vitium, sic venditionem reddat illicitam, vt necessarium sit illud semper detegere? Et arguitur a parte negatiua. Tria sunt, in quibus accidit merces deficere, scilicet substantia, quantitas, & qualitas. Defectus autem substantie, qui omnium est nocentissimus, non est cur semper contractum vitiet, puta si quis vendat argentum, aut aurum alchimicum pro vero. Nam, vt sciatur illius artis magistri, ad eosdem fere humanos vsus confert, puta ad vasa calanda, cadendaque numismata, ergo multo minus ab alio defectus qualitates & quantitas reddetur venditio illicita.

Secundo vbi emptor emere non cogitur suo subest iudicio cognitio rei, ac perinde illi inpuranda est deceptio, ergo venditor dummodo non mentiar, docere non tenetur emptorem. Alio qui illo vitii genere notaretur, quod retulit in officijs Tullius, vbi ait. *Quid tam absurdum, quam si domini iussu ita prece prædicaret. Domum pestilentem vendo? Accedit hic tertio, quod causa que vigere possit vitii detegere non est alia quam vt pretium minus, haud tamè tenetur venditor causam semper propalare, quibus res minoris valore, nam mercatur præcibus acie quarum copia superueniunt est, licet potest tacitas suas præuendere pretio contracti, ergo illa de causa non tenetur retellere alia vitia. In contrarium est An. bro lib. de officijs, vbi ait, Regula iustitiae manifestat*

est quod a vero non declinari virum de-
gere bonum, neque damno iniusto aslice-
re quoniam, neque aliquid dolo anne-
dere rei iure. Atque ibidem rursus. In
contractibus vitia eorum, que vendunt
prohibentur ac nisi intimaerit vendi-
tor, quamuis in ius emptoris transferit, do-
hastione euacuantur.

Cum in duos sensus partium questionem
simos, scilicet vitium rei vitiosam pro in-
tegra, eodemque pretio vendere liceat, &
vitium dum pretio valorem non exceden-
te venditur, licet eius vitium silere, de prio-
ri sensu tribus conclusionibus respondebi-
tur, ac de posteriori alijs rem tribus. In
rem autem venali (vt primo argumento,
in diebus) tria sunt consideranda videli-
cet substantia, quantitas & qualitas. Est
ergo prima conclusio. Defectus mercis, si-
ue in substantia, siue in quantitate, siue in
prima qualitate contractum reddit illicitum, si
pretio vere rei integre & solide vendatur.
Conclusio patet ior est quam aut testibus
indigeat. Violator enim tunc iustitia, at-
que adeo genere suo est peccatum mortu-
li, nisi rei pusillitas venale faciat. Atqui in
eum qui contra facit quantum ad substan-
tiam, proclamatur, apud Isa. cap. j. Ar-
gentum tuum verum est in scortam, vi-
num tuum multum est aqua. Quantum
vero ad qualitatem venam, admonetur
Dei. er. 2. Non habebis in seculo diuersa
pondera, maius & minus, neque erit in do-
mo tua modius maior & minor. Et paulo
post Abominatur enim Dominus eum
qui fecit hanc, & aduersatur omnem iniu-
stiam. Vbi natura peccati mortalis expri-
mitur. Et simile est de qualitate. Vt si quis
morbidum iumentum pro sano firmoque
venderit. De his omnibus extant prece-
pta cautes leges. Lege enim. In vendi-
tionibus, ff. de contrah. empt. contractus
rescinditur, si substantia vna & corpus, vt
aiant, pro altera vendatur. Vt si mihi
vnam fundum aut seruum vendas, & al-
terum tradas. De mensuris etiam, & de
mercium qualitibus leges abundant. Se-
cunda conclusio, qua ad ista consequitur.
Venditor qui rei defectum cognoscens
eundem fraudulenter emptorem celaue-
rit, contra iustitiam delinquit qui vero rei
nescius contractum fecerit, licet a culpa
sua immunis, tenetur tamen vbi primum
defectus fuerit deprehensus, eundem con-

tractum infectum reddere, alioqui resti-
tutionis funiculo ligatur. Res est clara, at-
que eis etiam qui lippis sunt oculis peruia.
Atqui celare censetur, qui ea verborum
versura vitur, vt vitium contractum relin-
quat, vt isti proxenetae dum equum vitio-
sum vendunt, omnium morborum macu-
lis eum depingunt, vt in aceruo verum vi-
tium contegant. Tertia conclusio. Similis
sententia comprehendit emptorem. Vsu
n. venire solent, ut venditor, substantia, aut
qualitatis, aut quantitatis rei suignatus
rem vendat emptori, qui ueritatem nouit,
qui ideo & pariter peccat, & pari nexu re-
stitutionis innodatur, si minoris rem emit
quam ualet. Atque hanc de priori sensu. In
secundo autem opus est distinctionibus.
Aut. n. vitium occultum est, aut manife-
stum. Et quando est occultum, aut in dam-
num vergit, periculumve emptoris, aut se-
cus. Si ergo quartam conclusio. Quando
vitium mercis occultum est, per quod,
emptori vel damnum datur vel creatur pe-
riculum, nefas est venditori illud celare &
ad restitutionem teneri. Conclusionis ra-
tio est hanc. Quamuis non quisque lege iusti-
tie cogatur consilium auxiliumve alteri
præbere, quo a periculis damisque eri-
piatur, nisi quando vel ipsi ex munere pro-
prio & officio incumbit, uel alter extreme
laborat, tamen occasionem periculi aut
damni alteri dare nemini fas est, uendi-
tor autem eo ipso quod rem vitio aliquo
affectam uenam exponit, occasionem dan-
ni dat & periculi, quæ nescius emens incur-
rere possit, damnum quidem si res pro-
pter uitium minoris sit pretij, quam uen-
ditur, periculum autem, si propter idem
uitium usus rei uel inanis sit, uel forte no-
cuus. Vt si militi equum mancum pro sa-
no uendas, quo postea in acie uti non pos-
set, aut si domum ruinam manentem uen-
deres, aut pestiferum cibum, ergo talis oc-
cultatio manifestaria iniustitie fraus est,
ac perinde de genere suo mortale, idemque
hominem restitutioni subiiciens. Quinta
conclusio. Si uenditor caueat damnum dare,
puta quod non pluris rem vendat quam cum
uitio ualet, neque ullo emptorem obijciat
periculo, & res si emptori pro pretij ra-
tione usui, nulla lege compellitur vitium
patet facere. Hanc conclusionem non ponit
in forma de occulto uitio S. Thom. sed
tamen aperte ex præcedenti colligitur. Et
ratio.

Tertia
conclu.

Distin.

Quarta
conclu.

Ratio
conclu.

Quinta
concl.

ratio est, quia venditor eatenus tenetur emptori admonere, quatenus nullius sit ei occasio vel damni, vel periculi sed tunc nullius est causa ergo potest rei suae consulere, reticendo vitium. Nam si emptor sciret, forte eam iusto etiam pretio retineret emere. Sexta conclusio. Quia vitium est manifestum, puta equus vniculus est, vel a parte claudus, vel perforata domus nulla est necessitas euidentiis illud euulgandi, quia nisi cecus emptor sit, ipse potest videre. Quare si emit, presumitur sciens emere. Itaque ut summam dicamus, si vitium est notum, nulla est necessitas euulgandi, si vero occultum & periculosum, quantum pretium extenuet, illicita est venditio, nisi emptorem admonere. Sed si non est periculosum, & pretium ad vitij qualitate admetiaris, non tenetur reuelare. Atque plures vendere iniquitas est propter damnum datum. Circa haec autem conclusionum singulas minutiora dubiola emergunt. In primis Contrad. q. 50 non plene approbat conclusiones has S. Tho. etsi fateatur eadem esse Gesonius ut re vera sunt, in suis Regulis moralibus. Ait. n. hoc agere moderamine, quod ceu regula constituit. Si dum vitium est occultum, venditor probabili coniectura scit emptorem, etiam si vitium deprehenderet, nihilo fecius rem empturum, tunc licite venditor tacito vitio aequo pretio vendit, si autem conijceret, quod non esset empturus, iniuste occultit vitium.

Panor. Syluest.

R6 C6 rad. & aliarum.

Et eadem est opinio Pan. in c. iniustum, de re permut. quem ut Syluest. sequi, verb. emptio. §. 2. c. Et ratio istorum est, quod dum alter non esset empturus, inuoluntarius contrahit, ac perinde iniuriam patitur. Quin vero eadem ratione addunt, quod etiam dum defectus est manifestus, si emptor non animaduertit, tenetur eum venditor admonere. Atque hanc sententiam sequuntur ferme iuniores. Sed tamen regula haec istorum quamuis sit ipsi constitutissima, non tamen habet in ratione fundamentum. Nam etiam si venditor sciret alterum empturum, fortasse ille nolet tantum emere, quantum res valet, atque adeo etiam dum scitur, est nihilominus ratione pretij inuoluntarius, & iniustus. Et tamen ipsi fatentur, quod potest tunc nihilominus vendere pretio iusto tacendo vitium, ne alter pretium imminuat. Idque ratione fatari videntur, nam venditor non tenetur dare occasione deturandi suum iustum pretium. Quod si in tali casu ei licet vitium celare profecto pariter id licet, etiam si sciret quod alter non esset empturus, quia vitium iure suo. Negamus igitur vitium esse rei consequentiam, quod si emptori ignorantia in causa est, ut inuoluntarius emit, venditor tamen illi iniurius. Et enim nemo dum vitium iure suo, dat alteri causam damni. Quocirca ut Diogenes apud Ciceronem lib. 3. Officiorum dicitur, aliud est celare, aliud tacere. Celare, id est quod pandere tenetur, non prodire, tacere dum loqui iure non cogitur. Quemadmodum ergo & si quis tertius sciens vitium non admoneret emptorem, non laboraret in culpam, maxime si sciret nec damnum illi nec periculum creati, ita neque emptor est in culpa, quia suum fecerat. Licet tamen nos fatemur, quod si nocet venditor illam rem fore profusum in iure emptori, non potest vitium tacere. Ut si ego equum subitum cum vendo nobile inueni, cui in more est eque cursitare, quamuis vendam iusto pretio, iniuste tamen ago. At si vendo senem medicum qui optat equum leniter gradientem profecto nullam ei irrogo iniuriam. Et ideo possumus tres condiciones, scilicet caueatur periculum, & damnum & res sit emptori vitiosa. Adde quod si creditur emptori alteri potest venditum ire, & quia vitium ignorat tantum potestur, quantum absque vitio veniret, tenetur tunc prior vendens emptorem admonere faceret, ne alterum fallat. Atque hoc modo concordia conciliari potest inter Diogenem & Antipatrum, de quibus illic inuenitur Cicerone. Ille. n. venditor em minime stringebat vitium mercis detegere, hic vero contra putabat. Quidnam sit de iure ciuili in foro exteriori, ad Iuriconsultos remittimus, quorum interest scire quoniam est venditori merces, & pecunia emptori propter contractus vitium redhibenda. Sed in iure nature conclusio S. Th. est verissima. At tunc potissimum quoniam vitium est manifestum, quis dubitat, si emptor non aduertat, quin ipse reputandus sit sui erroris causa? Sed tamen scrutatores isti S. Thom. aliquid obijcere potuissent argumentum, quo mordacior rem iniice tene serupulum. Et enim si haec eius sententia vera est, non solum in rei qualitate, verum & in quantitate mensura, & in substantia ipsa, id pariter esset licitum. Proferamus quippe mercatorem, in exemplum, qui habet grana, vel vini genera, re vera plures valentia, quam potest publico foro vendere.

vendere, & adde exemplum de rebus illis, quæ vel numero vel pondere vaneunt, sequeretur, quod posset ille si iustus modus, verbi gratiam, valet duos aureos, sed nemo est qui det, & demus iniuriam illi fieri vel propter monopolium emptorum, vel quia iniustus gubernator vrbis hoc eum grauiamine premit. Posset inquam tunc ille vendere minoris, sed tamen curtando mensuram, ita ut quam ille quantitatem tradit, iustissime valet illud, quod recipit pretium. Quia vero in substantia ipsa sicut liceret. Est qui uenale habet vinum optimum, cuius amphora iustissime valet decem, sed tamen si populus credere non esse Rhenense, non tantum daret pretium, sequeretur eadem consequentia posse illum, etsi non sit illius vineti, tacendo vendere decem. Adde, quod eadem ratione & aqua posset vinum diluere. Vt si nimia esset vini caritas, ita ut vna staret duobus aureis, quam ob causam nemo emeret, cur non posset caupo aqua illud miscere vendendo vnam viginti argenteis, quæ re vera cum illa aqua tantum valet? Et tamen illic est error in substantia, ut ait S. Th. secundum illud Isa. 1. Vinum tuum mistum est aqua. Profecto conclusiones horum argumentorum magna consequentia enegia colliguntur ex dictis S. Tho. nam quantum ad moralem usum, idem est tace re vitium in rei qualitate, atque in quantitate, & substantia, presertim quando substantia non est adeo diuersa, quin eodem modo seruiat. Veluti si tu cogitas meum sericum esse Granatense, & pannum Segobiensem, quod tamen non est nisi minoris notæ, sed tam ego vendo quanti valet, & est ubi vile pro ratione pretij. Ne ergo nihil ad hæc respondeamus. Primum omnium argumenti hæc non militat ubi pretium est legitimum, puta lege positum, quia tunc nulla esse potest vel arbitratio contra ius. Sed si militat, est, ubi pretium non consistit in indivisibili. Secundo nolumus cautionibus arque tabernarijs, seu alius generis coemptoribus ansam porrigere innectendi fraudes? sunt enim iniquissimi suorum iudices, magni sane suas merces pendentes. Et ideo subijcio tertio quod rei publicæ magistratus non debet ad hæc argumentorum pondera attendere, sed lege in eos agere, qui vel in mensura vel in substantia publicam fidem violant. Nihilominus in foro conscientia, soli stando

iuri naturæ qui vir esset alias syncerus & candidus, concurrentibus illis tribus conditionibus, videlicet, quod periculum & damnum evitaretur, & emptori esset merx secundum rationem pretij utilis, non esset cur condemnaretur de istis memoratis occultationibus. Leges namque naturales de æquitate mensuræ & de rei substantia intelliguntur, vel quando plurius iusto venditur res aut quando res non sunt ad eandem usum accommodæ. Hoc autem per se conuictum est, quod mentiendo non licet vitium contigere. Quapropter si emptor interrogat rei qualitatem, tenetur venditor veritatem aperire, si autem non interrogat neque damnus accipit sibi imputet, quauis forsitan venditoris mendacium in talibus casibus, si aliqui prædicto modo seruetur iustitia, non est perniciosum. Secus autem, si talis rei qualitate nequaquam emptor indigeret. Vt si fortasse ad aliquam medicinam indigeret fortissimo vino, & vendere tur ei lymphatum. Et ideo inter pharmacopolas nefandum esset tale rerum cambiū. His autem expeditis, restat nihilo minor dubitatio circa tertiam conclusionem, quæ dicta est, simili iustitiæ ratione complicari emptorem, qui spari iure venditorē admodum tenetur, si minoris rem vendat, quæ valet. Cuius exemplum 15. de Ciuit. refert Aug. Apparent namque in contrarium ratio. Haud enim videtur emptor tam stricte ratione contractus ligari ut venditorē doceat, quam vice versa obligatur emptorē docere venditor. Etenim qui suas exponit merces inuitando emptores occasiones eis offert erroris, nisi illos commonefaciat emptor vero nullam venditori occasione porrigit. Exëplis hoc patet. Vendit quis pretiosum lapillum, quæ putat esse vel vitrum, vel quidpiam minoris pretij, quam gemma. Incidit autem in lapidarium rei illius gnarum, qui scognoscit gemmule pretij, nunquid non ille poterit tacitus tamen emere, quantum alter petit licet sit longe iusto minus? Idem est si aurifico species offeras & corpus, quod nescis esse purissimum aurum, ille tamen non vit. Procedimus namque de venditoribus, qui hæc non proferunt interrogantes, ut doceantur rei valorem. Alioqui non ambigitur quin emptores teneantur eos docere, sed loquimur de illis, qui nullatenus suspicantur quid in re delitescat, quia forsitan neque illis plurius fiat res. Et adhibetur al-

Solutio facti argumēti.

Dabitō

Augu. Prima ratio dubitandi.

Secundatio

Soro, de iust. & iure. Oo tera

tera ratio, quæ id pressus persuadet. Si quis vel arte vel alia via nouit in prædium tuo abditam esse auti fodinam, vel aliam venam, seu lapidis, seu alius pretiosi lapidis, potest ad te prædium emptum accedere, tacitoque misterio, emere. Sic enim sæpe vtu venire solet. Quin vero Christus Redemptor noster, vt lib. 1. q. 3. dicebamus, idem velut licitum ac legale videtur recensere. Matt. 13. vbi ait, Simile est regnum eorum thesauri abscondito in agro, &c. id est, dominum agri secretum celat quoufque diuenditis vniuersis quæ possidet, illum emat, vt sibi totus thesaurus competat, veluti loco citato copiose disseruimus. Igitur nequaquam emptor iure cogitur valorem rei venditori detegere. Ad hæc autem ipsa nihilominus respondetur, diuersam esse rationem agri atq; aliarum reru. Nam agri pretium de sola expenditur superficie quippe cuius natura est fructus, ferre. Ob idque qui agrum coemit, non maiori vinculo tenetur detegere id, quod in visceribus reconditum est, quam si alius quispiam esset qui non cogitaret illum emere. Alie vero res perpenduntur secundum id quod sunt, & ideo dum quis tibi vnu pro alio, vendit, in primis si te interrogat, tenentis veritates aperire. Sed præterea etiã non rogatus, si illa es persona quæ nolle emere, obligaris nihilominus charitatis vinculo fratrem admonere in re tanti momenti, postquam nihil tibi admonitio constat. Imò si grauem merces iacturam proximo, peccatum mortale esset non eum docere secundum charitatis regulas, quas lib. proximo, q. de testibus, explicuimus. At vero quando emere constituis, accedit, in super & iustitiæ lex. Nam cum ille rei nescius, minoris tibi iusto rem suam vendit in voluntarius illo pretio distrahit, & ideo tenentis sub culpæ restitutionisque reatu veritatis illum admonere. Tamen si in eadem specie grauius esset in venditore delictum quia cum rem, offert astutius prohibetur decipere.

Ad primū arg. Restat ergo ex conclusionibus argumentorum in contrarium responsa colligere. Primi ergo solutio est peculiaris de auro & auri halco, quod nunquam hoc ad puritatem pretiositatemque illius pertinere potest, neque ad dignitatem & omnes vsus, præcipue quod naturam auri quæ corporum salubritati confert, nulla ars præstari

potest, & ideo citata lex. In venditionibus, illud pro vero distrahatur. An vero per Alchimiam exprimi possit verum aurum, sub iudice S. Tho. relinquit. Et ideo subdit, quod si id forte fortuna contingeret, non esset illicitum pro vero venderet intelligas amen relectis effectibus, quos artificiosum præstare non potest. Nihil enim veritas, secundum August. 3. de Trinita. quin arte demonum ventium naturalibus causis veri naturæ effectus ingenerentur. Ad secundum vero respondetur, quod etiam si emptor vitiosus emat, incumbit nihilominus venditori rem eatenus petefacere, quatenus neque damni sit causa neque periculi. Non quidem per præconem, quod Cicero irridet, sed tamen priuatim inter se & emptorem. Alioquin non satis ei permittit iudicium rei, quam nisi per suam relationem cognoscere nequit. Secus dum vitia sunt manifesta. Ad tertium denique respondetur, non eandem extrare rationem de rerum vitio, & de super vitio mercibus. Rei enim ualor æstimatur secundum id quod in præfenti est, & ideo per vitium rei decreuit. Qua utique ratione detegendum est. Merces vero post uenturæ nihilo reddunt uiliorem ætimatione rei præfentis. Et ideo uenditor non tenetur reuelare quod in futurum expectetur. Historia est Thaletis Milesii, quam primo Poli. ca. 7. Arist. enarrat. Philosophus enim ille, cum ei ceu opprobrium obijceretur philosophiam pauperes suos alumnos effecere, & ipse per Astrologiam oluarum ubertatem prospexisse, collecta exigua pecuniâ credito emit in hyeme sub confuso quantum quisque collecturus esset olei, arraq; dedit, postea uero, tum ingentissima copia pronemiente, tum quod solus ipse esset uenditor amplissimam confecit pecuniam. Nimirum ostendens facile esse diuitias despectui habere. Simile legitur de Ioseph Genes. 41. qui diuitius edoctus futuræ ubertatis annorum septem, quos subsequutura erat ahorum dititas, nisi prius emendo, & post care uendendo Pharaonem ditauit. Exemplum est præterea Ciceronis lib. 3. de Officiis, de Alexandrino mercatore, utrum cum Rhodum annonæ caritate laborante frumenti numeru aduexisset, scies se alios mercatores secuturos, teneretur ciues præconem,

an vero tacitus posset pretium tunc currenti diuendere? Antipater enim aiebat, Diogenes vero negabat. Cuius nos imprensenta sententiam cum S. Thom. implectimur, sic tamen attemperatam, quod cum maioris esset virtutis, si quidpiam pretij venditor ille subtrahere, De quo art. S. Thom. q. 77. post illa, qua quæstione proxima de negatione disseruimus, nihil nobis dicendum superest.

QVÆSTIO IIII.

DE EMPTIONE CREDITO pretio.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat rem carius vendere expectata quam numerata pecunia.

POST generale emptionis ac venditionis leges, quaeritur in particulari, vtrum ratione crediti pretij liceat rem carius vendere. Et arguitur a parte affirmatiua. Pretium iustum rei secundum prudentium iudicium debet aestimari, & secundum commune forum duodecim autem nummabentes, scilicet in futuro soluendi, non plus valent quam decem praesentes, ergo res quae vendi potest praesentis pecunia decem, iuste potest creditis vendi duodecim. Secundo venditor potest se indemnem seruare, quapropter D. Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. asseruit non est veritus, posse venditorem pretio damnnum adhibere quod patitur. Porro vero ex dilata pretij solutione venditor multa subit incommoda, vtpote lucris cessantis, secundo periculum ipsius capitalis, quod sibi forte nunquam soluetur, & tertio periculum dispendiorum atq. expensarum, quas fortasse antequam pretium recuperet, facturus est, illi autem periculorum metus pretio sunt aestimabiles, ergo potest horum gratia auctiori pretio vendere. Pariter passu contrarium currit argumentum de emptore, qui ratione anticipatae solutionis videtur iure posse minori pretio emere. Nam anticipata solutio plus aestimatur, quam eadem prolata, & similia pericula subit emptor antequam mercium co-

pos fiat. Tertio denique arguitur. Sunt aliqua merces reipublicae necessariae, quae nisi expectato pretio distrahi nequeunt, quod ex mercibus ipsis conficiendum est, ergo iustum ipsarum pretium est, non illud quod in praesenti, verum illud quod in futuro soluendum est. Suntque aliae econuerso, quae venundari nequeunt nisi anticipata solutione, ergo iustum pretium erit non illud, quod cum merces traduntur, valent, sed quod anticipato tempore soluitur. Exemplum prioris membri patet in maritimis mercibus, quae nisi in magna copia aduehi non possunt. Enimvero cum totum nauis onus, si illa, quae vltimum contingunt, spectes, vendi simul nequeat praesenti pecunia, sed expectandum sit tempus quo emptores eadem valeant merces minutius distrahere, iustum pretium erit quod in futurum promittitur, quamuis manus illo sit quod statim numeretur. Exemplum secundi membri profertur in lanarum mercatu. Nam cum, vt plurimum accidit, pastores nequeant pastum gregum redimere nisi lanarum pretium sibi anticipetur, apparet illud esse iustum quod anticipatur, licet minus sit quam quod dum traduntur, valent. In contrarium est, quod pretium, vt q. 2. dicebamus, & habetur lin. 4. ad legem Falcidiam. res secundum rei veritatem, hoc est secundum praesens pretium aestimanda sunt verba sunt legis. Et idem colligitur ex subsequenti lege, Pretia.

Solutio quaestionis praesentis patula est, quippe quae ex superioribus liquido colligitur. Respondetur inquam vna negativa conclusione. Nullatenus ratione crediti prorogatiue pretij licet rem carius vendere quam in praesenti valet, carius, scilicet vltra latitudinem iusti pretij. Nam in fra illam iam supra dictum est id licite augeri posse Conclusionem primo probat argumentum proxime insinuatam, quia neque rem plus vendere licet quam valet, neque plus valet, quam est pretium in praesenti currentis. Et ratio naturalis est quod pretium cuiusque rei, eius existentiam commutatur vt tati aestimetur, quanti est quando existit, nam tunc est hoibus vsui. Secundo id patet per regulam quaestione prima constitutam, nempe quod ad perpendendum contractum an sit vsurarius, explorandum est an mutui quidpiam implicet, cuius ratione pretium recipiatur. Hoc enim

Conclō
negatiua.

Prima
rō pro
conclu.

in huiusmodi venditionibus reperias. Perinde quippe est rem, decem valentem, credito vendere duodecim, ac si d. c. statim connumerata emptori mutuo dares sub duorum fenore. Probò est. S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 7. Ex quo fit. vi. q. 1. dicebamus, neutiquam posse veditorem sibi pretexere quod tanti sibi merces stent, neque aliter posse sumptus quos fecerat reficere, quam si credito vendat, quoniam negotiario eiusmodi fortuitis eventibus subiecta est. Quare ubi in dissolutione nundinarum merciam pretia decreverunt, non potest mercator tanti vendere credito, quanti presentis numo vendidisset in emptoris fenore, quia res iam tunc minoris aestimatur. Et eadem conclusio emptoris pari iure comprehendit, nepe quibus ratione antiepatæ solutionis fas non est vilius emere. Nam pretium legitimum est, quo merces tunc aestimantur, quando traduntur & ideo si minoris emunt, contractus reducitur ad usurarium mutuum, videlicet quod pecuniam venditoribus mutant, auctuarium mercibus soluendam.

Ad primum. At quia de conclusione nulla esse potest dubitatio, ad argumentorum solutionem descendamus. Et primum quidem tenuissimum momentum est. Negatur enim quod duodecim in futuro soluendi numi secundum se non plus valeant, quam decem presentes, immo duodecim absentes idem valent atque presentes. Et licet accidentarie in negotiario ratione industria possint decem augeri usque ad duodecim, tamen inde non crescit rei pretium quod secundum eius naturam aestimatur, præcisè decem.

Richar. Caieta. De alio vero membro, puta de lucro cessante, Richardus & Caiet. & quibus eorum probatur opinio, perinde censent atque de mutuo, nempe quod licet mercatori pretium oblacrum cessans augere. Nam eadem est vtriusque ratio. Ego vero egerime in hanc sententiam trahi possum, eo sane argumento ductus, quod neq. lucrum ei cessat, qui vendere non cogitur, neque vilis absque vi & fraude cogitur, qui vero tantum rogatu vendit, vitro vendit. Quare neq. Panormitanus capit. Ad nostram de emptione & venditione, neque antiquorum vilis huiusmodi exceptionem approbat, sed simpliciter usura reos faciunt quotquot credito carius vendunt quam

Panor. numerato. Et Anton. secunda parte, titu. 1.

Anton. suas merces tuto distrabi, non vendat crediti

cap. 8. §. intrepide negat ratione lucri cessantis licere cumulatim pretium exigere. Et se vera ex isto capite lucri cessantis frequentiores crebrescent usurae in mercatura quam in mutuo. Quare licet neque modo usque adeo asseueranter hanc refutare audeam opinionem, sed permanserim ut supra in mea formidine, tamen argumenta contrariae opinionis non sunt tanti ponderis, quam eius patroni putant. Quare ad auctoritatem S. Thom. quam Richardus pro simili adducit, idem quod supra respondemus nempe aliud esse damnum emergens, quod venditor patitur, quodque ideo vendibile est aliud vero lucrum cessans, quod re vera, nisi inuito non cessat. Multo vero improbabilius est, quod quosdam neotericos valde miror defensione, nempe quod ratione periculi, cui venditor suas exponit merces, dum pretium in tempus credit, ius habeat carius vendendi. Conradus quidem quaestione citata quinquagesima nona, ubi hanc edisserit merciam concedere hoc recusat, sed tamen inferior Metina, q. 38. de Restitutionse nescio quem immitatus, id audenter affirmat. At vero cum res usuraria, Ethnico etiam Aristotele teste, tam sit odiosa ac perniciofa, nemo deberet eius occasione offerre, nisi ubi patentissima ratio id euinceret. Porro autem in hac opinione, nulla vel probabilis existit. Primum ergo omnium in contrarium arguit Conrad. nullam, aut vis vilam esse huiusmodi venditionem in futuro soluendam, quae non alicui subdatur periculo. Quocirca semper liceret aliquid usurae sortem recipere. Sed tuebuntur se contrarii auctores dicentes, non id opinari in qua licet inque periculo, sed ubi est legitimus, nempe quando mutuatarius vel pauper, vel fraudulenter, vel quavis alia ratione maleficus, tunc quippe auit posse debitorem metum periculi pretio vendere. Secundum eius argumentum non est multo maioris efficaciae. Arguit quippe quod tunc non solum capitale, verum & illud quoque, metus pretium periculo subest. Quare ratione illius liceret aliud recipere pretium. Verum tamen responderent aduersarij expectatione auctarij illius usurae sortem recipendi, oem compensari metum. Aliter ergo sic virgenter reprobatur opinio. In primo mercator non vendit inuito. Si ergo videt suas merces tuto distrabi, non vendat crediti

to, vel aliam accipiat cautionem. Cur ergo poterit metum illum vendere? Secundo arguitur. Venditor ille vel fac esse mutuato- rem, nullum patitur, mergens damnum, neque iacturam facit cessantis lucri, neque dispendium aut sumptus in recipiēdo pretio. Hæc enim omnia cessare supponimus, quandoquidem de solo metu disceptamus quo ergo iure poterit, metus ille pretio vendi? Sed ais, quia est pretio aestimabilis. Fateor quidem quoniam mallet homo aliquid venditor suapte sponte in illum se emergit, tum præcipue quod emptor non recitetur aliter leuare illum tali metu, quâ soluendo mercedis pretium, cui ideirco dum soluit, satis facit. Et elucidatur etiam argumenti vis, si initio non fuisset facta timoris mentio venditor tamen fuisset ob periculum vehementer metu vexatus, postea dum emptor soluit nihil posset ultra sortem venditor reciperet ratione præteriti metus ac periculi, ergo neque in initio potuit in pactum duci. Profecto si vera esset talis opinio, conditio vendentis, pura si esset nimirum auaris ac perinde metuculosos, causa esset legitima recipiendi maius pretium. Perpendamus ergo argumenta, quibus isti audent hæc perhibere viturum anfas. Primum est hoc, fideiusor (vt supra dictum est) pro obligatione illa qua adstringitur alienum debitum soluere, potest pretium recipere, ergo licet venditori hæc verbis cum emptore pacisci. Quod fideiusori præbiturus es, mihi exhibe, & ego subibo periculum, nulla enim apparet discriminis ratio. Nam etiã fideiusor in virtute videtur debitori mutuari, dum pro eo soluit. Respondetur latissimam esse discrepantiam, quoniam fideiusor non pro eo quod mutuat, cum cōtingere possit vt nunquam pro debitore soluat, sed quia obligatur, soluere, illam potest obligationem vendere, mutuat vero vere mutuat, quod ideo gratis tenetur facere. Et miror istos non esse sui memores. Cum enim fateantur, non quidem pro mutuo, sed tamen pro obligatione mutuandilicere pretium recipere, simili intercedepine deberent perspicere fideiusorem posse recipere pretium pro obligatione soluendi, seu mutuandi non tamen

mutuatorem pro mutuo, tamen si vterque in eodem versetur periculo. Et parimodo recitatur secundum eorum argumentum de illo qui per contractum assicuratiōis in se suscipit periculum alienarum mercium, iste enim nihil mutuat, sed pro illa obligatione soluendi merces si perierit, recipit pretium, sicuti ille qui per contractū societatis exponit periculum suum, non recipit lucrum propter periculum, sed propter negotiationem. Hic enim suam pecuniam non mutuat, sed negotiationi exponit, & ideo recipit eius lucrum. Quare ex istis nullum sumitur argumentum ad mutuantem, quippe qui mutuando gratia debet transferre in alterum dominium, ea solummodo obligatione, vt tantundem recipiat. Atque hoc maxime confirmatur, quoniam mutuat non obligatur pecuniam suam perdere, sicut assicurator vel qui facit societatem, si merces pereant, si quidem mutuatarius semper est obligatus soluere, quare tale periculum non est alio pretio dignum, quam vt mutuatarius mutuum persoluat. Arguunt tertio. Qui equum suum homini locaret, a quo grauius timeret, ne nimia cum sangatione diuexerat, vel forsitan alio modo occideret, posset cum illo de pretio conuenire, vt si equus periclitaretur, sibi periret, ergo eodem modo in mutuatâ pecunia. Sed vides quam nulla sit similitudo. In locatione enim equi non transfertur dominium, & ideo potest verus dominus de periculo reusua pacisci. Qui vero vendit aut mutuat, transfert in alterum dominium, qui cum teneatur totum soluere, non est alio pretio grauius ratione creditoris metus. Superest autem respondere, virum liceat venditori ratione impensarum, quas probabiliter se timeret antiquam pretium recipiat facturum, aliquid ultra sortem in pactum ducere? Idem enim citatus auctor bisariam hanc licentiam concedit, scilicet, quod licet inter contrahentes de consuetudinibus expensis conuentionem facere. Secundo, quod ratione anxietatis quam passurus est timore litis & laborum, potest etiam aliquid recipere. Hoc autem secundum iam satis repulsus est. Solus quippe metus & periculum absque vlllo labore & dispendio nullum ius tribuit aliquid eius gratia recipiendi. At quantum ad expensas res at-

Arg. 2. Ratio.

Arg. 3.

Solutio.

Qd̄ alte-
ia.

Solutio.

Oo 3 tinct,

tinet, non est dubium quin quidquid cre-
 ditor in recipiendo debito dispendit, pos-
 sit a debitore exigere. Attamen multo est
 tutius, dum hominis vastitatem & infideli-
 tatem times, nil ei mutuae nec credito
 vendere, vel dum mutuas, expectare solu-
 tionis terminum, an forte sine villo dispen-
 dio fiat. Nam expensarum anticipata con-
 uentiones vix vsurae suspitione vacant.
 Nihil scilicet ubi omni procul fraude boni-
 nis coniecturis timentur expensae, nempe
 dum tuus debitor à tua vix loco distat,
 nulla est iniquitas de expensis & laboribus
 pactum cum illo inire, constitutumque
 pretium recipere, etiam si nullos sit postea
 facturus. Nam etiam si esse plura expen-
 surus, non posses amplius recipere, quam
 fuit conuentione firmatum. De materia
 tertij argumenti varie etiam inter docto-
 res opinatur. Ab vna enim parte repre-
 sentatur vsuraria mutatio, sed ex altera
 apparet emptio iusta. Et quia casus est
 consuetus, decisu necessarius est. Igitur re-
 oculatus perspecta, arbitror subdisting-
 tionem respondendum. Quando enim
 debitum nulli esset prorsus subiectum pe-
 riculo, sed absque villo sumptu & labore
 certissime speraretur soluendum, neuti-
 quam liceret tale debitum minoris eme-
 re, quanuis longum esset tempus expe-
 ctandum esset quippe non solum pallia-
 tum, verum & delectum sanebre mu-
 tuum. Quoniam ratione dilationis tempo-
 ris plus accipere, quam tribuas, vsura.
 Neque refert quod creditoris actionem
 vendendi commodiora sint nunc decem,
 quam post annum duodecim. Non in qua
 hoc compurgaret euentem, quoniam
 non emptio sed certe mutatio. Quando
 vero solutio in periculo versaretur, nihil
 dubito quin liceret viliori pretio emere,
 quam est totum debitum, vtpote dum mi-
 liti stipendium regium debetur, quod cre-
 ditor timeret aut non totum, aut non sine
 magno negotio & molestia, aut non sine
 expensis se recepturum, potest quisque ta-
 le debitum ab illo minoris emere. Quis-
 que inquam, absque vi & fraude. Nam si
 quis regia thesauris est, & quod soluere
 debet minoris redimeret, vis esset. Exem-
 plum asseri nostri est, si debitor in paupe-
 riam lapsus esset, vel fugisset, &c. Illic e-
 nim nulla est ratio mutui, neque in forma
 neque in virtute, sed est emptio illius a-

Solutio:
 tertij ar-
 gumēti:

ctionis, quae re vera non tantum ualet, vt
 quidam putant, quanta est pecunia quae
 debetur. Immo est sicuti emere facta, & o-
 mne actionem, quae ex lite pendet. Quod
 est emere rem in spe. Argum. autem quod
 e regione militare putaretur, est quod
 tunc videretur debitor ipse licite suum ip-
 sum debitum minori pretio posse redime-
 re. Nam quod alicui licet, cur non idem si-
 bilicebit? Quod autem illi non liceat, pre-
 id liquet, quod qui non quantum debet
 soluit, aequitatem iustitiae minime feruat.
 Respondetur ergo, ad argum. nulla similitu-
 tudine pugnare, quoniam debitor ratio-
 ne praecedentis contractus totam summam
 debet, tertius vero quia nihil debeat, ius-
 te emere potest actionem illam quanti ua-
 let. Sed oritur hinc argumentum aduer-
 sus id, quod a nobis nuper time decimum
 est argum. autem est hoc. Duodecim sub
 periculo non plus ualet, quam decem cer-
 ta, quandoquidem actio illa decem iuste
 emitur ergo qui numerata pecunia possit
 rem vendere decem nimis, poterit eandem
 credito vendere tunc duodecim, dum pro-
 bab le periculum solutionis imminet. Re-
 spondetur aliud esse rem emere, quae peti-
 culo subiacet, alium uero mutuae seu cre-
 dito vendere sub periculo. Nam qui mu-
 tuat aut credito uendit, cum nullam patit
 tur uim aut fraudē, quia ratione protege-
 tae solutionis nihil posset recipere, uel cau-
 tionem capiat, uel non mutuet cum peti-
 lo. Quare si gratis uult illud subire, subitum
 putet. Quartum demum capitale arg. di-
 me certe multumque anticipem tenent.
 Nam secundum regulam uniuersalem ac
 regiam, iustum rerum pretium est illud,
 quod receptis mercibus in prom. pra. solui-
 tur. Veruntamen non mihi uideor negare
 posse quin tali casu legitima fiat exceptio
 regulae, ut iustum pretium nō sit, nisi quod
 in futurum expectatur. Merces. n. quae po-
 regre, & potissime quae maritimis periculis
 traducuntur, nequeunt nisi intanto copia
 traduci quanta simul uēdi non potest
 numerata pecunia. Dixerim, nequeunt, si
 illa, quae ut plurimum contingunt, consi-
 deres, secundum quam considerationem
 de legibus censendum est. Quam ob causam
 qui naues eiusmodi mercibus oneratas,
 necesse est ut partim credito coeant. Ob-
 idque & sperari eis licet etiam in portu
 alijs mercatoribus co simul pretio uen-
 dere,

dere, quod ex ipsi minutatim venditis cõficiendum est. Veruntamen per hanc concessionẽ nullam cogitamus porrigere mercatoribus ansam, qui in ciuitatibus merces distrahant, quoniam tota ratio contrahum excusans, est necessitas vendendi & emenditã amplã mercium copiam, quã nequit numerata pecunia vèdi, ob id quod venditur illis, qui pretium inde sunt collecturi. Citra hanc autem necessitatem debent res estimari pretio præfenti. Quapropter peculiatres mercatores in nundinis sibi videant quomodo emãt, porro intelligentes non posse reuendere nisi pretio præfenti. Nam nulla inde sumitur excusatio quod empturi ciues nõ semper habeant pecuniam præfentem. Hoc enim esset illos cogere propter necessitatem emere ad vsuras. De secundo etiam membro quarti argumenti, nihil est mirum, si prudentissimus quisque ambigat. Nam re vera lanarum mercatus qui anticipata fit solutione, effigiem præ se fert vsurarium, cũ vilis illa ratione emantur. Attamen neque eiusmodi emptiones vsurarias profus arbitro, si modo fraus absit. Nempe dum nõ anticipetur solutio nisi duos aut tres menses quando solet fieri herbarum solutio, aut plurimum intra eundem annum fiat quo sunt lanæ recipiendæ. Nam si anticipatur in alterum annum, vt ratione tam longe dilationis minoris emas, manifesta vsura est Ratio, quæ me in hanc cogit sententiam est quod merces ipsæ natura sua hoc exigunt, nempe quod sumptus pascedendi tam numerosos greges eorum domini ferre nequeunt, nisi ex ipsa nutriedã lana præfens sibi subsidium cõiant. Accedit, quod forma huiusmodi fori adeo iam more & vsu per crebuit, vt ipsi etiam pastores in quo graua men inclinãt, renuant aliter vendere. Et forte in marino piscatu idem permittitur anticipatum pretium, nõ solum propter sumptus pauperum piscatorum, verum & propterea quod piscatura seruari nequiret nisi emptores paratissimi essent iactum antea emptum recipere. Haud tamen inde exemplum ad alia minora diducitur, vt liceat ab agricola anticipata pecunia grana minoris emere. Nã accidentariũ est quod agricola ea sit pauperate, vt exiguos illos sumptus ferre nequeat, qua ratione cogitur ad vsuram multum quaritare. Parque iudicium, est de

alijs huiusmodi nimirum quando necessitas personæ in causã est intempestiue vendendi. Etenim in lanis non tam accidentaria personarum necessitas inest, quam rei ipsius natua.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat rem credito carius, quam præfenti pretio vendere quando rei dominus non erat tunc venditurus.

T Amet si regula generalis sit, quam superior articulo constitutam reliquimus restat nihilominus explorare, an vllã admittat exceptionem, videlicet, vtrum quando merces vendendæ non erant vsq. ad tempus, quo plus valitura sperabatur carius licitum sit eas distrahere quam præfenti numismate? Et arguitur a parte negatiua, ex regula supra constituta, nempe quod rei pretium æstimandum sit secundum præfentem valorem, vt habetur in lege. 4. ad leg. falc. Secundo arguitur. Si liceret carius tunc vendere, id maxime permitteretur ratione lucri cessantis, quod speratur ex pretij augmento, dictum est autẽ secundum sententiam nobis probationẽ, nemini proprie cessare luctum, præter eũ, qui vim aut fraudẽ patitur. Qui ergo sponte vendit, non potest de lucro cessante agere, atque adeo neque illa ratione carius vendere. Tertio. Si illa ratione carius liceret vendere, sequeretur, quod econuerso liceret rem emere cum pacto, vt integra seruarietur, quoadusque vel maioris æstimaretur, vel fructus ferret. Verbi gratia liceret oues ante facturam eo pacto emere, vt venditor periculo suo eas custodiret, quousque fetus suos æderent, cascũque & lanam ferrent. Consequentia probatur. Nam si venditor potest futurum pretium quo in posterum valitura sunt res, ex nunc tutum facere, pari iure poterit emptor tutos quoque reddere fructus rei emptæ, quos emit. Consequens tamen est falsum. Nam res lege non percutunt nisi domino. Vnde cum primum quis rerum acquirat dominium, sibi periclitantur, vt colligitur in incendio. C. si certum petatur. & l. pignus C. de pign. actio. In contrarium est cap. Nauiganti de vsuris.

Articulus hic intellectum exposcit di-

Primi argum.

Secundũ

Tertiũ.

Capi nauigan.

De lana

De piscatu

Esti capituli, Nauiganti & c. in ciuitate de
 & ca. in
 ciuitate
 de vltis

Dubitō
 circa pri-
 mū mē-
 brum c.
 nauigā-
 ti.

Prima
 conclu.

Rō con-
 clusōis.

Obie-
 ctio.

Esti capituli, Nauiganti & c. in ciuitate de vltis. Et quidem in c. Nauiganti, tria sunt membra. In primo condemnatur vsura cōtractus, quo quis nauiganti vel eunti ad nundinas pecuniam mutat periculum capitalis subiens, vt aliquid sibi vltra fortem rependatur, quæ quidem condemnatio in terpretamento indiget, vt verum exhibeat intellectum. Nam vt questione sexta in articulo de societate, dicitur: sumus nihil vsuræ committit, qui pecuniam suam in societatem mittit, vt inde lucrum speret quod periculum ingreditur capitalis, nam hoc nūc est ratio mutui, sed quia sua pecunia negotiator, qui autem nauiganti proprio periculo pecuniam committit suam non omnino mutat, quandoquidem si pereat, sibi perit, videtur ergo cōtractus ille immerito illic damnari. Respondetur propterea condemnari, quod cum mutatio gratis fieri debeat, non aliter mutare, quam mutuarium ad cōtractum assicurationis vel societatis obligando, vsura est. Quod si contra redarguas. Qui mutare non tenetur, potest id tenuere, vt alios cōtractus sibi commodos faciat, respondetur hoc verum esse, at tamen vt mutui non potest alium cogere qui forte assicuracione non egebat. Nam forte illic nullū imminere periculum, sed iugebatur. Quod patet ex illa compositione nauiganti, vel eunti ad nundinas. Nam euntes ad nundinas nulli sub sunt periculo, & ideo forte habebatur sermo de nauigatione, quæ extra omne fieret periculum. Sed de hoc illic rursus. Ad questionem ergo presentem duabus conclusionibus respondetur. Prior est, Licitum est merces anticipata solutione vilis mercaui, quam presenti foro vaneunt, si tamē coniectura est tempore, quo tradende sunt plus minusve valituras. Vt si quis in hyme triticum emit quod vsq; ad messem nō est recepturus, etsi tempore cōtractus modius quatuor vendatur solidis, iuste potest tribus emi, si creditur plus minusve in aestate valiturum. Iste est casus secundus dicti cap. Nauiganti. Et ratio est, quod cum res propter vltimū emanatur, id quod nunc non venit in emptionis vltimū non debet estimari presenti pretio, sed illo quo valiturū est, dum ei traditur. Sed arguis, rationem id tantum euincere quod licet nunc emere indefinito pretio, hisce videlicet verbis. Emocete tot modos tritici eo pretio, quo

astimabitur tempore messis. Quod autem tunc liceat certum taxare effigiem habet vsuræ, nam forte valebit plus, & tamen ca. Nauiganti de taxato pretio loquitur. Respondetur, quod quando res in dubio versatur, potest prudentia ac perinde conuentiones definiri. Quapropter iustitia huius cōtractus non in anticipata solutione fundatur, alioqui vsuram saperet, sed in cōtractuali estimatione rei dubie. Ex quo fit, vt etiam dum solutio non anticiparetur, firmaretur tamen sic cōtractus, vt vltimque resultaret obligatio, æquis esset ac probus. Quemadmodum si quis dicitur arithmeticoque pretio inde finit emeret quantum olei vel vini est prouenturum, vt Aristot. de Thalete (quod supra meminimus) retulit, nullam committeret vsuram, licet multo plus sperato proueniret, neque venditor teneretur restituere, etiam si totum perierit. Posterior conclusio? Qui suas non erat merces venditurus vsque ad tempus, quo pretium auctum iri coniecit, potest plus vendere quam tempore venditionis valet, expensis deductis, laboribus ac periculis, & casu, quo, vt supra admonitum est, scilicet rogatus vendat, vt qui vsque ad mensum Maium seruaturus erat granum suum poterit sub uasale Domini carius quam tunc valet, diuendere. Hic enim est casus tertius eiusdem cap. Nauiganti. Et ratio conclusio nis superiori germana est, quoniam tunc non debet estimari pretium secundū presentem, sed secundū tēpus, quo suas erat merces distrahiturus. Alias pateretur emerens damnum, a quo, vt supra dictū est, potest se iure venditor seruare incolumem. Quare non solum indefinitē vendere potest eo pretio, quo mense Maij valitura sua, verū definiti constituiq; pretium certum potest. Nā res dubia potest, vt modo dicebamus, per prudentiam terminari. Non est autem cur vs in superiori casu scisciteris vtrum liceat sicut etiam carius vendere prudenti numero, quoniam qui sic emeret, mentis verius quam pecunia egeret. Equis enim numerata pecunia quas res vilis potest, carius emat? At tamen si venditor comprom rem non decipiat, sed ille velit tantum dare, quanto ipse futuro tempore venditurus erat, genere suo non est vsura. At vero restat circa ca. in ciuitate, non paruum app. dubium, arguitur inquam, quod non illi modo

modo qui seruaturus erat merces, fas sit
 pretiosius vendere, verum & illi quoque
 qui non erat seruaturus, si modo pretio
 credito vendat. Enimvero ca. In ciuitate.
 nulla conditionis illius mentio fit esse tunc
 venditor seruaturus, necne. Sed absolute
 respondetur, quod seu piper seu cinamo-
 mum quod præfenti pecunia quinque vē-
 ditur libris, citra peccatum potest vānū-
 dari sex, dummodo credatur solutionis tē-
 pore plus minusve valiturum. Cætera hac
 commotus auctoritate, 2. 2. quæst. 87. arti-
 1. distinguit de huiusmodi contractu. Aut
 inquam solutionis dilationem bifariam
 posse considerari. Vno modo per se, vt
 actionem ab emptione separatam puta, si
 contractus venditionis non simpliciter cō-
 sideretur, sed tanquam mutuum habens
 annexum. Itaque venditio perfecte nunc
 absoluitur, sed quia expectatur solutio, ra-
 tione tacti mutui aliquid extorquetur. Et
 hoc inquit, illicitum est, atque vsurarium.
 Secundo modo potest eadem dilata solu-
 tio considerari, non quidem per se at tan-
 quam pars venditionis, quæ nondum fuit
 completa, sed inchoata, & in futurum pen-
 dens. Et tunc inquit, aliquid insuper reci-
 pere, quem sit præfens pretium, si res credi-
 tur plus valitura, non est vsura, quoniam
 venditio tunc censetur perfici, quando fit
 solutio. Ob idque ait inepte exponi cap.
 In ciuitate, per alterum, Nauiganti. cum
 sint duo diuersi casus. Verumtamen con-
 tra hanc opinionem est argumentū, quod
 hæc Caietana distinctio obstrusior est, quā
 vt facile possit intelligi. Contractus enim
 vt supra citatum est l. Labeo. ff. de verbor.
 signific. est vtro citroque obligatio, ergo
 tunc contractus emptionis absolutus est,
 & perfectus, quando uenditur vel tradit
 vel tradere obligatur merces, atque em-
 ptor vel soluit, vel soluere obligatur pre-
 cium. Quo fit, ut expectata solutio nihil
 uelet, quo minus contractus perfectus sit.
 Quare ex illo capite nihil ultra præfens
 pretium recipi potest. Secundo. Venditi-
 onis forma, quæ credito fit, una est sem-
 per scilicet. Vendo tibi hanc rem precio ta-
 lite tempore soluendo, nulla ergo restat di-
 scriminis ratio, in dicatur aliquando con-
 tractu inchoatus, & non perfectus, aliquan-
 do vero perfectus, & includens mutuum
 nullo tempore includit mutuum, puta ex-
 pectationem solutionis. Tertio si uenditor

non erat seruaturus merces, nil ei refert
 quantum sit ualitura, atque adeo nec dam-
 num illi emergit, nec lucrum cessat, quare
 ratione illius nihil nisi pretium, quod in
 præfenti currit, percipere potest. Ob idque
 profecto multo est tutior solutio, quod ca-
 pitulum, Nauiganti glossa sit capituli. In
 ciuitate, scilicet quod nunquam liceat cre-
 dito carius uendere, nisi quando seruande
 erant merces. Nam licet e. Nauiganti fue-
 rit Gregorij Noni, & cap. 9. In Ciuitate.
 Alexandri III. explicuit nihilominus Gre-
 gorius Alexandri mentem. Nihil fecius
 non est prorsus Caiet. opinio improbabili-
 sis pretio. Enimvero si quidem in definito
 pretio. Enimvero si qui tempore Natiui-
 tatis grano abundant, rogatur credito uē-
 dere quamuis non esset seruaturus, potest
 uenditionem tenere, & dare quali mu-
 tuum decem modios recipiendis mense
 Maio, vel pretium quo tunc uenierit. Ve-
 runtamen si est ceu mutuum, non potest
 emptorem cogere, vt mense Maio, & non
 ante soluat. Atq. hac tunc ratione dicitur
 imperfectus contractus, q̄ non est taxatū
 pretium, sed in futurum pendens. An ve-
 ro taxari possit, dubium pretium auctore
 æstimatione quam in præfenti foro currit,
 potio concedere illi non audeam, qui nō
 esset seruaturus. Et ideo bene admonetur
 eodem cap. q̄ licet ex forma contractus, nō
 sit vsura, quia effigiem habet venditionis,
 tamen suspectus contractus est, ac perinde
 plebi interdicens.

Primum igitur argu. iam solum est.
 Regula namque docens iustum pretium ef-
 se quod in præfenti foro currit, intelligi-
 tur, si tunc merces emptori tradatur. Nam
 alias non sunt æstimandæ nisi tempore,
 quo in emptoris vsum veniunt. Secundum
 autem valentius pugnat, nimirum dum
 quærit, quā ratione qui seruaturus erat
 pretiosius vendere potest. Nam si ratione
 id lucri cessantis, iam supra probabilis ar-
 bitrari sumus, non cessare lucro nisi inui-
 to. Respondere ergo primo possimus,
 quod potest recipere ratione damnum e-
 mergentis. Quod quidem etiam sponta-
 neus venditor, quando ob commodum
 emētis vendit, potest, in supra decisum est,
 in pactum ducere. Si autem huic respon-
 so non acquiescas, eo quod videtur lucrum
 cessans, respondetur secundo euidens,
 quod lucrum cessare dupliciter vsu venit.
 Vno

Solutio.
 tutior.
 Caieta.
 opinio.
 non pro-
 tinus in-
 probabi-
 lis.

Ad pri-
 mū arg.

Ad secū-
 dum.

Caieta.

Caieta.

Caieta.

Caieta.

QVÆSTIO IX.

DE CENSIBVS.

ARTICVLVS I.

Vtrum consuum emptio ac venditio sit vsuraria.

POSTREMA questione de emptione & venditione, quæ huius libri quinti habet locum interrogatur de censibus, quorum contractus latissime in republica percrebuit. Est ergo articulus primus vtrum huiusmodi contractus emendi vendendique census, sit vsurarius. Et arguitur a parte affirmatiua? Numisima, vt supra dictum est, nõ est vendibile, sed tantum mutabile, & qui vsum eius seorsum vendit, vsurarius est. Nam vt ex 5. Polit. cap. 6. citabamus, solum inuentum est vt sit precium rerum, non vt ipsum vendatur, qui autem censum emit, pecuniam emit vltra sortem sibi augendam, ergo vsurarius est. Probatur minor. Qui dat vt bi gratia mille ducatos, vltimis mensibus aut annis certam pecuniam recipiat, nihil aliud emit, quam illam pecuniam, qua sibi vltra sortem accretit. Nã si quatuordecim annis recipit centum, in decennio recuperat iustam sortem. Quare si census redimitur, eandem duplat, si vero nõ redimitur, quidquid vltra recipit, sorti accumbat. Secundo arguitur. Hoc genus contractus palleum est & clypeus omnium vsurarij, ergo deberet longe a republica relegari. Probatur antecedens. Quicunq. gratis mutare recusat, hoc actu vitium, vt in alio capitulo redimibiles census coemat, quod petinde est, ac si sub scenore mutaret. Tertio arguitur. Si census nõ essent in rem aut rerum fructus institui, possent pariter & in personam, etiam quæ bonis careret, nam sicut res, fructuosa sunt, ita & operis suis personæ fructificat, consequens autem vt condempnare e. z. de pigno. vbi habetur qd liber homo pro debito non tenetur, si res defuerint. In contrarium est argumentum, quod annui redditus in bonis immobilibus iure censentur, vt patet Clement. Exiuit de vt b9. signific. §. cumque annui bona autem immo.

Vno modo, quando res quæ alteri traditur, non plus per se valet, sed solum ratione negotiationis industric, qualis est pecunia. Et tunc censebant ego cum, qui vltro a se alienat, mutuando, non posse lucrum recipere, quia proprie non impeditur, vt supra expositum est. Secundo cõtingit, quod res ipsa quæ traditur, non modo ratione industric, verum suapte natura per se ipsa plus est valitura. Huiusmodi ergo res, licet quis sponte sua vendat, si rogatus facit carius vendere potest, ob illum, qui speratur valore m expensis tamen ac laboribus, vt dictum est, inde subductis. Tertio argumento dubitatio submouetur de quodam vsitato cõtractu emptionis non satis tuto. Sunt enim qui miseris rusticis mutare venientes, mille innectant fraudes. Primum iumenta ab illis emunt, quæ non habent, eadem que sibi eisdem locant, nempe consignat rustico viginti aureos, cen precium bonum, quos ille non habet, obligando illum vt saluos, ac tutos locatque custodiat, soluatque mensiuum locationis precium, hæc enim vfura est, nimirum cum in fine anni adhibentur ijdem viginti aurei, vt pote seruati boues, adiectoque in super precio dictæ locationis. Secundo est qui in Autumno mille verbi gratia oues emit, obligatis venditoribus vt vique ad Maium eisdem saluos custodiant; nempe vt ipsorum periculo pereant. Et postquam totam securam percipit, reuendit eisdem eisdem eodem pretio. In quo contractu multe latent iniquitates. Primum enim si agricolæ obligantur, ut iterum eodem pretio emant, manifestaria vfura est. Nam cum teneantur eandem pecuniam remitti, mutuum est cui addetur pretium agnorum, casei, & velletum. Rursus obligare illos vt illasum seruent gregem, palliatio vsuræ est, nam grex ipsis ementibus tanquam veris dominis periclitari debet, quod quidem periculum si venditores suscipiant, iusta pecunia esset pro quantitate periculi estimandum, cum tamen neque pro periculo, neque pro custodia recipiant nisi pettenue sorte stipendium. Negatur ergo argumenti consequentia, videlicet quod si potest venditor qui merces erat seruaturus, immunem se a damno seruare, possit etiam emptor venditorem arctare, vt merces seruet, nam cum primū emit, suo sunt periculo peritura.

Ar
ter
tium arg.

Immobilia vendi emique iuste possunt.

Quæstio præfens pluribus forte opinio- nibus controuersa est inter Doctores, quã res exigit, est. n. plana. Igitur vt a nomine reu. a uipicemur, census, vt lib. 3. sub tit. de tributis dicebamus, a censendo dicitur, eo qd vt habetur l. forma ff. de censibus facultates ciuium recensenda sunt, vt pro sua quisque tributum soluet. Inde in secundo deriuatum est, vt peculiariter tributum significet, quod pro capite exigitur, nempe dum princeps vult personarum capita catalogo esse recensita vt quantum sit eius imperium, sibi innotescat, De quo Christus interrogatus fuit, an liceret censum dari Cesarì. Cuius vtique superbie poenas dedit Dauid, nempe quòd populum numerauit, vt legitur 4. Reg. 24. Tertio & census facultas, & substantia cuiusq. dicitur, & patrimonij estimatio. Refert n. Lilius lib. 1. q. 7. Sernius Tullus Romanorum rex census ciuium constituit. At vero impræsentiarum nomine census nihil aliud censetur, quam pensio quam quis super suis bonis aut persona constituit. Aut quo significantius dicamus, est ius percipiendi pensionem siue in fructibus, siue in pecunia, vel re aliqua vili. Est nihilominus secundo adnotandum, quod census bisariam constituitur. Vno modo, vt sit reseruatius, alio modo, vt sit consignatiuus. Reseruatius est, quando quis vel rem suam alteri confert reseruatò sibi iure quotannis recipiendi partem quampiam. De quo extat lex si C. de rerum permutatio. vbi quisque permittitur mille alteri donare, reseruatò sibi, siue annuo, siue menstruo censu. Et de huiusmodi censu meminit glossa super c. constitutus, de religiosis domibus. Condemnatur enim in eodem cap. quidã Abbas, qui pensionem quam debebat multis retro annis non soluerat. Condemnatur inquam, non vt ius prædij amitteret, de quo pensionem debebat, sed vt pensionem persolueret. Et tamen si fuisset emphyteusis, prædij ipso expoliandus erat, vt patet l. 2. C. de iure emphyteutico. Ait ergo bene glossa quòd emphyteusis hoc modo differt a censu, quòd quando quis in emphyteusum dat alteri prædium suum, quia non transfert dominium directum, sed tantum vile, quòd si non soluitur pensio, prædium reddit ad ipsum dominium. Sed quando dat bona sua alteri sub cen-

suali pensione quia transfert dominium rei in alterum, quantocunq. tempore cesset ille pensionem soluere, non perdit ius prædij, sed debet pensionem. Ille ergo dicitur sensus reseruatius. De quo tamen impræsentiarum non fiet amplior mētio, eo qd non est vsq. adeo in vsu. Alter ergo est census consignatiuus vt dum quis retentis suis bonis eorumq. vsu congnat alteri certam pensionem, quam obligatur singulis mensibus aut annis soluere. Hunc autē censum quam plurimis diuisionibus more suo partitur Conrad. quæst. 72. Nam ex parte fundamenti in quo constituitur, alter est realis puta qui in rem instituitur, atque alter personalis, qui constituitur in personam. Mox ex parte rei, quæ recipitur, alter est fructuarius, vt potest dum recipiuntur grana vel alij fructus, & alter pecuniarius, vt cum recipiuntur pecunia, atque hic est more frequentior. Rursum alter certus, puta cum taxati sint fructus seu pecunia, & alter incertus, dum non definitur nisi quora, puta vt tertiam partem vel alia fructuum recipias. Deinde alter est perpetuus, & alter temporalis. Præterea, alter pro certo annorum tempore, & alter pro incerto, puta, pro tota vita, quem appellat vitalium. Ac demum alter est redimibilis, atque alter irredimibilis. De quorum ferme singulis peculiariter submouentur dubia, licet nonnulla partim momenti. Respondetur ergo ad quæstionem quatuor conclusionibus. Prima est. Vnusquisque potest realem fructuariumque vt aiunt, censum in sua bona constituere, duamodo sint libera. Quod dixerim, vt illa excluderem, quæ maioratus vinculo sunt adstricta. Conclusio hæc in genere receptissima est, neque est, qui de ea dubitet. Est namque perquam manifestum, posse quemque bona sua gratis donare ac vendere, & quocunq. alio contractu alienare, poterit ergo pari iure donare aut quotam aliquam suorum fructuum, aut certam partem, perpetuo se vinculo perstringendo, eandem, vel præfinito tempore, vel certe in perpetuum persolueret, hoc autem est censum constituere, puta consignare. At vero dubium est, an sicut potest sub donationis forma institui, sic et liceat per contractum conditionis? Enimvero ex Theologis, Henric quoli 1. q. 39. vbi in suam sententiam allegat alios, & ex iur-

Variæ
census
diuisiones.
Conrad.

Prima
conclu.

Dubiū.

Henrici
solutio.
re con-

X.
S.
Pensio a
censendo
dicitur.
Pensio
est, nō
& qui
us est.
soluunt
non vt
e emitt,
augen-
tatione.
vt lin-
equi
am pe-
cie Nā
cipio re
us re-
cedimi
tum
ractus
arati,
egati,
is nu
o capi
d pet-
Terio
reui
perlo-
sicut
perlo-
dem-
er ho-
esue-
quod
iure
e vt
mem

Innocentius. de usur. & ibid. Ioan. Andr. & Salic. super Joā. An. Salicet. Gregor. Atimi.

re consultis Innoc. super cap. In civitate, de usur. & ibid. Ioan. Andr. & Salic. super Auth. ad hæc, C. de usur. vbi pro se citat Grego Arimia. distinguentes, aiunt q̄ antiquos annuos redditus, puta quia fuerant antea constituti, siue in res siue in personam potest quisque emere. Haud tamen vllus iure potest sic tales redditus emere, vt tunc constituantur. Exempli gratia, li here quisque potest constituere super bona sua aut super suam personam censum, quē dono det alteri, & postquam constitutus est, pot vnius tertius ab illo donatario emere. Vari modo tributa regia quæ super ciues instituta sunt pot vniquilibet emere, quæ d̄ iurū empt. At n̄ q̄ ego a te emā censum quē modo super te, aut super bona tua constituas, iniquū est. Et rō, inquit, est, q̄ in emptione dēt distingui pretium & merx, vt h̄ l. j. de contrah. empt. Qñ aut iā census est constitutus, ipse hēt rō ne merx, si vero non est constitutus, nulla est merx, sed numi numis emuntur. Vnde ait Ioan. Andr. in se nescire excusare talem contractum Verunt̄, salua Doctorum auctoritate, qui egregia merito pollent, nemini dēt in dubiū venire, quin sicut via donationis, ita & emptionis possit census constitui.

Rō pxi
mæ opi.

Et sic hic secunda conclusio, quam ceteri omnes tam Theologi, quam super eodem c. in civitate. Iurisconsulti, vt Hosti. & reliqui, intrepide confitentur. Nam cum quisque liber homo bona sua diuendere possit plane sit consequens, vt possit quoque vendere eorum fructus, vel eorum partem, obligando se vel quotam eorum vel certā partem soluere ita vt alteri ius vendat exigendi a se eisdem fructus. Secundo. Si potest tale ius gratis donare, cur non poterit dare genero in dotem, atque adeo cui- cunque alteri, vel pro seruitio vel pro pretio? Tertio id confirmatur. Potest siuisque superioris iussu & lege cogi, vt partem suorum fructuum annuatim soluat, vt patet in decimarum tributorumque exactione, ergo poterit sua se sponte taxato pretio ad eandem solutionem obligare. Quarto. Potest quisque (nuperrime vtroque iure monstrauimus) rem suam alteri donare, ac perinde vendere retento sibi censu. ergo potest vice versa retento dominio censum vendere. Quapropter vt Syluest. ait, verb. usura. 2 §. 12 fallitur contraria opinio non dignoscens hic mercem a pretio distin-

Secūda
conclu.
Hosti. e.

Prima
rō pro
conclu-
sione.

Secūda.

Tertia.

Quarta.

Syluest.

ctam, nam sicut dum emuntur redditus antea constituti, emuntur ius illud, ita dum nunc constituitur, ius idem ipsum habet rationem mercis. At quoniam de pecunia rio aliquatulo maior reputatur dubitatio, adhibetur tertia conclusio. Iure etiam quisque potest pecuniarium censum super suis facultatibus constituere, non solum donationis forma, verum etiam venditionis. Hæc ex superioribus facile colligitur, & est assertio Conrad. q. 75. Enimvero si potest fructuarius census constitui, & fructus adhibiles sunt pecunia, nulla vetat ideo, quo minus possit & pecuniarius constitui. Neque in hoc contractus mutuum subest, vt Anchar. illic à Syluest. citatus ait, immo est vera emptio, quia pecunia illud nō traditur vendenti cum pacto reddendi, sed in perpetuum. Secundo. potest se quisque gratis obligare numerariam annuatimque solutionem, ita dēdo alteri ius petendi, ergo potest tale ius pecunia vendere. Tertio, potest census super domum consignari, cuius fructus non est nisi pecunia, ergo potest taxari idem census pecunia. Re uera de reali censu, siue fructuarius sit & prædialis, siue numerarius, res est aprior quam vt pluribus eget probationibus. Et præter rationes sunt etiam iura tam civilia, quam canonica huiusmodi comprobantia contractus. Est enim Authen. Vt ij qui obliga. se hab. per tres min. §. quoniam autem, vbi admonentur minorum curatores, redditus illis emere annuos. Et in regno nostro extat lex Tauri 68. id permittens. Et super omnia sunt Extravagantes duæ inter communes ii. de empt. quarum prior est Martini 5. anno 1423. edita, posterior vero Calixti 3. anno 1455. qui eisdem Pontifices Max. interrogati de eiusmodi iure, sanxerunt licitos esse contractus. Neque iura hæc distinguunt inter fructuarios & pecuniarios. Veruntamen de censu personali grauius emergit hinc dubium. Multi quippe Doctorum qui censuum reales fatentur esse legitimos, id de personalibus dissentunt, vt est Ioānes de Ligaria no super c. in civitate de usur. & Abb. in disputa. 5. & Sum. Ang. in verb. usura & D. Anto. in 2. par. tit. 1 c. 9. & Syluest. loco citato eodem propendit, dicens q̄ dū census statuitur super domum, quæ non locatur nisi quinq. non pot census constitui maior. Quare oēs isti auctores aiunt nō posse constitui

SOTO
L. I. C. I. DE
D. I. I. 13

constitui censum nisi supra rem, cuius fructus ad minimum tantumdem valeat quâ
 nus est census Fundamentum huic opinio
 ni hoc subijcere possumus, quod emptor
 cû dominus fiat rei empta debet eius sub
 ire periculum, vt patet. l. 1. Cod. de peric. &
 eôm rei vend. Si autem census supra per
 sonam constitueretur, nulli emptor subesset
 periculo. Nâ interemptis etiam rebus, sem
 per maneret venditor obligatus. Eset er
 go iniqua conditio, quod semper vendi
 tor in periculo uersaretur, emptor vero in
 nullo. Secundo arguitur. Sic census pot per
 sonæ inhius remanere, eodē mō posset cō
 stitui & super cunctis eius facultatibus si
 mul obligata persona sic ut percuntibus
 cunctis bonis, nihilo secius obligatus ipse
 superesset, talis autē contractus non appa
 ret emptio, sed mutatio sub fide pignori
 s, quoniam honorū dñiū non tranlit in
 emptorem imo hēt rōnem pignoris qñ
 quidem ipsis extinctis nihilominus tenet
 per ona. Si autem est nintuū, vltia est cen
 sum insuper recipere. Fauere deinde videt
 huic opinioni, tu ca. sup. citat. de pignori
 b. h. f. q. homo liber pro delicto non te
 neatur, si res defuerint, tū praesertim & pra
 faæ constitutiones Martini & Calixti, in
 quibus h. q. super bonis, s. domibus, pra
 dijs, &c. constituedi sunt census. Et subdit,
 q. et possessionibus ipsi obligatis, interem
 ptis, & destructis, non debent venditores
 altringi. His veruntā no. obstantibus adij
 citur quarta conclusio. Iuste quisq. emere
 potest personalem sensum, v. ipote quem
 venditur supra suam constituar personam,
 Conclō est eiusdem Conradi, q. 74. quam
 & q. 75. repetit. Probarurq. iudicio meo rō
 nibus satis firmis. Pot se persona gratis ob
 ligare, etiam si bonis sit tēporalibus destitu
 ta, ad mensuram, vel annuam pecuniar so
 lutionem, gratuito ius alteri conferens pe
 tendi, idemque ius genero filia conferen
 do, ergo poterit ius idem alteri vendere.
 Nam ut supra dictum est emptor tunc pre
 cū non mutuat, postquam nō tenet ius
 repetendi, sed illo emit ius illud, quod hēt
 rōnem mercis. Secundo. Potest se quisque
 altringere ad ac certum quorannis merce
 nario pro suis operis persoluendum, cur er
 go non poterit eadem obligatio pecunia
 alimari, ac subinde vendi? Tertio, potest
 census personalis principis lege constitui,
 vt patet. 2. Nehem. 10. vbi Hebraei statu

runt super se tertiam partem sicii ceu an
 nuum censum personalem. Qua ratione
 in more nunc est aliquarum ecclesiarum,
 personales decimas exigere, de quibus mē
 tio fit ca. Apostolica de decim. & de ne
 gotiatione soluuntur decima, vt eodem in
 cap. Pastoralis. Et, vt supra diximus potest
 princeps non solum ex facultatibus. verū
 etiam ex capitum recensione census exi
 gere. potestque ratione delicti homo cogi
 ad annum tributum, ergo poterit sua quis
 que sponte tale super se ius vendere. Rur
 sus liberum cuique iure est obligationem
 suarum operarum vendere, nempe vt sit
 obligatus suo corpore seruire, ergo pari i
 re vendere valet & personalem censum.
 Quid n? Potest liber homo non solū alijs
 ciuilibus contractibus obligari verum &
 in seruitutem vt lib. 4. monstratum est, sese
 vendere, & filium suum, potestq. super mā
 cipium suum, sicuti super suas reliquas pos
 sessiones, censum constituere, cur ergo nō
 & super se vedere queat pecuniarium ius?
 Et (quod hisce omnibus robar adhibet)
 quicumque realis, census annexam habet
 personalem obligationem, ergo ipsis etiā
 percuntibus rebus superstes obligatio est in
 persona, atque adeo constitui potest perso
 nalis census. Probatum primum antecedes.
 Tum quod forma contractus semper sic
 habet, quod venditor obligat se, & sua bo
 na, quippe cum res inanimas non nisi per
 metaphoram dicantur obligari, sed domi
 nus qui est obligatus & iudicio cogitur, tū
 praecipue, q. per huiusmodi contractus nec
 dominium rei transfertur, neque fructus
 venduntur, sed ius illos petendi. Qua
 propter bona illa super quibus constituitur
 census, non tam rei venditæ rationem
 habent, quam pignoris atque hypothecæ
 qua venditoris fides firmatur, iuxta te
 norem legis, fundus, ff. de ann. legatis. Et
 probatur hoc ipsū. Quoniam si fructus il
 lo contractu venderentur, consequens fie
 ret, vt eorum periculum non venditor,
 sed emptor subiret. Quapropter quo an
 no fructus perirent, non deberet empto
 ri, sed eidem ipsi perirent, quod tamen est
 falsum & contra vniuersalem vsum. Qua
 vtique ratione & vtu ostenditur, cum qui
 censum emit, non emere fructus, sed ius pe
 tendi, quippe cū venditor periculo fructuū
 ceu rei suæ subditus maneat. Sunt nanque
 res censui obligatæ, instar pignoris, quo
 dispu.

Quarta.
Quinta
ratio.

Funda.
m. p.
m. o.
m. a.

Secū dū
argum.
Ad idē

Protre.
ma rō.

Quarta
conclō.

Citra
rō con
clō.

Secūda
ratio.

Tertia.

disparante, non ideo creditori extinguitur agendi ius, ut l. seruo C. de pig. admoneatur. Quod quidem inde iustus confirmatur, quod alias non possent emi pecuniarij census nullis consignatis fructibus, cuius contrarium supra probatum est. Ex hac conclusione subsequitur primo, census reales non solum constitui posse super certis designatisque bonis, uerum & super indefinitis, atq. incertis, nempe super quibuscunque, quae uenditor seu possidet seu possidebat, eo quod obligatio in personam resoluitur. Sequitur secundo quod potest institui census super re, etiam cuius fructus non adequent censum. Denique in huiusmodi emptionibus nulla usura est. Neque uero iniustitia, si modo pretium sit iustum ad quod est attendendum. Perspice inquam, an ius illud tanta recipienda pensionis iusto ematur pretio. Nam tunc si res supra quam constituitur iura non sit, aut non tantum fructum reddat, in emptoris uerget periculum. Quomodo autem iustum pretium aestimandum sit, articulo proximo patebit.

Primū corollarium. Quae propter Metynensis egrae sibi constat, quippe qui cum prius asseruisset contrarium huius corollarij postea affirmauerit personales census. Nam si persona manet obligata, licet fundus fructum iustum non suppeditet, superest actio contra personam. Sed arguis. Quando res non satis soluendo censui fructificat, tunc census non est tutus, ergo tunc concessa subrepti usura. Negatur consequentia. Immo uero ex parte citius uenditoris refutat iniustitiam quam a parte emptoris. Nam emptor suo periculo censum emit in re male fida, sed alter est, qui non deberet uendere nisi super re tuta.

Secūdu. Restat ergo ad argumenta in contrarium respondere, atque ad illa prius, quae initio questionis obiecebamus. Ad primum respondetur forsitan in initio, de nomine disputationem, an huiusmodi contractibus ematur pecunia? Tamen si proprie non emitur, nisi ius petendi pensionem, licet iuris eiusdem ualor, non sit maior quam ipsa pensio. Vnde lingua nostra materiam census super regijs tributis constituti, iura dicuntur, dicuntur inquam uenditricum iura. At quamuis pecunia annuatim soluenda emeretur nihil aliud esset quam bonorum emptio immobilium, ut citata Clement. exiuit habetur. Neque uero inde quod tractu temporis exuperent capitale, existimandus est contractus usurarius, differt enim a mutatione ex diametro. Haec enim est radix iustitiae huius generis contractuum, quod qui mutatur, obligat mutatarium eandem sibi integram restituere pecuniam, qui uero census emit, minime, sed in precium eam dat perpetuum. Quare nihil obstat quominus, ueluti in ceteris emptionibus temporum curriculo fructus super pretium exuperent. Et per hac solum restat argumentum secundum. Nulla enim in hoc genus contractibus occultitur usura prauietas. Sed & reliqua, quibus personalis census dissuadebatur, pari facilitate soluantur. Conceditur enim priori fundamento emptorem nullum subire periculum. Immo licet super statueretur casus, nullo se periculo obijceret, uel rei super qua constituitur census, uel fructuum, quia dominium in ipsum non migrat, ed uenditor est, qui pro recepto precio sub eo permanet periculo tanquam rerum dominus. Nihilominus & emptor huic subiicitur discrimini, quod etsi res perirent, nunquam potest uenditorem cogere redimere censum, & simili modo in censu personali, hoc et periculum imminet, quod uenditor ad pauperem redactus soluere non possit censum. Ac subinde ad secundum argumentum conceditur consequentia & consequens, ac proinde fatemur, dum quis censum super suis bonis uendit, manente nihilominus obligata persona bona illa formam inducere atque effigiem pignoris & hypothecae. Capitulo autem secundo & pignori bus, hoc tantum admonetur, quod liber homo non potest constitui in pignus debiti ueluti mancipium, ut patet l. qui filios. C. de res pigno. oblig. poss. Haud tamē inde subinfertur non posse census nexu, sicuti per alios contractus obligari. Arg. autem, quod ego in meipsum contra personalem censum validius instruo est hoc, Censum super te constituere usum consumptibili non est licitum, sed usurarium personalis autem census est huiusmodi, ergo iniquus est. Probat antecedens. Si ego tibi mille porrigerem aureos, teque grauarem, ut de eorum usura quotannis certū mihi quidpiam solueres, usurā committerē, eo quod usum pecuniae secum uiderē. Minor autē patet. Nam perinde uidebitur, qui super personam censum emit, uidebitur ut pro

ut pro usu illius pecuniæ certam pensionem recipiat. Veruntamen argumenti huius vtriusque præmissa negatur. In primis inquam constituere censum super usum pecuniæ, non est usura, nisi saluo id capitali fiat, puta cum obligatione restituendi pretium, nam tunc esset mutuum. Si autem tibi in perpetuum mille conferrem ducatos, nihil verat quin possem de eorum usu pensionem recipere. Idque pater. Primo, quia possum illos dare conventionem facta, ut tu eiu'dem emas fundum fructiferum, quem si non emeris, tua erit culpa. Et hoc ipsum ait Baldus in feudis. Si de feudo vasallus, Lyrica. Præterea, hoc habet vim contractus societatis. Secundo, & altera quoque præmissa est falsa. Etenim personalis census non constituitur super usum pecuniæ, sed est ius petendi, recipiendi, a personalem pensionem. Neque vero Extravagantes Martini & Calixti eandem quam conclusionem nostram vlllo pacto auersantur. At vero hoc in primis admonitio opus est, quod cum in Conciliorum Summa quam reuere noster Miræ, neque sine publico commodo, neque sine priuata laude compilauit, post dictas Extravagantes in formam vnius redactas, appensas in spexeris sex conditiones ad æquitatem huiusmodi contractum requisitas, non intelligas easdem in dictis Extravagantibus ut necessarias extare, pontificiæ auctoritate polleere, sed auctorem ipsum iudicio suo, quod per egregium est, illas seu necessarias collegisse. Earum autem conditionum prima est, quod censuales redditus cõsignandi sunt in rebus certis, puta domo vel agro, quæ solæ maneat eiusdem soluedis census obligate. Quæ quidem conditio ne refutatur personales census. Atque conditio illa nequaquam ex Extravagantibus colligitur Bulla. n. hoc in sola enarratione, Pontifici præposito continet, quod res exprimitur, quæ permanent obligate. Tñ postea in approbatione non excludit quin super personam possint institui. Enimvero illic tantum fit mentio de realibus censibus, quos Bulla approbat, nulla tñ fit de personalibus quos non subinde reprobatur. Secunda autem eiusdem auctoris conditio, nempe quod in illo pretio emantur census, statimque tpe contractus integrum soluarur idem soluarur pretium, pro priori membro vera est, non quod si pretium non esset instituta ratione fieret contractus usurarius, siquid

dem res illic vendibilis emitur, sed quod esset iniustus. Sicut dum res pretio digna, pluris minorisve iusto distrahitur. At vero quantum ad secundum membrum, nullam præfert probabilitatem. Nam licet in narratione Bullæ id quoque ponatur, non tñ in approbatione tanquam necessarium constituitur. Quid. n. verat quo minus veluti in ceteris contractibus venditor census emptori valeat partem pretij credere. Neque quinta conditio ex eadem Bulla colligitur, nempe quod si res super quibus constitutus est census, perierint emptor cogi deinceps nequeat ad soluendum censum. Nam Bullæ clausula id solum cauetur, ne pereuntibus bonis cogantur venditores censum redimere. Haud tñ prohibetur, quin possint cogi pensionem soluere. Immo si extinctis bonis liberi debitores restarent a pensionis debito profecto id Pontifices explicuissent. Quare cum hoc tacerint, insinuantur licitos quoque esse etiam personales census quamuis quia non sunt usque adeo emptoribus tuti, non erant tunc forte in illis artibus in usu. Et ideo Pontifices non fuerunt de illis requisiti. Et per hæc quoque monstratur sexta conditio non esse necessaria, ut supra dictum est videlicet, quod sit necessarium censum constitui supra rem fructuosam, atque adeo ut fructuum ualorem non excedat.

ARTICVLVS II.

Utrum census tam temporales, quam perpetui sint liciti.

Satis erat in genere questionem decidisse, nisi quod nonnulla sunt tam de temporalibus quam de perpetuis peculiaribus dubia. Quæritur ergo, an utrumque istorum genus sit licitum? Et de perpetuis arguitur a parte negatiua. Si essent liciti, sequeretur quod non solum uenditor, uerum & eius successores perpetuo manerent eodem pensionis iure irretiti. Consequens tamen uideretur iniquum, maxime postquam res perierint, super quibus constitutus est census.

Secunde arguitur contra conditiones, quibus solet perpetuitas hæc firmari, nempe ut uenditor teneatur prædia seruare super quibus constituitur, neque illa possit absque censuarij facultate ab alienare, quod

Primū arg.

Secūdū.

quod eius facultate vendiderit, decima nihilominus vel vigesima pars illi obueniat. Tertio, quod nisi statis terminis soluerit, rebus orbetur super quibus consignatus est census. Quarto, quod etiam si res ipsa dispareat, nihilominus maneat obligata persona. Addunt & fideiussores & sexcenta alia munimenta quae non satis apparent aequitati amica. Tertio contra temporarios arguitur. Si liciti essent, sequeretur non posse minoris emi quam sit omnium pensionum summa. Ut si in decennium census emas aureorum decem, non valeres minoris quam centum emere. Nam alias quidquid ultra reciperes sorti adhiberes, & tamen

Tertium

contrarius est usus. Quarto arguitur. Si liceret temporaneos emere census, perinde liceret, non solum in tempus certum, verum & in incertum, ut puta seculares, emere, quantum videlicet qui emptoris sculo vitaeque durarent, quos vitalitios vocant, hoc autem tum iniustum apparet, quia cum vitae periodum solus Deus noverit, usui saepe veniret multo plus durare, quam venditor credidisset, ac perinde grauer laderetur, tunc etiam inde periclitaretur charitas. Nancisceretur inquam inde occasionem venditor exoptandi emptori mortem.

Prima
concl.

Duo bus conclusionibus ad questionem responderetur. Prior. Non modo perpetui census licite emuntur verum etiam in illis minor est usura suspicio, quam in temporalibus. Conclusio ex his quae dicta sunt, euidenciam sortitur, quoniam ille merus est venditionis emptionisque contractus, ac si praedia emas, aut quaeuis alia, quae iure hereditario tuis posteris relinquas. Quos fit, ut huiusmodi census nequiquam esse possint meri personales, sed debent esse non solum reales, verum & rebus immobilibus infixi. Nam reliqua omnia collapsa tempore dilabuntur. Quapropter Clement. supra citata. Exiit. Annui, inquit, reditus intra immobilia censentur a iure. Atque eo minorem praefertunt effigiem usurae, quod pretium nunquam est emptori reddendum. Posterior conclusio.

Posterior
conclusio.

Pari iure licet emere temporales census seu certi temporis, ut in decennium, vel in alium quem quemlibet terminum, seu incerti, puta seculares pro ementis vita aut filiorum. Conclusio est nota. Quia hic etiam distinguitur a pretio merx quae est

ius petendi pensionem. Quare nisi in pretio, de quo statim dicemus, iniquitas consistit, nulla macula talis contractus inficitur. Etenim sicut potest quisque fundum suum alteri in emphyteusum pro sua vita dare et remota pensione ita vice versa potest & recipere remota pensione ad vitam vendere. Item vnusquislibet potest alienum praedium ad vitam conducere, cuius fructibus viuatur ergo non & eius super eodem praedio emere recipiendi taxat pecuniam? Adde, quod & de bonis ecclesiae id ipsum permittit Clement. j. de rebus Ecclesiae non alien. nempe quod ingruente necessitate possit praelatus pro sua vita possessionem Ecclesiasticam alienare, ergo & potest emptor pro sua annuos emere reditur.

In conclusionibus ergo nulla est ambiguitas praeter illas quae per argumenta insinuantur. Quarum prima est in primo, vtrum omnis obligatio perpetui census perpetuo in haeredes descendat. Nam dum census super aedibus, aut mortalibus, aut re simili constituitur, ratio persuadere videtur ut re tali diruta non debeat illa obligatio amplius haeredes premere, & ranciam supra dictum est obligationem rei in personam refundi, qua ideo extincta nihilominus similiter teneri personam. Quod si verum esset, deberet eadem obligatio ad haeredes permanere. Quod quidam ab iudicio arbitrantur. Ad hoc tamen per hanc distinctionem responderetur. Quando perpetuus census super bonis incertis constituitur: scilicet super his, quae homo possidet, possessurusve est, tunc obligatio ad haeredes permeat, siue in bona quae tunc venditor habebat succedant, siue, illa interemptis, in alia, quoniam illa omnia sunt eidem solutioni obnoxia. Et ideo haeredes tunc ipsi sibi videant, dum haereditatem acceptant. Nam qui sensum vendidit potuit cuncta sua praesentia, futuraque bona illo innodare vinculo. Quando vero census constituitur in rem hanc consignatam non prorsus perpetua, qualia sunt aedificia, neque alia hypotheca contractus firmantur, non prorsus censetur perpetuus census, sed tantum quantum res duratura est & persona, quae vendidit fuerit superstes. Si illa personalis obligatio non succedit in haeredes nisi ratione illius signata rei. De pretio autem perpetuorum censuum dicere aliud non possumus, quam quod non

non solum quantitas census existimari de-
bet, uerum stabilitas ac firmities super qui-
bus constituitur. Quare iura super castra
& perpetua pascua, & prædia maioris sunt
pretij. Quare utique ratione non potest lege
vnum in uniuersum pretium constitui. Sed
illud est iustum quo publicitus sine ui &
dolo uenduntur. Tamen contingere pos-
sit, ut urgens pauperum necessitas eos cogat
uiliori iusto emere. Quare non appar-
et iusto emi unum redimibilem numum
pretio decem, ut iam factiari incipit, quã-
uis ubi usus inualuerit, non prorsus condẽ-
narem. Fuit autem consultissimum frumẽ-
tarios census lege taxari, nempe, ut in fru-
mento soluerentur, sed æstimato pretio, u-
num pro quatuordecim penderetur. Emi-
si, ut ubi gratia grani census centum qua-
draginta aureis. Lex ergo præcipit, ut quo
niam iustum; pretium iustissime uariatur,
non tibi quoriam annis soluat, nisi quantum
frumenti decem aureis æstimatur.

Circa secundum argumentum quo de
conditionibus reliquis hęc contractibus
apponi consuetis inquitur, hoc statim in
fronte firmissime asseueratur, nullam ab
illis contracti usuram maculam. Nam usura,
ut sæpe dictum est, inde tantummodo na-
scitur, ut res emitur, quæ uendibilis non est,
Nihil fecios hęc conditionibus inuadi
potest iustitia, per iniquitatem pretij, & ni-
miam uenditoris oppressionem. In primis
quod non possit uendi or bona illa super
quibus statum est census absque censuarij
scilicet ab alienare, non est iniqua condi-
tio. Nam contingeret alias in alium possel-
forem demigrare, qui non esset usque adeo
rurus. Quod uero censuarius, dum ralem
facultatem confert, ualeat partem pretij
recipere, nihil meis auribus æquitatis ex-
hibet. Nam etsi in emphyteusi propterea
quod qui pensionem recipit, dominium
rei directum retinet, illo iure gaudeat, ta-
men quod censuarius qui nullum habet,
rei dominium pro mera facultate quam
conceditur uendendi, quidpiam recipiat,
profecto rationi non est consentaneum.
At si iure particulari regni permittitur, ni-
hil obloqui audeo. Item quod ad stabili-
tendos decem aut eos census cogatur uen-
ditor sufficientia hypothecare bona, ratio
sane potest. Quod autem sua bona dum
amplissima sunt, debeat ad maiorem cau-
telam sic colligare, ut neque illa diuende-

re, neque impignorare, neque ulla ratione
de illis disponere queat, profecto impor-
tabile onus est, quod miser ob solam ne-
cessitatem subire cogitur. Item, quod qui
uno uel duobus annis non soluerit, eisdem
obligatis possessionibus expolitur, non est
prorsus genere suo iniquum, quoniam po-
test id quidem in penam imponi. Et est l.
Tauri. 68. approbatum. At tamen ut pœna
sit iusta, debet esse moderamine ad culpam
quãtitate temperata. Nam si esset nimia
non esset iusta. Illud autem postremum, ne
pe quod rebus pereuntibus persona nihilo-
minus obligata maneat, iam supra ostẽ-
sum est licere. In tertio argumento dubiũ
submouetur de pretio temporalium cen-
sum. Richa. n. q. 80. tenet posse emi tempo-
ralem pecuniarumque census certum tem-
poris minori pretio, quam sit pensionum
summa. Possunt, inquit, non æginta aureis
emi decem in censum usque ad decennium.
Ratio inquit est, quod tanti æstimantur no-
naginta nunc, quanti centum id decennio
diuisim soluti. Hęc autem ratio nulla est,
nisi ubi uera sit emptio. Fallit namque in
mutuo, quoniam non licet tibi mutuare no-
naginta, ut illo modo recipias centum. Vn-
de cum idem ipse auctor metuat huiusmo-
di emptione in reduci ad mutuum, sub-
iungit tunc esse contractum licitum, quan-
do emptor mallet non emere, quam emere,
sed rogatu uenditoris emit. Addit in-
quam hoc temperamentum, arbitratus
non licere decem illa recipere ultra for-
tem nisi ratione cessantis lucris quod antea
dixerat tunc penitus licere quando mallet
mutuare non mutuare. At uero cum hoc
lucrum cessans, ut crebro supra diximus, su-
spectum sit, quando quis sponte mutuatur,
idque maxime impræsentiarum, nam qui
census emit, non putat se mutuare, ob id-
que non solum rogatur, uerum & rogans
emit, negare non possum, quoniam huiusmodi
contractus emendi pecuniarios census cer-
ti temporis suspensionem præferat, si mi-
nus sit pretium, quam census. Neque uero
sunt vltu frequentes, neque esse decet, nisi
ubi aliquod subest dubium plus minusue
suscipiendi. Liceret inquam aureis nona-
ginta possessionem emere decennio dura-
turam, quæ singulis annis prolatura esset
fructus decem aureorum, liceretque adeo si-
miles emere fructuarios census. Nam cum
fructus sint in dubio, uere cognoscitur em-

Altera
conuen-
tio ini-
qua que
in huius
modi cẽ-
sibus solet
apponi.

Ad ter-
tiu sent.
Richa.

Soto, de iust. & iure. P. p. ptio.

Al fecu
cum ar.

Quod
etiam
recipit
partē p-
bona d-
census
tam no-
ne, ne-
marit,
census,
ra est &
tes. Nã
edũ in
rei. De
um di
quod
non

prionis ratio, quasi ideo non vitatur quod fructus tractu temporis superaturi sint pretium, cum autem nonaginta ducatus, non possessionem, sed ius petendi in pecuniam centum emis, quæ in nullo versantur dubio, hoc enim supponamus, videlicet, quod neque timeantur expensæ, neque labores, neque vllum existat periculum, profecto vix potest discerni, quin sit mutuum. Perinde atque si nonaginta nunc dares cum obligatione ut post decennium redhiberetur tibi simul centum, vbi plana est usura. Nam quod soluantur per partes, vel simul in fine, nihil videt discriminis afferre. Quo circa absque formidine approbare non audeam, ut possint huiusmodi pecuniarij census certi temporis emi, nisi tanto prorsus pretio, quanta est omnium pensionum summa, ut sit omnino forma mutui. Si quis autem iudicio suo discreuerit inter solutionem centum faciendam in fine decemj, & faciendam per annos, ipse sibi videat, tamen de hac ambiguitate articulo proximo redibit sermo. De censibus autem in certi temporis, puta ad vitam, vel quousque paternam ingredientis hereditatem & similes, dubitari non potest quin sint liciti. Etenim cum illic dubium sit quantum sis temporis viturus, quantumve tuus parens, quantum que subinde fructuum emptor precepturus sit, manifesta est emptionis venditionisque ratio.

ARTICVLVS III.

Vtrum licita sit emptio censuum cum pacto retrovendendi.

Primū
argum.

Postrema demum quæ inter præcipuas est dubitatio huiusmodi contractuum, versatur in pacto retrovendendi, vtrum sit licitum. Arguitur ergo a parte negativa. Nullo contractu iustitia seruatur nisi sit in commune bonum virtusque partis æquilibrium, ergo si licita esset conditio, qua venditori facultas sit redimendi censum deberet & eadem facultas emptori concedi, ut venditorem posset cogere ad redimendum, alias esset præiilo grauatus, hoc autem emptori non est licitum. nam si venditor ei teneretur pretium redhibere, mutuum censeretur, ac subinde usura esset, emptorem quidpiam ultra capitale recipere. Secun-

do arguitur. Si huiusmodi conuentum legitimum esset, sequeretur & legitimas pariter esse adiectiones, ut venditor nequeat ante certum tempus censum redimere, quod demque non minutius per partes, sed simul totum. Item quod non nisi vsque ad præfixum terminum sit ei integrum redimere, quo transacto perpetuus maneat. Hæc autem omnia grauamina, tum iniqua per se videntur, tum & sanctionibus contraria prædictarum. Extrauagantium Martini & Calixti. In contrarium autem est, quod in nulla istarum committi videtur usura. Quare nisi alia contractus iniustitia maculetur non est cur repellatur.

Pro decisione questionis huius discernit illo primum omnium in huiusmodi contractibus opus est, cuius in superioribus meminimus, nempe duplicem esse in eundem iudicandam prauitatem, scilicet usuram & iniustitiam. Nam ut supra dictum est, ubi res venditur, quæ nullo per se pretio est digna, usura est, ubi vero res vendibilis iniquo venditur pretio, citra usuram committitur iniustitia. Hoc præhabito fundamento quatuor conclusionibus ad questionem respondetur. Prima est. Nequaquam fas est censum emere cum pacto retrovendendi. Puta obligando venditorem ut eundem redimat eodem pretio, vel minori, nisi fructibus in sortem computatis nihil plus emptor recipiat, quam tribuit. Immo omnis talis contractus est manifeste usurarius. Hæc est conditio Extrauagantium Martini & Calixti, quæ quanquam illic non haberetur, est per se ipsam manifesta. Enim vero ubicunque traditur vel pecunia vel res quælibet usu consumptibilis cum pacto eandem rursus vel eius ualorem recipiendi, & aliquid ultra sortem illic usura uel patet, uel latet. Dum ergo mille dotatis censum emis qui tibi quotannis quinquaginta reddit uenditorem cogens, ut iterum ex te redimat, tutum reddis capitale tuum, quod ideo re uera mutuum, & ultra sortem recipis rei fructus. Hæc ergo est radix usuræ in huiusmodi contractibus. Dixerim cum pacto recipiendi ultra sortem, quoniam nil te uetat rem emere, sic cum uenditore conueniens, ut si tibi sita certum terminum displicuerit, reddatur contractus dummodo percipias fructus in sortem adnumeret. Eandem conclusionem lex etiam regni sanxit. Secunda con-

Secunda conclusio. Probatur. Secunda conclusio. Argu.

da conclusio, Licitum est censum emere cum pacto retrouendendi, neque vlla illic subest vitia labes, nempe dum emptor eam obligatur reuendere, si venditori libuerit rem suam redimere, ita vt optio non in emptore, sed in venditore sita sit. Quare nisi aliunde iniustitia adsit, nihil erit iniquitatis in tali contractu. Hec etiam est conditio earundem Extrauagan. Martini & Calixti quam & ratio ipsa naturalis patet. Quocirca per hoc pactum distinguuntur census redimibiles & irredimibiles. Quo fit, omnes perpetui sint irredimibiles, non tamen contra. Nam etiam si non sint redimibiles, possunt vendi dumtaxat in tempus, vt supra dictum est. Probatur conclusio. Si aliqua hic subesset vsura ratio, maxime quia huc irreperat ratio mutui, at vero cum emptor ius sibi non referret cogendi venditorem vt pretium restituat, nullum est mutuum, sed vera emptio. Quod autem talis emptio expers esse quoque possit alius iniustitiae, patet quando talis iniustitia vel committeretur propter venditoris grauamen, & hoc non, cum ex re sua sit illa libertatis conditio, vel ob emptoris ligamen, & hoc minime, quando, opus illud, pretij attenuatio ne releuatur. Valent, verbi gratia decem perpetui florenidi catis ducentis, ob illud autem vinculum iterato vendendi iniquitur pretium, vt emanatur non plus, quam centum quadraginta florenis. Quapropter cum ob illa, qua emptor reuendere cogitur, aestimetur toto residuo, nulla restat iniquitas. Secundo id probatur. Potest in contractu emptionis grauamen aliud quodcumque emptor vltro suscipere si fiat pretij remissio, videlicet vt in emptis edibus non aperiat fenestras, vt certis personis non vendat, & similia, potest ergo & hoc reuendendi iugum suapte subire. Conclusio est quae lege etiam ciuili iusta censetur, vt patet. l. si fundum. C. de pacto. inter empto. & vend. atqui c. ad nostram. de emp. insinuatur quoque iusta si pretium sit iustum. Nam propterea illic similis contractus vsurarius censetur, quod qui redimibilem censum emerat, adeo exoluerat vltre pretium, vt potius censetur mutuum. Quod si quis argum obijciat ex l. cuius. 25. vbi iubebatur vt si rem venditam venditor postea redimere percepti fructus recipiantur in sortem. Respon-

Ratio. Tertia conclusio.

Suadet vtraque conclusio.

Confirmatio.

Quarta
conclu.

saperet, vt habetur citato cap. Peruestras. Eadem ratione potest etiam emi concessa precise facultate redimendi vsque ad præfixum tempus. Quarta conclusio, Licetium est & ab vsura ratione se motum, huiusmodi census redimibiles ea apposta conditione emere, vt non membratum & per partes, sed totum simul redimatur. Neque obstat, quod in narratione dictarum. Extraneam proponitur, vt quoties voluerit venditor totum vel partes redimere, in suo sit arbitrio. Eodem enim modo responderetur quod licet id concedatur, tamen in concessione non excluditur aliud. Imò ratio docet non fuisse excludendum. Nam si eiusmodi pactio contractum vitiares, eo maxime quod faceret vt non esset emptionis & venditionis, hoc tamen non facit, nam si absque illa conditione ob id, quod pretium dabatur in perpetuum sine obligatione restituendi, erat vera emptio (nam in hoc vera emptionis ratio consistit) propterea quod illa apponatur conditio, non definit esse emptio. Posset quidem esse iniustitia, quia minime diffidendum est, illam conditionem alleviare obligationem emptoris de retrouendendo atque illa de causa dignum fieri censum maioris pretij, sed tamen effugies vsura nulla illic præfertur. Nam si census potest emi perpetuus, cur non erit vera emptio, si emptor noluerit grauius se obligare quam ad retrouendum totum? Adde, quod si vera esset contraria opinio, consequens fieret & nullius certe partis posset apponi conditio. Sed si ego mille ducatis emi septuaginta in censum, ille posset singulos ducatos quoties veller, redimere, quod reuera grauis esset emptoris incommodatio. Nam posset ille pecunia illa prædium emere, quo aleretur, saluo semper prædio. Si autem tam minutatim pretium reciperet, id non posset. Ad hæc, accidentarium est atque adeo extraneum, quod venditor non possit redimere simul totum. Si enim emi censum vnus tantum ducati, quis non poterit totum simul redimere? Et si venditor diues est, quamuis census cumulator sit, poterit illum totum redimere, quod autem, vel ille pauper sit, vel census magnus, contractum non mutat. Potest quidem, vt dicebam, iniustitia committi ob defectum pretij, nam ob huiusmodi condiciones que in grauenam venditoris, in leuamen autem emptoris ver-

Rõ pro
clusion.

gun, auctior esse debet census æstimatio, tametsi de hoc vsui prouincias abique vi & fraude standum censco.

Ad primum igitur argumentum respondetur, in primis duobus conclusionibus assignatum esse discrimen inter emptorem & venditorem. Si enim facultas in emptore maneret, vt quoties ipse veller, teneretur venditor reddere pretium, manifesta illic esset ratio mutui, atque adeo quidquid in censu venditor recepisset, esse vsurarium. Quod autem in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

Ad secundum vero responsum respondetur, quod in sole venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis: quia potest ipse nunquam redimere.

qui posuit solas operas, quanto pecunia illa maioris valoris est, quam alterius operæ. Consequens tamen falsum est. Nam si decem millia ducatorum conferatur cum opera & diligentia vnius hominis fere totum lucrum deberet illi obuenire, qui pecuniam posuit, cum tamen integram suam seruet capitale, alter vero suarum operarum dispendium fecerit. In contrarium est e per vestras de donation. inter virum & vxor. vbi Innocentius 3. contractum societatis approbat.

Quidam Hic primum omnium ante conclusionem assertiones notandum est, ex nomine ipso socios illos censerit qui in vnam coeunt negotiationem, vt suis quisque seu pecunijs, seu operis, seu expensis particeps lucri fiat. Quin vero, vt supra diximus ex hoc contractu nomen fortis deriuatum est, vt puta quod singuli in commune partes sua conferant, quæ quidem partes sortis dicuntur. Secundo adnotandum, duplex esse societatis genus. Vnum scilicet dum simul multi mercatores vnum cumulum suarum pecuniarum congerunt, cõfæs que habent ministros. Itaque & pecuniæ & operæ, & expensæ sunt communes. Quod quidem societatis genus illustribus mercatoribus in vsu est frequentissimum Burgensibus scilicet Genuensibus, Brugensibus ac Londinensibus, & reliquis. Et in hoc nulla existit dubitandi ratio. Quicunque enim sua pecunia negotiatur, eius periculum subit, quibus tam expensarum ratio pro rata suæ cuiusque sortis obtingit, quam etiam lucri distributio. Sed alterum est genus vbi vnus pecuniam ponit alter vero industria & operas, vt habetur l. societatem, ff. pro socio, vel industriam cum aliqua parte pecuniæ. Et de huiusmodi contractibus peculiariter est quæstio. Et forte vir honestus qui non habet negotiandi perniciam, habet tamen numos, seu dotales, seu aliter acquisitos, quos apud mercatorem collocat, vt pro rata pars sibi lucri pendatur. De hoc ergo queritur, sine licitum? Quam quæstionem in duos articulos partiti sumus. Quorum prior est. Vbi qui pecuniam ponit, periculum eius subit, posterior vero, an etiam id liceat, saluo capitali aut aliqua eius parte? Et quidem membrum prius vnica eademque indubia conclusione facillime expeditur. Si qui pecuniam ponit, periculum eius subit, licitus

est contractus, neque vllum subolet odorem vsuræ. Conclusio est. Primum iuris Pontificij, citato, per vestras de nde & iuris Cæsarei. Institut. de societ per totum, & C. ac ff. pro soci quæ quidem iura ex natura rei colliguntur. Eaimvero cum negotiatio licita sit, nihil refert an tu ipse pecunia negotiæ tuæ, an vero alteri eam committas, qui tuo nomine eius negotium ineat, dummodo sub tuo dominio pecunia maneat, qui autem pecuniam suam in societatem ponit, dominium eius non transfere sed penes se retinet, si modo eius periculum subeat, ergo licite potest lucrum recipere quod pro illa pecuniæ sorte sibi contigerit. Quomodo autem tunc debeat lucri distributio fieri, quod secundo argumenti petebatur, sic definiendum est. Debet quidem primum cumulus fieri omnium sortium, singulis æstimatis, vt de qualibet constet, quora sit pars totius cumuli. Vbi cauendum est, nequis, vt nonnullis accidit, fallatur arbitratus totum valorem pecuniæ quæ quis ponit, ducendū esse pro vna sorte. Vt si, v. g. Petrus industriam & labores ponat, alter vero duomillia ducatorū una fors sit totus ducatorū valor. Nā tunc vix posset cõtingere vt industria tantū esset æstimanda quanti pecunia, cuius tamen contrarium habet textus. Institutionum citatus, nempe quod pretiosior est quandoque opera quam pecunia. Et cõfirmatur, quod valor ille non sit totus censendus ad percipiendum lucrum quoniam qui pecuniam sic ponit, non illa expendit, neque alteri tribuit, postquam est item sibi redhibenda, sed tantum exponit illam periculo. Quapropter solum æstimandum est eiusdem periculum pecuniæ. Vt si Petri operæ & labores, & industria valet centum, forsitan periculum duorum millium ducatorum nõ æstimatur plus, nam si contractum cum alio faceres assicuracionis, illo centenario pretio assureret tibi illa duo millia, atq. adeo tunc lucri æquipoitio vtrique obtingit. Et iste est casus l. si non fuerit. ff. pro soci vbi habetur quod potest esse lucrum commune licet vnus totum periculum subeat. Vt si alter nauigat, alioque labores assumit. Quin vero possunt esse tres, quorum vnus ponat pecuniam, alter industriam quippe cuius prudentia negotiatio gubernetur, alter vero operas, & tunc sunt singula æstimanda. Per hæc quorundam

Quali-
ter fieri
debet di-
stributio
lucris
tractus
societatis,
dū vnus
ponit pe-
cuniam
alter o-
peras.

deceptio detegitur, qui arbitratur posse quempiam in societate ponere mille eo pacto, vt quinte partis tantum periculum subeat, quintamque partem recipiat lucrum cum alter subeat periculum aliarum quatuor partium, illa ratione meretur alias quatuor partes lucri, atque adeo pro industria nihil reciperet. Pari modo si qui in dustriam ponit, aliquam etiam simul apposuit pecuniam, percipere ex lucro debet quantum opera & industria valent, & praeterea quantum periculum auri sui penditur. Atque hic est casus per quem intelligendus est S. de citato. De illa Inst. de societ. vbi tancitur posse alterum sociorum lucri quidem duas partes suscipere, damni vero non nisi tertiam. Quod quidem Mutius condebat propter iniquitatem quae prima fronte apparet, sed praualuit S. de iust. sententia, illud esse licitum. Vt si vbi gratia Petrus posuit bis centum ducentos, Paulus vero nisi centum, sed tamen posuit industrias & labores valentes tercentum, nempe quia negotiatio illa forte obitur, vbi parum periculi pecuniae imminet & industriae plurimum est necessarium, vel vbi opera & labores sunt magni, vt in navigatione. Tunc enim cumulus valet sexcenta, quorum quatuor ponit Paulus, & ideo lucri debet recipere duas tertias, Petrus vero vnam, qui posuit duo. In damno vero Paulus non subit nisi periculum vnius, Petrus vero duorum. Et eodem alludit casus l. societas. C. de societ. Simili modo defendam de alijs societatibus, vtdum quis pecunia sua oves aut armenta emit, alter vero pascat, & industria sua curat, ille qui oves emit, periculum subit tanquam suarum rerum, valor illius periculi conferendus est cum valore industriae & laborum alterius. Nam si facias vt pastor periculum subeat, iam supra diximus esse vltimum mutuum, cum saluum sit domino capitale ouium. Pariter si pecuniam das opifci vt tuo periculo artem suam exerceat, conferendum est periculum pecuniae tuae cum suis operis & laboribus, & illa ratione diuidendum lucrum. Sed nunquid non poteris illi corium, aut lanam, aut aliam materiam vendere, vt postquam industria suae artis pecuniam cum fecerit, altius tibi pretium soluat, quam lana aut corium uaderetur praesente pecunia? Hic enim contractus in multis locis in vltus est,

existimaturque propterea licitus quod iam rem cedit, & commodum opificis Respondeatur nihilominus esse omnino illicitum etiam si vile sit opifci, qui illa mutua pecunia viuunt. Nam est manifestum mutui, nempe vbi res venditur carius pecunia credita. Ad primum igitur argumentum sunt qui respondeant, vbi nihil lucri accreuit, non debere qui operas posuit, illas perdere, sed aliquid ei ex sorte tribuendum. Nihilominus respondeatur, quod quemadmodum si capitalis iactura fiat, totum admittit debet qui illud posuit, ita vice versa si saluo capitali nihil lucri accretat, totum esse illius qui illud posuit, & alterum debere suas operas perdere. Quoniam hic fuit pactionis nexus vt aliter subiret capitalis periculum alter vero operarum. Ad secundum autem palam dictum est videlicet quemadmodum sit distributio lucri facienda, non aestimata tota pecunia, sed eius periculo.

ARTICVLVS II.

Verum licitum sit pecuniam in societatem exponere saluo capitali.

DE societate contractus ubi legitima est societas, nulla extat dubitatio. Sed dubium tamen superest, anrum saluo capitali, sit etiam permittendus? Arguitur enim a parte affirmatiua primo ex ca. Per ueltras citato, de don. inter uir. & uxo. ubi permittitur ut maritus dotalem pecuniam apud mercatorem collocet, ut eius lucro uinat, quod fieri non potest nisi saluum sit capitale, quandoquidem dos, ut supra dictum est debet salua persistere. Secundo arguitur potest qui amplam pecuniam in societate ponit, pacisci cum socijs, ut non ipse totum eius periculum subeat, sed ipsa partem ergo eadem ratione potest inter eos conuenire ut alij periculum subeant, ipse tantum uero pecuniam conferat. Tertio potest qui pecuniam in societate collocat, celebrare cum uno tertio allicet rationis contractum, qui periculum in se uocat, ergo potest eundem contractum celebrare cum socio, cui perinde periculum imminet, seruat ipsi in tuto, qui pecuniam contulit, ergo illud est licitum. In contrarium tamen

Dubitatio.

tamen est licita, societatem. C. pro socio. ubi cum illa societas approbetur ubi vnus pecuniam confert, aliter vero operas illa re probari videtur, ubi vnus neque periculum pecuniarum subit, neque operatum.

Quaestio licet controuersum sit inter doctores, perparum tamen habet ambiguitatis, vnica ergo conclusione respondetur. Neutiquam licitus est huiusmodi contractus, ubi quis se pecuniam ponit, vt nulli se exponat periculo, sed aliter tenetur, quid quid accidat eundem seruare. Indemnitas Ratio est manifestata, quoniam haec non est societas, sed vere mutuum. Eo enim pro quod aliter periculum tunc pecuniae subdit efficitur pecuniae dominus. Nam ille vere est dominus cui res perit si perdat, & ideo quidquid vltra capitale mutuator ille recipiat, si vltra reus. Atque hinc fit, nullam esse societatem. Nam ille vere nihil ponit, quandoquidem pecunia in virtute iam non est sua. In summa, qui neque operas neque pecuniam periculo exponit, non bene negotiatur. Illa enim est negotiatio, ubi propria negotiantis pecunia negotio exponitur.

Ad primam arg.

Ad primum igitur argumentum sunt qui respondeant, concedentes in dicto ca. indulgeri marito vt possit dotem saluo capitali apud mercatorem ponere, vt eius lucro matrimonio onera sustinuat, sicuti supra genero permittit monstrauimus. vt fructus pignoris extra sortem suscipiat id est auit de bonis pupilli. Est tamen assertum hoc, vt improbabillimum, sit pestilentissimum, quando cum recipere vlturas, sit contra naturam & diuinam, nulla est ratione dispensabile, vt expresse habet ca. super eo de vltur. neq. pro redimenda vita capituli. Neque simile est de pignore, cuius fructus iure censetur societati tribuere dum dotem non soluit. Capitulum ergo illud tantum declarat quomodo maritus possit fructibus viuere, nempe si illam apud tutum mercatorem collocet iure communi societatis puta vt capitalis periculo sit expositus.

Ad secundam arg.

Ad secundum concedimus, posse quempiam decem millia, verbi gratia, ducatum in societatem conferre eo pacto, vt non subeat periculum, nisi sex aut octo millium. At tamen tunc non potest ex lucro recipere nisi illam precisè partem, quae illi pecuniae responderet, cuius ipse periculum subit, nam reliqua censetur socijs mutua-

re, quippe qui suo periculo illa suscipiant, atque adeo pars illa lucri quae periculo illius prouenit, illorum est, quicquid se se submiserunt discrimini.

Tertium vero argumentum est, ubi maior latet difficultas, tractat illud prolixius Ioannes Maioris in 4. distin. vs. q. 48 & 49. Et quidem Accursius l. si non fuerint ff. pro loci & Panormi. cap. citato, per vestras, indubie, idque merito tenent nullatenus contractum societatis licitum esse, ubi saluum est capitale, nam vera est mere mutuum. Neque argumentum quo in contrarium arguit Maioris vllius est momenti. Arguit enim ex eo quod aliter sociorum pecuniam ponat, aliter vero periculum subeat, non satis colligit eandem pecuniam mutuam censeri. Nam in contractu commodationis & locationis apparet infirmitas argumenti. Potest enim quis alteri commodare equum suum aut rem aliquam suae supplicetilis eo pacto vt commodatarius & condutor periculum in se sumat, & nihilominus non est mutuo, cur ergo secus in pecunia? Hoc tamen, vt dicebam, argum. nullius est ponderis, quando si in talibus contractibus taxato pretio rem alteri in quem cumque vsum tradas, profecto contractus est venditionis pretio credito, cum ergo pecunia taxatum habeat pretium, vt puta quod ipsa eadem salua restituatur iam alter sit dominus, & potest quidquid libuerit de pecunia disponere, ac si sua esset, dummodo illam restituat cum lucro, est ergo vere mutuum. Quapropter neq. moderatio Hostiensis & Ioannes Andrae, qui illic ab eodem doctore citantur, faciunt rei satis. Aium enim contractum esse licitum saluo capitali, ea lege, vt si per negotiationem dispercat, teneatur negotiator illud restituere, non autem si casu fortuito. Et Maioris quidem prius approbat membrum, reprobat vero posterius, nam potest, inquit, taliter seruari capitale saluum, vt etiam si aduersa fortuna pereat, teneatur negotiator illud persolvere. At tamen proculdubio vt tronis modo pereat, non erit contractus licitus, si sit capitale ad aequale restituendum. Ostendit ergo idem auctor dictum contractum esse licitum hac ratione, quae iudicio suo manifesta est. Potest, vt exempli gratia sic loquamur, Petrus apud Paulum negotiatorem pone

Ad tertium arg. Ioannes Maioris Accursius Panor.

Hostiensis, Io. An. Argu. Maioris

re mille aureos, quos potest tutos facere per contractum assicurationis celebratum cum Ioanne, pretio, verbi gratia, quinquaginta ducatorum. Deinde potest cum Titio assicurare, vtriusque lucrum, nempe ut ipsi eidem Petro det centum pro lucro. Qua ratione habet saluum capitale, & quinquaginta in lucro. Si ergo cum diuersis personis illis modis contrahere iste potest, quid nam vetat omnes simul facere cum eodem? Do tibi mille in societatem, ex quibus cape quinquaginta pro assicuratione, supponamus enim periculum per exiguum esse, & dabis mihi centum aut octuaginta pro lucro. Habet ergo hic saluum capitale, & nihilominus recipit aliquid ultra sortem.

Caieta.

opul. 16. resp. q. 11. partim contractum reprobat, partim vero approbat. Ait inquam, si illi contractus vna simul cum eadem persona fiant, non esse licitos scilicet contra hoc societatem hac lege, ut inter nos etiam conueniat tam de pretio assicurationis quam de quantitate lucri. est enim tunc paliarum mutuum. Si autem, inquit, fiant successiue, itaque qui ponit pecuniam, non obliget tunc alterum ad eisdem contractus. Sed postquam pecunia communi lege societatis exposita est, ille negotiator socius vult facere eisdem contractus, non est cur eodem teneatur.

Iudicium auctoris Reprobatio distinctio Caieta.

Eiusmodi distinctio placuit eidem auctori in pensionibus, nempe quod non potest constitui pensio cum pacto redimendi, sed tamen successiue non est inquit illicitum. At vero ea porro est exiguitas ingenti mei, ut videre aliud in his contractibus non possim, quam usurarium mutuum, siue successiue fiant, siue simul. Neque distinctio haec ad rem mihi, quidquam referre videtur. Enimvero cum simul sunt, manifestum est mutuum. Nam eo ipso, quod Petrus pecuniam tribuit Paulo, conueniturque inter eos de lucro, quod capitale sit Petro per eundem Paulum saluum, tunc, ut nuper dicebam, potest de illa pecunia Paulus disponere ac si sua esset. puta praeda emere, dotare filiam, &c. ergo vere sit dominus pecuniae. Vbi autem pecuniae dominium tali forma transferatur, vere mutuum est, atque adeo quidquid postea ultra sortem recipitur, usurariam habet iniquitatem. Ex quo patentissima fit fallacia consequentiae citati doctoris, dum a pluri

Solutio argum. facti.

bus arguit ad vnum. Cum enim ego vna trado pecuniam meam, & cum altero pacto de assicuratione, neutri re vera, mutuo, nam illic cui trado, non tenetur mihi restituere atque adeo non transfero dominium in idiplum, alter vero qui restituere tenetur, non recipit meam pecuniam. Quando vero in eandem personam ambo concurrunt, nempe quod idem ipse cui pecuniam trado, obligatur mihi ad restitutionem, ex illis duobus oritur ratio mutui. Possim quidem conuenire cum illo de quantitate lucri, quia per hoc non transfero dominium, non tamen simul conuenire de seruando capitali. Ex hoc rursus palam colligitur, idem profus committi vitium, quamquam successiue idem contractus cum eadem persona fiat. Nam etiam si ante mensem vel quoduis aliud tempus societatem cum aliquo legitime contraxi, numerando ei pecuniam meam mei ipsius periculo, quoriscunque tamen cum eodem de tuto capitali pacto, in virtute transfero in ipsum dominium, atque adeo mutuo. Quod non contingeret, si cum alio tertio tempore celebrarem assicurationis contractum. Per haec ergo quae dicta sunt, censeri de quodam contractu potest, qui cum alibi tum saepissime Romae fieri solet. Habet Petrus officium, siue scriptor sit, siue alter palatio seruiat, contingit numis egeret, conuenit mercatorem aut quemuis alium, qui illi tribuit centum anteos duceat, pro quibus Petrus in suo officio decem annos aut duodecim assignat, ea tamen lege ut si intra semestre tempus mercator, ille qui pecuniam numerauit ab hac luce demigrauerit, capitalis iacturam faciat, neque Petrus teneatur suis heredibus restituere. Si autem post sex menses elapsa, superstes, protestatur debitori solde amplius in societate remanere, ratioque cum admovent, ut nisi exemplo soluerit inde ratione morte solutum eandem stantias usuras. Est inquam contractus, quem societatem appellant, sed profecto eius iustitia non est usque adeo liquida. Primum enim non potest reduci ad rationem empti census, quia tunc deberet ille qui pecuniam tribuit, priuare se in perpetuum eius dominio, ut neque alter neque eius heredes in perpetuum tenerentur censum redimere, sed in suo esset arbitrio, si vellet. Est tamen

tamen non ita fit. Immo vero in potestate tribuentis est capitale suum repetere, quin & re vera repetit. Et ideo eiusmodi contractus non appellant nisi societatis. Fingunt enim quod si quis fructuosum officium habet mille exempli gratia, illud emit, cuius fructus ascendunt vsque ad centum, mercator qui centum tribuit, inquit cum illo societatem, ponit. decimam partem pretij, ut decimam etiam fructus suscipiat. At vero hoc vñ a lege societatis distat, quod ille non subijit capitalis periculum, eo modo, quo fieri solet in societariis videlicet exponendo se periculo, si in negatione capitale perdat, sed tantum illi periculo si mortem ante sex menses obierit. Igitur, ut de hoc, si quid valet, nostram aperiamus sententiã quantum ad illud semestre tempus attinet, iustus apparet contractus, nam periculum illud quod centum conferens subijit, ut si vita tunc fuerit defunctus, illud amittat, aestimabile est pecunia, atque adeo sicut in ludo atque itidem in alijs fortuitis fieri consuevit, iuste videntur pro illo periculo centum aurorum recipi sex. Attamen quod post lapsum sex mensium ratione morte recipiantur singulis annis duodecim, si andem vñ sapere, tum quod ab initio mora illa præuisa est, atque adeo videt in fraudem utriusque esse. Tum præcipue, quod ratione mortis non potest supra capitale recipi, nisi damnũ emergens lucrum vero cessans minime, nisi eiusmodi pecunia licite negotiationi fuisset exposita. Quapropter si ita res erat, contractus forsitan est licitus, alias minime. Quin vero uix eiusmodi contractus approbare audeam, nisi sub forma empti census, aut planæ societatis, videlicet, ubi pecunia periculo negotiationis exponeretur.

QVÆSTIO VII.

DE CONTRACTV assicurationis.

ARTICVLVS VNICVS

Verum assicurationis contractus sit licitus.

Postremo denique contractus nominatur assicurationis. Nam quamuis verbum non sit inter linguarum peritos Latini-

rate donatum, est tamen Commentariis vsu receptum, pro eo, quod est in tutorem constituere. At quod huiusmodi contractus non sit licitus, decretum apparet in cap. nauigant. de vsu. Secundo & ratio id videtur probare, nam qui pro pretio periculum in se suscipit, verbi gratia onustæ nauis, nihil emit aut societati committit, immo absque aliquo negotio pecunia lucratur ergo pro nihilo aliquid percipit, quod vsuræ habet specimen. Accedit tertio, quod si contractus hic licitus esset, occasio porrigeretur temerarijs hominibus, ut etiam si nihil prorsus in bonis haberent, possent se assicuratores exhibere, postquam nihil pecuniæ debent, præsentem offerre, quod esset reipublicæ perniciosum. In contrarium est receptus vsus, idemque tam Theologis quam Iurifconsultis probatur.

Facile ad quæstionem affirmatiua conclusionem respondetur. Contractus assicurationis, si lege, & more fiat, licitus est. Probatur hæc conclusio ex obiecto. Pro quacumque re quæ pretio aestimabilis sit, potest quisque mercedem recipere, in tuto autem rem constituere, quæ periculis est exposita, pretio est aestimabile, ergo quisque potest illud pretio redimere, atque adeo qui periculum illud subijit, idem recipere pretium, atque id ex eo potissime, quod utique se periculo summittit, videlicet tam dominus nauis soluendi pretiũ, si salua sit, quam alter soluendi merces si pereant.

Secundo arguitur a necessitate. Contractus eiusmodi est reipublicæ non infirmè necessarius, ergo cum ex obiecto nullo inficiatur vitio, bonus est. Antecedens inde patet, quod est necessariæ negotiationis adminiculum, multi enim mercatores meruerent naues cum tanto periculo mercibus onerare, & tamen cum pro exiguo pretio magnum auri pondus securum constituunt, audent eiusmodi mercaturam obire, quæ quidem reipublicæ necessaria est.

Accedit huc tertio, quod licitum est fidei iubenti pro alio, quem non est adeo tutum soluendo fore, aliquid pro illo periculo suscipere cui se exponit soluendi. Per simile autem contingit in assicuratione. Ad hæc per viã de positionis, quã vadiationem nonnulli vocant, licet dubijs euentibus pecunia exponere, ut illo periculo possint de positores quidpiam lucrari, ut de honesto ludo

Primũ argum.

Secũdũ.

Tertiũ.

Conclõ rñsiua. Probõ.

Secũda ratio.

Tertiã.

Postrema rõ.

ludo diximus. Item, an pluet cras vel non pluet, &c. ergo pari modo licet mille, verbi gratia, duccos periculo exponere, cum spe lucrandi quinquaginta aut sexaginta. Sunt quidem qui stupidū illum censent, qui spe lucrandi centum aut mille, periculum subeat nāvis institoris valentis forsā viginti aut triginta millia. His autem respondemus, de precio quidem nihil nos decernere potest quidem esse iustum, vel iniustum. Ipsi sibi contrahentes viderint. Sed re vera nullus est stupor neque de mentis nota, precio currente eiusmodi pericula suscipere, quippe cum non sint iam evidentia quin possint asecuratore bene sperare. Et quamvis aliquando iactura sit aliquando tamen accrescit licium, eo potissimum, quod viri cordati aleam, cum tāto periculo non iaciunt. Et vice versa ubi nullum prius immineret periculum, mēte careret, qui asecurationis contractum faceret suarum mercium. Oriuntur tamen hinc dubitatione nonnullae. Primum omnium, non sunt huc admittenda vafrities & impossura, quae in alijs etiam contractibus usu euenire possunt. Si enim qui nihil in bonis habet, periculum se nāvis suscipere ait, ea nimirum spe, quod si salua fuerit, habebit mercedem, sin vero petierit, ab det sese, aut bonis cedet, iniustus est, postquam re vera nulli exponit periculo, atque adeo mercedem contra iustitiam poscet. Et e converso, si dominus nāvis ad alium minus fidum portum rostrum dirigat, quam ad illum qui fuerat in contractu expressis, aliter non tenetur. Haec enim omnia debent in contractu liquere. Sed dubium est, si quis nāvi vult vacua enavigare, quam tamen vult asecurare, ac si esset onusta, vtrum licitus sit etiā contractus. Dabo tibi mille, ut mihi viginti millia rependas, si mea nāvis fuerit submersa. Apparet enim non esse contractum legitimum ex parte nāvigantis, quia non habebit tantam curam seruandī nāuem, quae vacuano valet nisi mille, ac si onusta esset, haberet. Respondetur, quod si nauigator alterum decepit, quia forsā non sunt in portu, dicens suam nāvem esse plenam mercibus tanti valoris, cum tamen nullas habeat, profecto contractus nō valet, quia aliter si rem sciret, non illum iniret, timens non fore tanti curae nauigatori seruare nāuem. Quin vero timenda

esset si aus ne scilicet consulto se bmergi esset sine ret, vt lucraretur viginti millia. Si autem asecuratur sciens & prudens id faceret, nullam patietur iniuriam esset enim tunc genus vadiationis seu deponitionis, si salua euaserit nāvis, dabis mihi tantum, sin minus, dabo tibi tantum. Eodem modo possent depositum facere alij ad quos nihil salus aut submersio nāvis attinet. Si salua ad portum applicuerit, dabo tibi tantum, sin minus, dabis mihi mille. Pari modo potest fieri asecuratio in nundinis, iugite mihi tantum, & ego te securum reddo, quod si tantum lucraturus. Dubium autem hoc aliud gignit, nempe vtrum idē contractus in alijs quoque rebus quae in mercibus sit licitus? Sunt enim nonnulli, quos Syluest. verbo. Negotiatorios a. cita. uir, qui negant posse quemquam asecurare alterius vitam. Nam esset periculum, vt alter cuius interest, optaret alterius vitam. At veto hic de iustitia loquimur contractum, atque adeo de earum naturā, atque sint vsurarij vitium autem contra charitatem huiusmodi naturam non mutat. Quae liciti semper obiecto manent. Quia vero aliquando sunt reipublica in vsu. Peccat ex me mutuū filius sarthias, qui si praematura prius parente suo motum obierit, mihi non soluet. Si autem fuerit expectes, in tuto sunt mei numeri. Profecto tunc merito formidabo, mutuū ei quidpiam concedere. Et tamen si mercatorem qui securam mihi faceret eius vitam, mihi tribueret nihil ei vereret beneficium impendere. Eadem ratione licet asecurare, quidquid incertum est euenturum, vt quae erunt prosperi terrae prouentus, quod asecutur praegnāti filius masculus, & similia. Ad primum igitur argumentum iam supra responsum est, illic neque condennari contractum societatis, neque asecurationis, sed mutuationem, quae cum gratis fieri debeat, sit tamen cum pacto alienius obligationis. Vt si quis pecuniam nauiganti mutuet tali pacto ut secum asecurationis contractum faciat, praeterquam quod, ut supra diximus, forsā non erat tunc asecuratio necessaria, vel quamvis esset tamen nauigator maluisset periculum ipse subire, quam pretio redimere. Ad secundum vero iam responsum est, quod pro periculo, quod ille subijt, illam potest mercedem suscipere. Atque adeo

Vltia q̄
in cōtra
ctu affe
curatio
nis con
tingere
possint.

Dubiū.

Risio.

ideo ad postremū verbū ubi diximus quod qui non habet unde id soluere possit, quod allecurat, neque pretium valet percipere.

QVÆSTIO VIII.

DE CAMBIO IN GENERE.

ARTICVLVS I.

Utrum ars camporia sit licita.

Ambiorū disputatio ad vsu re tractarum attinet. Est n. materia hæc vt cognita maxime necessaria, ita rû per se ipsam abstrusissima, rû et mercatorum nouis quotidianisq. inuentis in ricantissima, ac subinde doctorum opinionibus plurimum offuscata. Quamobrè complurimū sum postulationibus improbe interpellatus, vt pus venenumq. huius pestis aperirem, que id dies magis ac magis in rempublicam grassatur. Curabo ergo pro ea que mihi suppetit ingenti facultate, id tentare: Deus nobis quod veritas habet suggerat. Igitur in ingressu de arte primum camporia sciscitauerit, an sit licita? Arguitur enim a parte negatiua. Ars camporia numularia est, nempe numorū commutatrix & auctrix, hanc aut Arist. 1. Polit. cap. 6. & 7. veluti contra naturam sit condemnat, vt pote quod in numis commutandis nullum inlit naturale commodum, sicuti in commutandis cibis, vestimentis, atq. alijs rebus ad vitam necessarijs. Accedit secundo, qd finis huius artis, vt superior libro dicebamus est, diuiciarum conquisitio, que in infinitum procedit, cum tamen temporalia desideria modum habere debeant, qua idcirco de causa est reipublice pestifera, vt experientia ipsa testatur. Quare & Christus numulariorum mentas euerit. Tertio per hoc clare, vt supra dicebamus, esse contra naturam, quod per haud artem maxime fit, vt sterilis pecunia fructuosior sit, quam terra ipsa, & inde camplores odium contrahunt apud homines. Atque inde præterea, quod sece homines sunt sedentarij, nempe qui otiosi viuunt, & tñ plus lucri corradiunt, quam alij actiuo si labore manuum suarum insudantes, eo præcipue quod pecuniam suam nulli subijciunt periculo, sicuti in alijs sit negotiatio-

nibus. In contrarium tñ facit, quod quodammodo hæc ars vsui est reipublice ad cambiandas traducendaque monetas.

Primum omnium nomē cambium Latinum est. Nam cambire, idem est quod rem vnā pro alia cōmutare. Sed est cum Arist. loco citato, vt superiori libro partim adnotauimus, nunc emunctius recolendū, tres permutationum formas temporum curriculo ordine successisse. Cœperunt enim homines res ipsas primum cambire, puta vineam pro domo, vinum pro frumento, vellem pro calceo, &c. Quæ quidem cambio sinceritati naturę est a suis primordijs natiua, sed tamen propterea minime sufficiens, quod neque res possunt aut in diuersa loca omnes asportari vt cambiantur, neque in longa seruari tempora. Et ideo successit secundum cambium, nempe numus inuentus est, qui rerum esset pretium, cumq. rebus ipsis cambiretur. Atque modus hic cambiendi proxime ad primū accedit, illiq. omnino deseruit. Quare hoc porro ad vitæ sufficientiam vitam erat. At vero inuento numo humana sagacitas per auaritiā excitata, tertiam cambiorū progeniem peperit, vt videlicet numum pro numo commutaret. Quæ quidem commutatio inde primum ortum traxit, quod autem pretiosoremque moneta m necesse erat cum minoribus cambire. Deinde vero, quia in vna regione aurum numerosius argento aestimabatur quam in alia & negotiatores idem aurum plaris illic vendebant, quam in alia emerens, atque inde postea industria humana artificiosius eandem artem locupletauit. Hac ergo ratione generale cambij, qd est rerum commutatione originem duxerat, rādem crebrecente vsu ad pecuniarum commutationem, que minus est naturalis, accomodatū est. Quare cambium non est idem, quod ars ipsa numularia seu pecuniaria. Nam ars industriam negotiandi significat, cambium vero ipsam eius commutandi actionem. Sunt autem, qui intelligere aliter non valentes cambij nomen, quam si inter res fiat diuersas, aut proprie cambium non posse intelligi nisi inter monetas aut diuersi metalli aut diuersi signi. Hac autem conditione ratio cambij nullatenus eget, immo in cambio ratione loci, vt infra, patebit, idem proprie numi pro diuersitate loci cambiantur. His ergo præ-

Quid cambium

Triplex permutationū forma.

Primū arg. a parte negatiua.

Aug. 2.

Aug. 3.

Conclu
sio respō
sua.

habitis ad questionem forsan alicui videbatur propter rōnes factas negatiue simpliciter respondendum, s. h. mōi artem non esse licitam, pleriq. tñ contra respondent, non solum licitam esse, verum & vtilem. Crediderim tamen tali esse conclusione respondendum: Ars campforis quam numulariam Arist. appellat, si per se vnde secundum sonum vocis existimetur, in malum sonat, non tñ sic habet penitus intrinsecam malitiam, quin bono fine & circumstantiis fieri possit licita. Quatuor enim actionū genera libro tertio distinximus. Alia. n. est gñe suo bona, vt virtutis opus, alia indifferens, vt ambulare, alia vero sic intrinsece mala, vt neququam fieri queat licite, vt mentiri. Quarta vero est, quæ per se nude considerata, in malum sonat, at tamen ad repugnat, quo minus sine aliquo & circumstantia fieri possit licite, vt plura simul retinere sacerdotia. Atque huius generis, si rem conijcio, est ars campforis. Nomen enim numulariæ artis, vt Arist. loco citato docet, duo significatione sua præfert absurda. Primum ratione materiæ, q. præter pecuniæ primæuum vsum, qui est, vt rerum sit pretium, cambitur vna pro alia. Secundo, ratione finis, quia s. eiusmodi commutatio non ad prouidentiam proxime necessariorum vitæ, sed propter lucrum fit, quod infinitam gignit appetendi sitim. Atque adeo sic nude considerata, male sonat. Accedunt & eidem arti eadem etiam incommodorum periculorumque genera, ac subinde fraudes atq. alia mala, quæ superiori lib. quæst. 2. negotiatione ostendimus annexi, imo vero hæc pluribus est delinquendi occasionibus exposita. Nam relique negotiationum species, quæ in emptione & venditione versantur, plus habent naturalis commercij, cum res illic cambiantur ad vitam necessariæ, plusque exigunt industriæ, diligentia, ac laborum, pluribusque periculis capitale summittitur, quibus quidem rationibus honestantur, in hac vero arte nullum illorum inest. Præerea, maius habet illicitamentum ad expiscandum aliena bona, porro cum prodigi homines qui suis volunt voluptatibus inferuire, paratam a campforibus habent viam breui suas substantias decoquendi. At quoniam huius artis vitia in libri decursu tractanda sunt, de his modo satis. At vero secunda con-

clusionis pars nihilominus sic probatur. Hæc eadem ipsa ars aliqua reipublice esse ferre potest emolumenta, ergo si illis vitij expurgetur, in finemque referatur honestum, licita erit, atque adeo utilis. Antecedens inde patet, quod necessarium quodque est ciuibus pretiosiorum monetarum vilioribus commutare, vt in subsecquentibus comperissimum fiet. Quod autem ab illis maculis, quibus solet, elui possit, liquet, nam potest campfor non absq. modo, at honestum optare lucrum. Sed neq. numismatum commutatio, que earum institutioni aduersari videtur, est omnino eius naturæ contraria. Nam sicuti in alijs rebus Arist. eodem 6. cap. primo Polit. duplicem digouit vsum, sic & in pecunia licet. Est enim calcei, velique ac reliquorum vtensilium duplex vsum, vnus primæuus, cuius gratia inuentus est, quem admodum calcei vsum est calcatio, & indumentum, induitio, atque equi equitatio, &c. alter vero emptio & venditio. Horum autem licet prior sit proprius, posterior tamen non est repugnans. Ordinatus enim venditio calcei ad priorem vsum. Pari ergo modo etsi numerorum proprius vsum & finis sit rerum æstimatio, ac pro illis commutatio, nihilominus eorum inuicem cambium non est omnino absurdum, si carenus permittatur, quatenus est Reipublice necessarium. In summa, si quod in huiusmodi cambio subesse periculum mouet, id maxime ex parte campfori, nam ab altero qui pecuniam in alterum locum traicere optat, id non timetur, plurimum tamen, imo semper campfor prius recipit pecuniam quam reddat, vbi omnis abigitur effigies mutui. Et per hæc, responsio clarescit argumenti in capite questionis obiecti.

ARTICVLVS II.

Vtrum plures sint cambiorum species.

DE cambio in communi, qui titulus est præsentis questionis, secundo explorare restat cambiorum species. Arguitur enim non esse plures. Nam cambium nihil aliud sonat, quam rerū permutatio, propterea autem quod materia, hoc est, res quæ commutantur, diuersæ sint species,

et, actiones ipsæ non variant species. Eadem enim artis species est, vestem vel ex serico vel ex panno facere. Secundo argu. Neque propterea rursus variantur, quod cambium fiat ratione loci vel ratione temporis, vel ratione monetæ, quâdoquidem in his omnibus eadem cambitur moneta. In contrarium autem est receptissimum, non modo vulgarium, verum & scholarium vñs, discernentium diuersas cambiorum species.

Ad quæstionem quinque conclusionibus responderetur. Prima conclusio. Si res ipse quatenus res sunt existimetur, cambium non est genus plurium specierum. Conclusio hanc profecto argumentum modo factam satis ostendebat. Eadem enim est actio cambire vinum pro oleo, & aurum pro domo, & argentum pro auro, aut pro alio metallo, siue signata sint nummata, siue rudis metalli massa. Actiones enim non ex materia, sed ex obiecto speciem mutant. Eadem enim est statuta ars, siue in ligno sculpuo fiat, siue in lapide. Atque in moribus eadem est species furti aut & vestium. Quare, vt diximus, furum species specialissima est differens a rapina sola ratione inuoluntarij, q̄ est in obiecto, quia vnum fit per fraudem, & aliud per vim. Immo vero neque quantum ad rationem iustitiæ, aut in iustitiæ inuoluntariæ species. Nam ut in tribus cambiorum generibus superioris articuli exemplum ponamus, eadem est ratio iustitiæ & iniustitiæ, cambire vinum pro oleo, & pecuniam pro frumento, atque aurum, nummum pro argenteo. Nam equalitas in his omnibus seruata eandem habet rationem commutatiuæ iustitiæ, inæqualitas vero, eandem rationem iniustitiæ. Quapropter physice loquendo non sunt diuersa cambiorum genera, neque diuersæ species, sed dicuntur Latine diuersa genera propter diuersas materias, & præterea propter diuersam accommodationem ad civilem vsum. Secunda conclusio. Si moneta, non vt naturalis res, sed quatenus nummata est, atque ad legale rerum precium existimetur, commutatio rerum pro pecunia, contractus est specie civiliter differens a cambio primi, aut tertij generis. Cuius vtique rationem superiori libro assignauimus. Nam commutatio hæc peculiariter est contractus emptionis & venditio-

nis, vt habetur l.2. de contrahenda emptione, eo quod illic distinguitur precium a re, cum in cambijs cæterorum generorum in vicem res vna fit alterius precij. Tertia conclusio. Cambium tertij generis, quæ actio est numulariæ artis, species est etiam civiliter, atq; in genere morum distincta a cambio primi generis, nam illic non est nisi simplex rerum commutatio æqualis valoris ad vitæ prouidentiam, & sufficientiam, naturaliter instituta, hic autem non res naturales, sed legales numi, idque non ad uitium neque vestitum, sed ad lucrum. Quare nescio an propria species sit negotiationis, quoniam negotiatio est rem emere, vt reuendas, quod non sonat in malum. hic autem, vt diximus, non est propria emptio, vbi pretium a re distinguitur, dicitur nihilominus negotiatio, quia est numerorum permutatio gratia meri lucri. Ex his fit cambium, de quo præsens ratio tractatus, a reliquis contractibus ratione distat, iam enim monstratum est non esse emptionem. Neque vero est locatio aut commodatio, cum hic dominium transferatur, quod non fit in illis. Sed neque est mutatio, quia non transfertur dominium simpliciter, hoc est ut fors simplex restituitur, sed cum lucro, & feno re, aut precio. Quarta conclusio. Cambiorum de quibus loquimur, complures nominantur species, quæ quidem siue re uera sint species, vt philo. ophi, seu naturales, seu morales de speciebus loquuntur, siue vulgari negotiatorum forensiumq; vsu, perparui ad præsens negotium referunt. Igitur quoniam in genere moris prima consideratio in id fertur, quod est æquum aut iniquum, prima impræsentiarum cambiorum diuisio, est & reale & siccum. Vix enim reperias horum nominum rationes apud auctores explicatas. Et tamen reale, quod re dicitur, idem est, quod cambium in re, hoc est legitima commutandi ratione factum, seu ratione diuersarum monetarum, seu ratione loci, seu aliud sit quodcumque legitimum, veluti in processu patet. Siccum autem idem est, quod cambium, quod in re non est cambium, sed solum & vix palliatum, quod ideo è regione reali apponitur. Et dicitur siccum, id est sterile, & humore carens ad fructificandum, non quod campis non inde lucri fiat accessio, sed quod, vt superiori libro diximus, contra rerum naturam pecu-

Tertia conclusio.

Differencia cambiij a cæteris contractibus.

Quarta conclusio.

Prima diuisio cambiij.

cambium reale.

cambium siccum.

argu.

prima conclusio.

secunda conclusio.

pecunia pariat. Dicitur etiam sicum, quia merum est ac nudum, senebreque mutuū, quod nihil habet legitimi contractus. Quapropter hæc duo cambiorum genera, licet in eadem versentur naturali materia, puta in pecunia tamen in genere morum contraria prorsus diametralique linea specie differunt, sicuti iustum & iniustum. Sub utroque ergo istorum membrorum multæ subsecantur species, siue modos dixeris cambiorum. Sit ergo quinta conclusio. Omnes cambiorum formæ & modi, ut tã illicita, quam licita comprehendamus, ad tria capita commode reducuntur, quorum aliqua manifestam habet iniustitiam, alia vero manifestam iustitiam. Sed alia sunt quæ in dubium reuocari possunt: Cambij enim moneta non nisi propter aliquam diuersitatem fit, videlicet aut ipsorum numerum, aut locorum, aut temporum. Non enim alia varietas inuenitur, quam in substantia, vel in loco, vel in tempore. At vero quoniam moneta diuersitas bifariam causa esse potest cambij scilicet, aut quia ad usum humanum preciosiores cum vltioribus cambiuntur, vel quia re vera una venditur pro alia ratione auctioris æstimationis ob loci aut temporis diuersitatem, ad quatuor capita reducamus cambiorum genera. Iam enim deinceps nihil philosophicè disputabimus siue genera sint, siue species siue modi, sed mori larino promiscue his nominibus utemur. Primum ergo cambiorum genus est, quod minutum vocant, hoc est dum aurea moneta pro argentea vel ærea commutatur, vel ediuerso. Id enim nomen sumpsit, quod minutiores numi pro preciosioribus, aut ediuerso commutantur. Secundum genus est ratione loci, ut dum qui alibi pecunia indiget, quam hic habet, hic numerat, ut sibi alibi consignetur. Et hoc solet appellari cambium per literas, ad differentiam superioris, quod potest dici manuale. Illud namque præsentem utrinque pecuniam fit manu numerata. In hoc autem qui pecuniam recipit, literas tradit, quarum fide alibi solutio fiat. Atque hæc duo genera si nihil doli admiscetur, realia sunt, ac subinde plane iusta. Tertium genus est ratione temporis, ut si quis pecuniam nunc recipiat quam certa die ratione spectari temporis cum senore restituat. Et hoc est cambium manifeste sicum, ac proinde

iniustum, de quo libro præcedenti abunde dictum est. Istæ ergo duæ radices dispersionem cambiorum incuntibus ob oculos præsentantur. Primum omnium præfigenda sunt, ad discernendum inter iustitiam & iniustitiam cambiorum. Vbi enim ratione precise loci si cambium fit, hoc est ea duntaxat ratione, ut pecunia transmittatur, cambium reale est & legitimum. Vbi autem aliqua se iniefferit ratio expectari temporis, sicum est & usurarium. Solet etiam distinguere cambium purum ab impuro, purumque nonnulli appellant cambium minutum, cui nullum aliud admiscetur cambium vero impurum, ubi aliud commiscetur, vel ratione loci, vel ratione temporis, ab subinde fatentur cambium esse posse impurum, sed nihilominus legitimum. At vero quoniam impurum in malum sonat, significantius dicitur purum omne cambium reale siue minutum, siue ratione loci impurum autem cui aliquid iniustitiae permiscetur, vel ratione temporis, vel quavis alia iniqua. Quartum vero cambij genus est ratione monetae, non inquam, quod minutum cambiantur, sed quia reuera pecunia vnus loci pro pecunia alterius cambiuntur diuersis utriusque loci æstimationis precijs. Et in his genus cambijs potissimum versatur cambiorum disputatio, quæpe quæ, cum in usu potissimum mercatoribus sint & campioribus quam plurimos parturijunt scopulos, humanas conscientias cruentantes, atque adeo tam confesarius perplexos tenent, tum etiam doctores & obsecros reddunt & varios ut videtur est apud Caietanum in singulari cambiorum opusculo, & apud Syluestrum. ver. vsura 4. & apud alios multos. Vtinam non idem nobis inuiatur character. Denique Thom. de hac re nihil ex professo scripsit. Nam tractatus ille vsurae, ut supra diximus opusculo 73. nullum præfert specimen. Sancti Thom. ac multo minus ca. 13. ubi de cambijs breuis fit sermo. Ad argumentum ergo principale in fronte quaestionis positum, prima conclusio respondit.

QVA

Quinta
conclu.cambij
minutū.
cambij
per literas.cambij
superioris.cambij
temporis.cambij
sicum.

QVÆSTIO IX.

DE CAMBIO MINVTO.

ARTICVLVS VNICVS.

Vtrum minutum cambium sit licitum.

Quamuis minutum cambium obiter assertum sit licitum restat nihilominus, vt a clarioribus & certioribus aspicietur, id suis rationibus patefacere. Arguitur enim non esse licitum. Numismata ad hoc publico signo cudiuntur, vt sint iustum legitimumque rerum pretium, illud autem pretium quod legitimum, hoc est, lege positum est, vt superiori libro monstrauimus, in indiuisibili consistit. Si ergo exempli gratia, ducatus vnde cum maioris argento commutari. Secundo, si id liceret, sequeretur cuique priuatae personae licitum esse, atque adeo in emptionibus & venditionibus cuiuscunque ementi liceret, eo quod pretium in aurea moneta soluis, vilius emere. Et vice versa, si venditor dum recepto auro refundit quod superest pretij minuti, atque ad usum magis accommodata moneta, posset perinde atque campfor aliquid pretij recipere, consequens autem concessum viam panderet aduertendam pecuniarum æstimationem. In contrarium autem est receptus vsus, qui neutro foro, aut exteriori, scilicet aut interiori condemnatur. Ad intelligentiam non modo quæstionis præsentis, verum & omnium subsequæntium, animaduertendum est, pecuniam cum in metallo eudatur, duplici ratione in pretio haberi. & tanquam res & tanquam signatum numisma. Propterea. n. quod sigillum publicum impressum habet, valor metalli non mutatur. Sed & illud velut signum alijs mensuris ac ponderibus publica auctoritate insculptum, quod sit testimonium valoris monetæ. Quo fit, vt si aliqua prouincia plus auro abundat, quam argento, aurum illic minore argento, æstimatur, quam in alia, quæ ditior esset argenti, quam auri. Et idem est de cupro & are. Tanta n. posset esse raritas auri & argenti, tantaque copia aliorum metallorum, vt il-

lorum æstimatione multo plus pendere-
tur aurum & argenti, qua in alia regione
quæ copia auri afflueret aur & argenti. At qui
eadem hæc ratio in cudiendo numo, habetur,
æstimatur. n. apud nos ducatus vnde
cum maioribus argenteis propterea quod
secundum copiam quæ apud nos est vniuersal
que metalli, illa est legitima æstimatione. Et
in Italia æstimatur duodecim Carlinis, at
que alibi maioris aut minoris. Quo fit, vt
licet moneta non esset signata, idè pondus
habetur pro pretio rerum. Immo vt Arist. lo
co citato ait, priusquam signaretur, pondus
re, æstimabatur, sed res publica illo signo te
statut metalli valorem. Duobus ergo modis
licet cambire vnam monetam pro alia,
vno. si consideretur sub ratione metalli,
atq. altero sub ratione monetæ. Quapropter
tribus conclusionibus ad quæstionem
respondetur. Prima est, Cambire diuersas
monetas secundum metalli naturam, etiã
si parum aliquid supra valorem signati nu
mismatis recipiatur, nullum habet specimen
mali. Vt si qui auro indiget vel ad deaurã
dum, vel ad medicamen aliquid conficien
dum, vel ad ornamentum, vel ad alios vsus,
ad quos natuum habet iuuamentum, po
test quis ei ducatum optimi auri ultra va
lorem, quo ceu numisma æstimatur, ven
dere, dummodo augmentum illud non sit
nisi exiguum. Conclusio est Syluest. verb.
vsura, 4. §. 3. & Caietan. in suo opusculo &
apparet manifesta, quia sicut iunc posset il
le rude aurum e genti vendere, sic & illud
quod est signatum. Haud tamen defunt,
qui non ita gratis conclusionem fateantur,
quorum est Joan. Metincensis qui in suo cã
biorum tractatu eam non recipit. Cuius ar
gumentum est, quod Rex dum monetam
cudit, æstimat auri valorem quo ad omnes
eius vsus, veluti dum sua Pragmatica pre
tium taxat frumento, ergo sicut post talem
legem non licet neque obolo plaris fru
mentum vendere, ita neq. signatum aurum.
Rõdetur tñ non taxari monetã nisi sub rõ
ne pretij, quamuis et habeatur rõ valoris
metalli, & ideo nihil obstat quominus ali
quãtulo pretio cambium fiat auri cũ argẽto,
propter metalli commoditates. Immo ef
se potest tam pulchra moneta, ut ceu gem
ma æstimetur. Quare non est simile de fru
mento, quod non habet aliam naturã, aut
usum quam frumenti. Secunda conclusio.
Licet perinde est numismata, qua rone
numit.

Aristor. Duplex conside ratio numismatis.

Prima conclusio.

Syluest. Caieta. Argu.

Metinc. Solutio.

Secunda conclusio.

Probō
conclu-
sionis.

numismata sunt cambire, nonnullo ab al-
terutra parte concessio alteri pretio. Hoc
patet in cambio minuto, quod supra ma-
nuense nuncupabamus nimirum dum nu-
mularius, aut aurum dat pro minuto argē-
to, aut vice versa. Hoc inde probatur,
quod hoc genus cambij legi nullatenus ad-
versatur de numismatum aestimatione,
aestimatio enim illa non est nisi quatenus
sunt rerum pretia, minutum autem cam-
bium ob id permittitur, quod illic nulla
est emptio aut venditio, sed commutatio
ad usum humanum utilis. Est. n. forte pau-
per, qui minutim pecunias expendit, pro
quibus ideo aurum exhibet, ut sibi ad sum-
ptus familiares vsui sint, & forte est dives,
qui argento ad fabricianda vasa opus
habet. Et vice versa est alius, cui transpor-
tare expedit grandem pecuniam, vel cuius
fert animus thesaurum recedere, qui ideo
ne tanto sit sibi oneri magnum pondus,
vel argenti vel auri, cum exiguo auri com-
mutat. Cum ergo ad istos vsus servitium
sit & obsequium reipublice, varias habere
paratas monetas, quae sine sumptu & labo-
re cogeri nequeunt, servariq; & exhiberi,
potest persona publica qui huic muneri
suas impendit operas, iustum percipere
pretium. Quin vero non solum ob istos
vsus, sed habes forsitan monetas vetustate
exefas, quae vix signum representant, ne-
que facile à mercatoribus recipiuntur, qua-
re ut illas cum alijs integris commutes,
aequum est ut auctuarium pretium solvas.
Debet autem pretium tum tenue esse, tum
etiam vsu receptum, ut via fraudibus oc-
cludatur. Caiet. autem in illo suo tract. hanc
facultatem solis campforibus cōcedit, pro-
pterea q; publici sunt reipublice ministri,
quare aut inter priuatas personas non esse
licitum. Non autem video cur non etiam
priuatum liceat. Nam si genere suo cam-
bitio illa aestimabilis est pecunia, cur non
licebit cuiuscunque? Quod si non esset pre-
tio aestimabilis, profecto nec liceret camp-
foribus, nam ut infra apertius monstren-
dum est, antequam sumptus & labores sint
digni pretio, pensanda res est ex obiecto,
licita ne sit an non. Hoc tamen est verum,
quod si ego debeo duodecim regalis, non
possum propterea, quod aurum soluam,
vno ducato satisfacere, & idem est in pre-
tiji, tamen si qui libere sine vi & fraude rem
suam vendit, nihil obstat quo minus sua

sponte minoris vendat auro pretio, quod
argenteo, vel aeneo. Et tunc aliter iulle po-
telt oblato puro & optimo auro minoris
emere. Hactenus de hoc genus cambio se-
cundum legem naturae. Tertia conclusio.
Potest reipublica & princeps eiusmodi mi-
nuta cambia inter personas priuatas in-
terdicere. Quod consultius lege cap-
tum iam dudum est in Hispania, tum ob
obuiandum iniustitiae, quae ex pretij cro-
mento statim obrepit, tum praesertim ad
inhibendum, ne aurea moneta in externa
regna transportetur, quod re vera abique
gravi reipublicae detrimento non sit. Qui-
propter eiusmodi lex si recipiatur obligat
in conscientia sub reatu peccati mortalis &
qui monetam auream cambiret pro alia
supra legalem aestimationem signati auri,
ficeret restitutioni obnoxius. Ad primum
igitur argumentum iam responsum est,
quod quamuis in cambio minuto numi
tanquam moneta cambiantur, non tamen
in rerum pretia, sed ad alios, vsus, qui ad
emptiones ipsa & ad venditiones ordi-
nantur. Ad secundum pariter responsum
est, hoc genus cambij priuatis etiam per-
sonis esse licitum dommodo in emptio-
bus & venditionibus fraudibus non ape-
riatur aditus. Nec vero sit ciuili lege in-
terdictum.

QVÆSTIO X.

DE CAMBIO RATIONE IO-
ci & ratione temporis.

ARTICVLVS I.

Utum cambium ratione loci sit licitum.

Stertum quidē iam est cam-
bium ratione loci nihil pra-
seferre iniustitiae, sed si vi ad
pressius examinatur, arguit
de morte a parte negatur.

In omni commutatione requiritur aequa-
litas iustitiae monetae aut sum habent aut
natiuum aut signatum valore ergo vbi
que existat debet ad aequalitatem commuta-
ri, atq; adeo ratione loci non potest pretium
recipi. Secundo aequatur. In eiusmodi cam-
biji ratio late mutui, recipit namq; onus
dominiū pecuniae in vno loco, ut eandē re
situat in alio, sicuti recipit in vno tempore
vire.

et restitatur in altero, ratione autem tem-
 poris nihil licet recipere, ergo neque ratio-
 ne loci. In contrarium autem est, quod
 hoc cambium seruit traducendis pecunijs
 ab vno in alterum locum, quod reipubli-
 ce vti est. Titulus quasi huius duos sen-
 sus tribus exhibet. Vnus est, vtrum cum
 eadem moneta in diuersis locis inæquali
 valore æstimatur, liceat illam hic nume-
 rare, vt eadem vbi plus valet restitatur,
 qui quidem sensus subsequenti disputatio-
 ni referatur, nam in hoc intelligendo to-
 ta cambiorum machina posita est.
 Alter autem sensus est simpliciter, vtrum
 ratione transportationis transmissionisve
 moneta ab vno in alterum locum, equum
 sit pretium recipere, quod supra diximus
 appellari cambium per literas, ad quem
 vna affirmatione respondemus. Lici-
 tum inquam est ratione huiusmodi
 transmissionis pretium recipere. Con-
 clusio est plana quoniam sicuti merces a-
 liaque rerum genera expedit sæpe ad di-
 uersa loca transuehere, sic etiam expedit
 pecuniam traducere, tum ad alia transi-
 genda negotia, tum præcipue ad coemen-
 das merces quæ ab vna in alteram provin-
 ciam necessarium est asportari. Cum ergo
 minus hoc necessarium sit, pecuniaque
 æstimabile, cuique licet mercedem inde
 percipere. Secundo arguitur. Si quid-
 piam iniquitatis res hæc haberet, maxime
 quia affligem habet mutui, at re vera non
 est mutuum, quia qui hic pecuniam con-
 fert, vt alibi recipiat, non simpliciter trans-
 fert dominium, vt alio tempore restitua-
 tur, sed vt alio loco. Itaque temporis ex-
 pectatio accidentaria est huic contractui,
 nempe quia non possunt innotescere lite-
 re in alio loco, vt pecunie exhibeantur
 nisi in tempore. Tempus inquam quod
 genus hoc cambij non vitiat, atque adeo
 accidentarium existimatur est illud, quod
 necessarium est, ac transmittenda chiro-
 grapha. Nam si longius interueniat, il-
 lud iam impurum reddit cambium, hoc
 est, cum temporis expectatione commi-
 stum, ac subinde vsuram redolens. Qua-
 propter ad explanandam huiusmodi cam-
 bij legitimam rationem statui assolet tem-
 pus solutionis, protinus visis perlectisque
 literis. Id quod in subsequentibus fusius
 elucebit. Et probatur tertio eadem con-
 clusio. Possit agaso & nauta vt transpor-

ti et pecuniam perinde pretium recipere
 atque ob aliarum rerum vecturiam, qui
 autem hic dat vt alibi recipiat, idem effi-
 cit, transfert enim pecuniam aliunde huc.
 Sicuti qui hic recipit, vt alibi reddat, trans-
 fert eam hinc illuc, ergo id potest pretio
 æstimari. Accedit quod pecuniarum
 traductio maxime ab uno regno in alterum
 multis subijcitur periculis, tam bella-
 rum, quam latronum, atque etiam sub-
 missionis, si mari & ventis committatur.
 Imò ob id quoque quod sepius inhi-
 tum est numeratam pecuniam a regno ex-
 trahi, quibus vtrique de causis expedientis-
 simum est, vt camplores existant, qui in di-
 uersis prouincijs pecuniam habeant, aut
 fide polleant, & quod aiunt, credito, vt sci-
 licet abique auri, & æris transportatione
 pecuniam per literas transmittant. Quod
 fit id necessarium est, iuste subinde huic
 negotio stipendium constituitur, siue cam-
 plor hic tibi pecuniam numerat, quam tu
 illi redditurus es Romæ vel Brugis, sine tu
 illi id numeres, vt tibi aut Brugis reddat
 aut Romæ. Nam priori modo transfert tibi
 pecuniam tuam aliunde huc, posteriori
 vero hinc alio. Vnde fit notum id, quod
 supra diximus, non esse de intrinseca na-
 tura cambij in diuersis fieri monetis. Nam
 hoc in eisdem fieri potest. At licet conclu-
 sio certissimæ veritatis appareat, dubitas
 forte vtrum si ei qui Metinæ, quod exem-
 pli gratia dicamus, pecuniam alteri nume-
 rat, vt Romæ aut Brugis recipiat, expedit
 illuc suas asportare pecunias. Itaque pre-
 tium ipsi transmissori penderet. liceat pro
 eodem cambio pretium recipere. Appa-
 ret enim neutiquam licere quia non mo-
 do nullum suscipit laborem neque pericu-
 lum, verum & rei suæ sibi que consultat. Rei
 spondetur nihilominus id esse licitum,
 quia numerando alteri pecunias Metinæ,
 numerandas sibi Brugis, transfert illi sua a
 Brugis Metinam. Itaque licet & Petro ex-
 pediret suam pecuniam a Metina tragè
 mettre Bruges; Paulo vero suas inde as-
 ferre Metinam, vterque illorum, nempe
 qui ab altero præuenitur, potest ab ipso
 præueniente pretium recipere. Probatur
 responsio hæc. Nā in his omnibus que de
 cambijs dicenda sunt, oculus semper habè-
 dus est ad obiectum ipsum contractus, nē-
 pesi res est, primum quæ malitiam non in-
 uoluat, mox q̄ si pretio æstimabilis, tunc
 Soto, de iust. & iurc. Qq̄ enim

Duplex
sensus q̄
habetur

Conclu-
sio nisi
au

Probò
conclu-
sio
Secunda
ratio

quod
si
autem

quod
si
autem

quod
si
autem

Dubita-
tio.

Ratio.

Probò.

Primū
corolla-
rium.

enim vniuersim potest pro pretio fieri. Et quo fit labores & reliqua omnia esse accidentia, quæ rei naturam quantum ad vsum labem non variant. Accidentarium inquam est, quod cum labore aut sine labore autem cum meo commodo aut incommodo vicibus meis fungar, siue pecuniam alibi numeratam habeant siue tantam fidem apud aliquem, qui pro me respondeat, dum tamen id pro te faciam quod est æstimabile pecunia. Nam in his industria plurimū valet. Sequitur deinde non solum illis, si qui essent per Republicam ad hoc munus conscripti, verum & quibuscumque priuatis cābium hoc iure naturæ permitti, nisi foris ciuili lege esset interdictum. Hoc inde patet, quod res ipsa genere suo est licita & pretio æstimabilis. Quin vtro nulli sunt per rempublicam ad hoc deputati, sed quibuscumque mercatoribus in vsum est hoc modo cambire. Hoc autem ad rem maxime impresentiarum pertinens, admonito opus est, quod vbi pecuniæ transmissio te vera non fit, sed fingitur, vasa est. Est, verbi gratia illustrium quispiam numis in Hispania egeos, conuenit mercatorem qui sibi mutuo auro succurrat, tenuit ille, offert tamen hic vbi sibi in Flandria rependat. Arbitrantur ergo mercatores & camplores, quibus nos est tanta suæ salutis cura (nam qui timoratae sunt conscientiae, non se huiusmodi imposturis contaminant) arbitrantur inquam huiusmodi contractus non esse illicitos. Aiunt enim, Ego qui hic pecuniam confero recepturus in Flandria illam cogito inde huc isti traducere, cuius idcirco pretium recipio, cum tamen te vera nobilis ille neque vllam habeat in Flandria pecuniam, neque huc eam somniet afferre, sed sic hic prouidere necessitati. Aiunt tamen camplores nihil sua referre, neque illis studium incumbere, an alij pecuniam habeant necne. At tamen nullo prorsus fuceo in crustare possunt cambia ista, quin sint manifeste vsuraria. Quoniam fundamentum iustitiæ huius contractus, de quo in presentia tractamus, non est aliud, quam quod te vera fiat pecuniæ transmissio, alias apertum est mutuum, atque adeo quidquid ultra sortem percipitur, extorquetur ratione temporis. Alius autem clypeus, quo se protegent, eo est iniquior, quo putant illo sigmento omni scientem Deum fallere. Peiunt enim ab illis, qui pecuniam reci-

Docu-
mentū.

piunt, literas in Flandriam, qui quidem eas exhibent, diriguntque ad ipsos ministros eorumdem camplores, ac si illi pecuniam ipsorum nobilium haberent, qui quidem ministri tanquam eorum factores postea remittunt. Metinam sub nouo senore, cum tamen te vera eiusmodi cōfictæ missiones ac remissiones non nisi expectando tempore inferuiant, ac petinde exaugendo senori ad exuggendam debitorum substantiam: Et te vera si hæc non esset vltura, licet etiam quibuscumque priuatis qui nullam exercent negotiationem, neque alibi pecuniam habent eodem quoque modo contrahere. Nolo tibi mutuo, sed tamen numerabo tibi hic, vt tu mihi renuneres in Flandria tali pretio. Satis ergo homines ducant hominum illusores esse ne sint etiam Dei. Adde, quod pecuniæ transmissio esse debet non ad quencumque proximum locum, vt si a Metina ad alteram Metinam vel Toletum fingatur transmitti. Nam transmissio que fit intra regnum non est pretio digna, sed expectati temporis palliatio. De quo inferius latius. Ad primum arguitur argumentum, respondetur, quod in hoc genus cambio nullatenus iustitiæ æquitas violatur, redditur namque pecuniæ eadem vel æqualis receptæ, sed pretium insuper traductionis. Ad secundum vero iam responsum est, non esse prorsus mutuum, immo maiorem habet depositi formam. Collocat enim iste pecuniam suam hic apud istum, vt eam vique ad alio locum deferat.

ARTICVLVS II.

Vtrum ratione temporis licitum sit cambij pretium.

Negativa responsio huius questionis satis est superiori libro demonstrata. Attamen nō modo quia in presentia dicendorum fundamentum est verum quia multi aliter sentire videntur, operæ pretium fuit, hic rursus in disputationem repetere. Arguitur ergo a parte affirmatiua. Dicitur est superiori libro, licere pro mutuo obligatione mercedem recipere, nam alia obligatio est æstimabilis pecunia, cambium autem ratione temporis nihil aliud est, quam quod-

dam genus mutui, quod apparet emolumentum afferre mercatoribus ipsis, atque adeo recipere pro illo publico munere licitum est, pretium. Accedit quod multos labores campfores infumunt, expensasque faciunt, & supra hæc omnia lucrum etiam eis cessat, quod ex illa pecunia mercaturam exercendo possent conquirere, ratione temporis, quo sua carent pecunia, aiquid percipere. In contrarium autem est definitio naturalis iuris, quam superiori libro monstrauimus, nempe aliquid pro usu pecunie ultra eius substantiam recipere usuram esse.

Argu. 1. Cogeō in sua.

Responso, ut modo dicebam, non potest non esse omnibus receptissima ad partem negatiuam. Quare vnica his sufficiat conclusio, cambium ratione temporis nequam potest esse licitum, quippe quod manifestat habet rationem mutui, cuius ideo pretium apertam habet usuram iniquitatem. Quapropter demirandum est, doctores alias non infimi nominis huiusmodi cambia nõ reprobare, propter rationes, quas inter arguendum hac attulimus, videlicet propter labores, & sumptus, & lucrum cessans. Enimvero ut labores & sumptus in aliquam functionem impensi mercede digni existantur, perspicendum prius est an functio ipsa & negotium genere suo & obiecto iustitiæ munus sit, nam alias neque labores neque sumptus vlla digni sunt retributione, imò supplicio. Alio qui vniuersos usurarios haberemus excusatos. Equis enim illorum est, qui in sua exercenda arte labores non collocet & sumptus? Quin vero latrones ipsi publici nonne improbas latrocinij exercendis operas nauant? Igitur campfores cum mutuum indispensabili iure natura & diuino reprobetur, si ratione temporis ex mutuo aliquid percipiunt, nullos labores aut sumptus sibi præterere possunt, quorū de causa mercedem recipiant. Sed aiunt artem esse reipublicæ necessariam, ob idque esse licitam. Ecce aliam fallaciam, prius enim ex natura rei perpendendum est, an negotiatio licita sit quam asseratur esse necessaria, nam quod natura sua non licet, ad nullum iustum finem esse potest necessarium peruersa ergo illatio est, dum per hoc quod res ab aliquibus iudicetur necessaria, inferatur esse licitam. Sed obtendi-

Ad secū dū arg.

Scrupulus. Solutio.

Ad secū dū arg.

QVÆSTIO XL.

DE PRETIO SOLVENDI
numerata pecunia.

ARTICVLVS I.

*Vtrum campfori liceat, vt pecuniam in suo
cambio consignatam in numero soluat
mercedem aliquam recipere.*

Primū
argum.
Confir-
matio.

Ost hęc sequitur, vt receptis-
simam cōsuetudinem exa-
minemus, qua campfori
permittitur, quo pecuniā
numeret pretium aliquid
reciperet. Est enim a parte negatiua argu-
mentum, quod numerat pecuniam, offi-
cium est proprium debitoris. Nihil enim
aliud oportet pecuniam numerat, quam il-
lā solvere, ergo sicut nulli licet ob id quod
debitum soluit, aliquid recipere, ita neque
id liceat vt debitam pecuniam numeret.
Id quod deo inde cōfirmatur: quod certe pre-
ter campfores nēpini aliorum etiam id
liceret, tanquam pretiū recipere, qui enim
eius alicuius aliquid deberet, quantumuis
ingentis summe, nihil exigere posset pro nu-
merata pecunia. Cū enim numerat, rei
suo confutis. Nam si non vult numerare,
id creditori confidat. In contrarium est
quod legē principium id permittitur.

Prima
radix
de arsu
numularia
duxit or
mā.

Postquam fundamēta superioribus quo-
nibus prestuimus, quibus machina dispu-
tationis huius subnititur, campum bari-
thumque cambiorum ingrediētibz pen-
necessarium est radices eorum & venas as-
perire. Nam præter negotiatores rari sum-
mus, etiam inter scholasticos, qui facta ip-
sā intelligamus. Quamobrem non possumus
circa ius ipsum non allucinari. Igitur
animaduertendum initio est, primū iudicem
arisi numularia: et coguando eam
fuisse proceres mercatores, qui a seculo
negotiantur, non possunt pecuniam aut
in bursa ad nundinas deferre, aut in arca
habere præsentem esset enim onus & im-
pedimētum maximū eam ad tam diuer-
sa, distindaq. loca euehere, sed omnia chi-

rographis transigit. Ob idque introducti
sunt capiores, qui eiusmodi chirographis
responderent nempe in quorum cambio
mercatores pecuniam consignet. Secundo
notandum, quod huiusmodi chirographo-
rū solutiones minime, nisi in nundinis, fe-
ri consuecunt, atque adeo in illis que ra-
tione eiusmodi solutionum sunt illustres:
in quibus scilicet statuta sunt solutionibus
tempora, vt infra patebit. Quamobrem mer-
cator, qui ante nundinas merces emit illas
tunc temporibus soluendas, præsentē pecu-
nia soluere censetur. Exempli gratia Dum
negotiator merces emit, quarum pretium
chirographo suo apud campforem consignat
proximis nundinis soluendum, non
existimatur credito emere, sed præsentē pecu-
nia. At rursus sciendum, quod dum cre-
ditores, qui super fidem campfori bona
sua vendiderunt, chirographi ei repræsen-
tant, hisa tiam illud recipiunt debium. V-
no modo, absente pecunia. Recognoscitur in-
quam campfor chirographum, manetque
obligatus soluere, as illud, cuiusque idem
creditor suo rursus chirographo consignat
uerit. Atque isto modo omnia sunt chiro-
grapha, & que vocantur credita. Si autē eius-
modi creditoribus opus est numerata pecu-
nia, solue tenentur. campfori quoque
in singula milliaria. Hoc ergo que omnes
an liceat. Sane enim qui ratione in ius-
tus iustitia eam esse cogitat, quod pecu-
niam numerant. Sed re vera argumen-
tum supra obiectum, sententiam hanc ve-
hementer impugnat. Nam cum debito-
ris inserit debita numerare, nihil pro
lo labore scilicet percipere. Et ita Cate-
ranus opusculo citato indubie affert. Sed
& præter hoc argumētum existunt et-
iam alia manifesta, quod pretium illud
non recipiant pro negotio & labore nu-
merandi, sed propterea quod pecunia solu-
uitur in numerato, que plus aestimatur.
Primum, quod profecto creditor mallet
ipse numerare quam illa quing solvere.
Secundo, quod qui vice versa campfori
soluit, nihil recipit, vt numeret. Tertio præ-
cipue quod quando in nundinis inopia la-
boratur numerata pecunia pretium ip-
sum numerandi augetur vt soluitur non
merato, adeo vt aliquando exhibentur
decē & forte triginta in singula milliaria.
Non ergo pretiū penditur pro numerato
ne, sed re vera quia plus estimatur pecu-
nia

370 : 20

QVÆSTIO XII.

DE NVMERORVM CAMBIO
ratione diuerſe eorum æſtima-
tionis in diuerſis locis aut
temporibus .

ARTICVLVS I.

*Verum licet pecuniam vnus regionis pro
pecunia alterius ubi plus valet
commutare .*

Vo ad uſitata cambiorū gene-
ra, nos inſinuemus queritur,
an licita ſit cābitio pecunia-
rum diuerſarum regionum,
quæ ſub eodē pondere & nu-
mero diuerſi ſunt ualoris? Et arguit a par-
te affirmatiua Qui tribuit ducatum unum
pro alio eiufdem auri eiufdemq; ponderis
legitimum facit mutuum . Nam nihil ſibi
petit reſtitui, niſi id quod cōfert, ergo illud
eſt licitum perinde ac ſi frumentum mu-
tues eadem tibi meſura reddendum, etiā
ſi tempore ſolutionis pluriſ ualeat. Secun-
do . Si ego tibi decē mutuo ducatos, quos
mihi elapſo anno reſtituas, quamuis tēpo-
re ſolutionis pretium ducati fuerit lege au-
ctum, poſſum ex te eundem ducatorū nu-
merum recipere, ergo pari modo ſi pluriſ
in alio loco æſtimetur aurū, poſſum perci-
pere idem pondus. In cōtrarium eſt, quod
iuſtitia non fert ut plus recipias quā tradi-
diſti, niſi ſit pretium pro re aequalicita, ſi
ergo ducatum hic contuleris ualentem unum
decim regaliā argentea, debitor non tene-
tur reſtituere ualentem duodecim.

In ingreſſu ſtatim materiæ cambiorum
quæ ſuper commutatione monetari fundā-
tur, ratione diuerſis ualoris, in quibus tota
uerſatur Cambiorum ambiguitas, ad notā-
dum in primis eſt, non eſſe committendā
diuerſas cambiendi rationes. Modo enim
non diſputamus, utrum pro translatione
pecuniæ ad alium locum ſas ſit pretiū exi-
gere? id enim iam conſtitutum eſt, ſed
tantum quærimus utrum illa ratione ſe-
cluſa liceat cambire monetam hic minus
ualentem cum eadem pluriſ alibi æſtima-
ta? Secundo notandum eſt quatuor modis
contingere poſſe, vnam monetam plus in

Qq 3 vno

Primū
argu.

Secūdū
argum.

Senſus
qōnis.

Ad præſens. Neque ſatis facere videtur ra-
tio, quod id recipiatur tamquam ſpendium
cuſtodie, eo quod eſt pecuniarum cu-
ſtos. Nam ſi pecunia illa, ſua eſt propria, ſi
ibi incumbit cuſtodire.
Cenſio
illa.
His nihilominus non obſtantibus, affir-
matiua reſpondetur conſuſione, eiufmo-
di ſpendium iure poſſe recipi non quidem
ut reor, ob rationes illas iam modo reſuta-
tas, ſed ob hoc, quod tunc camplores ſint
veluti mercatorum depoſitarij ac fideiuſ-
ſores, ob neceſſitatem iam modo explica-
tam, huius muneris & obſequij gratia cō-
ſtitutum illis cenſetur hoc genus ſpendij,
ut quoties pecuniam numerauerint, il-
la quinque in ſingula milliaria ſuſcipiant.
Ex hoc ergo ſit, niſi eos poſſe ultra recipere,
quam quod lege illis permiſſum eſt. Nā
cætenus cenſetur publicum ſpendium,
quarenus lege publi. ca uel proborum cō-
ſuetudine permittitur. At ſi propter ino-
piam numerati pecunia, aut ob aliā cauſam
plus recipiant, proſecto uſura eſt, quip-
pe cum pro ſolutione illius, quod uere de-
bet pretium extorquent. Nam poſtquam
mercatorum fideiuſſores inſtituuntur, tenentur
illa lege ſoluere, uel a munere illo
& officio recedant. Et per hoc argumentū
in contrarium reſponſum cenſeto. Pretiū
enim illud non recipiunt quaſi numerato-
res pecuniæ, quam ſimpliciter debent, ſed
quaſi numeratores illius, quam ceu fideiuſ-
ſores debent, atq; adeo tamquam publicū
ſpendium illius neceſſarij muneris. Quo
ſit, ut perſonis priuatis id non liceat. Habet
autem præterea iſtorum uſus, ut fertur,
quod ſi mercatorum pecuniam deponat,
campſor pro māiori illius gratia reſpon-
deat. Numerari campſori decem milliā, ſi-
dem habebō apud ipſum, & creditum pro
duodecim, & forſan pro quindecim, quia
campſori habere numeratam pecuniam
bonum eſt lucrum. Neque uero quidpiam
uitij in hoc fœdere apparet. Nam fideiu-
bere pro alio, æſtimabile eſt pecu-
nia, atque adeo campſor
idem poteſt facere
beneficio, quod
ex tali ſu-
ſci-
pit de-
poſi-
to.

vno loco aut in vno tēpore (vt de ambobus vna dicamus) quam in alio valere. Primo ratione gradus auri vel argenti, nempe q̄ in Anglia, v. g. purius est altiorq; gradus, aut in Lusitania quā in Gallia, sicuti re vera Anglicum argentum pretiosissimum est. Secundo modo quia rarius est aurū in vna regione quam in alia, aut vice versa argentum vel aliud metallum quo numi cuduntur, abundantius. Tertio modo, quia princeps dum reipublice expedit, pretiū auget eiusdem monete quare vno tempore plus aestimatur, quā in alio. Quarto modo, quia pecunia in toto genere maior est copia in vno loco, quam in alio, atque illic adeo minoris p̄ditur, vbi autem maior est inopia, maioris aestimatur. De trib. prioribus modis p̄senti art. dicere adornamus, dicturi de quarto in subsequenti, vbi cambiorum natura possimum est explicanda. Ad quęrgo p̄sente tribus conclusionibus respondetur. Prima, Cambire monetam minoris valoris, hoc est inferioris gradus auri vel argenti, pro alia superioris nisi compensatione intercedente, est manifesta iniquitas. Hoc patet. Primum, si in eadē fiat ciuitate, vt si coronas, quod deterius est aurum, pro auro ducatorum aut Castellano rum eiusdem ponderis, quod longe purius est, commutares. Nam perinde est, ac si triticum, aut vinum, aut aes, aut cuprum pro alio cambires, quod esset ex natura sua melius. Idem ergo est, si Parisijs mille scuta Gallica aliquis numeraret, vt sibi in Hispania tot puri ducati rependerentur. Res est plana, si excessus est alicuius momenti. Nā cambire ducatum Hispanum pro Hungaro, quod licet sit pretiosior, eodē apud nos argento aestimatur, nihil habet iniustitię. Secūda conclusio. Cambire monetam minoris valoris vt idem prorsus pondus recipias, etiam cum eius valor lege auctus fuerit, iniquitatem p̄sente vsurariam. Hanc conclusionem p̄cedenti li. q. i. constituimus, sed vt cunctas rationis diuersitatum monetarum simul componeremus, rependam duximus. Et intelligitur conclusio contra opin. Syl. in verb. vsura. §. 14. siue actio illa p̄sente fuerit, siue inopinata. Etenim dum decem tibi ducatos mutuo, quorum singuli vndecim regalibus argenteis aestimantur, si postea lege publica constituantur valere duodecim, non plura mihi debes argentea regalia, quam centum

ad decem. Atque adeo idem est, si in alia prouincia, vbi mihi soluturus ex cumulatior est aestimatio monete. Neque est simile, vt tibi dicebamus de moneta ac de alijs rebus. Nam dum frumenti valor augetur, eadem prorsus res manet, que secundam naturam suam non habet, nisi vnicum usum, & ideo quorū modios tibi mutuauit, totidem mihi debes etiam si plus valeat, moneta vero valor cum augetur licet nō mutet naturam metalli, mutat tamen naturam monete quatenus rerū mensura est, ac si fāneca nostra, quę duodecim modiolis exoletur, augetur vt vt decem caperet, tunc enim si mutuauit tibi illam dum deo decem tā um capiebat, non debes mihi nisi aliam eiusdem quantitatē. Illic satis, vt arbitror, conclusionem confirmauimus. Tertia conclusio. Cambire moneta in vna prouincia, ut eadem in alia rependatur vbi propter raritatem metalli plus estimatur quam vbi fuit numerata, iure nō licet, sed est vsura. Exempli gratia, ducatus aureus apud nos valet regalia vndecim argentea, & apud Italos & Carlinos tredecim quę sunt regalia nostra, vel faciamus dispensationis gratia rem sic esse in more, neuisquam licet hic centum numerare ducatos, siue mutuo siue cambio, soluendos Romę aestimationem tredecim Carlinorum, nisi forsitan clementum illud in pretiū cederet traducendi pecuniam, de illo quippe nihil modo loquimur. Res est liquida quoniam perinde est ac si ero mille hic ac centum regalibus quę huic confers, velles Romę recipere mille ducenta. Dixerim, si Carlinus eiusdē sit prorsus valoris, apud illos, cuius est apud nos regale, nam forsitan nō est eiusdem valoris, Et ideo idem est fore recipere duodecim Carlinos quod vndecim regalia. Qua forte ratione liceret cambire ducati valentem in Hispania tercentum septuagintaquinę dupondia, vt redirentur in Gallia quadringenta quadraginta Turonuli. Nā Turonuli Gallię non est tanti valoris, quam dupondiū Hispanię. Contra hanc nihilominus conclusionē exiit duo argumenta, quibus via ad subleuentia minime obscura panditur. Prius est. Possent quis in Sicilia, verbī gratia, centum modios tritici mutare, restituendos sub eadem mēsurā in Hispania, vbi plus estimatur frumentū, ergo eadem lege p̄centum mutuare ducatos soluendos vbi plus

Prima
conclu.

Secūda
conclu.

Syluest.

Secundus argum.
 Ad primam arg.
 Ad secundam arg.
 Ad tertiam arg.
 Ad quartam arg.

valent. Secundo arguitur. Potest quis de ferre suam auream monetam à regione, vbi minus æstimatur, ad illam vbi plures habetur, atq; illic eodem modo cambire, quo pretio illic currit, potest merces minoris emere in vna regione, & pluris vendere in alia, ergo eadem ratione possum centum ducatos alicui in Hispania mutare restituendos vbi auctioris sunt valoris. Ad prius arg. istorum distinguitur antecedens potest nanque contractus ille frumenti & ratione habere mutui & ratione cambij, quorum differentia est, quod mutuum sit ratione temporis, quo expectatur solutio, eo quod qui ab altero mutuat, re caret in presentibus, cambium vero non nisi ratione loci Petrus re vera habet frumentum in Sicilia, Paulus in Hispania sit inter eos cambium vnius pro alio. igitur vbi mutuum est, si non scitur quantum valiturum in Hispania sit tempore solutionis, licet sit contractus. Si autem fieret mutuum ea lege vt quando carius in Hispania veniret, tunc restitueretur, iniquum esset atque usurarium, vt superioribus lib. dictum est. Cambium ergo duarum rerum in diuersis existentium locis siue grana sint, siue quæcunque alie res ne utiquam fieri licet si plures in vno loco quàm in altero æstimantur. Claret enim tunc iniustitiam. Pari modo censendum de pecuniarum cambio. Ad posterius denique argum. conceditur cuique liberum esse ex natura rei, nisi ciuili lege sit interdictum, pecuniam suam ad locum alium transportare vbi maioris æstimatur, & illam illic corrente loci æstimatione distrahere. Et pariter quisq; alteri potest aurum suum concedere, quod quidem sibi alibi reddat. Nam hoc non habet rationem cambij, quandoquidem in mutuo & quodammodo vt dictum est, in cambio trãsfertur dominium, & ideo non potest recipi nisi res eiusdem valoris. Ex his sit consequens quod cum in mundanis inter mercatores, vt in ista narraturi sumus scutum erementio sepe valoris ac detrimento variatur, cauendæ sunt vsuræ quæ in mutuis hac ratione detrahunt. Si quis verbi gratia vt aliorum nationum sermone loquamur, centum alteri ducatos mutuet, pretio cuius loco in vna regione, vbi verbi gratia ducatus, viginti octo grossis æstimatus, vt restituantur pretio in mundanis Lugdunensibus, mercatoribus taxato vbi pene certum

est ducatum valiturum grossos tringinta, vsura est manifesta, siue mutatio in auro fiat, siue in argento. Nam in singula scuta recepturus est tunc mutuator duos grossos vltra sortem. Et vice versa si in mundanis quis mutuet mille ducenta argentea regalia, numeret ea tamen in aureis ducatis æstimatione duodecim argenteorum regalium, quo pretio inter mercatores currunt, itaque non annumerat nisi ducentos ducatos. Eo tamen pacto, vt mille ducenta regalia recipiat vbi vsu forensi ducatus non æstimatur nisi vndecim argenteis, vsuram committit. Nam cum non dederit nisi centum ducatos, vult supra recipere centum regalia. Et est notandum in hoc latere fallaciam, quod dum inter mercatores ducati aut scuti valor crescit aut decrescit, non est propter raritatem auri, de quo 3. nostra conclusio loquebatur, immo eius numerus in foro semper habet suam argenti & ætis æstimationem, atque adeo inter mercatores qui dederit vnum aureum, non recipiet nisi, verbi gratia vdecim argentea regalia, sed fingunt illa scutorum ac ducatorum nomina quæ maiori minorive pretio æstimant. Et ideo qui mutat aureum scutum æstimatum nundinarum pretio maiori illud argento æstimatum mutat, quam dum illud recipit. Mercatores nanque nullam habent auri rationem aut argenti, vt statim clarius patebit. Atque hinc colligitur responsio primi argumenti in fronte quæstionis obiecti. Dum enim decem ducatos mutuas siue in auro siue in argento, nihil amplius tibi debetur quàm pecuniam eiusdem valoris. Ac perinde secundum argumenti antecedens, conclusione secunda ostensum est falsum. Non enim possum crescente valore aureæ monetæ nisi illum recipere quo dum mutuaui vel cambij æstimabitur.

ARTICVLVS II.

Vtrum licitum sit monetarum cambium, quàm diuersis locis propter copiam & inopiam totius generis moneta inæqualis sunt valoris

Restat hic de quarto modo variari monetarum valoris disputare. Fac verbi gratia, in Flãdria modo propter bel-

Ad primam arg.

Ad secundam arg.

Q9 4 la, que

la, quæ illic geruntur, aut Romæ, multo esse strictiorem inopiam numeratæ pecuniæ quam in Hispania, qua ratione pluris illic aestimatur ducatus quam apud nos, vtrum liceat hac ratione pro suis quæ illic numerantur, plus in Hispania recipere. Apparet namque in proximo art. definitam esse quæstionem ad partem negatiuam. Sane cum tertiam cõclusionem negatum sit licere cambire monetam auream vbi minus valet restituendam vbi pluris propter raritatem auri aestimatur. Eadem enim ratione non licebit maiorem pecuniam recipere, vbi propter pecuniarum copiam minoris aestimatur, quam illic vbi pecunia fuerat, collata. In contrarium est, qui rerum copia pretium earum minuit, qua ratione licet pro vno modio frumenti vbi duplo pluris aestimatur duo suscipere vbi duplo minoris venditur. Sic ergo erit in monetis.

Argu.
a partis
negati-
ua.

Mercato-
rum pra-
xis.

Peruenit nobis tandem ad locum est vbi cambiorum natura quæ mercatoribus in vsu habentur, explicanda est. Quam profecto, si ego non fallor, nusquam hactenus apud auctores intellectam legerim. An vero scopum ego tetigerim, alij iudices sunt. Igitur post ea quæ in superioribus iacta sunt fundamenta, mercatorum modo praxis ante oculos constituenda illis est qui eiusmodi cambiorum mores deprehendere cupiunt. Dicitur enim est, chirographorum solutiones quibus mercatores sua transigunt negotia in nundinis statis temporibus celebrari, quæ quidem solutiones acsi tunc fierent præsentis pecuniæ quando res venduntur ita reputantur. Subiicitur ergo in nostratibus exempla quæ illis simillima sunt quæ in alijs prouincijs, siue Venerijs, siue Genuæ, siue Lugduni, siue Lugduni vsu sunt. Sunt ergo apud nostrates qua terræ statæ nundinæ, quibus sub eodem numero aliæ respondent in Flandria. Primæ celebrantur Campensis Metinæ sub mensẽ Maium, vbi campforum mensæ ad soluendum sterauntur, vel, suo idiomate, cambia aperiuntur, quintadecima Iulij, duranque solutiones vsq. ad decimam Augu. His respondent aliæ in Flandria sub mensẽ Septembrem, vbi cambia solutionibus faciendis panduntur decima Nouembris, duranque solutiones toto illo mensẽ. Secundæ nundinæ fiunt Metinæ Rini Sicci, vbi cambia incipiunt decima-

quinta Septembris, finiuntur autem decima Octobris. His respondent aliæ in Flandria, quæ celebrantur sub Natalem Domini, in quibus cambia incipiunt decima Februarij, duranque per totum mensẽ. Tertiæ fiunt apud nos eadem Metinæ Campensis sub mensẽ Octobrem, cuius cambia durant a mensẽ Decembri vsque ad initium Ianuarij. Cui Respondetur in Flandria nundinæ Resurrectionis, in quibus cambia incipiunt decima Maij, duranque toto mensẽ. Quartæ nundinæ fiunt apud nos in Villalon, quarum cambia fiunt Quadragesima dimidiata vsque ad Pascha, quibus respondent in Flandria nundinæ Iunij quarum cambia durant feretoto mensẽ, Augusti. Igitur cambiorum praxis est hæc, vt tres mensēs post receptionem pecuniæ Metinæ restituatur in Flandria Nam campfor qui in nundinis Maij Metinæ in initio Augusti pecuniam numerat receperus est in Flandria nundinis Septembris, vbi solutiones, vt diximus, fiunt toto mensẽ Nouembris, Et qui Metinæ Rini Sicci pecuniam annumerat in initio Octob. eandem recipit in Flandria in nundinis Natiuitatis, puta mensẽ Februar. Et simili analogia de alijs censendum. Atunt enim illam tẽporis intercapedinem necessariam esse, vt chirographa possint illic cõmodo peruenire, & parari pecunia. His circa practicam intellectis ecce cambiorum punctum. Quando in Flandria vel propter belia, vel alia quacunq. de causis numeru pecunia laboratur, ille qui hinc illuc suã vult inter mercatores transmutare pretiũ pedit qui autem vice versa pecuniam in Flandria numerat, Metinæ sibi restituendam, non modo nihil pendit, verum & plus lucratur, quam ille pendit qui in Hispania numerat vt in Flandria recipiat. Exẽplis gratia. Nũc tẽporis quo propter continuã belia Cæsar pluribus indiget apud Flandriã talentis, raritas est pecuniæ illic maxima. Itaque minor pecunia tanti habetur quanti apud nos maior. Sicuri vbi charitas esset tritici, vnus modius tanti panitet, quanti alibi duo. Quæstione enim sequenti articulo primo, narraturi sumus causas augẽdi cambiorum pretia. Hæc ergo de causis mercator qui Metinæ alteri quadriingentos decem denariolos nostros, quos dupondia appellamus. Itali quattrinos, Galli turonos, non plures in Flandria recipiunt.

trecentos sexaginta. Itaque pro transmis-
sione perdit quinquaginta: quamuis, ut su-
pra diximus, non iactura, sed lucrum est.
Qui autem econverso in Flandria nume-
rat trecentos, recipit in Hispaniam trece-
tos septuagintaquinque. Itaque plus lucri
tur in remittenda hoc pecunia quam pen-
derat, dum hinc illam illuc transfuserat.
Simile ferme tunc contingit inter Hispania
& Romam, ubi angustior est soli ope-
cuniarum inopia. Per hæc ergo, ut obiter ad-
notemus, patet eiusmodi cambia non esse
a Docto intellecta, ac perinde in diuersas
sententias dissident, Caiet. namque in suo
illo opusculo, cap. 7. fundamentum huius
cambij illud excogitat, quod pecunia loco
absens minoris habetur quam si esset loco
presens, & eidem applaudit Syluest. verb.
vltima 4. Nam quo loco, inquit, distat,
pluribus est subiecta periculis, quocirca po-
test minor quæ tior est, iuste pro maiori
cambij quæ minus est iura. Et quidem si
re vera hæc existerent pericula, inficias nõ
item. Falsi enim supra sumus, es alienum,
quod ille debet, a quo vel propter paupe-
riam vel propter fidei tenuitatem non est
recuperatu facile, minoris vendi posse, quã
sit eius quantitas, neque merces infanis vn-
dis commissæ tantum emerentur, quam si es-
sent in portu. At tamen inter mercatores
nulla sunt, aut vix ulla huiusmodi pericu-
la. Nam illi qui Metinæ recipiunt apud Flã-
driam soluturo, tanta habetur fides. quam
si pecuniam haberet in Hispania. Quare
hanc illis licentiam facere est plus illis in-
dulgere quam sibi petunt. Adde quod si
hec esset horum cambiorum basis, tunc il-
le qui modo Metinæ pecuniam numerat,
recepturus in Flandria, minoris deberet il-
lam Flandrensem emere, hoc est, auctior
illi deberet in Flandria restitui, cū tñ mul-
to minus illic recipiat. Alij ergo arbitran-
tur ratione, qua huius cambij iustitia fun-
datur, eam esse, quod aurum pluris penditur
in Flandria. Et ideo aiunt hoc non licere,
nisi commutatio fiat diuersarum pecunia-
rum scilicet argenteæ, pro aurea, vel eua.
At vero hoc iam supra diximus, mere grã-
tis esse dictum. Nam cambia ratione loci
non est fieri necessarium in diuersis mone-
tis. De quo cambio superiori art. tertio no-
sta conclusio loquebatur. Immo, ut proxi-
me dicebamus, nulla inter mercatores au-
ri vel argenti vel gris habetur ratio. Sed

fac nullum esse aurum vel argentum præ-
ter æneos eosdemque minutissimos dena-
riolos. Ex his namque qui modo Metinæ
confert quadringentos decem, in Flandria
recipit non nisi trecentum supra sexaginta.
Et vice versa, qui illic confert trecentum,
hic recipit septuagintaquinque supra
trecentos. Vnde cum amplius sit lu-
crum, dum prius pecunia numeratur in
Flandria reddenda in Hispania, quam di-
spendium, si Metinæ numeretur, redhiben-
da Brug, vnum ex frugiferis negotijs est
thelaurizate pecuniam apud Flandriam,
hoc est illam a nobis illuc transmittere, in
hunc potissimum usum, ut inde huc rur-
sus remittatur. Fit enim lucri accessio tre-
decim dupondiorum in singulos ducatos,
quamuis illud etiam quod dispendium fa-
cere videtur qui plus Metinæ videtur prius
conferre, quam post recipit in Flandria, re-
uera non est iactura, verum etiam sæpe lu-
crum. Sed & hoc demum nosse oportet, quod
quanto exuberantior est Metinæ pecunia,
tanto vilius cambitur hoc est qui pecuniam
numerat soluendam sibi in Flandria, au-
ctius pendit precium, quia rariores inue-
niuntur qui Metinæ egeant. Et quanto an-
gustior, tanto minus pendit, quia plures
sunt recipientes Metinæ ut consignent in
Flandria. Quæstio ergo præsens est, vtrum
cambia hæc sint licita? Et præter argumen-
tum in capite questionis factum arguitur
hoc modo. Si hoc cambium reale esset ac li-
citur, id maxime, vel quia esset diminutũ
cambium, vel ratione loci, nempe quia pe-
cunia ab vno in alterum traducitur, muni-
ti autem nullum habet specimen. Haud n-
illic pretiosior moneta cum viliori cambi-
tur, sed denarij pro denarijs. Neque vero
totũ eius fundamentum est ratio loci,
nam tũc sicut pro translatione ab Hispania
vbi copiosior est pecunia ad Flãdriam pre-
cium soluitur, ita & econverso pro transla-
tione solueretur quæ fit in Flandria in Hi-
spaniam, quod tñ vt in practica ostensum est
non fit sed accedit lucrum. Adde quod qui in
Flandriam pecuniam confert quæ sibi in
Hispania referatur, porro id non facit, quia
indiget hoc suam transmittere pecuniam
quia forsitan illam hinc transtulerit sed pro-
pter lucrum. Secundo arguitur. Genus hoc
cambij manifestam oculis exhibet speciem
vlturæ. Nam qui Metinæ, verbi gratia pe-
cuniam numerat restituendam sibi in Flã-
dria,

Primum
argum.

Secundũ
argum.

dria, dominium eius in illum transfert ab-
 solutum quam perinde alter ibidem dispē-
 dit ac si simpliciter esset mutuum. Et (quod
 rem probabiliorē facit) ille qui recipit,
 non ob id videtur facere, ut quam habet in
 Flandria. Metinam transferat, quia forte
 nullam illic habet, sed quia Metina indi-
 get, & quo expectetur solutio, fucatur illo
 colore quod soluat in Flandria. Accedit
 quod si quis in alteri Hispania re vera mu-
 tuare pecuniam, quam mutuarius in
 Flandria esset responsurus, quia ambo il-
 luc forte proficiuntur, propterea quod in
 aduerso loco esset soluenda, nihil de na-
 tura mutui amitteret. Et confirmatur
 hæc ratio: Ut cambium ratione loci sit li-
 citum, nulla debet temporis mora de ne-
 cessitate interuenire. Sed ego, verbi gra-
 tia habeo hic pecuniam præsentem, & tu
 Romæ etiam præsentem, admetior tibi
 hic, ut tu mihi Romæ remetiaris. Itaque
 si possibile esset me hodie existere Romæ
 hodie mihi illic rependeres, sed requiritur
 tempus, quia non potest nuntius illuc ad-
 uolare. Attamen in istis cambijs habetur
 ratio temporis. Si enim qui hodie reci-
 pit Metinæ, eras deberet soluere in Flan-
 dria, vel intra hebdomadam, si statim suc-
 cessit equis nuntius euolaret, iste qui reci-
 pit reuera vel non reciperet, vel nõ nisi vi-
 liori pretio. Cum ergo hoc verum habeat, si-
 gnum & expectationem trium mensium
 esse in causam lucris huiusmodi cambijs.
 Præterea ex notabili superius posito elici-
 tur etiamnum recens argum. Nam si se-
 cundum copiam aut inopiam pecunie quæ
 est in mundis cambijs præcia variantur,
 iudicium est eadem cambium rationem
 habere mutui. Etenim si mercatoribus,
 reliquis negotijs peractis amplior pecu-
 nia superest, facilius eam conferent, plus-
 que perdunt, si vero maior est penuria dif-
 ficilius conferunt & cum maiori lucro.
 Quod si negemus esse mutuum, illuc relabi
 videbimur ut concedamus (quod quidam
 arbitrantur) venditionem esse emptionem
 que pecunia, ita ut pecunia in Hispania
 ubi est maior copia, minori aestimetur pre-
 cio, similis autem in Flandria maiori.
 Quomodo enim oliua, quæ apud nos na-
 scuntur, non autem illic. Ex hac ratione
 pecunia, quæ est Metinæ venditur illius
 precio, quæ est in Flandria, & educto. Pe-
 cunia autem cum sit rectum precium, non

potest precio alio dicendi. Hæc profecto
 dubiam rem faciunt. Imo apud illos qui
 eius tantum superficiem aspiciunt merito
 demonstrabant, iniquam. Nihilominus
 quantum pro capto meo conijcere possum,
 res aliter habet. Quare ad questionem
 hac conclusionem responderetur, licitum est
 pecuniam ab vno in alterum locum cam-
 bire, habito respectu copie, quæ est in vi-
 no, atque inopia, quæ in altero, ut scilicet
 pro maiori numerata ubi est copia, minor
 recipiatur ubi est inopia, dummodo nulla
 præterea temporis habeatur ratio, quam
 illius quod necessarium est ad tradenda
 chirographa (pro quo, ut infra patebit,
 nec precium augeti potest) omneque frau-
 dis dolique genus ablit. Enimvero nisi
 mea me cõiectura fallit, hoc quantum conij-
 cere possum, est cambiorum fundamen-
 tum, quæ hac nostra tempestate vsa cele-
 brantur. Probatio apud me conclusionis
 est hæc. Iustitia lex est, ut dati & accepti
 æqua sit aestimatio quadringenti autem,
 verbi gratia denarioli ubi affluenti est pecu-
 nia non plus habentur quam trecentum
 quinquaginta ubi pecunie penuria
 laboratur, ergo numerare illic quadrin-
 gentus, ut aut centum, quinquaginta hic
 recipias, non est iustitia violatio. Nec re-
 ce versa dare hic trecentum quinquaginta
 ut illic tibi quadringenti reddantur. Hæc
 plus præfertur in oleo, ut modo diceba-
 mus, cuius copia est apud, nos aut in vi-
 no, quod a nobis illuc refertur. Non enim
 plus apud nos habentur, immo minoris
 centum ead quam sexaginta aut septua-
 ginta in Fladria ergo sicut potest quis ma-
 iorem hic mensuram huiusmodi liquoris
 pro minori apud Flandriam soluenda ca-
 bire, ita fieri potest in pecunia vice versa,
 sicut potest quis pauciores Metinæ vinas
 lani cambire pro pluribus soluendis in Fladria,
 quia vini apud nos maior est caritas,
 sic potest modo mercator apud Fladriam,
 minorem cambire pecuniam pro maiori
 in Hispania redhibenda. Et confirmatur
 præterea inde conclusio, quod si quis vel-
 let cambire simpliciter ratione loci nempe
 transmittere pecuniam suam ex His-
 pania Romam, sed tamen vel propter
 bella vel propter alia præsentissima peri-
 cula, nulla alia pateret via, nisi cambiando
 hæc pro illa, & Roma numerorum argenti
 grauius preceretur, licet minorum illic
 reddo.

Confir-
 matio.

Tertiu
 argum.

reddere, eo quod tanti habetur quanti hic
 aliquantulo maior. Nihil ergo in hoc cam-
 bio iniquitatis apparet. Quod si hoc licitū
 est, nihil refert, an obiter quis illud faciat,
 & præter consuetudinem, an vero ex offi-
 cio. Nā quod natura sua iustum est, quisque
 potest consilio exercere. Contra hanc ni-
 hilominus conclusionem hoc statutum of-
 fert argumentū, a loco ad tempus. Seque-
 retur inquam eadem ratione, quod liceret
 cuique modo in Flandria suo civi nume-
 rare, & g. decem scuta, quorum singula est
 manat tercentum denariolis siue in auto
 siue in denarijs, quia nihil refert, hac lege
 ut quando esse affluentia pecunie quan-
 ta est in Hispania vel maior, recipere pro
 singulis scutis tercentum septuaginta-
 quinque denarios, quos modo recipit in
 Hispania. Nam si hoc licet propter copiam,
 que est in Hispania, cur non erit licitum
 quando tanta fuerit abundantia in Flan-
 dria? Respondetur hanc que apparet, non
 esse similitudinem, quoniam transfere-
 nūc dominium pecunie ut designato post
 tempore restituatur non potest non esse
 mutuum, & ratione mutui nihil potest pre-
 tij extorqueti, sed quando habetur ratio
 diversitatis, non temporis sed loci, non est
 mutuum, verum cambitio duarum rerum
 presentium, quarum valor modo aqualis
 est. Ex his ergo facile moderamina colli-
 guntur ac temperamenta conclusionis,
 quibus est eius veritas circumscribenda.
 Primum enim diximus cauendum esse,
 ne ratio huius temporis obrepat, quæ in-
 dicitur sit palliati mutui. Ad cuius vitæ
 rei notitiam, hanc censeo statuendam re-
 gulam. Nō potest virtute huiusmodi cam-
 bij aliud quidpiam recipi, quam si duæ res
 in præfenti existentes cambirentur, hoc
 est, non potest, qui pecuniam in Flandria
 numerat, quantum est ex genere suo, plus
 in Hispania recipere, quam si eodem pun-
 cto quo pecuniam illic confert, fieri posset
 ut eandem reciperet in Hispania. Exem-
 plum esto. Si ille admetiens pecuniam in
 Flandria, certus esset eadem die mini-
 strum suum eandem recipere Metina,
 nempe quia per literas antea & nuntios in-
 ter eos sic convenium fuerat, & ratione af-
 ferta conclusionis amplius recipit, quam
 confert tantundem prioris valoris, neque
 alium præterea obolum recipere potest,
 siue solutio faciendâ sit post mensem, si-

ue post tres, siue post decem: Hanc in-
 quam regulam constabiliendam hic quā
 maxime necessarium arbitror. Nam si tam
 vera est, quam reuera censeo, infallibilis
 est iustitiæ index huiusmodi cambiorum.
 Modificari autem sumus conclusionem di-
 centes, quantum est de genere suo, quoniā
 non perinde in pecuniarum cambio cen-
 feri potest tempus illud præfens, quo æsti-
 mandus est valor pecunie in alio absente
 loco, atque in alijs mercibus, ut artic. proximo
 declarabimus. Porro autem eius veri-
 tas ex dictis sit competissima. Fundamen-
 tum enim iustitiæ horum cambiorum at-
 que adeo testimonium rationem mutui
 huic non abdi, est quod cambitur maior
 pecunia pro minori, aut vice versa, quo-
 niam in vno loco tanti æstimatur minor,
 quanti in altero maior, ergo ratio valoris
 huiusmodi pecuniarum ad eundem tem-
 poris articulum referri debet, & perinde
 ac si res præfentes sint, earum cambium
 existimari, atque adeo nulla temporis ratio
 interuenire valet, quæ pretium vel vnus
 augeat vel alterius minuat. Et quoniam
 conclusionem similitudine aliarum rerum
 fulciamus, earum exemplo in eius expli-
 catione vtiatur. Licet quidem mihi exi-
 stenti in Hispania, ut frumentum plus
 vendatur, duos modios cambire pro
 tribus in Sicilia, quos scio eodem æstimari
 pretio quo duos in Hispania. Hæc autem
 cambitio non est licita, nisi pro eodem tem-
 pore, nempe quia tu habes frumentum in
 Sicilia, & ego in Hispania. Quare ex illo
 puncto quo ego tibi in Hispania meum
 confero, id quod tu in Sicilia habebas, fa-
 ctum est meum. Nam si tu illic nullum ha-
 bes modo frumentum, sed expectas habe-
 re, & quo te expectem, reddis mihi pro duo-
 bus tres manifestum est vsurarium mu-
 tuum. Ad propositum ergo, si ille qui reci-
 pit in Flandria reddit tibi post trimestra
 plusquam redderet, si eadem die qua tu
 confers in Flandria redderet tibi in Hispania,
 manifestum est hoc non esse syncerum
 cambium rei pro re, sed auctarium illud ob
 id adhiberi, quod illo tempore illum ex-
 pectas dum pecuniam quam paratam non
 habet, conficiat atque adeo ratione mutui
 quod illic contegitur. Et per hoc patebit vi-
 tium illius rationis, quam sibi mercatorēs
 obtundunt. Fatentur nanque vnam cau-
 sam cur expectetur toto trimestri esse, ut
 ille

Altera
 rō pro
 conclu-
 sione.

Expōdi-
 tur mer-
 catorū
 cauilla-
 tio.

Arg. cō-
 tra con-
 clu-
 sionem.

Solutio.

Moder-
 amina
 pō-
 sine con-
 clu-
 sionis
 regula.

ille qui in vno loco recipit, parare possit, & forte conficere pecuniam ad solvendum. Hoc inquam indicium est manifestum mutui. Nam vt simplex sit cambium, requiritur (vt crebro repetimus) virtusque rei existens, atque adeo, vt ille qui recipit in proutu habeat pecuniam. Quare si in presenti non habet, palam fit, pro expectatione diu conquirat, augere cambij pretium. Sed ait mercator, chirographum non est volucris, quæ possit subito euolare, atq. ad eo tempus requiritur. Patentur quidem, vt supra falsi sumus. Attamen cum tempus illud non nisi illi necessitati in euiat, vt cambium in noteat, ratione illius nihil pretij extorqueri potest. Et hoc est punctum, quod consideratissime n. editandum est. Si enim cambium est rei pro re, ad idem est reducendum punctum, pro tempore ergo notificandi nihil recipi potest. Quare vbi diximus admittendum esse tempus necessarium ad transmittenda chirographa non eo pacto intelligendum est, vt habet eius ratio posita ad recipiendum pretium, quia tunc profecto pro eiusdem temporis expectatione recipere, sed intelleximus illud necessarium tempus non esse, vt quidem arbitrantur, vltra indicium Sed ait rursus qui partes mercatorum defendat. Si iste qui pecuniam alio transmittit, cursori eandem concederet transferendam, inducias illius temporis concederet, tunc pro tempore pretium solueret. Respondetur non vnam solum fallaciam in argumento latere. Primum enim qui sic arguit, immiscet diuersas simul cambiorum species, quod in presentis questionis fronte cauendum admonuimus, tunc enim non disputamus de cambio ratione loci, hoc est, quod sit sola ratione transmittendi pecuniam qua alibi indiget, sed de commutatione pecuniæ vnus loci pro pecunia alterius, propter copiam inopiaque varietatem. Nam qui pecuniam dat in Flandria, recipiendam in Hispania, nihil dispendit, vt diximus, sed lucratur. Item qui pecuniam concedit cursori, non transfert in ipsum dominium vt fit in cambijs. Atq. adeo nulla illic abdi potest ratio mutui. Et quod ad rem pertinet, pretium non illi constituitur pro tempore, sed pro labore, cambij ergo pecuniam que est Metinæ, pro illa, quæ censetur esse in Flandria, non debet illa norma iudicari, quæ est mera translatio percursorum, eo vel maxi-

me, quod pretia non conueniunt. Transtaret enim cursor ab Hispania in Flandriam quatuor millia ducentorum, pretio centum, & tamen qui prius recipit in Flandria, responsum in Hispania, soluit quintam partem, & eo amplius, capitalis, Sed arguit sic forsitan contra campiosem quispiam. Dum bella vel obstacula alia impedimento sunt, ne pecunia transferri possit, multo auctius esse debet translationis pretium, ergo id ego possum supra illam rationem suscipere, qua vna moneta cambij pro alia. Nunc cum duarum cambiorum specierum per se vtraque licita est, nulla est iniquitas, si altera alteri adhibeatur. Ad hoc respondetur, & est iudicio meo appime notanda responsio quod si cambium de quo impresentiarum loquimur, licitum est, neque vt pecunia vnus loci pro pecunia alterius cambiatur, hæc nihil bellis obstantibus, strata est para istinaque via traduce diu monetam. & ideo iniquissimum est ad locum huiusmodi cambiij pretium aliquid super adhibere ratione translationis de loco ad locum. Sed aliter eligendum est, vel si quidpiam pretij ratione secundi adhibeatur, id debet esse tenuissimum. Ex quo fit, quod cum inter mercatores non habeatur ratio nisi prioris cambiij, scilicet commutationis monetæ si cambium fiat cum alio ciue, qui non est mercator neque negotiator, & præter hanc habeatur etiam noua ratio pretij propter translationem, iniquum esset. Crediderim ergo certissimum esse nostram conclusionem, videlicet ex cambio de quo impresentiarum agimus, nihil amplius posse recipi, quam si eodem die in vno loco pareretur, & in alio reciperetur, vel perexile in super quidpiam. Ex quo fit eandem, vt in calce totius questionis hoc adnotemus, nondum patere differentiam huius æquitatem, nempe quod cum ille qui pecuniam Metinæ prius capit, reddidit autem post in Flandria, non lucratur nisi quinquaginta, ille qui conuerso eodem tempore inuariataque pecuniæ æstimatione prius confert in Flandria, recepturus in Hispania, lucratur septuagintaquinque. Enimvero si quod prius cambium licitum sit, id in causa existit, quod tertium sexaginta, que ille qui Metinæ recipit, reddit in Flandria, tanti æstimantur quanti quadringentodecem quæ receperat, & conuerso. Igitur qui vice versa tertium sexaginta prius confert in

Obiectio.

Solutio.

feret in Flandria non est cur postea recipiat Metinæ, nisi quadriaginta decem, nam idem est valor. Quare nihil referre debet, quod prius qui recipiat Metinæ, ut soluat in Flandria, & quod prius annumeret in Flandria, ut postea recipiat Metinæ.

Restat igitur argumentis responsa subiecte, quæ contra hanc nostram assertionem militare videntur. Ad primum ergo in vertice quaestionis oppositum respondetur, diuersam esse rationem quædò precium auri augetur vel minuitur æstimatione argenti aut æris, propter solius auri raritatem, & quando tota pecunia plus minorive æstimatur propter eius in genere copiam vel inopiam. Nam prius modo qui ducatum, verbi gratia confert in Hispania, non confert amplius quam vndecim argentea regalia. Si quidem idem est in auro tribuat an in argento. Qui autem illud recipit Romæ æstimatione Romana recipit illic regalia tredecim, non ob id quod tredecim regalia non plus illic habeantur, quam vndecim apud nos, sed quod aurum carius æstimatur. Sicut si frumentum valens vndecim cambietur quis pro alio valente tredecim. Atque quando maior est copia pecunie totius in genere in vna provincia, quam in alia, non plus æstimatur, vbi maior est copia pecunie tredecim regalia, quam vndecim in altera, vbi est penuria. Et ideo potest, verbi gratia dare quisque in Flandria vndecim in quacunq; moneta, siue aureos ducatos siue argenteos, siue aeneos numos recepturus tredecim in Hispania. Ad primum autem eorum, quæ proxime ante conclusionem adiecit, iam satis responsum est, iustitiam huiusmodi cambii monete pro moneta non in eo fundari, quod sit cambium mutuuum vel merum ratione loci, ut numi transferantur, sed propter differentiam valoris in diuersis locis. Quare non inde variatur contractus quod fiat non ob necessitatem transferendi pecuniam ad alia negotia, quam ratione lucris, sicuti in alijs mercibus accidit. Ad secundum vero negatur hoc esse mutuuum, ut de ducatum est, quia non fit sic hoc cambium, vel huiusmodi debet, ut ratione temporis aliquod petatur, sed est cambium duarum præsentium pecuniarum. Quocirca ingenue concedimus cum qui cambit, transferre in alterum dominium suæ pecunie, ut quolibet visum illam dispandat. Unde tamen

non fit consequens, ut quidam neoterici censent, esse mutuuum, nam in cambio etiam transferitur dominium, ut dum merces quaslibet tuas cum alijs commutas. Neque refert, ut idem auctor cogitat, pecuniam redditum in moneta diuersi metalli aut eiusdem. Ad aliud vero quod illic adhibebam, nempe accidere nonnunquam quod qui Metinæ recipit, nullas habet pecunias in Flandria, iam etiam dictum est in tali casu, si iste non solutus in Flandria, omnino esse palliatum mutuuum, quia non cambium res pro re, sed soluitur precium pro inducijs ad restituendum indultis. Ad aliud autem etiam responderetur, quod recipere hic & soluere in Flandria non tollit rationem mutui si fiat ratione temporis. Si autem fiat ratione diuersitatis valoris, non est mutuuum, sed cambium. Sed & ad confirmationem satis responsum est vbi eius conclusionem concessimus, nempe non licere plus recipere ratione huius cambii, quam si eodem die quo in vno loco confertur pecunia, referretur in altero. Ad aliud vero de argumento & decremento cambiorum statim dicturimus artic. prox. Ad yltimum, denique negatur sub hoc cambiorum tegmine pecuniam emi aut vendi, quia neutra habet rationem pretij alterius, sed est mera rerum permutatio.

ARTICVLVS III.

Utrum cambiorum pretia inter campiores variari possint.

Subsequitur ut de varietate cambiorum pretij quaeramus, an sic licita. Arguitur namque quod inter mercatores neque ant seiusmodi pretia variari. Nam cum pecunia non sit vendibilis, non potest eius precium cum reliquarum mercium aliquo modo mutari, nisi sola principis lege augmentis minuentive eius valorem. In contrarium autem est celeberrimus cambiorum usus, qui reprobati haftenus non confuevit. Quæstio hæc ad superioris claritudinem apprimè est explicata necessaria. Cui enim definitum sit monetas diuersorum locorum pro diuersam æstimatione iuste cambii, opere precium est nosse vtrum in mundanis variari iuste possint inter mercatores pretia. Ad quæ idcirco quaestio duabus conclusionibus

Ad tertium arg.

ad quartum arg.

Ad quintum.

Ad sextum.

Ad septimum.

Ad primum. Ad secundum. Ad tertium. Ad quartum. Ad quintum. Ad sextum. Ad septimum.

bus respon. Prior? Accidere possunt causae quarum merito seclusis fraudibus ad dolis possint cambiorum precia variari. Conclusio haec ex superiori art. non obscurae, fit consequens. Enimvero si tantas non auri vel argenti, sed pecuniae in genere in causa est ut aliquantulo minor tanti aestimetur, ac maiori ubi pecunia abundat, consequens est ut si in nundinis, verbi gratia, Metinen. vel quia rex pecuniam corrumpit, aut propter aliam calamitatem cussi ari penuria laboratur, & nihilominus ad mercatorem aliasque nego rationes reipublicae necessarias, operae precium est Hispania in Flandriam, & vice versa si Metinæ abundantior est pecunia potest etiam qui ibi recipit, meliori conditione recipere. Atque hic modus vltimissimus est augmenti & decrementi cambiorum, nempe ut nulla habeatur ratio auri, vel argenti. Caiet. autem in suo cambiorum opusculo aliud enarrat incrementi decrementique genus, nescio verum ne sit in fictum. Nemp dum negotiator Mediolani recipit cum pacto reddendi marcham auri Lugduni viliori pretio quam est valitura, ut si, verbi gratia dicamus quod quis accipiat mille argentea regalia repensurus centum ducatos, qui vera valent mille centum regalia. Neque vero hoc condemnat cambium immo arbitratu venditionem esse auri minori pretio propter necessitatem, quia manulit ille iacturam centum argenteorum regalium facere quam ab alia negotiatione cessare, qua plus lucrabitur. Ego vero neque si credo hoc genus cambij in usu haberi, neque si haberetur illuc auderem approbare, quoniam (ut saepe diximus) inter mercatores nullum est discrimen auri & argenti, neque augere valorem scuti vel ducati ratione auri, ut facti rex cum auri precium lege exaugeret, sed videntur nominibus illis, sicuti vel ducati, ut supra diximus. Et hoc forte dicere voluit Syluest. verò. usura. § 6. ubi ait non uti mercatores moneta ut vulgus. Praeterea quando in usu versaretur, profecto pro usura ducendum esset. Nam illa non est venditio auri, sed restitutio mutui cum usura. Eius enim quis pecuniam prius dedit, nihil interest solutionem in auro recipere vel in alia moneta, dum modo auctiorem

extorqueat dilationis gratia. Dixerim autem hoc esse licitum, fraudibus exclusis ad dolis, quae profecto, creberrime inter augendas monetas inserpunt. Nam qui huiusmodi cambiorum lucris omnem posthabent religionem, perinde atque in alijs mercibus monopola exercent. Confederantur namque duo aut tres qui omnem abradunt pecuniam. Respiciunt. scilicet ab omnibus initio nundinarum pecuniam, soluendam partim in Flandria, partim Lugduni, aut Londini, aut Genuae, &c. Atque adeo qui postea in eisdem incundis cambij indigent, nepe praesenti Metinae pecunia cum alia non pateat Bursa nisi in monopoli, erogantur eo pretio recipere quo illis libuerit, est nocentissima pestis, neque esset villo modo ferenda. Verumtamen praecipue dubitandi ratio de hac conclusione est circa causas, quibus legitime pretium cambiorum variari potest. Et quidem quod raritas atque abundantia pecuniae legitime censei possit in causa, competentissimum est, esseque debet constitutissimum. Penuria vero haec atque affluentia, bina esse potest, nempe absoluta & respectiva. Absoluta inquam, ut supra dictum est, si propter nulla aut quousvis alios ingentes sumptus rex vadique pecuniam colligeret, aut propter aliam calamitatem tunc angustior esset. Et econverso si ob aliquam prosperitatem afflueret. Et de hac dubitari non potest quin sit causa legitima. Alia vero est de qua meritissimo inter prudentes multum est haesitandum. Videlicet vitium frequentia paucitasque indigentium, atque adeo petentium pecuniam in forma cambij, augeat, & minuat cambiorum precia. Et quidem Caiet. in illo suo Opusculo c. 7. id nihil formidat asserere, cui & Metinensis quoque subscribit, de quo hoc obiter ad notauerim quoddam secum gratis pugnare videtur. Concedit. n. secundum accipientium numerum variari cambiorum precia, & nihilominus negat copiam aut inopiam, pecuniarum legitimam posse aestimari causam ut eadem cambiarum precia variem, cum tamen ob id numerus accipientium precia augeat aut minuat, quod cum sint plures pecunia reputatur angustior respectu eorum, cum vero plures, reputatur amplior sicuti in alijs mercibus. Porro ergo dubia est haec causa variandi precium. Primum quod pecuniam cum alijs mercibus hac ratione conferre, non est adeo legitimum. Nam pecunia non est pe-

Syluest.

diabilis, atq. adeo neq. vř pretio more aliarum mercium æstimanda. Secundò (q. atten- ta consideratione speculandum est) hanc camp. onib. licentiam indulgeas, fraudibus aditu aperis. Nā solent burlas in nundina- rii initio claudere, expectantes quo pretio cābia currant. Et dū prosperū vident forū, illā in cābia producunt, alioqui seruant. Et quāuis primo aspectu nulla se illic prodat iniquitas, eo q. quisque pōt rem propriam suo arbitratu aut seruare aut distrahere, prout ex re sua fuerit, tñ si oculatius inspi- ciatur illa eadē causa ad eadem augendi cambiorum pretia. Nam propterea plures sunt qui cābia querunt, q. rarior est pecu- nia, est autem rarior, quia abscondita est, imo illa ratione abscondita vt augeantur pretia. Et re vera si ad normā aliorum pre- tium, vt mercatores volunt, varianda est cambiorum æstimatio, debent eidē subdi- legi que solet a republica in alijs mercibus obseruari. Dum. n. multi sunt qui hotrea obseruāt vnde annonæ charitas nascitur, compelluntur eadem aperire, & legitimo diuēdere pretio, imo quāuis non compel- lerentur, peccatū esset, eo q. cum res sint rei- publicæ necessariæ, nō possunt eorum dñi cōmūnem iniuriā illo modo populū affli- gere. Si ergo mercatores ita fatentur cam- bia esse necessaria profecto suo se mucro- ne iugulare vidēt. ut pecuniā abscondēt, eo potissimum q. vix fieri pōt sine aliqua specie monopolij. Nam si inter illos non conuenire vt burlas obseruarent, vnus & forte alter aperiret cambium. Profecto res na coa est mihi non satis comperta, nih. lominus in hanc partem mihi ipsi propendere vi- deor, quæ sit posterior conclusio. Vbetior accipientium copia genere suo si caliditas omnis, & versutia caueatur, causa esse po- test augendi cambiorum pretia, sicuti & raritas causa minuendi. Conclusio inde suadet. Primum, quod cambire monetā vnus loci pro moneta alterius, non solum licitum monstratum est, verum & necessā- riū. Mox quod numerorum penuria vnus regionis causa est, vt minor tanti æstima- tur quam alibi maior, cum ergo auctior numerus recipientium cambia causa sit vt minor habeatur pecuniæ copia quam dum rariiores sunt, qui capiunt, colligitur vt hac etiam ratione augeri possit pretiū. At vero adeo sunt multæ technæ ac doli, qui hac se statim ratione ad augēda pretia

insinuabunt, vt non absq. formidine & me- tu sit concussio in vsu admittenda. Est. n. res, quæ non tam in scientia posita est, quā in cōscientia & prudentia, & ideo optimo- rum cuiq. iudicio deserendus est huiusmo- di vsus. Ad argumentum ergo quod in ær- tice qōnis proposuimus, respondetur, q. et- si pecunia non sit vendibilis, atq. adeo ne- que proprio pretio æstimabilis, ob id au- tē q. est camp. bilis & commutabilis, pōt plu- ris minorisq. æstimari, vt cum alia alterius loci commutetur. Ad aliud autem quod in super. de fraudibus adiecit, nihil aliud rñdere possumus, quam q. vt dicebamus, cuique timorata conscientia iudicio relin- quatur. Nam etsi condemnandum simpli- citer non sit, vt quis pecuniam suam vlu- ti reliqua bona in tps, seruet, quo commo- dius ac magis è re distrahere possit, vix ta- mē, vt dictum est, absq. fraude fieri potest.

ARTICVLVS IIII.

Virum cambium ad incertam solutionis quantitatem sit licitum.

EX artic. proximo hic nascitur, vtum scilicet cambiri possit pecunia præ- tens ac certa profutura, cuius valor incer- tus sit? vt si quis alteri centum ducatos numeret eo pacto, vt solutio fiat secundum æstimationem cambiorum proximarum nundinarum, aut Metinensium, aut Lug- dunensium, aut Londinensium, parum enim refert. Et apparet inde non esse lici- tum, quod iustitæ bilances periculo expo- nuntur, aut quod minus referatur quam collatum est, an (quod multo frequentius vsu venit) plus. Nam alterutrum contin- gat, violabitur iustitia. In contrarium au- tem est, quod cum liceat pecuniam ambi- guo euentui committere, vt in ludo patet, & in sortibus non est cur id non liceat in forma cambij.

Ad quæst. duabus conclusionibus rñde- tur. Prior, si omnis fraus atque dolus pro- cul absit, nullam per se habet rationē vsu- ræ qđ aliquis Mediolani, vel Parisijs, vel alibi pecuniam alteri conferat, nempe cen- tum aut mille ducatos, siue in auro siue in argento (iam. n. sepe dictū est nihil referre) pretio cambiorum primarum nundina- rum redhibendos. Confessio est etiā Caiet. in suo cambiorum opusculo, vbi procul

Ad pri- mū arg.

Ad secū- dū arg.

Argu.

Prima conclu.

Caiet.

Postre- mo coa- ditio. Probat.

abit fraus, nempe primum, quod sit æquilibrium dubium plus minorive ducatu æstimandum. Secundo quod ille qui confert, non sit ille qui augenda pecunie operam daturus est. Et ratio est plana: imo id licitum esse potest sub forma mutui. Est enim sicut depositio, quam vadiationem appellant, hoc est positio pecunie periculo futuri eventus, ut etiam diximus de æsecuratione. Accipe hac lege centum, ut si cambiorum pretia aucta fuerint, solues mihi plus, sin vero, minus, vel æquale. Nam utraq; pars eidem subest aleæ. Quin vero Caiet. in suo opusculo cap. 6. aliud quid addit, quod nescio an tuto affirmari possit, satisq; doceri, nempe bifariam hoc posse contingere. Vno modo, in incertum restitutionem relinquendo, ut hac nostra conclusione assertum est. Altero vero pacto, ut quod in dubio est, certa quantitate taxetur, Exempli gratia. Credo tibi ducatos nunc centum, valentes argentea, ut tibi gratia regalia mille de quibus tamen dubitatur, utrum in nundinis valituri sunt mille, an forte mille ducentos. Potest inquit inter nos convenire ut mihi referas mille centum, quod est medium illius excessus supra capitale. Huius autem contractus æquitate profecto videre mihi non videor, imo citra dubium id minime licere crediderim. Primum enim asserta nostra conclusio verum non habet, nisi eius moderamine temperata, nempe quod sit æquale dubium monentem plus quam modo valituram aut minus, iuxta monitum capituli, illo civitate de usuris. Vt si nunc centum ducati valent mille argentea, æquale sit dubium, valorem æstimandum in nundinis mille centum aut nongentis, tunc enim æqualis est alea. Si autem certum est quod sint, vel quanti modo valet, vel plus pendendi, non autem minoris, ut casus habet Caietani, nequaquam profecto licet. Nam illud cambium diximus hic rationem depositionis, aut quam vocant vadiationis, aut ludi, in quibus debet eventus æqualiter in utranque pendere partem. Item casus hic secundus manifestum involuit mutuum cum lucro. Nam si cambium sit non potest nisi res pro æquali cambi, sicut si modo tibi frumentum mutuares. Quare non est simile de alijs mercibus iuxta tenorem cap. Naviganti, quod qui servaturus est merces, potest illos plus vendere, si tempore quo a pos-

seffore erant vendenda, plus erant valitura, quam pecunia nequaquam vendi potest, sed cambiari. Quocirca si taxatur lucrum, mutuum est, quod usurae formam induit. Veluti si modo tibi frumentum mutuares, et quia creditur plus valituri, eo te vinculo obligares, ut pro decem modis vndecim mihi restitueres. Et hæc hoc colligamus documentum, quod neque in tenorem nostras secunda conclusionis, licet genere suo vera sit, autum est huiusmodi cambium ad incertam solutionem facere. Nam semper illic abditus anguis, eo quod per quam rarissime imo possunt us dice re, nunquam, dum hæc cambia fiunt, tunc tunc minus pretium, sed semper certum est auctum in. Neque tamen nisi ad personandas usuras. Addit n. quæritur diget mercatorem aut camplorem, a quo pecuniam mutuatur ille autem non tenent nisi rependatur pretio, currenti postea in nundinis, quia certus est lucrum. Argumentum igitur in capite quaest. obiecti conclusio conceditur, nempe secum id quod ut plurimum contingit, non esse cambium licitum, quia iustitia periculo exponitur, argumentum autem in contrarium id tantum probat, quod si contingere possit æquale dubium futuri pretij in minus, quam valet, dum sit cambium, ut in maius licitum effici.

ARTICVLVS V.

Utrum cambium huiusmodi, quod incertum est, et præmissis primis nundinis, in alias subsiquens sit, sit licitum.

IN hoc tandem postremo articulo considerandum est negotium restat totius camplorem practica, ut quod lucidius referet et luculentiusque examinetur, arguitur, quod liceat sic eiusmodi cambium celebrare, ut propterea quod in tertias aut quartas nundinas hant. pretium augeri possit. Etiam si hoc conditio cambium variaret, id præsertim, quod ratione dilate solutionis aliquid precipitur, hoc autem minime accidit, ergo est licitum. Probatur posteriori premissa, quod id pretij, ut camplores sibi ostendunt, non recipitur ratione temporis, sed ob id, quod cambium que in longius sunt tempus minus sunt cambianti fructuosa. Nam si quam tibi Metina numeravi pecuniam, non mihi in Flandria in tempore numeras, cohibeor id cum lucro huc opportune remittam.

se remittere, atque adeo pro illa quam facio iacturam, possum ex te amplius recipere lucrī. Secunda ratio auctoris exigenda pretij dum solutio prorogatur, est, ut aiunt, quod dum cambia laxiora sunt, hoc est plus temporis ad soluendum indulgeretur plures sunt qui illa recipiant, vbi autem sunt strictiora, multo sunt rariores, quo autem qui recipiant plures sunt, eo cambiorum pretia merito augentur, sicuti in reliquis mercibus. Tertia Quia quo plus temporis collator cambij concedit debitori ad soluendum, minus ei negotium exhibet ad parandam alibi pecuniam quandoquidem maiori tempore facilius poterit parare. Ob id que non est iniqua accessio, que hac ratione ad pretium fit. In contrarium autem est, quod in huiusmodi cambijs manifeste augetur pretium ratione temporis, quod in licium est usurariæ mutationis.

In camporum praxi inter probos, atque eos qui sunt circumspectæ virtutis, nunquam male audiuit cambium, quo vbi eorum sermone loquamur, nundinæ transiliuntur, hoc est proximis intercalatis ac prætermisissis, solutio vsque ad tertias vel quartas, prorogatur. Nihilominus vero inter eos, de quibusdam ambigitur, quas intercalare & transilire necessarium ducunt, atque adeo existimant ratione illius dilati temporis augeri posse cambiorum pretia. Rememoranda ergo sunt nundinarum tempora quas retulimus antea. Diximus namque a nundinis Maij Metinensibus, hoc est a fine Junij, in vsu esse cambij ad Flandran'es Septembris, id est ad mensē Nouembriē intercalatis nundinis Junij, quarum solutiones sunt toto mense Augusti, ob id quod cum solutiones Metinæ decima die eiusdem mensis absoluantur, nequeunt commode chirographa eodem mense transmitti. Item in nundinis proximis Riuī Sicci, quarum solutiones absoluantur mense Octobris, non cambitur ad Flandras Septembris, quarum solutiones durant toto Nouembri, quia non satis existimatur tempus illud ad transmittenda chirographa, sed cambitur ad nundinas Natiuitatis quarum solutiones sunt in Februario. Ad denique a nundinis Octobris, quarum solutiones sunt in Decembri, plurimum cambitur ad nundinas Resurrectionis, quæ Bergis celebrantur, quarumque so-

lutiones sunt in Maio. Et de hoc est maior dubitatio. Nam dimidiata quadragesima sunt etiam in Flandria cambiorum quædam solutionis, licet non sint nundinæ. In hoc igitur tempore apparet commode mense Decembri cambij potuisse. Prætexunt sibi tamen mercatores hanc excusationē, quod tempus non est satis longum, nisi præcipue, quia non sunt tunc nundinæ in quibus debitores esse possint ad soluendum conficere, & id circo protelatur solutio vsque ad mensē Maium. Aiunt ergo quod cum trimestre tempus necessarium sit ad mittenda chirographa, nihil aliud quam equitas est ratione illius temporis pretium aliquod recipere, quod alteri indulgetur, vt commodius soluat. Et adhibent rationes quas proxime nos denarrauimus. Atque huic potissimum opinioni ansam porrexit decretum quorundam Parisiensium, anno Domini 1517. quo ad tria mercatorum quæstia respondentes, eam interia responuione illis indulserunt licentiam, vt ratione temporis pretium possent recipere propter lucrum cessans, ac laborem, & industrias. Atque adeo adiecerunt, quod si intercalatis nundinis solutio in alias differatur, tunc quo longius fuerit tempus plus recipi potest. Fuerunt Colyphæ illius negotij duo fratres Coronelli, ciues nostri, alias profecto non poenitendæ eruditionis & fama, sed tamen in hoc, ipsorum etiam mercatorum confessione, ab seopo, vt falua eorum auctoritate dixerim tam de facto quam subinde de iure neque absque vlcere conscientiarum, mercatorum, aberrant. Ad quæst. ergo hac respondetur conclusionē, quæ profecto nulli qui rem attente perspexerit, posse uideri in dubium, enire, Non modo nullatenus licet ob nundinarum intercalationē & prætermisionē pretium recipere, imò si ex ipsa temporis conditione res perpendatur, neque propter illud tempus quod inter cambium interstat & proximas nundinas. Conclusio ex superioribus elicitur, quin uero ar. 2. est expressè demonstrata, sed maioris tū clucidationis, tum confirmationis gratia hic relimitur, nempe ut ostendamus argumentis suis captores contra seipos pugnare. Ait namque non recipi pretiū pro illo trimestri tempore quod intercurrit inter Hispanas nundinas atque Flandras, sed quia non possunt chirographa citius miti. Haud enim

Parisien-
sium de-
cretum.

Conclō
ratiua.

Soto, de iust. & iure. Rr. necess.

Prob 5
prima

necessarium est habere statos equos, quibus euolent, imò bellorum tempore fieri non potest. Nos autem fatemur equidem tempus ad id muneris necessarium. Attamen tempus illud non debet in hoc seruire, ut diximas, ut qui pecuniam recipit, soluere possit commode. Nam si de presenti non habet, fit ut propter expectationem pretium soluat, si vero habet, potius ei tempus seruit qui pecuniam contulit. Nam sua interest pecuniam recuperare, ac proinde chirographa mittere, quare nihil ratione illius temporis potest recipere. Itaque dicere ob id quod temporis intercedo est mittendis contractus instrumentis necessaria, licere cambium caris fieri, repugnantiam inuoluit. Imò quomodo docunque propter tempus illud quidpiam pendatur, significatur mutuum, atque adeo usura. Accipe aliarum rerum exemplum. Si ergo frumentum meum aut vinum, aut quiduis aliud cum tuis similibus rebus commutarem, quas alibi habes eiusdem omnino exultimationis, cuius meae sunt adijcerem tamē propterea quod tempus requiritur quo contractus ministris tuis innotescat, qui meis restituant, quidpiam mihi pretij soluere, profecto iniqua esset usura nisi per exiguum illum sumptum reciperem, quem in mittendis literis facerem. Sed perisistunt etiam tūc in sua defensione, dicentes. Fatemur illum qui in Flandria cambium recipit, non habere in proprio pecuniam Metinā, sed expectare in nundinis, vendo suas merces, quas illuc mitti collecturum. Porro autem confessio hac plus aperit rationem mutui, quandoquidem ob indigentiam temporis alter recipit, non locifituti nobilis, cuius ideo ab usurario mutuatur, quod suos expectat proventus quibus soluat. Et supra sub tit. de societate diximus usuram esse, si quis opifici lanam vel aliam materiam mutuet aut vendat, ut cum faenore soluat, quando ex suo artificio pecuniam colligerit. Eadem ergo usura est, indigenti mutuare ut sua negotiatione pecuniam congregat vnde soluat. Ad practicam ergo ut descendamus. Cambium quod Metinā fit mense Decembri, nihil prorsus, ut teor, refert quando sit solvendum. Porro inquam siue cambiatur ad nundinas Natiuitatis, quarum solutiones fiunt in Flandria in Februario, siue ad dimidiatam quadragesimam, siue in nundinis

Secūda

Maij, nō potest neq; obolus recipi plus meliusve propter temporis prorogationem, nisi id forte quod in mittendis literis recuperandaq; pecunia dispenditur, quod forte nullum est. Et idem pro comperto habet Caie. c. 6. sui tractatus, nempe ex hoc, quod pecunia diutius occupata sit, non potest pretio exigi, quia non inde fit res ipsa pretiosior. Quae vtiq; ratione S. Tho. 2. 2. q. 7. l. art. 2. negauit licere rem cāius vendi cre. S. Th. dicit, quam numerata pecunia, nisi forte debitor in mora sit, hoc est, stato die non soluat. Quod si qui camporum partes agit respondeat solutiones fieri commode non posse, nisi nundinis, atque adeo facienda solutioni necessarium esset tempus illud praecedens, hoc idem ipsum nos lubentes confirmamus. Sed haec eadem sua nos traq; confessio a nobis pugnat, cambiumq; vltus contineat, si pretium ratione illius temporis petatur. Si n. eius qui Metinā pecuniam contulit, nihil refert ut illa primo mense aut secundo sibi rependatur, vltus ad primas nundinas, non est quod debeat quidpiam pretij auctius recipere, quam si eisdem sibi die solueretur. Nam ut ipsi fateantur, suam, qui in proximis nundinis soluantur, pro presentibus habentur. Si autem demum vel lucrum cessans, vel alios labores, vel industriam sibi praetextant ad incrustandum hoc pretium ratione temporis, iam supra q. 3. longe me arbitror haec omnia eruffasse. Lucrum enim cessans nulla possunt ratione petere, etiam si milles rogati cambiant, tum quod sua sponte faciunt, tum praecipue quod a nulla alia cohibentur liberta negotiatione, cum ut illic declarauimus, solis cambijs expositum habeant pecuniam. Atque adeo si genere obiecti vtiliosum est cambium, nulla industria nullaque labores digni mercede sunt. Quod quidem si doctores illi celeberrimi Parisienses supra nominati fuissent consideratis mercedi, nunquam tam parulam usurarum occasionem mercatoribus obtulissent. Sed esse vnde praecipitum fit in huiusmodi cambiorum barathrum. Nam etsi Societas campores, qui rem perspicientes habuerint exploratam, haec forsitan omnia nobiscum fateantur, tamen multa committuntur & causantur quibus se protegant. Primum (in quo rei nodus consistit) dicere forte pertendent, quod etsi non liceat hoc genere cambij pecuniā nisi presentem pro pra-

senti permutate, tamē hęc ratio præsentis
 non potest hic perinde atq. in reliquis mer-
 cibus perpendi. Primum quod forte dū Me-
 tinæ cambitur ignoratur cambiorum forū
 quod in Flandria currit vel Romę. Secun-
 do, quod est vrgentius, quamuis modo id
 notum esset, necitur tamen an quando fa-
 cienda est apud Flandria solutio aliquo in
 opinato euentu. malignior futurus sit pecu-
 niæ prouentus, an vero benignior. Qua va-
 rietate crescere valor pecuniæ solet aut de-
 crescere. Tertio quod horum est confirma-
 tio, eiusmodi æstimatio pecuniæ non fit in
 illa intercapedine quæ est inter nundinas,
 sed in nundinis. Et ideo dū cambitur v.
 g. Metinæ mēse Octobris, necessarium est
 vt referatur solutio ad aliquas Flādrenses
 nundinas Lugdunenses, nihil enim refer-
 tur. Quare perinde est cambire a nundinis in
 nundinas, ac si præsentim pecuniam cam-
 bires pro præsentī, ob idq. nulla hic latet
 iniquitas. Quod si quis in contrariū hoc ar-
 gō exurgat. Si quādo Hispania sit cambiū,
 tunc de valore non constat Flādrensis, aut
 Genuensis pecuniæ, sit cambium in incer-
 tū, vt art. proximo dicebamus, & tamē non
 sic fuit sed certo pretio. Do tibi tantum in
 Hispania, dabis mihi tantum in Flandria.
 Numero tibi tantum in Flandria, reddes
 mihi tantum cum fenore Metinæ. Ex quo
 consequens fieri videtur, quod nō possint
 camplores illo incertitudinis clypeo satis
 se tuto protegere. Ad hæc autem respōde-
 bunt, quod illa ratione potērior fieret viu-
 rantium campus. Nam tunc qui pecunias
 Metinę numerassent, ea vterentur callidi-
 tate, vt pecunia postea apud Flādiam mi-
 noris pēderetur quo locupletius eis lucrū
 obuciret. Et præterea si cambia non nisi
 in incertam quantitatis solutionem fieri
 possent, porro vel nulla essent vel quam ra-
 tissima. Nam quot inuenias, qui velint suā
 pecuniam sic fortuitæ aleæ committere?
 Imō vero & horum maximum adhibetur
 ex superiori, arti. argum. quod cambia hu-
 iusmodi in incertum non sunt licita, nisi
 quando sunt in vtrāque partem ambigua,
 videlicet quod plus sis recepturus quam cō-
 fers, vel minus. Et tamen cambia quę sunt
 in vsu, non sunt nisi cum certissimo lucro
 illius, qui prius pecuniam numerat. Nam
 & qui in Hispania prius confert denario-
 los quadringentos recepturus in Flādiā
 non nisi trecentos quinquaginta, licet per-

dere videatur lucratur tamen, vt supra di-
 ctū est. Haud igitur absq. causa diximus,
 hinc fieri præcipitium in cambiorum spi-
 netum, vnde neque dicēdo periculate se ho-
 mo potest, quanto minus ab eo ium se peri-
 culo eripere, qui in re ipsa versantur? Pro-
 fecto prudenter ac saluberiter Alexan. 3. c.

In ciuitate, de vsuris ad interrogatum Ge-
 nuensis Archiepiscopi respondit. Nempe
 quod etsi vendere res maiori pretio credi-
 to quam numerato, quādo dubium est an
 sint plus minusve valitura, non habeat fi-
 guram vsuræ, tamē consulendo fore ciues,
 ne istis se fluctib. propter præsentanea peri-
 cula immergant. Nam vix ibidem possunt
 non latere fraudes quę Deo non celantur.
 Et ideo meritissima quotquot sunt sancti
 & prudētes viri, ab ista numularia qua sua
 riaque arte detertēt homines, & qui illi se-
 dedunt, male audiunt apud populum. At
 vero, ne nihil dicamus, neu totum cambio-
 rum vsū stirpius videamur conuellere,
 dicam quæ in re tam lubrica, pro meo ca-
 ptu admonere possum. Primum huiusmo-
 di cambia fieri non possunt in incertam
 solutionis quantitatem, propter argum. modo
 factum nempe quia semper est certum nō
 minus, sed plus valituram restituendum pec-
 uniam quam sit illa, quæ prius confertur,
 & nisi certi essent camplores aliquam sibi
 factum in lucrū accessionem, nunquam cā-
 bhirent. Secūdo hoc sit etiam constitutissi-
 mum, quod temporis illius expectata solu-
 tionis nulla est ratio ducenda ad augendū
 pretium, siue in proximas, siue in tertias, si
 ue in decimas nundinas cambitio fiat. Ne-
 que de hoc, ego saltem pro meo ingenio
 dubitare possem. Tertio & hoc etiā impie-
 sentiarum admouerim, quod dum aliqua
 sit nūdinatum intermissio vt cambium in
 illas proferatur, in quibus speratur cambio-
 rum pretium auctum iri, vsura metuenda
 est. Verbi gratia camploresum praxis est in
 nūdinis Octobris, quarum solutiones Me-
 tinæ sunt mēse Novembri, ad nundinas
 Resurrectionis, quę sūt Belgis mēse Maij
 cambire, eo quod cū illæ sint diuiores plu-
 resq. adeo sint, qui cambia suscipiant, plu-
 ris illic æstimatur pecunia. Atq. hac ratio-
 ne cambia quæ Metinæ in illas nundinas
 prolatantur pretio siora sunt. Nam iam
 tunc non cambiur pecunia præsens pro
 præsentī, sed pro illa quæ in futurum au-
 stior speratur, præterquam quod semper

Alex. 3.

Prima
cæstus.

Secūda.

Tertia.

R r 2 ratione

ratione maioris dilationis plus insuper recipitur. Hæc ergo omnia vſuraria sunt cãbijs. Et confirmatur hæc ratio, quoniam si illa futuri valoris ratio haberi possit in cãbijs, eadem ratio duci posset in cãbijs proximorum locorum eiusdem regni, immo & eiusdem loci. Possit inquam quis numerare pecunias in nundinis Maij Metinẽsis restituendas ibidem in nundinis Octobris, eadẽque cũ lucro, propterea quod petatur tunc auctum iri pretium, quæ tamen potentissima esset vſura, vt quaestione etiam proxima repetentes monstrabimus. Quocirca inter calatio solutionum dimidiatæ quadragesimæ profecto non potest non esse suspecta. Igitur nullam aliam videre mihi videor legitimam cambiendi rationem, quam si ex præcedentibus nundinis illius loci ad quem cambitur, & ex præsentibus coniecturis aestimetur, absque fraude & dolo pecunia valor, qui est in præsentem aut in proximis nundinis, & secundũ illud solutio cambiij cõstituatur. Hec enim esse cenſeo cambire præsentem pecuniam pro præsentem, & præcipue dum cambitur ad Romam & ad quemcunq; locum, vbi non expectantur nũdinae. Ex quo fit quod præteritio nundinarum nunquam fieri præsumitur nisi cum vſurarum fraude. Quod si dicas forsitan tempore faciendæ solutionis res fore variatas, respõdetur, quod eiusmodi pericula oportet te subire. Nam hæc est negotiatorum conditio & fors. Etenim si vis pecuniam tuam adeo in tuto collocare, iam non est negotiatio, sed vere mutuario cuius gratia pretium iure percipere nequis.

Descendamus ergo ad superiorum argumentationum responsã, quibus se ipsi mercatores iugulant quamuis illi qui rationem suarum habent conscientiarum, bene vident nullius esse momenti, sed illi hæc cogitant, qui suam volunt vſuram suare & incrustare. Ad primum igitur respondetur, quod etsi cambia ad longius tempus non sint adeo fugifera, neque tam cõmoda conferenti prius pecuniam non tamen ideo sit consequens, vt possit illius dilationis gratia pretiũ recipi. Alias omnes vſurarum nequitias excusare a culpa valeamus. Nam vſurarius propterea ex longiori tempore amplius petit pretiũ, quod diutius habet suam pecuniam impeditã. Igitur qui noluerit hoc expectandi bene-

ficiũ gratis conferret, non faciat eiusmodi cambia, quia neque si improbabissime ab alio rogetur, excusabitur a peccato. Exponat ergo pecuniam suam alia negotiatio. Immo qui illam causam allegat recipiendi pretium, ore proprio, suam fateatur nequitiam, ac si lucrum cessans recipere posset, quod vt superius ac iustus nuperime dicebamus, iuste nequit. Secunda vero ratio, nempe quod quo laxiora sunt cambia plures sunt qui recipiant, & ideo pretium augeri licet, non est præ sua firmitate audienda. Primum, quia nõ sunt cambia aliarum mercium truitina perpendenda. Præterea, quando accipientium multitudo inde emergit, quod plus temporis expectatur solutio, iam supra explicauimus quemadmodum non sit iusta causa augedi pretia, eo quod radix manifestissimũ in fronte inscriptum habet vſuræ titulum. Quare ridiculum est, quod in tertia ratione adhibetur, videlicet illud actus non recipi propter longius tempus, sed quia indulgentur recipienti maiores inducia, vt possit in loco solutionis parare pecuniam. Nam profecto idem est profus recipere ratione expectari temporis, atque ob id recipere, vt alter possit soluendam pecuniam parare, quam in promptu non habet. Hæc enim profus de causa qui ad vſuras recipit maiores soluit, quanto longius illi tempus conceditur.

QVÆSTIO XIII.

DE RELIQVIS CAMBIORUM generibus.

ARTICVLVS I.

Vtrum cambia ad proxima loca eiusdem regni sint licita.

EDensioribus ergo cambiorum speciebus emersis, reliqua que decisu facilliora sũt, in hac postrema quaestione proponamus. Et primo arguitur licitũ esse pro cambio inter duo loca eiusdem regni pretiũ recipere. Nã loci distantia huic negotio accidentaria est, atque adeo licet iustitia pretij violari possit, si non pro rone distantia taxet, vſura tamen non potest committi, quandoquidem & transſerre pecuniam ab vno in alium

Legitima cambiorum ratio.

Ad primum arg.

SOTO
DE IUSTITIA
LIB. I.
DIT
13

in alium locum, pretio quoque æstimari potest. Secundo. Quia cum dictum sit posse cambiari pecuniam vnius loci pro maiori alterius, quando plurius illic æstimatur, eadem ratione id fieri potest in nudinis eisdem regni. Vt si cambium fiat Metinæ ad nudinas de Villalon, vbi speratur æctum in pretium, potest illud in pactu dari Metinæ. In cõtrarium est quod eiusmodi cambia merito apud viros probos vsuræ caractere inuruntur.

Secunda conclusio. Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima est. Si res sincere & cãdide, vt simpliciter sonat, consideretur, potest quidem pro cambijs inter quæcunque loca quantumvis propinqua pretium recipi. Hanc enim conclusionem prior earum rationum quas proxime faciebamus, demonstrat. Si enim magnum pecuniæ pondus transmittendum tibi esse a Metina Hispali, vel a Florentia Romam possit qui illam Hispali haberet vel in numero vel in debitis eandem a te Metinæ accipere, & quia consignat eam tibi Hispali, pretium recipere. At vero non amplius quam exiguum illud quo perantium posset mitti nisi forte non fictum sed verum latronum vel alius generis periculum irineri immineret. Nam tunc aliquantulo cumulatus esset iustum. Hæc autem pretia adeo sunt exilis momenti, vt nihil apud campiores fiant. Quocirca adhibetur secunda conclusio. Pro cambijs intra regnum soluendis nulla potest æquitate pretium recidi. De illis enim loquor pretijs tanta æstimationis quanta camforibus in vsu esse solet. Probatur, quoniam illa non sunt causa transferendæ pecuniæ. Quoniam ad id neque labores necessarii sunt, neque propter itinerum pericula industria aut diligentia, quæ sint aliquo pretio digna. Et ideo manifestum est eiusmodi fœnus pro ratione temporis exigi quod differretur solutio. Neque de hoc vllus eorum, qui bene morati sunt, ambit. Tertia conclusio. Cambia quæ re vera eodem loco aut parum distant in eadẽ prouincia redhibenda sunt, licet fieri fingantur ad nudinas aliorum regnorum, neuiquam ab vsuræ labe elui possunt, sed inter ea, quæ proprie dicuntur sic cap. primum habent locum. Quare illa quæ Mediolaani, verbi gratia sunt per Genuam, aut Venetias, aut per Bugas: & Metinæ per Lugdunum, aut

per Flandriam, si re vera qui Mediolaani aut Metinæ recipit, non habet in illis locis pecuniam, neque sperat habere, vt illic soluat, sed vbi recipit, indiget, & illic est soluturus, quid quid campiores fingant, impudentia cambia sunt, vt supra sub titulo de cambio ratione loci adnotauimus. Hæc enim sunt figmenta & palliamenta quibus campiores nobilium bona deglubunt. Sciunt enim dum ciues qui mercaturam non exercent, cambia ab ipsis expositum, nullos habere apud Flandriam numos, & nihilominus cogunt eos vt ad suos ipsorum campiorum munitos literas dirigant qui cambia remittant. Non solum ergo hominibus vt illic diuimus, im. no & Deo ipsi imponere isti pergunt. At vero aiunt, nihil mea refert soluturus ne sit mihi alibi an non. Porro autem his Syluester verb. vsura. 4. §. 9. quod quando campior id scit vel præsumit, in vsuræ vitium mergitur, quia bene scit nullum recipere pretium nisi pro tempore, sicut ille facit, qui fictitious boues a rustico emit quos non habet, eodemque illi locat qui saluos sustentet, & operaturum mercedem soluat. Et quo vsuræ huius venenum apertius pateat, fac ciuium quemlibet qui non est campior, illa calliditate tribuere alteri suam pecuniam auctiorem sibi restituendam, nunquid non vt manifestarius vsurarius haberetur? Cur ergo non etiam campior? Multo autem impudentius eadem sunt cambia a Metina in Villalon, aut in alteram Metinam, quamuis in virtute eodem recidat, eui nominentur per Flandriam aut per Lugdunum. Nam vt dicebamus, si in nudinis Hispanis facienda est solutio, eodem recidit. Quapropter illa cambia quæ in Italia intra eandem prouinciam sunt, nempe Mediolaani per Florentiam aut per Genuam, nescio quo possint modo personari, ne appareant vsuraria, cum plane pretium non ratione loci, sed ratione temporis, augeatur.

Syluest.

Prima conclusio. Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima est. Si res sincere & cãdide, vt simpliciter sonat, consideretur, potest quidem pro cambijs inter quæcunque loca quantumvis propinqua pretium recipi. Hanc enim conclusionem prior earum rationum quas proxime faciebamus, demonstrat. Si enim magnum pecuniæ pondus transmittendum tibi esse a Metina Hispali, vel a Florentia Romam possit qui illam Hispali haberet vel in numero vel in debitis eandem a te Metinæ accipere, & quia consignat eam tibi Hispali, pretium recipere. At vero non amplius quam exiguum illud quo perantium posset mitti nisi forte non fictum sed verum latronum vel alius generis periculum irineri immineret. Nam tunc aliquantulo cumulatus esset iustum. Hæc autem pretia adeo sunt exilis momenti, vt nihil apud campiores fiant. Quocirca adhibetur secunda conclusio. Pro cambijs intra regnum soluendis nulla potest æquitate pretium recidi. De illis enim loquor pretijs tanta æstimationis quanta camforibus in vsu esse solet. Probatur, quoniam illa non sunt causa transferendæ pecuniæ. Quoniam ad id neque labores necessarii sunt, neque propter itinerum pericula industria aut diligentia, quæ sint aliquo pretio digna. Et ideo manifestum est eiusmodi fœnus pro ratione temporis exigi quod differretur solutio. Neque de hoc vllus eorum, qui bene morati sunt, ambit. Tertia conclusio. Cambia quæ re vera eodem loco aut parum distant in eadẽ prouincia redhibenda sunt, licet fieri fingantur ad nudinas aliorum regnorum, neuiquam ab vsuræ labe elui possunt, sed inter ea, quæ proprie dicuntur sic cap. primum habent locum. Quare illa quæ Mediolaani, verbi gratia sunt per Genuam, aut Venetias, aut per Bugas: & Metinæ per Lugdunum, aut

Secunda conclusio. Pro cambijs intra regnum soluendis nulla potest æquitate pretium recidi. De illis enim loquor pretijs tanta æstimationis quanta camforibus in vsu esse solet. Probatur, quoniam illa non sunt causa transferendæ pecuniæ. Quoniam ad id neque labores necessarii sunt, neque propter itinerum pericula industria aut diligentia, quæ sint aliquo pretio digna. Et ideo manifestum est eiusmodi fœnus pro ratione temporis exigi quod differretur solutio. Neque de hoc vllus eorum, qui bene morati sunt, ambit. Tertia conclusio. Cambia quæ re vera eodem loco aut parum distant in eadẽ prouincia redhibenda sunt, licet fieri fingantur ad nudinas aliorum regnorum, neuiquam ab vsuræ labe elui possunt, sed inter ea, quæ proprie dicuntur sic cap. primum habent locum. Quare illa quæ Mediolaani, verbi gratia sunt per Genuam, aut Venetias, aut per Bugas: & Metinæ per Lugdunum, aut

Probatur, quoniam illa non sunt causa transferendæ pecuniæ. Quoniam ad id neque labores necessarii sunt, neque propter itinerum pericula industria aut diligentia, quæ sint aliquo pretio digna. Et ideo manifestum est eiusmodi fœnus pro ratione temporis exigi quod differretur solutio. Neque de hoc vllus eorum, qui bene morati sunt, ambit. Tertia conclusio. Cambia quæ re vera eodem loco aut parum distant in eadẽ prouincia redhibenda sunt, licet fieri fingantur ad nudinas aliorum regnorum, neuiquam ab vsuræ labe elui possunt, sed inter ea, quæ proprie dicuntur sic cap. primum habent locum. Quare illa quæ Mediolaani, verbi gratia sunt per Genuam, aut Venetias, aut per Bugas: & Metinæ per Lugdunum, aut

Tertia conclusio. Cambia quæ re vera eodem loco aut parum distant in eadẽ prouincia redhibenda sunt, licet fieri fingantur ad nudinas aliorum regnorum, neuiquam ab vsuræ labe elui possunt, sed inter ea, quæ proprie dicuntur sic cap. primum habent locum. Quare illa quæ Mediolaani, verbi gratia sunt per Genuam, aut Venetias, aut per Bugas: & Metinæ per Lugdunum, aut

Ad primam arg. Ad secundum.

nia inopia laboratur in alia vero vbertate fruuntur. In eodem autem regno discrimen hoc haberi non potest, nisi habita ratione diuersorum temporum, ut si modo maior sit copia & timeatur in futuris nundinis inopia, & sub hac spe cambii, usura esset ratione temporis, ut superiori quaestione explicatum est.

ARTICVLVS II.

Utrum cambia qua licet at primas nundinas fiant tempore loco distantes tamē quo longius distant pretiosius fiant sint licita.

Primum
arg.

Postremus denique cambiorum scrupulus est, utrum quo proximae nundinae ab eius loci distantius abfunt, pretiosius fieri possit cambium? Et arguitur a parte affirmatiua. Cambire in primas nundinas quanto cumque tempore distantes, nulla est usura, ut supra declaratum est. Quod si fiant extra regnum, potest maior pecunia pro minori, & e conuerso, cambiri, ut est etiam definitum, quo autem distantes sunt tempore nundinae, plures sunt qui cambiorum pecuniam perant ergo nihil obstant quo minus cambium pretiosius fieri possit. Quando quidem vberiores recipientium numerum pretium cambiorum auget, si ex corrupta radice non pullulet. In contrarium est quod augmentum hoc prouenire videtur ex hoc quod diutius expectatur solutio, quod usurae testimonium est.

Hunc articulum ob ea potissimum cambii a adieci mus, quae apud nostros in more sunt, nempe propter cambia quae inter Castellanos ac Lusitanos celebrantur. E nimvero si cambium ad nundinas eiusdem provinciae fiat, iam satis dictum est non esse licitum plus recipere, propterea quod nundinae plus distent. Nam illic sola temporis ratio habetur. Quando vero cambium extra provinciam fit, tunc est dubium, eo quod vel valor pecuniae diuersus in altero loco, vel translatio videatur cambium iustificare dum nundinae distantes sunt tempore.

Praxis ergo cambiendi a nobis a Lusitaniam est, quod cum illic non sint nundinae sicut de Roma dictum est, non cambiunt nisi ad certum tempus. Diuersimode tamen a nobis ad ipsos quam e conuerso. Campfo

Expla-
natur q-
stio pro
posita.

ria enim pecunia quae Metina suscipitur, soluenda est. Vlyssipponae post integrum mensem, & cum illic, ut de Flandria hoc tempore dictum est, non sit tanta pecuniae copia, plus apud illos quam apud nostras estimatur, ob idque ille qui Metina mille numeravit, licet aliquantulo minus reciperet Vlyssipponae, tamen sicuti de illo diximus, quae Metina modo munerat & recipiat in Flandria, tantum recipit. Et si tantundem in forma recipiat, plus tamen recipit in valore. Et ideo cambii lingua nostra vocatur, Ad par, hoc est quod idem prosum recipitur quod confertur, cum tamen illud par Lusitaniae valore sit maius. Sed dicere possunt mercatores, ratione translationis pecuniae illud lucrum esse licitum. At tamen in remissione quae illinc ad nos fit, venenosior later anguis, Remittitur enim ad primas nostratum nundinas. Sed quo plus distat, plus mercedis exigitur, & solent plurimum quatuor mensium inducere concedi. Obviandum autem campfores non illud plus recipere propter tempus, sed quia plures tunc sunt qui cambia recipiant. Et quidem Caietan. in illo suo celebri opusculo, cap. 7. huic campfores causa aperte fauet, admonet siquidem diligenter notandum non esse sufficiens signum iniusti contractus minus dare pro cambio, dum tempus multum interiacet ante nundinas, plusque quando proximae sunt nundinae, hoc est campfores qui prius numerat minus dare quando distantes sunt nundinae, plus autem quando sunt propinquiores, ut eandem recipiat pecuniam, id est plus lucrari propter longius dilatum tempus. Sic enim est obscura eius littera explicanda. Nam forsitan, inquit, haec consuetudo introduci potuit, propterea quod ad longius tempus pauciores sunt campfores qui locum habent venditorum, pluresque cambia recipientes. At vero pro obiecto nisi ego grauitur decipior, non possum non mutari quod hanc indulgentiam viri tanta eruditionis campfores obtulerit. Ad quaestionem ergo duabus conclusionibus respondetur, ad cambia quae ad Lusitaniam sunt peculiariter accommodatis. Prius. In pretium missionis pecuniae hinc illic recipi quidpiam nequit, nisi quanta aestimaretur simplex translatam pecuniam, iuxta formam explicatam quaestione secunda. Itaque si centum ducati qui Meti-

nae mille centum argenteis regalibus aestimantur, valeat Vlyssipponae mille foisan trecentum campior non potest recipere Vlyssipponae nisi mille centum, & tantillū forte insuper quantum valeret illa translatio, quae profecto dum per litteras fit, non magno aestimanda est. Quocirca cum, vt vltus habet, longe plus recipiatur, eiusmodi cambria culpa non careat. Posterior conclusio, Neq. remissio pecuniae illinc ad nos maiori prorsus digna est quam eiusdē pecuniae transportatio valere. Has simul conclusiones, vnica ratio ex superiorib. collecta satis probat. Pecunia enim vnus loci non potest in alium cabiri nisi altero duorum modorū, vel ratione translationis pecuniae, vel quia in vno loco propter eius raritatem pluris aestimatur quam in altero, in quorum neutro nulla haberi potest temporis ratio, sed laboris in transportando, & praesentis aestimationis amborum locorū. Sed resurgit hic lucentius ratio occluditur quae magis via palliandi vsuras, propterea quod nullum his patet suffugium ad nundinas, quae quidem in Lusitania non fiunt, vt expectetur quantum illic sit valitura pecunia. Praeterea quod in remissione inde ad nos manifesta committatur vsura palam inde fit, quod quāto maius est temporis interstitium vsq. ad nundinas, maioris aestimantur cambria. Et quo ad argumētum a nobis praefactum, ac perinde ad opinionem Caietani, respondeamus. Manifestum est quod numerosior multitudo recipientium cambria non aliunde enim nascitur quam quod laxiores indulgentur ad soluendum induciae. Quare illa de causa augere praetia, manifesta est iniquitas. Scetus si(vi. questione praecedenti diximus) idem receptorum numerus aliunde augetur. Praeterea, & inde de legitur vsu a facies quod campiores Metinenses propterea ad id cogunt cambiorum receptores ad soluendum primo mēse, vt inde postea longior sit temporis distātia vsque ad proximam nundinas vt locupletius remittantur. Sed rogan: forte campiores quomodo cambiant? quia non potest primo mēse sibi Vlyssipponae pecunia solui in numero, propter eius qui illic est raritatem, sed in remissis chirographis, & ideo coguntur illo tempore cambire quo proxima nundinae longe distant. Respondetur autem ita iuste cambire posse, si nullam pror-

sus temporis rationem hēant, hoc est eodē prorsus pretio cambiant, dum nundinae per quatuor menses absunt ac si intra mensem essent. Haud equidem nescio quam plurimos ab alijs multiplicari cambiorū modos, quos nos consilio misso fecimus tum quod adeo sint obscuri vt nulla enis possint lectorē informare, tum etiam quod omnia summatim fundamenta me arbitror tradidisse, per quae de singulis potest quisq. oculatissimus iudicare. Nam fateor, nisi qui mediocri fuerint ingenij, & attentā consideratione rē fuerint speculati, praeterea ab ipsis campioribus, instructi, non possunt ad tanta quanta hac arte accidunt ambigua, respondere. Bellorum enim calamitas, quam ciuium peccata in republicam inuehere solent, in causa potissimū esse consuevit, vt reges pecuniam vndique & maxime ex famolis nundinis cambiorū via corradāt. Atque hac de causa cambiorum turba & saepe praeter legem permittitur. Sed fieret multo consultius si in tali calamitate, Rex secum tantum eandem sine ret cambria fieri, ceteris vero interdiceret, nam cum non sit par in ceteris, ac in ipso necessitas, non debet fieri consequens, vt si cum rege fiant, fieri debeāt cum ceteris. Quamuis quae personatae vsurae sunt, neq. cum rege licitae sunt.

De ministris autem cambiorum, per ea quae superiori libro de viuariorum famulis dicta sunt, iudicari potest, quamuis in cābijs celebrandi noua quaedam de illis ad notanda supersunt. Et enim dubium an qui cābium nomine aliorum recipit, iure id faciat. Exempli gratia. Sunt locupletissimi mercatores qui regi potissimum pecunia succurrunt, neq. in genti senore, sed aiunt tanquam eius ministros se ex multis locis campioriam colligere pecuniam, quā ei contribuant, & ideo mundos esse ab omni vsurae labe, si quis vsuras soluunt ab ipso recipiant. Hic autem multa sunt consideranda, Accipere enim nomine regis dupliciter contingit, immo vno tantum contingit re vera modo, sed ipsi alterum fingunt. Ille inquam proprie cambium accipit nomine regis, aut alius magnatis, aut mercatoris, qui tanquam eius famulis id exequitur, pura quia eius oconomus, est vel a secretis, &c. itaq. ipse non sit debitor cambij, quod recipit, neq. postea tanquam suum tribuit regi, sed rex est qui per illum

De cambiorum ministris.

Dubiū.

Solutio.

R. 4 recipit.

Probdo vniulq. conclu.

Scrupulis.

Solutio

recipit. Et talis minister nullam vsuram committit, sed accipit vice domini ad vsuras, quod vigente necessitate licite fit. Sed alius est qui licet fingitur minister regis, non est, tamen, nempe mercator aut campfor qui aliunde ad vsuras accipit vt regi sub eisdem vel maioribus tribuat. Exempli gratia Petrus accipit a Paulo & a Ioanne &c & dat regi, itaque rex non cambit cum Paulo vel Ioanne, sed cum Petro, qui fit dominus pecunie. Hic ergo personatus fit regis minister, cum officium campforis exercetur & ideo accipere ad vsuras, peccatum illi est, non solum quia id facit absque propria necessitate, verum quia ad vsuram illicitum accipit, ac perinde ea sub vsuris regi tribuere, aliud est ei nouum peccatum vsuræ. Id quod ex alio eorum vsu fit etiã apertius. At ut enim quod qua ratione possunt aliunde sub fenore pecunias disquirere, quas regi tribuant, possunt & suas tribuere proprias. Hoc ergo non faciunt nomine alterius, sed proprio. Quare de istis citra dubium vllum, si cambia faciant vsuraria, vere vsurarij sunt. De cambiorum autem proxenetis, hoc est de intercurrentibus constituentibusque inter partes cambiorum pretia, non dubito quin adeo sint vsurarium ministri, vt eodem conuoluantur vizio, quamuis peius illi qui factores campforum sunt, & ipsorum nomine cambia faciunt. De his ergo factoribus qui aliorum nomine cambia faciunt, magna est dubitandi ratio, quando & quomodo ad restitutionem teneantur. Ad quod ideo in calce huius disputationis respondeo: re pro captu nostro est operæ pretium. Et quidem si sciantes ad prudentes vsuraria cambia faciant, ad restitutionem indubie tenentur, idque ratione acceptationis quæ illis peccatum est, etiam dum nihil sibi lucri acquisierint. Si autem ignorant: et bona fide, arbitantes cambia esse licita, vsque adeo, vt (si accidere potest) ab omni sint culpa incolumes, liquidum est non teneri ratione acceptationis, teneri tamen videntur ratione rei acceptæ, cum postea cambiorum iniquitatem rescuerint. Saltem dubio procul tenentur,

quando aliquid lucri apud ipsos tenentur. Si vero nihil illis prorsus ex lucro prouenit, stare in primis tenentur solentissime operam vt illi quorum nomine cambia fecerunt, restituant. Si autem id perficere nequeant, tunc meritiſſimo dubitatur, an ipse ipsi restituere teneantur. Neque dubium facilis solutionis est. Enimvero quod nulla tenus teneantur, ex illis radicibus argumentum corruitur quas l. bro quarto sub titulo de rest. iecimus. Haud enim aliud de equo ex altero duorum capitum vinculum restitutionis nascitur, scilicet aut ratione acceptationis, aut ratione rei acceptæ. Qui autem accipiendo nullam prorsus committit culpam, non tenetur ratione acceptationis, nisi in mutuo & similibus, vbi promissus reddere. Hoc patet vtroque iure. Nam tota lex Aquilia, quæ de iniur. & damno dato scripta est, nemini actionem dat nisi contra eum qui in culpa fuerit. Et extra, de iniur. & damno dato, can. si culpa non dicitur si causa tua sed si culpa tua datum est damnum. Vnde neque in practica, neque in foro exterioris iudicij, vllus damni aut iniuriæ eodem natus nisi qui in culpa fuerit saltem leuissima. Accidit & quod supra diximus, quod si quis a latrone partem furti dono susceperit quod consumpsit, neque factus fuerit inde dñor, nullatenus tenentur, isti ergo factores ratione acceptationis non tenentur, neque apparet teneri ratione rei acceptæ postquam nihil prorsus lucri eos tetigit. Hæc argumenta hanc profecto negatiuam partem concluderent, nisi quod ignorantia iuris nunquam, aut vix vna, prorsus excusat, nisi homo sit agrestis, & non valde reconditum. Cambiorum autem vsus adeo publicitus male audit, vt nemo sibi prætexere queat excusationis clypeum, nisi peritos bona fide consula, quin vero peritissimos atq; homines periculosissimam artem esse. Quocirca ego non aucterem ictus prorsus saltem a toto excusare. Sed si soluendo sunt, tenentur creditores conuenire, & cum ipsis dere componere vt aliquid soluant, aliquid vero eius condonentur.

De cambiorum proxenetis.

Finis Libri Sexti, de Iustitia & iure,